

Keskkonnaministeerium

Riigi jäätmekava 2022-2028

Tallinna

2023

Sisukord

1. Riigi jäätmekava 2022-2028 eesmärgid ja olulisemad põhimõtted	5
1.1. Hinnang jäätmevoogudele tulevikus	5
1.2. Olulisemad jäätmevood ja võtmevaldkonnad	8
1.3. Visioon	10
2. Hetkeolukord	12
2.1. Olmejäätmed	13
2.2. Ehitus- ja lammutusjäätmed	23
2.3. Ohtlikud jäätmed	29
2.4. Probleemtoodetest tekkinud jäätmed	36
2.5. Pakendijäätmed	47
2.6. Biolagunevad jäätmed	57
2.7. Põlevkivitööstusejäätmed	59
2.8. Plastijäätmed	63
2.9. Tekstilijäätmed	68
2.10. Prügilad	72
2.11. Jääkreostus	74
2.12. Riikidevaheline jäätmevedu	77
3. Riigi jäätmekava 2022-2028 strateegilised eesmärgid ja meetmed	83
3.1. Kestlik ja teadlik tootmine ja tarbimine ning jäätmetekke vältimine ja korduskasutuse edendamine	83
3.2. Ohutu materjaliringluse suurendamine	95
3.3. Jäätmekäitlusest tulenevate mõjudega arvestamine ning nende vähendamine nii inim- kui ka looduskeskkonnale tervikuna	112
4. Keskkonnahoidlik ja ringne hankimine	116
5. Tegevuste rahastamine	117
6. Mõõdikud	122
7. Jäätmete kommunikatsioon	123
8. Lisad	128
8.1. Toidujäätmete tekke vältimise kava	128
8.2. Prügistamise sh mereprügi vähendamise meetmed	139
8.3. Kasutatud mõisted	140
8.4. Seosed teiste strateegiliste dokumentidega	149
8.5. Jäätmevaldkonna õigusloome ning nõuded jäätmekäitlusele	151
8.6. Jäätmevaldkonna organisatsioonilised aspektid, sh erinevate osapoolte roll ja ülesanded	158
8.7. Riigi jäätmekava 2014-2020 eesmärkide täitmine	161

Sissejuhatus

Jäätmete raamdirektiivi^{1 2} kohaselt tuleb riigi jäätmekava ajakohastada iga kuue aasta järel ning see peab vastama raamdirektiivi artiklites 28–30 toodud nõuetele. Eesti Vabariigi valitsus võttis 25.02.2021 vastu otsuse pikendada „Riigi Jäätmekava 2014–2020“ tagasiulatuvalt kuni uue jäätmekava kehtestamiseni. Riigi jäätmekava pikendamine oli vajalik, et täita jäätmete raamdirektiivist tulenevat kohustust liikmesriikidele kehtestada riigi jäätmekava ja seada jäätmehoolduse strateegiline lähenemisviis kooskõlas ringmajandusele üleminekuga.

15.03.2021. a käskkirjaga nr. 131 algatas Keskkonnaminister „Riigi Jäätmekava 2022–2028“ ja „Riigi Jäätmekava 2022–2028“ keskkonnamõju strateegilise hindamise.

Jäätmekava saab olema ka osa uuest koostatavast tulemusvaldkonna „Keskkond“ arengukavast, mis seob katusdokumendina kõik keskkonna senised kitsamad alavaldkondade strateegilised arengudokumentid üheks tervikuks. Jäätmekava integreeritakse tulemusvaldkonna arengukavaga (edaspidi KEVAD) selle protsessi käigus.

Jäätmekava koostamise peamine eesmärk on korrastada ning korraldada jäätmehooldust süsteemselt kõigil valdkonna tasanditel, ühtlustada eesmärgid riigi kui terviku jaoks, seada sihid ja ülesanded kohalikele omavalitsustele, ettevõtjatele, tootjatele ja elanikkonnale.

„Riigi jäätmekava 2022–2028“ (edaspidi riigi jäätmekava) on kogu jäätmevaldkonda hõlmav arengudokument, milles kirjeldatakse olulisemaid jäätmevaldkonna arengu põhimõtteid ja meetmeid koos ettenähtava tegevusega jäätmekava kehtivuse perioodiks, et kooskõlas teiste asjasse puutuvate arengudokumentidega saavutada jäätmeseaduses püstitatud jäätmepoliitika eesmärgid.

Riigi jäätmekava üldine strateegiline eesmärk on jäätmehierarhia põhimõtte rakendamine. Tegemist on EL jäätmete raamdirektiivist lähtuva põhimõttega, mille järgimist eeldatakse kõigilt liikmesriikidelt. Jäätmehierarhia on viieastmeline: vältimine – korduskasutuseks ettevalmistamine – ringlusse võtmine – muu taaskasutamine – kõrvaldamine.

Jäätmekava koostamisel on lähtunud järgmistest põhimõtetest:

- tegevustes juhindutakse jäätmehierarhiast³, kus eelistatuim on jäätmetekke vältimine. Kus jäätmete vältimine on võimatu, tuleb toetada toodete korduskasutust ja jäätmete korduskasutuseks ettevalmistamist. Kasutades tekkinud jäätmeid kui ressursi on võimalik saada loodusvaradest maksimaalselt väärtust ja vähendada nõudlust uute loodusvarade järele. Kui ringlussevõtt pole võimalik, siis tuleb eelistada muul viisil taaskasutamist, et võimalikult vähe ladestada jäätmeid prügilasse;
- laiendatud tootjavastutuse põhimõte – tootja on kohustatud tagama tema turule lastud tootest tekkivate jäätmete kogumise ja nende taaskasutamise või nende kõrvaldamise ning omama selle kohustuse täitmiseks piisavat tagatist. Sealjuures võib

¹ Jäätmete raamdirektiiv - Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2008/98/EÜ, 19. november 2008, mis käsitleb jäätmeid ja millega tunnistatakse kehtetuks teatud direktiivid. Kättesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32008L0098>

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2018/851, 30. mai 2018, millega muudetakse direktiivi 2008/98/EÜ, mis käsitleb jäätmeid. Kättesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L0851&from=EN>

³ Jäätmeseadus RT I 2004, 9, 52 (§ 22¹ Jäätmehierarhia) Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/122102021016?leiaKehtiv>

Eelnõu

tootja valida, kas ta täidab kohustused individuaalselt, annab need kirjaliku lepinguga üle tootjate ühendusele või ühineb tootjate ühendusega;

- “saastaja maksab” põhimõtte kasutamine – jäätmete keskkonda viimisega ja jäätmetest põhjustatud saastusega seonduva kahju, sealhulgas jäätmete käitlemisega ja jäätmetest põhjustatud saaste likvideerimisega seotud kulud hüvitab jäätmed keskkonda viinud isik;
- iseseisvuse ja läheduse põhimõtte – jäätmehoolduse kavandamisel ja muus jäätmehooldust suunavas tegevuses juhenduvad haldusorganid põhimõttest, et jäätmekäitluskohtade võrgustik peab olema lõimitud nii, et oleks tagatud segaolmejäätmete käitlemine tekkekohale võimalikult lähedal, samuti kõigi tekkinud jäätmete kõrvaldamine, arvestades jäätmekäitluse hierarhia põhimõtet, parimat võimalikku tehnikat, geograafilisi olusid ja vajadust spetsialiseeritud rajatiste järele seoses teatavate jäätmeliikidega.
- tarbijakäitumise muutus – tarbitakse mõistlikult ning vajaduspõhiselt keskkonnahoidlikke tooteid ja teenuseid, tekkekohal kogutakse jäätmeid liigiti;
- tooteid ja teenuseid on disainitud kogu olelusringi ning tarbija reaalseid vajadusi arvestades;
- toodete võimalikult kaua kasutuses hoidmine – korduskasutus, ümberkujundamine, parandamine, renoveerimine, kasutusotstarbe muutmine;
- korduskasutamise, parandamise ja renoveerimise soodustamine kohalikul tasandil – näiteks kohalikud omavalitsused saavad motiveerida ja luua eeldused toodete korduskasutuseks ulatuslikuma teavitustöö ja võimaluste loomisega.

Euroopa Liidu ja Eesti üldise keskkonnapoliitika põhieesmärk on keskkonna ja inimese tervise kaitse. Selleks tuleb vältida ja vähendada jäätmete tekitamise ja käitlemise ebasoodsat mõju ning suurendada ressursside kasutamise tõhusust. Sealjuures tuleb tagada jäätmete käitlemine viisil, mis:

- ei ohusta vett, õhku, pinnast, taimi ega loomi;
- ei põhjusta müra- ega lõhnaärringuid;
- ei kahjusta paikkonda ega erihuvi pakkuvaid paiku.

Jäätmekava hõlmab kogu Eesti territooriumi, käsitleb kõiki olulisi jäätmekategooriaid (-liike), mis on jäätmeseaduse ja teiste jäätmeid puudutavate õigusaktide reguleerimisalas. Riigi jäätmekava käsitleb olulisemaid jäätmekäitluse põhimõtteid, annab ülevaate hetkeolukorrast ja riigi jäätmekava 2014–2020 eesmärkide täitmisest, käsitleb riigi jäätmekava 2022–2028 strateegilisi eesmärke ja meetmeid, sh lähtudes kolmest põhilist uue perioodi eesmärgist. Lisaks eelnevale on jäätmekavas kajastatud ka riikidevahelist jäätmevedu, antud ülevaade rahaliste vahendite kasutamisest jäätmekava rakendamiseks ning lisadena on toodud olulisemad teemavaldkonnad, nt toidujäätmete tekke vältimise kava, prügistamise vähendamise sh mereprügi vähendamise eesmärgid, riigi jäätmekava keskkonnamõju strateegiline hindamine (KSH) ning üldine jäätmekäitlusolukord aastatel 2014–2020.

Jäätmekava eesmärk on rõhutada seatud strateegilisi eesmärke, käsitleda nende saavutamiseks vajalikke meetmeid ning nende maksumust.

1. Riigi jäätmekava 2022–2028 eesmärgid ja olulisemad põhimõtted

Tulenevalt uutest arengutest nii Euroopas kui kogu maailmas, tuleb meil üle vaadata ja korrastada jäätmekäitluse fookusvaldkonnad. Seda tehes tuleb meil arvestada ka oluliste eesmärkidega Euroopa tasemel. Eelkõige tuleb arvestada Euroopa roheline kokkulepega (*Green Deal*)⁴, mille eesmärgiks on muuta EL õiglaseks ja jõukaks, nüüdisaegse, ressursitõhusa ja konkurentsivõimelise majandusega ühiskonnaks. Samuti on oluline arvestada kliimaeesmärkidega.

Riigi jäätmekava 2022–2028 eesmärgiks on eelkõige tagada riigi jätkusuutlik areng kooskõlas teadliku tootmise ja tarbimisega, vältides niipalju kui võimalik jäätmeteket ja soodustades korduskasutust. Kõik see peab olema kooskõlas läbimõeldud ja toimiva jäätmekäitlusega, kus on tagatud tõhus jäätmete liigiti kogumine, ringlussevõtt ja muu taaskasutus ning inimesele ja keskkonnale ohutu jäätmete kõrvaldamine. Oluline on, et jäätmehoolduses rakendatavad meetmed toimivad ja toetavad säästlikku ressursikasutust, vähendavad jäätmete keskkonnamõju ning tagavad sel viisil puhtama elukeskkonna.

Kokku on lepitud jäätmekäitluse arendamise põhisuundades. Riigi jäätmekavas lähenetakse edasise arengu kirjeldamisel kolmest põhisambast, tuues iga teema juures ära olemasolev olukord ja lähtuvalt sellest planeeritakse edasi tegevusi, võttes arvesse eelkirjeldatud olukorda ja suuniseid strateegilistest dokumentidest sh jäätmete raamdirektiivi muudatustest.

Uues riigi jäätmekavas on kolm põhisammast/strateegilist eesmärki:

- kestlik ja teadlik tootmine ja tarbimine ning jäätmetekke vältimise ja korduskasutuse edendamine;
- ohutu materjaliringluse suurendamine;
- jäätmekäitlusest tulenevate mõjudega arvestamine ning nende vähendamine nii inimkui ka looduskeskkonnale tervikuna.

Nende kolme strateegilise eesmärgi poole liikumise kaudu, samas analüüsid ja leides lahendused või tegevussuunised ka teistele jäätmete raamdirektiivist tulenevatele riigi jäätmekava puudutavatele küsimustele, on Eestil võimalik liituda Euroopa eesrindlikema riikidega, kelle jäätmekäitlus lähtub ringmajanduspõhisest lähenemisest, on ressursse tõhusalt kasutatav ja kelle eeskujul on seatud üldised Euroopa jäätmekäitlust suunavad sihid

1.1. Hinnang jäätmevoogudele tulevikus

Euroopa roheline kokkulepe⁵ on katusstrateegia, mille eesmärk on saavutada ressursitõhusa ja konkurentsivõimelise majandusega Euroopa, kus aastaks 2050 on saavutatud kliimaneutraalsus ja ressurside jätkusuutlik kasutus ning tagatud piisav majanduskasv. Samas juba aastaks 2030 tuleb jõupingutuste jagamise määruse kohaselt panustada ka jäätmesektoril kasvuhoonegaaside heite vähendamise eesmärki.⁶ See hõlmab muude meetmete kõrval ka ringdisaini toetavat jätkusuutlike toodete poliitikat ning jäätmete vähendamise ja korduskasutamise tähtsustamist. Samuti uute ärimudelite soodustamist ja laiendatud tootjavastutuse tugevdamist. Keskendutakse

⁴ Euroopa roheline kokkulepe (COM(2019) 640). Euroopa Komisjon. Kättesaadav: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_et

⁵ Euroopa roheline kokkulepe, viide 4.

⁶ Jõupingutuste jagamise määrus Kättesaadav: <https://www.consilium.europa.eu/et/press/press-releases/2018/05/14/effort-sharing-regulation-council-adopts-emission-reduction-targets/>

Eelnõu

eelkõige ressursimahukatele valdkondadele nagu tekstiil, ehitus, elektroonika ja plast. Kõiki neid eesmärke peab arvestama ka Eesti oma arengudokumentide ja õigusaktide koostamisel.

Niisiis on ELi jäätme poliitika eesmärk panustada ringmajandusse, ammutades jäätmetest võimalikult palju kvaliteetseid ressursse, järgides samal ajal jäätme hierarhia põhimõtteid.⁷

Jäätmeid on tavapärastelt peetud saasteallikaks. Jäätmed võivad aga olla väärtuslikuks materjalide allikaks, eriti nüüd, kus paljude materjalide varud vähenevad. Hea jäätmekäitlus võib anda suure panuse majanduskasvu ja töökohtade loomise. Sellega säästetakse väärtuslikke ressursse, välditakse kulukaid puhastusoperatsioone ja ennetatakse terviseprobleeme.⁸

Ringmajanduse kontseptsioon seisneb eelkõige selles, et ressursse kasutatakse säästlikult. Ringmajandusele üleminek on edasiseks suuniseks ka jäätmekäitluse arendamisel ja tuleviku suundade hindamisel.

Jäätme hierarhiast lähtuv jäätmekäitlus panustab ka kliimaeesmärkide saavutamisse. Kuna jäätmete ladestamine ja põletamine suurendab kasvuhoonegaaside (KHG-de) heidet, on jäätmetekke vältimine, jäätmete ringlussevõtt ja korduskasutuseks ettevalmistamine väga oluline sektori KHG-de heite vähendamisel.

Jäätmetekke, selle maht ja koostis erineb piirkonniti, kuid sõltub peamiselt piirkonna tavadest, kliimast, elutingimustest ja majanduslikust tasemest. Peamised jäätmeteket mõjutavad tegurid on aga üldine majanduslik olukord ning rahvaarvu muutus. Jäätmevoogude hindamisel tuleb seda kõike arvestada ning erinevate teguritega seotud põhiaspektid ja seosed kindlaks teha. Oluline osa usaldusväärsete prognooside tegemisel on korrektsetel andmetel (jäätmetestatistika, rahvaarv ja majandusnäitajad jms).

Aastatel 2010–2018 kasvas (Joonis 1) EL-27 jäätmetekke kokku 5% (114 miljonit tonni). Kui suuremad mineraalsed jäätmed kogusummast välja jätta, kasvas see 7% (50,3 miljonit tonni). See tähendab, et EL-27 on veel palju teha, et täita oma poliitilist eesmärki vähendada jäätmeteket. Need suundumused on ajendatud peamiselt majanduskasvust. Tekkivate jäätmete hulk kasvas aga majandusega võrreldes vähem.⁹

Joonis
Kg per capita

1

Joonis 1. Jäätmetekke elaniku kohta Euroopa Liidus 2010 ja 2018 (allikas: EEA).

⁷ Euroopa Komisjon. Waste and Recycling. Kättesaadav: https://ec.europa.eu/environment/topics/waste-and-recycling_en

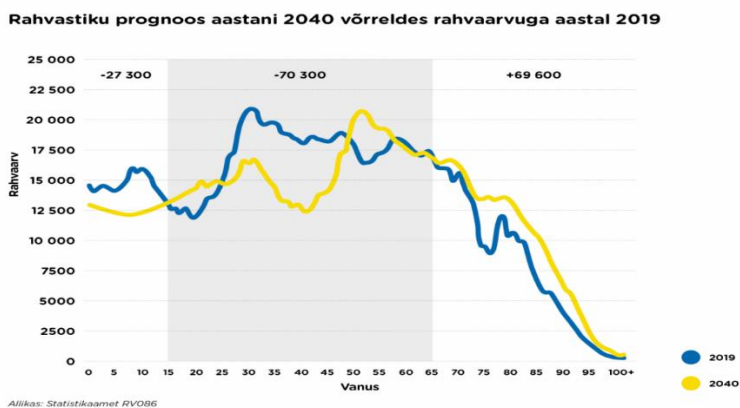
⁸ Euroopa Komisjon. Jäätmetekke vältimine ja jäätmekäitlus. Kättesaadav: https://ec.europa.eu/environment/basics/green-economy/managing-waste/index_et.htm

⁹ Euroopa Keskkonnaagentuur (EEA). Indikaatorid. <https://www.eea.europa.eu/ims/waste-generation-and-decoupling-in-europe>

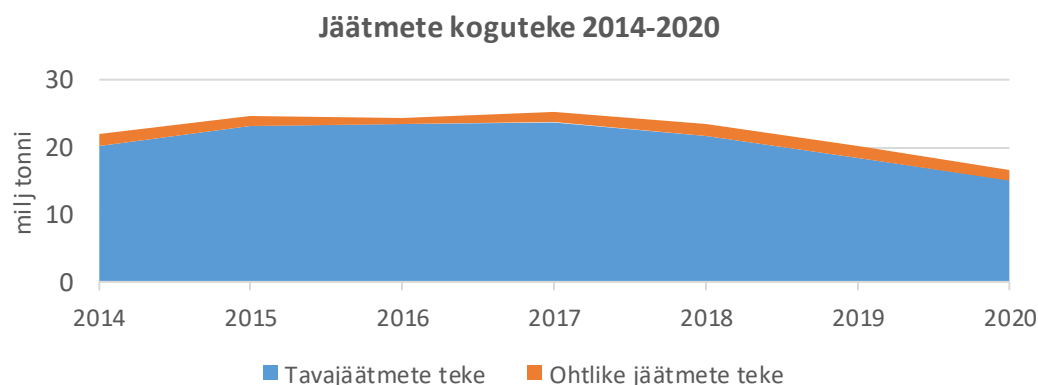
Eelnõu

Analüüs näitab, et jäätmeteke on endiselt väga sõltuv majanduse arengutest, kuid kokkuvõttes on EL suutnud saavutada majanduskasvust madalama jäätmetekke kasvu ehk nn suhtelise lah-tisidumise. Siiski tuleb rohkem ära teha, et kasvavas majanduses jäätmeteke realselt väheneks. Konkreetsete eesmärkide kehtestamine – poliitikakujundamisel on siin tugev roll – aitamaks tugevdada ennetuspoliitikat ELi ja riiklikul tasandil.¹⁰

Jäätmeteke sõltub tugevalt elanike arvu kasvust ja majandusolukorrast. 2014. aastal avaldas Statistikaamet rahvastikuprognosi aastani 2040 (Joonis 2), mis kirjeldab rahvastikku praeguste rände- ja sündimustrendide jätkumisel, mis viivad rahvastiku vananemise ja vähenemiseni. Värskest koostatud prognoosi järgi¹¹ on rahvaarvu kahanemine ligi viis korda väiksem kui va-rasema, 2014. aasta andmetel tehtud prognoosi kohaselt. Siis ennustati 2040. aastaks 8% väik-semat rahvaarvu kui uue prognoosi järgi. Muutuse põhjus on rändetrendide muutus – eelmine prognoos koostati ajal, mil Eesti kaotas elanikke välisrändes, kuid nüüd on see trend muutunud. 2022. aasta alguses elas Eestis 1 328 439 inimest¹².

Joonis 2. Rahvastikuprognosis aastani 2040 (allikas: Statistikaamet).

Joonis 3. Jäätmete koguteke aastatel 2014-2020 (allikas: Keskkonnaagentuur).

¹⁰Euroopa Keskkonnaagentuur (EEA). Kätesaadav: <https://www.eea.europa.eu/highlights/clear-opportunities-to-decouple-europes>

¹¹ Statistikaamet. Rahvastikuprognosis näitab rahvaarvu vähenemise aeglustumist. Kätesaadav: <https://www.stat.ee/et/uudised/pressiteade-2019-077>

¹² Statistikaamet

Arvestades jäätmetekke statistikat ja viimaste aastate trende, võib väita, et jäätmete teema on aktuaalne ja inimestele oluline (keskkonnateadlikkuse uuring¹³). Samas on jäätmete teema 2020 a. alles kolmandat aastat väiksem (*Joonis 3*) ja osaliselt seotud põlevkivitööstuse tootmismahude langusega. Jäätmetekke vältimise ja vähendamise koordineeritud edendamine tuleb hoida üha tugevamas fookuses, et tagada langustrendi jätkumine. Seetõttu on ka käesolevas jäätmekavas eraldi peatükk meetmetega jäätmetekke vähendamiseks.

Olmejäätmete osakaal moodustab väikse osa kogu jäätmetekkest, kuid sellele osale on pööratud kõige rohkem tähelepanu. Euroopa Liidu jäätmevaldkonna direktiivid on seadnud olmejäätmete valdkonnas mitmeid eesmärgi (nt ringlussevõtu sihtarvud)¹⁴.

Viimaste aastate jäätmete teke kokku on vähenenud, kuid olmejäätmete ja ehitus-lammutusjäätmete teke on pigem suurenenud¹⁵. Prognoosimise teeb raskemaks paaril viimasel aastal maailmas toimuv, nt covid kriis ja Venemaa agressioonisõda Ukrainas.

Arvestades kliimaneutraalsuse eesmärki ja kliimavaldkonna suundumusi, võib eeldada, et põlevkivitööstuse jäätmete teke ja osakaal väheneb. Lähiaastate rahvaarvu ja majanduse arengud ning jäätmetestatistika annab alust arvata, et olmejäätmete, ehitus- ja lammutusjäätmete ning pakendijäätmete kogused pigem kasvavad või on oodata tekke stabiliseerumist. Mida tõhusamad on jäätmetekke vähendamise meetmed, seda tõenäolisem, et vähemalt olmejäätmete tekke kasvu on võimalik vähendada. Ehitus- ja lammutusjäätmete teket mõjutab enim era- ja ettevõtlussektori tegevused antud jäätmete tekitamisel, mis omakorda on mõjutatud üldisest majandusolukorrast.

1.2. Olulisemad jäätmevood ja võtmevaldkonnad

Euroopa roheline kokkulepe¹⁶ eesmärgi peab arvestama ka Eesti oma arengudokumentide ja õigusaktide koostamisel, jäätmevoogude hinnangus ja võtmevaldkondade määramisel.

Jäätmevood on konkreetsete jäätmete vood nende tekkest kuni ringlussevõtu, taaskasutamise, või kõrvaldamiseni. Igal jäätmevool on oma spetsiifilised omadused ja kohaldatavad õigusaktid, sealhulgas töötlemismeetodi, ohtlikkuse, praktilise ringlussevõtu võimaluste osas. Jäätmevood võib jagada kahte põhikategooriasse: materjaliga seotud vood (sh metallid, klaas, paber ja papp, plast, puit, kumm, tekstiil, biojäätmed) ja tootega seotud vood (sh pakendid, elektroonikajäätmed, patareid ja akud, romusõidukid, kaevandus-, ehitus- ja lammutusjäätmed). Erinevate jäätmevoogude hindamisel tuleb arvesse võtta mitmeid aspekte: jäätmetekke suurus ja allikad, ringlussevõtu ja muu taaskasutusse suunamise võimalused; kehtivad Euroopa Liidu ja Eesti õigusaktid ja nende rakendamine.¹⁷

¹³ Keskkonnateadlikkuse uuring. Keskkonnaministeerium. <https://www.envir.ee/et/keskkonnahariduse-uuringud>

¹⁴ [Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv \(EL\) 2018/851, 30. mai 2018, millega muudetakse direktiivi 2008/98/EÜ, mis käsitleb jäätmeid.](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L0851&from=EN)

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L0851&from=EN>

¹⁵ vt joonis 13

¹⁶ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_et

¹⁷ Euroopa Parlament. Understanding waste streams: treatment of specific waste. 2015. Kärttesaadav: <https://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-Briefing-564398-Understanding-waste-streams-FINAL.pdf>

Arvestades kohustuslikke sihttasemeid, jäätmetekke liigilist koostist ja EL rohelise kokkuleppe suundumusi, on riigi jäätmekavas 2022-2028 suuremat rõhku pandud järgmisele jäätmeliikidele: **olmejäätmed, ehitus- ja lammutusjäätmed, ohtlikud jäätmed, pakendijäätmed, probleemtoodetest tekkinud jäätmed, biolagunevad jäätmed, põlevkivitööstuse jäätmed, plastijäätmed, tekstiilijäätmed**. Nimetatud jäätmevoogude osas on eraldi välja toodud eesmärgid ja meetmed. Kuivõrd Eesti ringmajanduse tulevikupotentsiaali ja vajalike meetmete uuringu lisa 2 – plastitööstus¹⁸ tõi esile, et plasti ringmajanduse väljakutsed esinevad kogu plasti elutsükli ning uuringus leiti, et kõige mõjusam oleks Eestis ringmajandust toetavaid meetmeid juurutada pakendivaldkonnas, siis on pakendi- ja plastijäätmete eesmärgid ja meetmed ühiselt kirjeldatud. Lisaks on eraldi käsitlemist leidnud ka prügilate, jääkreostuse, püsivate orgaaniliste saasteainete (edaspidi *POS*) valdkond ning jäätmevaldkonna digiteemad. Lisade all on eraldi täpsemat kajastamist leidnud toidujäätmete tekke vähendamise ja prügistamise, sh mereprügi vähendamise teemad. Samuti on jäätmekavas kajastatud ka riikidevahelist jäätmevedu.

Võrreldes eelmise jäätmekava perioodiga, tuleb silmas pidada erinevaid suuremaid arenguid, mis võivad mõningal määral esile kutsuda muutusi jäätmete tekkekoguses, päritolus või liigilises koostises. Põlevkivitööstuse jäätmete puhul tuleb silmas pidada, et kui põlevkivi kasutus väheneb, siis väheneb ka põlevkivitööstusega seotud jäätmete kogus.

Uue teemana on jäätmekavas kajastatud prügistamise sh mereprügi vältimise osa. Kuna mereprügi vähendamine sõltub paljuski maismaal tehtud õigetest valikutest, siis on mereprügi teemad leidnud kajastamist ka merevaldkonna dokumentides¹⁹, mida ka Eesti peab silmas pidama.

Jäätmekava planeeritud tegevused on tavapäraselt jaotunud kuue aasta peale. Erinevate tegevuste elluviimine sõltub mitmetest asjaoludest, kuid eelkõige EL ja Eesti riigi valitud prioriteetidest. Uuel perioodil on olulisele kohale tõusnud ringmajanduse edendamine ja kliimamuutustega võitlemine. Seetõttu on jäätmekava tegevuste planeerimisel sellega arvestatud ja valitud just seda toetavad strateegilised eesmärgid ja elluviidavad meetmed. Kõige selle kõrval on igati oluline toetada ka jäätmehierarhiat võimaldava õigusruumi loomist ja rakendamist, edendada töhusa järelevalve süsteemi edendamist ja paremat rakendamist ning kõige selle toetamiseks jäätmevaldkonna digitaliseerimist.

Keskonnale ja inimese tervisele ohutut jäätmekäitlust saab tagada rakendades töhusat järelevalvet. Euroopa Liit on eesmärgiks võtnud edendada ringmajandust ning selle raames lahendada ka jäätmete kolmandatesse riikidesse ekspordimisega seotud probleemid. Sellega kaasneb paratamatult EL sisene jäätmesaadetiste liikumine. Eesti peab olema valmis selleks, et me ei saaks rikkamate liikmesriikide jaoks problemaatilistest jäätmeliikide sihtriigiks. Mõnede jäätmeliikide osas (nt ehitus-lammutusjäätmed) on näha tendentsi, et ringlussevõtu eesmärgiga tuuakse sisse jäätmeid, millest ringlusse suunatakse siiski vaid väike osa ja ülejäänud kas taaskasutatakse (nt tagasitäide või põletamine) või ladestatakse. See ei ole kooskõlas jäätmehierarhia ja läheduse põhimõttega. Ringmajanduse suunal liikumisel on oluline rakendada jäätmete käitlusel üha rohkem jäätmehierarhia ülemisi astmeid, mistõttu tuleb ka jäätmete impordil järgida, et sisseveetavatest jäätmetest suur osa läheb just ringlusse ja toetab Eesti püüdlusi ringlussevõtu eesmärkide saavutamisel.

Jäätmete impordimisel tuleb samuti tähelepanu pöörata, et see ei sea ohtu ka meil Eestis tekkinud jäätmete ringlussevõtu ja muud taaskasutamist. Selle eesmärgi saavutamiseks võib piirata sissetulevaid jäätmesaadetisi, kui selliste saadetiste tagajärjel tuleb riigis tekitatud jäätmed kõrvaldada või neid töödelda viisil, mis ei ole kooskõlas jäätmehierarhia põhimõtte ega jäätmekava

¹⁸ <https://ringmajandus.envir.ee/sites/default/files/Plastit%C3%B6%C3%B6stus.pdf>

¹⁹ Helcom mereprügi plaan. [Marine Litter Action Plan – HELCOM](#)

eesmärkidega. Jäätmete käitlemisel tuleb arvesse võtta läheduse põhimõtet ehk kui lähemal on vastav käitluskoht olemas, siis tuleb arvestada pikema transpordiga kaasnevat keskkonnamõju. Lisaks aitab ringlussevõtu eesmarke täita ka tekkekohal liigiti kogumine, see tagab jäätmete kõrgema kvaliteedi ja annab paremad võimalused ringlussevõtuks. Samas tuleb erinevate piirangute rakendamisel järgida, et arvesse oleks võetud ka majanduslikud aspektid, st et mõningal juhul võib jäätmehierarhia madalama astme käitlusviisiga loodav majanduslik väärtus olla suurem kui nendega kaasnevad keskkonnamõjud.

Kuna direktiividega seotud uute eesmärkide saavutamine saab olema pingeline, on jäätmekeeva tegevused perioodi esimesel poolel eelkõige suunatud olme- ja pakendijäätmete sihtarvude täitmisele.

Ringmajanduse põhimõtetest lähtuval majandusmudelile üleminek ja kliimaeesmärkide saavutamine puudutab otseselt ka jäätmekorralduse valdkonda. Eesti on mõistnud nende teemade olulisust ja seetõttu on ka Riigi jäätmekeevas väljatoodud meetmed loodud, neid eesmarke silmas pidades. Eesti töötas Keskkonnaministeeriumi eestvedamisel 2022 aastal välja ringmajanduse valge raamatu, mis sündis erinevate osapoolte koostöös ja aitab meid edasi ringmajanduse suunal liikumisel²⁰.

Samas on maailm 2022 aastal muutunud, käimas on Venemaa agressioonisõda Ukrainas, samuti pole me puutumata jäänud energiakriisist. Seetõttu tuleb üha enam ka keskkonnavaldkonnas mõelda, kuidas sellised arengud meie eesmärkide seadmist ja saavutamist mõjutada võivad. Üha olulisem on mõelda energiasõltumatuse saavutamise peale. Ka jäätmemajandus võib panna nende probleemide lahendamise Eesti jaoks, sh biojäätmetest energia saamiseks. Siinkohal on väljatoodud vaid kõige üldisemad trendid, spetsiililisem info eri jäätmeliikide kohta, on toodud juba konkreetselt vastavates peatükkides.

1.3. Visioon

Jäätmetekke vältimine, toodete korduskasutamine ning parandamine, tekkinud jäätmete liigiti kogumine on igapäevase käitumise osa. Eestis on seda toetav kasutajasõbralik, tõhus, läbipaistev ja toimiv jäätmehierarhiast lähtuv uuenduslik jäätmehooldussüsteem, jäätmetest luuakse uut väärtust toormena.

Ringmajanduse ja jäätmehierarhia põhimõtete rakendamise tulemusena tarbitakse mõistlikult ning vajaduspõhiselt keskkonnahoidlikke tooteid ja teenuseid. Keskkonnateadlik mõtteviis ja keskkonnahoidlik käitumine on üha levinum kõigil tasanditel. See võimaldab teha keskkonnateadlikke tootmis- ja tarbimisotsuseid nii tavakodanikul kui ettevõtjal ja riigil tervikuna. Jäätmeteket välditakse kus võimalik ning muul juhul eelistatakse toodete korduskasutust ja jäätmete korduskasutuseks ettevalmistamist. Korduskasutamine, parandamine ja renoveerimine on soodustatud ja populaarne, levinud on sellist käitumist toetavad platvormid. Tooted kestavad pikka aega, materjalid on ohutult kaua ringluses ning looduskeskkonna ressursse kasutatakse kestlikult. Jäätmete liigiti kogumine on kasutajasõbralik ja otstarbekas. Jäätmete teekond tarbija juurest kogumiskohta ning sealt käitlejani on toimiv ja usaldusväärne. Jäätmete kogumiseks ja veoks kasutatakse uuenduslikke lahendusi. Jäätmetekitaja maksab tekitatud koguste eest. Jäätmete liigiti üle andmine on majanduslikult motiveeriv. Tekkinud jäätmeid kasutatakse kui ressursi, mistõttu saadakse loodusvaradest maksimaalset väärtust ja vähendatakse nõudlust uute

²⁰ Ringmajanduse valge raamat. Tallinn. 2022. https://ringmajandus.envir.ee/sites/default/files/2022-06/Ringmajandus_valge_raamat.pdf

Eelnõu

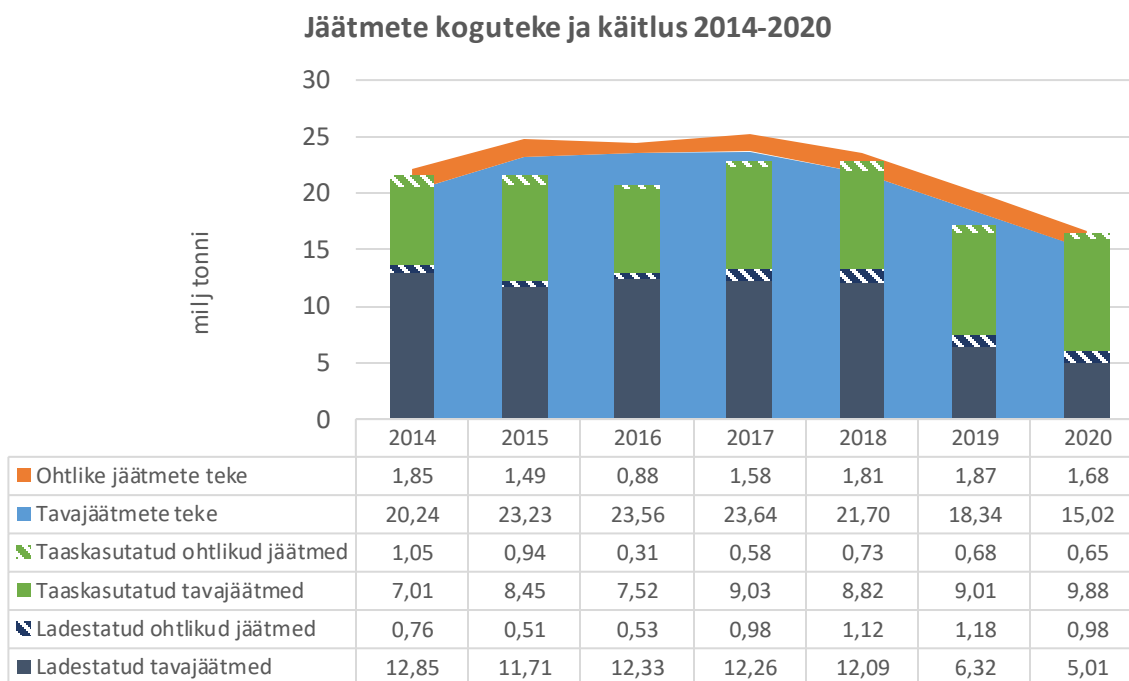
loodusvarade järele. Kui ringlussevõtt pole võimalik, siis eelistatakse muul viisil taaskasutamist, et võimalikult vähe jäätmeid prügilasse ladestada. Eestis toimub nende jäätmete lõppkäitlus, kus see on mõistlik või puuduvad võimalused nende käitlemiseks väljaspool. Jäätmevaldkonna andmete esitamine on kvaliteetne ja õigeaegne ning riigi kogutud ja avaldatud jäätmealased andmed on usaldusväärsed. Suundutakse olukorra poole, kus jäätmete kohta on olemas andmestik toote algusfaasist lõppfaasini, mida saab tõhusalt ja mitmekülgselt kasutada otsuste tegemiseks. Jäätmehierarhiast lähtuvaid tegevusi toetab neid põhimõtteid võimaldav jäätmevaldkonna õigusraamistik ning efektiivne järelevalve. Investeeritakse nutikatesse lahendustesse toodete tootmises ja jäätmete ümbertöötlemises, mis toetavad kasutajasõbraliku ja efektiivse jäätmehooldussüsteemi toimimist. Toimiv jäätmehooldussüsteem ja koostöö eri osapoolte vahel, oskusteave, innovaatilised lahendused ning eksperdid annavad suure panuse majanduskasvu ja töökohtade loomisse. Süsteemi toimimist toetab avatud koostöö avaliku sektori, ettevõtjate, tarbijate ja teadlaste vahel, tagatud on piisav ekspertide järelkasv.

2. Hetkeolukord

Hetkeolukorra kirjeldamisel 2022. aastal lähtume viimastest kättesaadavatest ja kontrollitud ehk 2020. aasta kvantitatiivsetest andmetest. Jäätmetestatistika esitamisel on tuginetud Keskkonnaagentuuri andmetele ja kasutatud nende koostatud jooniseid ja mitmeid tabeleid.

Jäätmete ke ja selle koostis erineb piirkonniti ning sõltub suuresti majandusolukorrast, rahvaarvust ja selle rahva käitumismustritest. Viimased aastad on olnud olulised, kuna keskkonnateadlik mõtteviis on jõudsalt laienenud ning kliima- ja energiaküsimused ja ringmajanduse põhimõtte rakendamise olulisus on jõudnud paljude teadvusse. Rohelepe on selle trendi üks paremaid näiteid. Eesti, väikese ja paindliku riigina, püüab jõudsalt keskkonnahoidlikke põhimõtteid järgida ning on neid eesmärke ja põhimõtteid arvestanud ka jäätmevaldkonna õigusaktide koostamisel, valdkonna eelarve planeerimisel ja investeringute suunamisel, tegevuste kavandamisel ja rakendamisel. Samas oleme siiski veel poolel teel oma eesmärkide saavutamisel ja seda väljendab ka jäätmevaldkonna hetkeolukord.

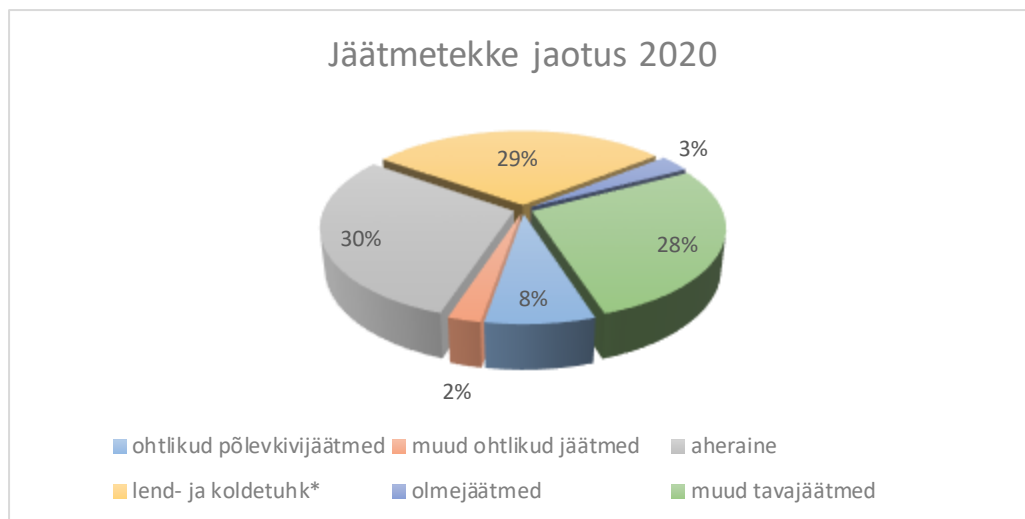
Allpool olev joonis näitab, et jäätmete ke on viimased kolm aastat olnud langustrendis, kuid paljuski on see seotud põlevkivitööstuse tootmismahude langusega.

Joonis 4. Jäätmete koguteke ja käitlus aastatel 2014-2020 (allikas: Keskkonnaagentuur).

Eestis tekkivatest jäätmetest ca 80% moodustavad põlevkivitööstuse jäätmed (

Joonis 5). See on meie ajalooline pärand. Vaatamata sellele on perioodil suurimat tähelepanu pööratud olmejäätmetele ja nende käitlusele, tulenevalt ringlussevõtu kohustustest ja asjaolust, et põlevkivitööstuse jäätmete käitluslahendused on pikema aja jooksul välja töötatud ja suuri muudatusi käitluslahendustes on keeruline ellu viia. Samas uued tehnoloogilised lahendused ja paratamatu põlevkivitööstusmahude langus tulevikus aitab ka selles valdkonnas olukorda parandada.

Joonis 5. Jäätmetekke jaotus 2020 aastal (allikas: Keskkonnaagentuur).

2.1. Olmejäätmed

Olmejäätmed on kodumajapidamistes tekkinud segajäätmed ja liigiti kogutud jäätmed ning muudest allikatest tekkinud, kuid koostise ja omaduste poolest sarnased jäätmed. Jäätmenimistus tähistatakse olmejäätmeid koodiga 20. Lisaks arvestatakse olmejäätmete hulka ka osa pakendijäätmetest (olmes tekkivad pakendijäätmed), mida jäätmenimistus tähistatakse koodiga 15. Olmejäätmed moodustavad ligikaudu 3% kogu jäätmetekkest.

Olmejäätmeid tekkis aastatel 2014-2020 keskmiselt 495 tuhat tonni aastas, jäätmete ke on viimastel aastatel olnud kõikum. 2014.a tekkis olmejäätmed 466 tuhat tonni, seejärel jäätmete ke suurenes igal aastal ulatudes 2018.a 535 tuhande tonnini. Siis jäätmete ke langes 490 tonnile järgmisel aastal ning on seejärel taas tõusnud ulatudes 2020.as 509 tuhande tonni ehk 383 kilogrammini elaniku kohta (**Joonis 6**).

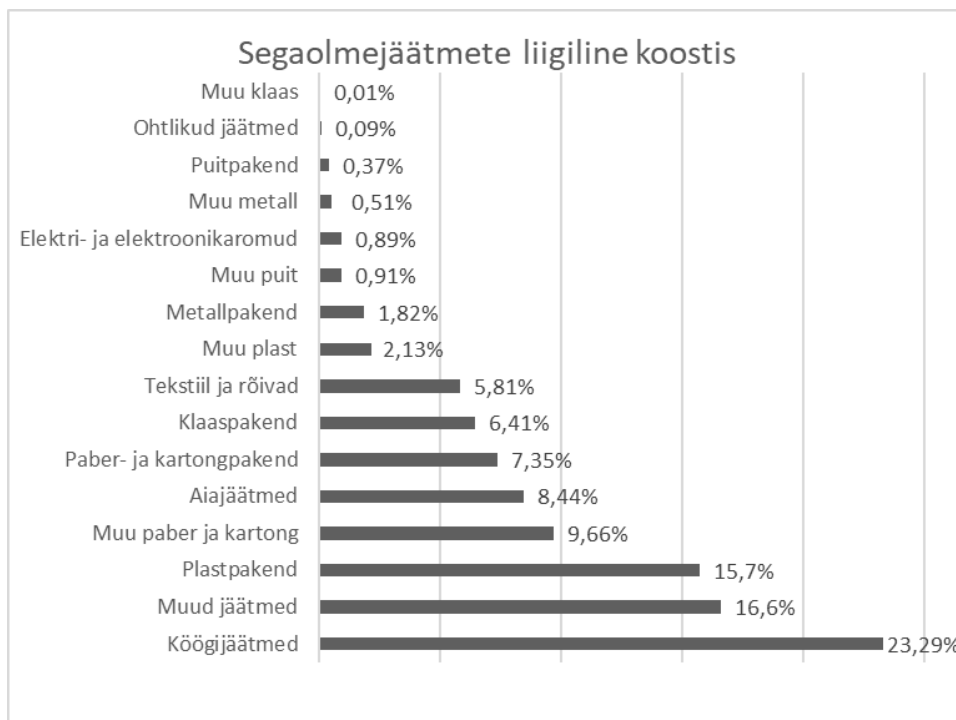

Joonis 6. Olmejäätmete (sh olmes tekkivad pakendijäätmed) koguteke kilogrammides elaniku kohta aastatel 2014-2020 (allikas: Keskkonnaagentuur, Statistikaamet).

2020. aastal imporditi Eestisse 34 tuhat tonni (sh Soomest 33 tuhat tonni segaolmejäätmeid) ning aasta alguses seisis ladustatuna 115 tuhat tonni olmejäätmeid. Enamik olmejäätmetest 2020. aastal taaskasutati (sh energiakasutus).

Liigiti koguti 2020. aastal vaid 38 protsenti olmejäätmetest (sh olmes tekkivad pakendijäätmed). Ülejäänud olmejäätmed koguti kokku segaolmejäätmetena. Enim koguti liigiti paberi- ja kartongijäätmeid (43 tuhat tonni), biolagunevaid köögi- ja sööklajäätmeid (23 tuhat tonni), biolagunevaid aia- ja haljastujäätmeid (20 tuhat tonni), suurjäätmeid (14 tuhat tonni) ning metallijäätmeid (8 tuhat tonni). Rõiva- ja tekstiilijäätmeid koguti eraldi kaks tuhat tonni.

2020. aastal viis SEI Tallinn läbi üleriigilise segaolmejäätmete, eraldi kogutud paberi- ja pakendijäätmete ning elektroonikaromu koostise ja koguste uuringu (edaspidi *sortimisuuring*)²¹. Uuringu tulemustest selgub, et segaolmejäätmetes sisaldub enim biojäätmeid (32 massiprotsenti), plasti ja plastpakendit (18 protsenti) ning paberit ja pappi (sh pakendid, kokku 17 protsenti) (Joonis 7). Rõiva- ja tekstiilijäätmeid sisaldub segaolmejäätmetes ligikaudu kuus protsenti.

Joonis 7. Segaolmejäätmete liigiline koostis massiprotsentides (allikas: SEI Tallinn, 2020, Segaolmejäätmete, eraldi kogutud paberi- ja pakendijäätmete ning elektroonikaromu koostise ja koguste uuring).

SKP suhteline muutus olmejäätmete tekkega võrreldes näitab, et jäätmetekke kasv on olnud majanduskasvust väiksem. Samas ei ole sihttaset (alla ½ SKP kasvuprotsentist) siiski saavutatud, kuigi oleme sellele lähemale liikunud (vastav tabel on toodud Riigi jäätmekava 2014-2020 eesmärkide täitmist käsitlevas lisas). Olmejäätmete tekke vähenemine on mõneti näiline ja tingitud olmes tekkivate pakendijäätmete liigiti kogumise edenemisest. Liigiti kogutud pakendijäätmed kajastuvad jäätmearestuses eraldi jäätmegrupina, mistõttu jäävad need selle indikaatori hulgast välja, kuigi tekivad valdavalt olmes. Stabiilsus näitab, et teatud tulemuslikkus liigiti kogumisel on saavutatud. Olmejäätmete ringlussevõtu olulise suurendamise eelduseks on liigiti

²¹ SEI Tallinn, 2020. [Segaolmejäätmete, eraldi kogutud paberi- ja pakendijäätmete ning elektroonikaromu koostise ja koguste uuring.](#)

kogutud olmejäätmete osakaalu tõus, selleks on vaja teha pingutusi ning luua läbimõeldud ja süsteemne lahendus. Selles suunas on viimastel aastatel ka jõuliselt astutud. Välja on töötatud mitmed toetusmeetmed kohalikele omavalitsustele liigiti kogumise taristu arendamiseks ja toetusmeetmed jäätmetekke vältimiseks, samuti on tegeletud teadlikkuse tõstmise ja käitumisharjumuste muutmisega. Toetusi jagatakse nii KIKi keskkonnaprogrammist, struktuurivahenditest kui kliimarahadest. Kliimarahadest toetati KOVe aastatel 2020-2022 jäätmete liigiti kogumise taristu arendamisel sh biojäätmete käitlemise edendamisel. Euroopa Regionaalarengu Fondi toel rahastati 2018. aastal mitme jäätmejaama ehitust ja arendamist. Keskkonnaprogrammist on toetatud nii liigiti kogumise infrastruktuuri arendamist, ohtlike jäätmete kogumisringe kui ka jäätmetekke vähendamise tegevusi.

Olmejäätmete teket mõjutab kõige enam majandusolukord ja tarbimise tase. Olmejäätmete tekke vältimisel on peamine roll täita elanikkonnal, kelle teadlikkusest ja tarbimisharjumustest sõltub suuresti nii pakendijäätmete, toidujäätmete kui ka muude olmejäätmete tekke vähendamine. Jäätmetekke vältimisele suunatud üldise teadlikkuse tõstmiseks on Keskkonnaministeerium läbi viinud iga-aastaseid jäätmetekke vältimise kampaaniaid. Viimastel aastatel on teadlikkuse tõstmise kampaaniad edukalt toimunud erinevate sotsiaalmeedia kanalite vahendusel, kaasates nii mõnelgi korral mitmeid Eesti tuntud inimesi, kelle eeskujul on jõutud ka nooremate tarbijateni.

Biojäätmed

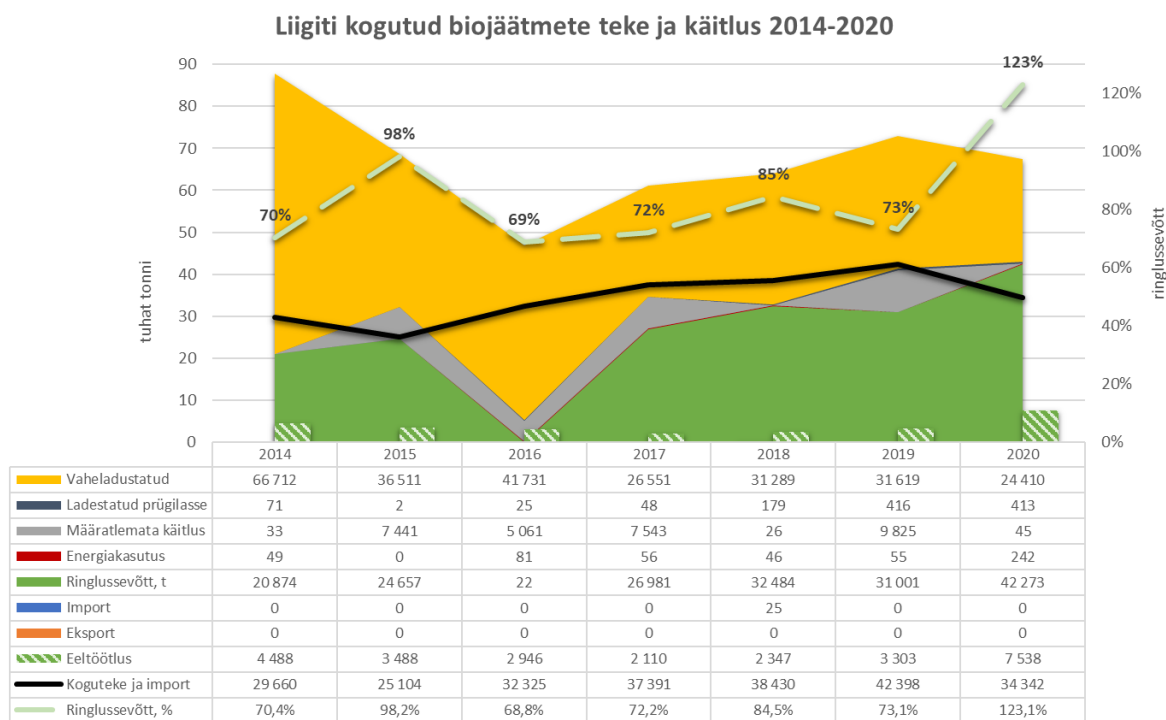
Olmejäätmete hulka kuuluvate biojäätmete alla liigitatakse biolagunevad köögi- ja sööklajäätmed (kood 20 01 08) ning biolagunevad aia- ja haljastujäätmed (kood 20 02 01). Liigiti kogutud biojäätmeid on viimastel aastatel tekkinud keskmiselt 34 tuhat tonni aastas. Kui varasemalt tekkis rohkem aia- ja haljastujäätmeid (2014.a pea 20 tuhat tonni) ja vähem köögi- ja sööklajäätmeid (2014.a 10 tuhat tonni), siis nüüd on toimunud muutus ning köögi- ja sööklajäätmeid tekib rohkem või pea sama palju (2020.a vastavalt 13 tuhat tonni ja 21 tuhat tonni).

Sortimisuuringu tulemustes saab järeldada, et liigiti kogutakse siiski vaid umbes neljandik biojäätmetest. See tähendab, et tegelik biojäätmete teke oli 2020.a 135 tuhat tonni, millest 95 tuhat tonni on köögi- ja sööklajäätmed ning 40 tuhat tonni aia- ja haljastujäätmed. Keskmiselt tekib seega Eestis elaniku kohta 71 kg köögi- ja sööklajäätmeid ning 30 kg aia- ja haljastujäätmeid. Biojäätmete liigiti kogumise madal tase on olnud seni üheks suurimaks kitsaskohaks olmejäätmete valdkonnas, kuna liigiti kogumata biojäätmeid ringlusse võtta ei saa.

Ootuspärane on, lähiaastatel liigiti kogutud biojäätmete osakaal oluliselt suureneb. Selle tagab eelduste kohaselt kohustus korraldada hiljemalt 2023. aasta lõpust kõikjal Eestis biojäätmete tekkekohalt kokku korjamine või alternatiivina kodukompostimine. Alates 2027. aastast biojäätmete üldkogused eelduslikult kasvavad, kuna arvestusse hakatakse lisama kodukompostimisele suunatud biojäätmete koguseid, mida seni ei ole üldse arvesse võetud. Siis arvestatakse neid koguseid aga ka ringlussevõtu arvutamisel. Samal ajal on oluline tegeleda üha enam ka toidujäätmete tekke vähendamisega, mis on keskkonnamõju poolest väga kaalukas. Seega tuleb läbi toidujäätmete (toidukao) tekke vähendamise saavutada tulevikus ka köögi- ja sööklajäätmete koguse vähenemine.

Biojäätmetest võeti 2020. aastal ringlusse vaid 31% (arvestades ka segaolmejäätmete hulka viisatud biojäätmeid). Liigiti kogutud biojäätmetest võetakse ringlusse valdav osa (vt **Joonis 8**). Biojäätmete ringlussevõtuna (R3o) arvestatakse vaid selliste sertifitseeritud toodete valmista-

mist, mis vastavad jäätmete lakkamise kriteeriumidele. Kriteeriumid on kehtestatud keskkonnaministri määrustega²². Kui valmistatav toode, näiteks kompost, kriteeriumidele ei vasta, on tegu jätkuvalt jäätmetega ning sellise materjali tootmist ega kasutamist ringlussevõtuna ei arvestata. **Joonis 8** on nähtav biojäätmete ringlussevõtu vähenemine 2018.a ja 2019.a võrdluses. Kukkumist mõjutas metoodika täpsustamine ringlussevõtuna arvestatavate toimingute osas ning väiksem aia- ja haljastujäätmete ringlussevõtt. Ringlusse võetud biojäätmete maht on aasta-aastalt suurenenud (2016.a- 22 tuhat tonni, 2018.a – 32 tuhat tonni, 2020.a – 42 tuhat tonni). Siiski on üheks biojäätmete valdkonna kitsaskohaks võrdlemisi madal huvi liigiti kogutud biojäätmetest valmistatud toodete sertifitseerimise vastu. Peamiseks biojäätmete käitlusviisiks Eestis on kompostimine (toiming R3o). 2022. aasta jaanuari seisuga oli Eestis sertifitseeritud komposti tootjaid vaid viis.

Joonis 8. Liigiti kogutud biojäätmete teke ja käitlus perioodil 2014-2020 (allikas: Keskkonnaagentuur).

Toote staatuses kompost leiab enamasti kasutust haljastuses või põllumajanduses, vähemal määral kasutavad eraisikud seda oma aiamaal. Kompostimise osas võib välja tuua mitmeid kitsaskohti, mis vajavad lahendamist. Technopolis Group Eesti OÜ analüüs²³ on andnud hinnangu, et hetkel Eestis kasutusel olevad kompostimistehnoloogiad ei ole enamasti kõige sobivamad talvistes oludes, samuti tegutseb enamik kompostitootjaid väikeses mahus. Lisaks esineb probleeme haisuga ning lagugaaside kogumise ja puhastamisega. Lahtise taeva all kompostides mõjutab ilmastik komposti kvaliteeti tugevalt. Arvestades, et biojäätmete puhul on tegemist väärtusliku ressursiga ning liigiti kogutud biojäätmete kogused lähiaastatel suurenevad, on oluline suurendada biojäätmete ringlussevõtu võimekust Eestis.

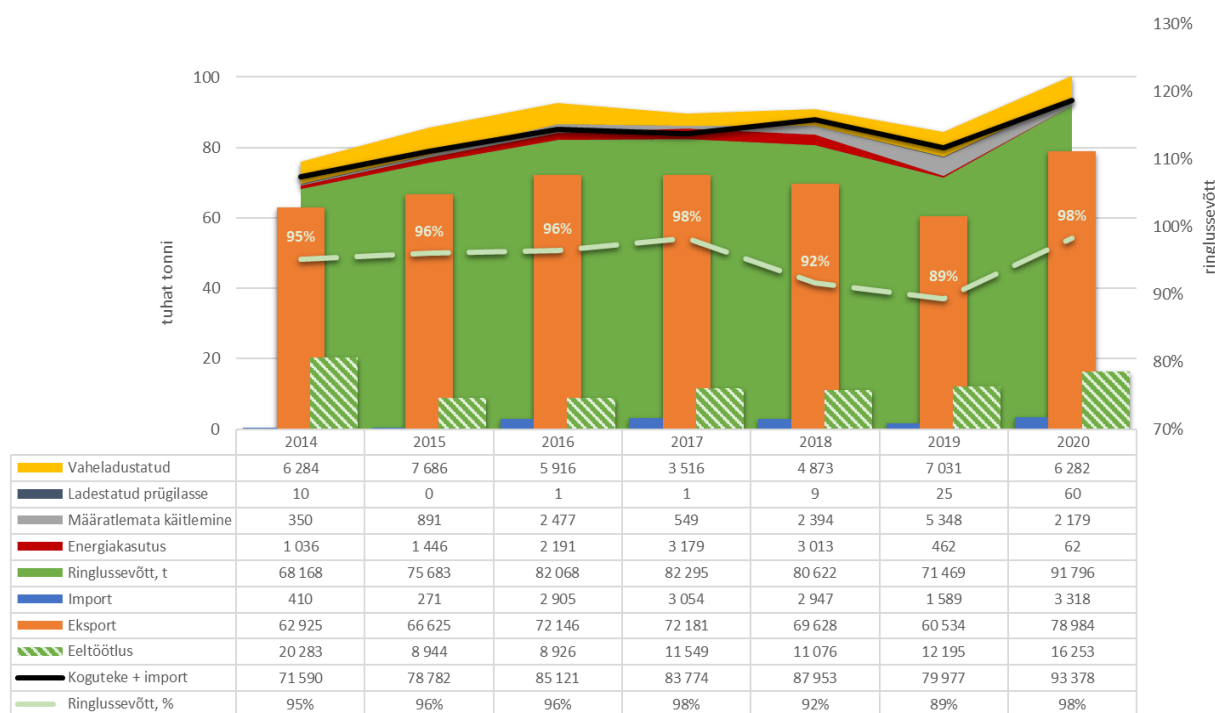
²² Keskkonnaministri 8. aprilli 2013. a määrus nr 7 „Biola guneva test jäätmetest komposti tootmise nõuded“, keskkonnaministri 10. mai 2016. a määrus nr 12 „Nõuded biola guneva test jäätmetest biogaasi tootmisel tekkiva kääritusjäätiskohta“ ja Keskkonnaministri 19. juuli 2017. a määrus nr 24 „Reoveesetest toote valmistamise nõuded“.

²³ Technopolis Group Eesti OÜ, 2020-2021. [Eesti ringmajanduse tulevikupotentsiaali ja vajalike meetmete uuring. Osa 3. jäätmevaldkonna tulevikuvision.](#)

Paberi- ja kartongijäätmed

Paberi- ja kartongijäätmete teke on viimastel aastatel pigem suurenenud, prügilasse ladestamine praktiliselt puudub (Joonis 9). Liigiti kogutud paberi- ja kartongijäätmeid (sh paber ja kartongipakendid) tekkis 2020. aastal ligikaudu 94 tuhat tonni ehk keskmiselt 70 kg elaniku kohta. Järgest suurenevat teket võib seletada sellega, et aina enam kohalikke omavalitsusi on paberi- ja kartongijäätmed hõlmanud korraldatud jäätmeveoga (Keskkonnaameti andmetel 2020. aastal juba 60 omavalitsuses). Mitmel pool kogutakse paberi- ja kartongijäätmeid ühismahutitega, mis on paigaldatud suurematesse asulatesse.

Liigiti kogutud paberi- ja kartongijäätmete teke ja käitlus 2014-2020

Joonis 9. Liigiti kogutud paberi- ja kartongijäätmete (03 03 08, 15 01 01, 19 12 01, 20 01 01) teke ja käitlus tonnides aastatel 2014-2020 (allikas: Keskkonnaagentuur).

Liigiti kogutud paberi- ja kartongijäätmed võetakse peaaegu täies ulatuses ringlusesse (R3m ja ettevalmistavalt R3k), kuid suunatakse ka välismaale ümbertöötlemisele. 2020. aastal võeti ringlusesse ligi 92 tuhat tonni paberi- ja kartongijäätmeid.

Vanapaberi teket mõjutab jäätmekava kehtivuse perioodil tarbijate teadlikkuse ja käitumisharjumuste muutumine – oodata on trükiväljaannete vähenemist ja üha vähem postkastidesse reklaamposti tellimist. Selleks, et saavutada vanapaberi tekke vähenemine näiteks reklaamposti vähenemise kaudu ning mõjutada tekkivate paberi- ja kartongijäätmete käitlemist ringsuse suunas, tuleks kaaluda perioodikale laiendatud tootjavastutuse kehtestamist või muid alternatiivseid lahendusi.

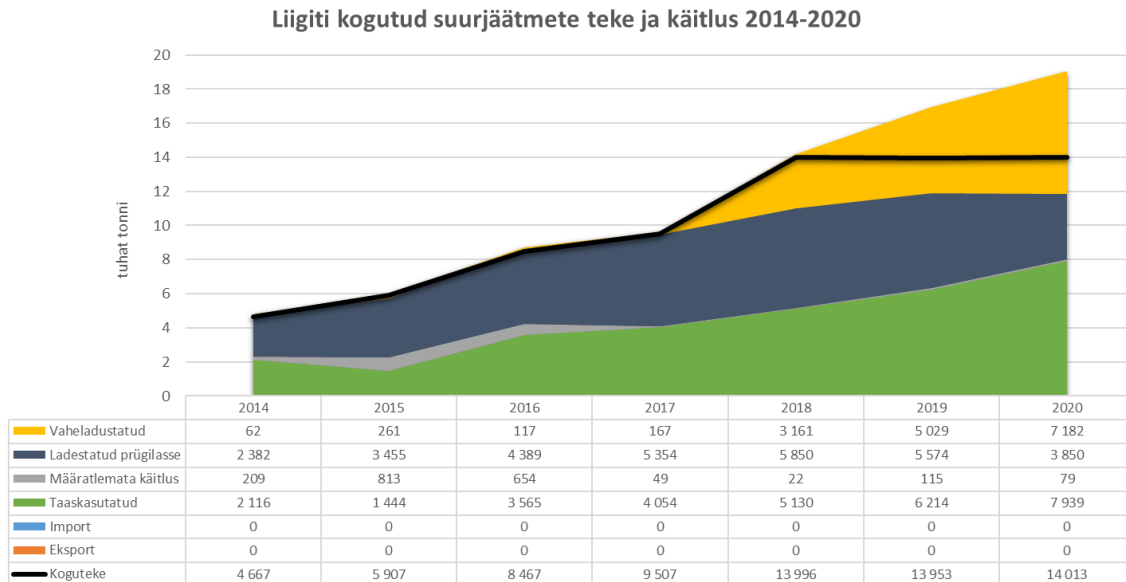
Paberi- ja kartongijäätmete puhul on oluline, et kui puudub võimalus nende mugavaks ära andmiseks, siis eelistatakse nende kohapeal põletamist, mis toob endaga kaasa keskkonna saastamise. Lisaks kasutatakse paberi- ja kartongijäätmete mahuteid suures osas samast materjalist pakendijäätmete ära viskamiseks. Kuigi seni ei ole rakendatud materjalipõhist kogumist, siis tulevikus on otstarbekas seda kaaluda.

Suurjäätmed

Suurjäätmed on olmejäätmed, mida oma kaalu või mahu tõttu ei saa panna jäätmemahutisse. Suurjäätmete alla kuuluvad vana mööbel ja sanitaartehnika, aga ka lapsevankrid, jalgrattad jms. Suurjäätmetena ei käsitleta ehitus- ja lammutusjäätmeid, mootorsõidukeid või nende osi, vana-rehve ning elektri- ja elektroonikaseadmeid.

2020. aastal tekkis Eestis kokku 14 013 tonni suurjäätmeid ehk 10,5 kg elaniku kohta.

Suurjäätmete teke ja nende taaskasutus on aasta-aastalt kasvanud (**Joonis 10**). Samas on vähenenud suurjäätmete prügilasse ladestamine. Aina enam kohalikke omavalitsusi on ka suurjäätmete kogumise lisanud korraldatud jäätmeveo hulka, mis on elanikele ilmselt mugavam võimalus suurjäätmete üleandmiseks. 2022. aasta seisuga on suurjäätmed korraldatud jäätmeveoga hõlmatud pooltes omavalitsustes. Umbes 20-s omavalitsuses toimus suurjäätmete äravedu tasuta või praktiliselt tasuta (teenustasu alla 1 euro/m³). Teistes omavalitsustes kogutakse suurjäätmeid jäätmejaamades või kogumisringidega.

Joonis 10. Liigiti kogutud suurjäätmete (20 03 07) teke ja käitlus tonnides aastatel 2014-2020 (allikas: Keskkonnaagentuur).

Vana mööbli ja teiste suuregabariidiliste esemete korduskasutus edeneb tänu taaskasutuspooldidele ja *online*-platvormidele. 2021-2022.a Keskkonnaagentuuri poolt läbi viidud uuringu (Kodumajapidamiste kordus- ja taaskasutuse mahud Eestis, 2022) kohaselt korduskasutatakse aastas 20,8 tuhat tonni mööblit. Esemed jõuavad korduskasutusse eelkõige käest-kätte vahetamise kaudu, veebiplatvormide kaudu või füüsiliste kaupluste kaudu.

Ka suurjäätmete puhul on väga oluline, et oleks tagatud võimalus nende mugavaks ära andmiseks. Suurjäätmete ise jäätmejaama viimiseks peab jäätmetekitajal olema transpordivahend (järelkäru) ning jäätmejaamas tuleb üldjuhul tasuda ka vastuvõtu eest. Kui transpordivahend puudub, jäätmejaam jääb kaugemale ja/või vastuvõtutasu on kõrge, siis võivad inimesed eelistada suurjäätmete kohapeal põletamist. Põletamisega kaasneb kahjulike ühendite (sh POS-ide) õhku paiskumine. Kahjulike ühendite sisaldumise tõttu tuleb suurjäätmete hulka kuuluva mööbli, vaipade jms käitluse puhul eelistada nende lõpliku kõrvaldamist (jäätmepõletustehases), et

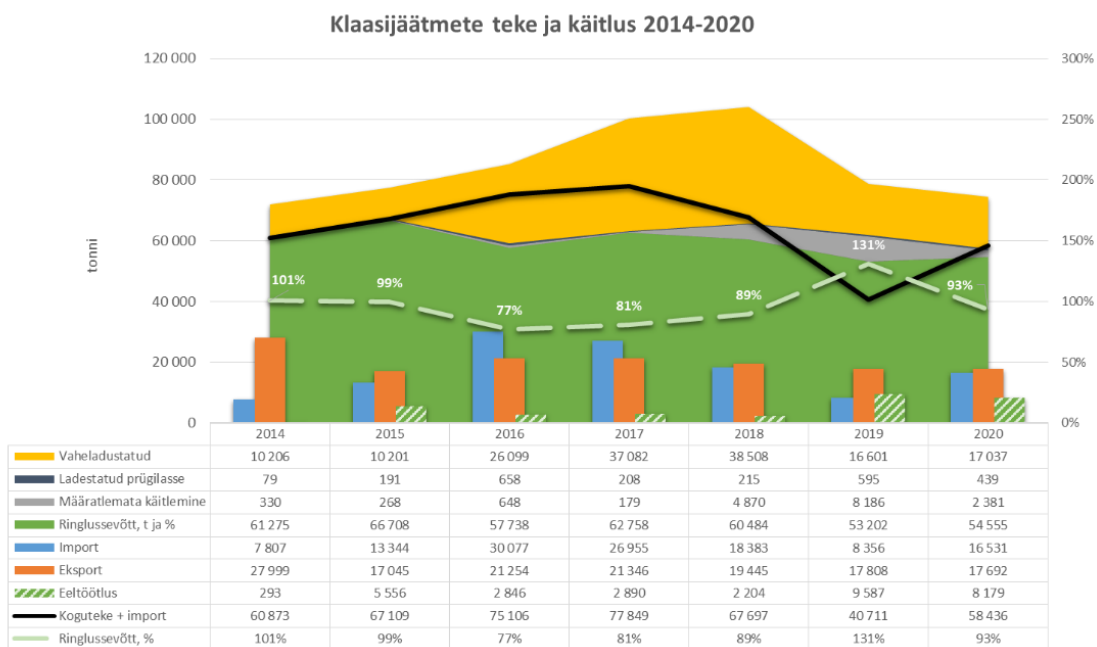
Eelnõu

tagada kahjulike ühendite ringlusse mitte sattumine. Seetõttu jäävad suurjäätmete ringlussevõttu näitavad arvud suhteliselt madalaks seni, kuni leidub veel kahjulikke ühendeid sisaldavaid tooteid.

Suurjäätmete liigiti kogumist ja käitlemist reguleerib jäätmeseadus, mille kohaselt peavad kohalikud omavalitsused oma jäätmehoolduseeskirjas määrama suurjäätmete kogumiskohad, mis asuvad jäätmevaldajast maksimaalselt 15 kilomeetri kaugusel. Lisaks reguleerib suurjäätmete kogumist keskkonnaministri 03.06.2022 määrus nr 28 „Olmejäätmete liigiti kogumise ja sortimise nõuded ja kord ning sorditud jäätmete liigitamise alused“. Määruse kohaselt peab jäätmetekitaja suurjäätmed tekkekohas liigiti koguma (nii kodumajapidamistes kui ettevõtetes ja asutustes). Kohaliku omavalitsuse üksus peab tagama, et suurjäätmeid võetaks vastu omavalitsuse jäätmejaamas. Täpsemad nõuded, kuidas suurjäätmeid kogutakse ja käideldakse, määravad kohaliku omavalitsuse üksused oma jäätmehoolduseeskirjas ja, kui suurjäätmeid kogutakse korraldatud jäätmeveo raames, ka korraldatud jäätmeveo hankelepingus.

Klaasijäätmed

Olmejäätmete hulka kuuluvad klaasijäätmete (jäätmekood 20 01 02) teke on marginaalne, 2020. aastal tekkis klaasijäätmeid 404 tonni. Klaasipakendi jäätmeid tekkis 2020. aastal 22 tuhat tonni, ja muid klaasijäätmeid 19 tuhat tonni. Kuni 2019. aastani taaskasutati alla 200 tonni klaasijäätmeid aastas, kuid 2020.a taaskasutus hüppeliselt tõusis ja taaskasutusse läks 1490 tonni klaasi (sh laojäägid varasematest aastatest). **Joonis 11** on esitatud kõigi klaasijäätmete teke, käitlus ja ringlussevõtt seitsme aasta jooksul (lisaks olmes tekkivatele klaasijäätmetele ka klaasipakendid, tööstuses, romusõidukites, ehitamisel ning jäätmete käitlemise tulemusena tekkinud klaasijäätmed).

Joonis 11. Klaasijäätmete (10 11 03, 10 11 12, 10 11 14, 15 01 07, 16 01 20, 17 02 02, 19 04 01, 19 04 04, 19 12 05, 20 01 02) teke ja käitlus tonnides aastatel 2014-2020 (allikas: Keskkonnaagentuur).

Klaasijäätmete kogumine on korraldatud kohalikes omavalitsustes jäätmejaamade kaudu, mida saab nende vähest teket arvestades hästi toimivaks pidada. SEI Tallinna poolt 2019-2020 aastatel läbi viidud sortimisuuringuks klaasijäätmed segaolmejäätmetes praktiliselt puudusid (0,01

Eelnõu

massi protsenti). Klaaspakendid arvesse võttes sisaldus segaolmejäätmetes aga 6,43 protsenti klaasijäätmeid.

Klaasijäätmetest toodetakse Järvakandis kergkillustikku, ettevõtte tootmiskaht on umbes 11 tuhat tonni aastas.

Metallijäätmed

Metallijäätmete (20 01 40) teke on aastate lõikes vähenenud. Prügilasse ei ole kogu vaadeldud perioodil metallijäätmed üldse ladestatud. Segaolmejäätmete hulka siiski metallijäätmeid satub - viimase sortimisuuringu alusel on segaolmejäätmetest 0,51 massiprotsenti metalli, koos metallpakendiga 2,33 protsenti. Metallijäätmete kogumine on Eestis hästi korraldatud tänu selle jäätmeliigi positiivsele väärtusele. Lisaks metalli kokkuostupunktidele võetakse metallijäätmeid vastu ka jäätmejaamades. Metall ringlussevõttu reguleerib maailmaturu hind. Enamasti metallijäätmed ringlussevõtuks eksporditakse.

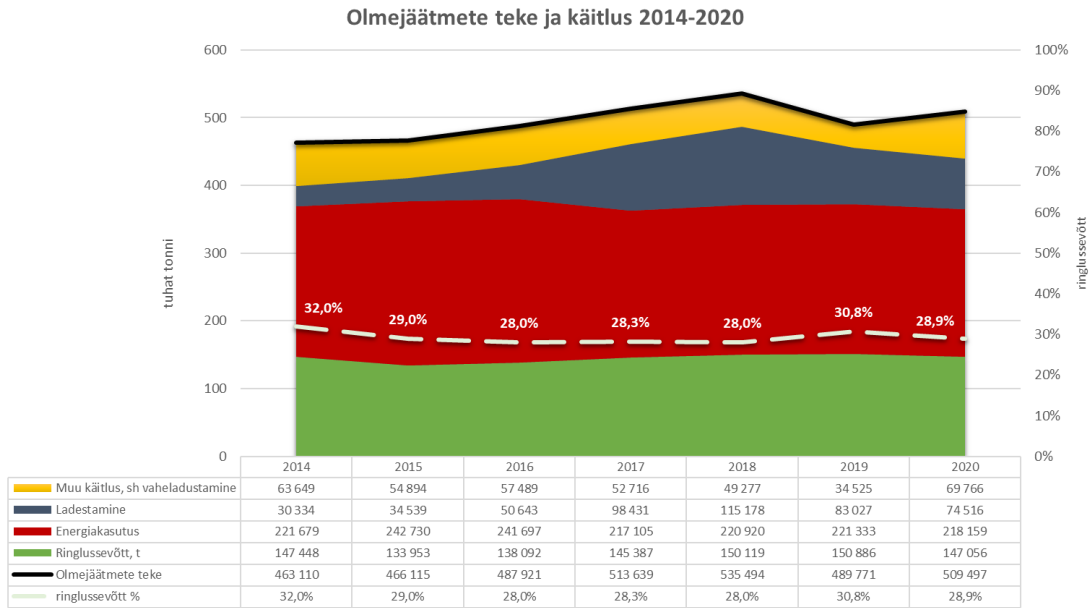
Olmejäätmetele kehtestatud sihtarvud ja piirangud

Euroopa Liidu tasandil on kehtestatud olmejäätmete korduskasutuseks ettevalmistamise ja ringlussevõtu sihtarv. Selle sihtarvu arvutamisel on olmejäätmete alla arvestatud ka pakendijäätmeid, mis tekivad valdavalt olmes. 2020. aastaks pidid liikmesriigid korduskasutuseks ette valmistama ja ringlusse võtma vähemalt 50% olmejäätmete massist, 2025. aastal on vastav sihtarv 55%, 2030. aastal 60% ning 2035. aastal juba 65%. Olmejäätmete korduskasutuseks ettevalmistamise ja ringlussevõtu arvutamiseks on võimalik kasutada nelja eri meetodikat. Keskkonnaagentuur kasutab viimastel aastatel Euroopa Komisjonile aruande esitamisel I meetodikat, mis annab soodsama tulemuse. Alates 2025. aasta kohta andmete esitamisest (2027. aastal) tuleb kasutada uut meetodikat, mis on sarnane IV meetodikale. Ringlussevõtu osakaal sõltuvalt arvutusmeetodikast on toodud Tabel 1. Meetodikate erinevus seisneb peamiselt selles, milliseid jäätmeliike olmejäätmetena arvesse võetakse ning kas võetakse arvesse ka ettevõtetes tekkivad olmejäätmed.

Tabel 1. Olmejäätmete ringlussevõtu osakaal sõltuvalt arvutusmeetodikast (allikas: Keskkonnaagentuur).

Arvutusmeetod	2015	2016	2017	2018	2019	2020
I	52%	52%	52%	56%	65%	60%
IV	29%	28%	28%	28%	31%	29%

Euroopa Komisjoni statistikaametile (Eurostat) andmete esitamine toimub IV arvutusmeetodi alusel. Selle kohaselt on olmejäätmete ringlussevõtt Eestis viimase kümne aasta jooksul jäänud stabiilselt 30% lähedale (Joonis 12). Euroopa Liidu keskmine vastav näitaja on Eurostati andmetel 48% (2020. andmete põhjal). Suur osa olemjäätmetest Eestis põletatakse (43%) ning väiksem osa ladestatakse (15%).

Joonis 12. Olmejäätmete teke ja käitlus tonnides aastatel 2014 – 2020. Ringlussevõtu protsent on arvatud IV meetodi järgi. Metoodika kohaselt arvestatakse olmejäätmete hulka ka kodumajapidamistes tekkinud pakendijäätmed (allikas: Keskkonnaagentuur).

Maailmapanga läbiviidud jäätmevaldkonna tervikanalüüs²⁴ näitas, et biojäätmetest toodete tootmine lakkamise kriteeriumidele vastavates käitistes aitaks tõsta olmejäätmete ringlussevõttu umbes 6%. Heal tasemel köögi- ja sööklajajäätmete tekkekohalt kogumine võimaldab tõsta olmejäätmete ringlussevõttu omakorda veel 8% ning aia- ja haljastujäätmete tõhusam liigiti kogumine jäätmejaamades 3%.

Kuivõrd kõik jäätmed ei ole ringlussevõetavad ka tulevikus, siis peab liigiti kogumise tase olema mõnevõrra suurem kui kehtestatud ringlussevõtu tase. Näiteks ei tohi ringlusse suunata jäätmeid, mis sisaldavad püsivaid orgaanilisi saasteained ehk POS-e, mis on keskkonnas püsivad, akumuluvad elusorganismides ning on ohtlikud inimese tervisele ja keskkonnale. Kuigi Stockholmi konventsiooni ja Aarhuse protokolliga ning Euroopa Liidus otsekohalduva püsivate orgaaniliste saasteainete määrusega ((EL) 2019/1021) on POS-ide turuleviimine keelatud, siis kõigi POS-e sisaldavate toodete eluiga ei ole veel lõppenud, mistõttu ka kodumajapidamistes leidub veel hulgaliselt neid esemeid või materjale, mis võivad POS-e sisaldada. Näiteks kuuluvad püsivate orgaaniliste saasteainete hulka kemikaalid, millega on töödeldud vaipu või pehmet mööblit leegi aeglustamise eesmärgil, niiskust hülgavaid tekstiilmaterjale, ühekordseid toidunõusid ja -pakendeid. POS-e võivad sisaldada ka koduse remondi käigus tekkivad soojustus- ja isolatsioonimaterjalid (näiteks vahtpolüsterool) ning elektri- ja elektroonikaseadmed. Kuigi nende ainete kasutamine tootmises on tänaseks keelatud, võib neid aineid sisaldavate juba varem toodetud toodete äraviskamine koduses majapidamises olmejäätmetena kesta veel aastaid. Ühtlasi tasub tähele panna, et kodumajapidamises tekkiv tuhk tuleb panna segaolmejäätmete sekka. See ei ole ringlusse võetav. Koduses küttekoldes mittetäieliku põlemise teel võib tahtmatult tekkida ka POS-ühendeid, mis võivad tuhaga aiapidamises maapinnale laotamise kaudu aiasaadustega inimeste toidulauale jõuda.

²⁴ [Maa ilmapanga koostatud jäätmevaldkonna tervikanalüüs \(2021\)](#)

Valdkonna tugevused

- **Rakendatakse toetusmeetmed** jäätmetekke vältimise ja liigiti kogumise edendamiseks²⁵.
- **Inimeste teadlikkus jäätmevaldkonna teemadest on tõusnud**²⁶. Võrreldes eelnevate uuringuaastatega on inimesed enam omaks võtnud jäätmete keskkonnasõbraliku käitlemise ning jäätmete tekkimist püütakse ostude parema planeerimisega vältida. Kuna jäätmevaldkonnaga on elanikel isiklik kokkupuude ning seda peetakse oluliseks, siis ollakse ka selle valdkonna hea korralduse osas nõudlikumad. Samas tuleb arvestada, et teadlikkuse kasv ei tähenda alati inimeste tegeliku käitumise muutumist. Liigiti kogutud jäätmete osakaal on tõusnud visalt - 2020. aastal koguti liigiti vaid 38% olmejäätmetest. Selline tempo ei ole piisav 2025. aasta ringlussevõtu eesmärgi täitmiseks.
- **Koostatud on toidujäätmete tekke vältimise kava**, millega on kavandatud tegevused toidujäätmete tekke vältimiseks kõigis toidutarneahela etappides alates esmatootmisest kuni tarbimiseni kodumajapidamistes. Toidujäätmetest poole moodustab toidukadu ehk inimtoiduna raisku läinud toit, kusjuures 40% sellest tekib kodumajapidamistes.²⁷

Valdkonna nõrkused

- **Olmejäätmete ringlussevõtu tase on madal** - 2020.a vaid 29%. Ringlussevõtu tase on enam-vähem stabiilsena püsinud viimase 10 aasta jooksul. Jäätmete liigiti kogumise lahendused on elanikule kättesaamatud, ebapiisavad, ebamugavad, jäätmete liigiti kogumine ei edene piisavalt kiiresti. Olmejäätmete, sh biojäätmete ringlussevõtu võimekus Eestis ei ole piisav, et katta ettevaatavalt ringlussevõtu vajadusi. Aastaks 2025. peab olmejäätmete ringlussevõtu tase peaaegu kahekordistuma – ringlusse tuleb võtta 55% olmejäätmetest. Eesmärgi saavutamine eeldab märkimisväärseid muutusi jäätmemajanduse senises korralduses. Euroopa Keskkonnaagentuur²⁸ on Eesti puudustena välja toonud muuhulgas selle, et ringlussevõtu eesmärgi täitmise eest vastutajad on Eesti seadusandluses ebaselgelt määratletud, jäätmete põletamisele ei ole kehtestatud keskkonnatasu ning ladestustasu on püsinud sama alates 2015. aastast.
- **Kohalike omavalitsuse võimalused jäätmehoolduse korraldamisel on piiratud**. Kohalikel omavalitsustel pole piisavalt vahendeid ja teadmisi, et tagada kogu vajalik taristu jäätmete liigiti kogumise korraldamiseks. Jäätmete ringlussevõtt eeldab üldjuhul nende tekkekohas liigiti kogumist. Kehtiva seadusandluse kohaselt on kohalike omavalitsuste vastutusel jäätmete liigiti kogumise korraldamine. Selleks on kohalikel omavalitsustel aga vähe võimalusi – puudub omavalitsuskeskse jäätmemudeli rakendamise õigus, jäätmehoolduse korraldamiseks rahaliste vahendite küsimise õigus, koostöö pakendiorganisatsioonidega ei anna soovitud tulemusi (segaolmejäätmetes on sortimisuuringu alusel endiselt 32 massiprotsenti pakendijäätmeid). Riigikantselei rohepoliitika eksperdirühma 2022.a raporti²⁹ kohaselt pärsib praegune õiguslik regulatsioon otseselt olmejäätmete käitluse arendamist (sh ringlussevõtu eesmärkide saavutamist).

²⁵ SA Keskkonnainvesteeringute keskus, <https://www.kik.ee/et/projektid>.

²⁶ Eesti elanike keskkonnateadlikkuse uuring 2020. Kättesaadav: <https://envir.ee/kaasamine-keskkonnateadlikkus/keskkonnateadlikkus/uuringud>

²⁷ Uuring Toidujäätmete ja toidukao teke Eesti toidutarneahelas, 2021, SEI Tallinn, Eesti Maaülikool. Kättesaadav: <https://envir.ee/ringmajandus/jaatmed/toidujaatmed>

²⁸ EEA Early warning report 2022, draft

²⁹ Riigikantselei rohepoliitika eksperdirühma raport, 2022.

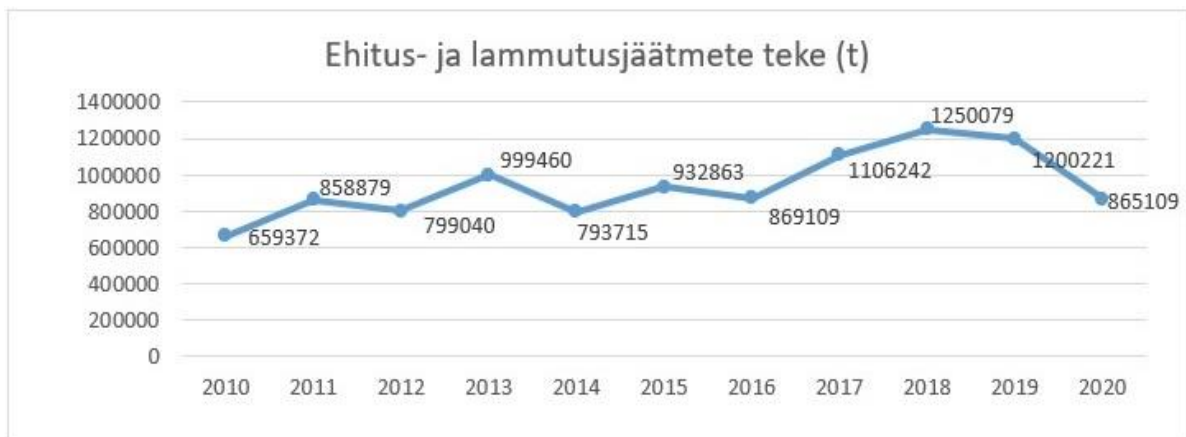
- **Liigiti kogumise taristu ei ole kogu riigis ühetaoline** ja tekitab kasutajates segadust. Pakendijäätmete liigiti kogumine avalike pakendipunktide kaudu on korraldatud kolme erineva taaskasutusorganisatsiooni poolt erinevate konteineritega, mis on ka erinevalt tähistatud. Taaskasutusorganisatsioonid võimaldavad pakendite tekkekohalt liigiti kogumist üldjuhul vaid suuremates linnades. Korraldatud jäätmeveo raames korraldatakse kohalikes omavalitsustes ühe kuni kümne jäätmeliigi kogumist. Tekstiili kogumine spetsiaalsete konteineritega on tagatud vaid vähestes omavalitsustes. Kohalikud omavalitsused on probleemina tõstatanud, et puuduvad selged üheselt mõistetavad juhised jäätmete liigiti kogumiseks.
- **Biojätmete liigiti kogumise määr on madal.** Liigiti kogutakse vaid umbes viiendik tekkiivatest biojätmetest. Biojätmete liigiti kogumiseks ei ole seni loodud elanikele mugavaid võimalusi, mis soodustaks biojätmete eraldi kogumist. Biojätmete liigiti kogumise suurendamine on oluline nii biojätmete kui väärtusliku ressursi ringlussevõtu edendamiseks, aga ka teiste olmejätmete ringlussevõtu edendamiseks, kuna segaolmejätmetega koos üle antavad biojätmed raskendavad oluliselt teiste segaolmejätmetes sisalduvate jäätmete ringlussevõttu.

2.2. Ehitus- ja lammutusjätmed

Olemasolev olukord

Ehitus- ja lammutusjätmed on sellised jätmed, mis tekivad ehitus- ja lammutustööde käigus. Näiteks kuuluvad ehitus- ja lammutusjätmete hulka hoonete ehitamisel või renoveerimisel tekkinud ehitusmaterjalide jäägid, hoonete lammutamisel tekkinud betoon, tellised, puit jms materjalid, aga ka teede ehitamisel ja korrashoiul tekivad kivid ja pinnas ning freesasfalt.

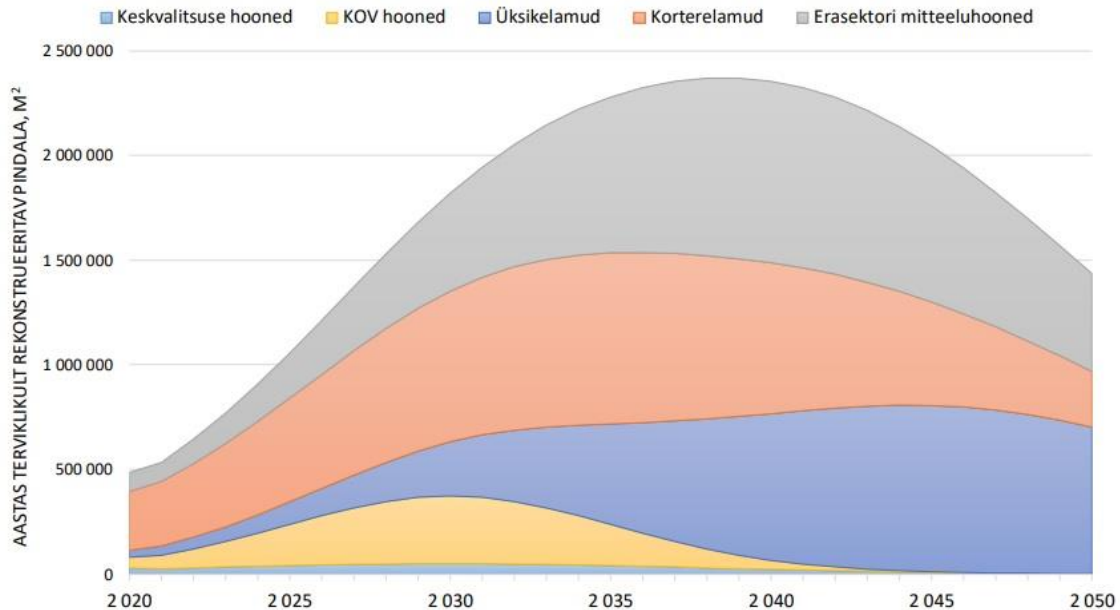
Euroopa Komisjoni poolt määratud ehitus- ja lammutusjätmete taaskasutamismäära arvestamise meetodika kohaselt (arvestustest jäävad välja kivid ja pinnas, süvenduspinnas ja ohtlikud jätmed) tekkis Eestis 2020. aastal 865 109 tonni ehitus- ja lammutusjätmeid. Vaatamata 2020. aastal aset leidnud ehitus- ja lammutusjätmete tekke järsule vähenemisele, mis oli tingitud koroonaviiruse COVID-19 levikust ja sellest põhjustatud ehitustegevuse vähenemisest, on ehitus- ja lammutusjätmete teke aastate lõikes olnud pigem kasvutrendis. Praeguseks hetkeks on ehitustegevus taastunud, mistõttu on järgnevatel aastatel taas ette näha ehitus- ja lammutusjätmete tekke suurenemist.

Joonis 13. Tavajätmete hulka kuuluvate ehitus- ja lammutusjätmete, va kivid ja pinnas ning süvenduspinnas, teke perioodil 2010-2020 (allikas: Keskkonnaagentuur).

Eelnõu

Lisaks hoogustuvale ehitustegevusele mõjutab ehitus- ja lammutusjäätmete teket ka olemasolevate hoonete renoveerimine ja kasutusest välja langenud hoonete lammutamine. Eesti hoonete renoveerimise pikaajalises strateegias³⁰ välja toodud prognoosi kohaselt võib järgmise 30 aasta jooksul Eestis kasutusest välja langeda ca 5300 korterelamut ehk 23% kõikidest korterelamutest ning ca 40 000 üksikelamut. Lisaks vajab rekonstrueerimist ca 14 000 korterelamut, 100 000 üksikelamut ning 27 000 mitteeluhoonet. Prognooside kohaselt kasvavad rekonstrueerimise mahud 2035. aastaks viiekordseks, mis toob jäätmekava kehtivuse perioodil endaga kaasa ehitus- ja lammutusjäätmete tekke olulise suurenemise.

Joonis 14. Kumulatiivne aastane rekonstrueerimise vajadus (allikas: Hoonete renoveerimise pikaajaline strateegia, Tallinna Tehnikaülikool 2020).

2020. aastal tekkis liigiti kogutud ehitus- ja lammutusjäätmetest kõige enam rauda ja terast (17 04 05) - 226 781 tonni; bituumenitaolisi segusid (17 03 02) - 174 965 tonni; betooni (17 01 01) - 147 544 tonni; betooni-, tellise-, plaadi- või keraamikatootesegusid (17 01 07) - 134 063 tonni ning teetammi täitematerjali (17 05 08) - 108 618 tonni. Ehitus- ja lammutussegaprahina (17 09 04) koguti 2020. aastal 149 523 tonni tekkinud ehitus- ja lammutusjäätmetest.

Ehitus- ja lammutusjäätmete kogutekke arvestusse mitte kuuluvaid kive ja pinnast ning süvenduspinnast (17 05 04 ja 17 05 06) tekkis 2020. aastal 1 678 552 tonni. Lisaks tekkis 157 849 tonni ohtlike jäätmeid. Sellest 138 448 tonni moodustasid ohtlike aineid sisaldav kivid ja pinnas (17 05 03*) ning süvenduspinnas (17 05 05*). Muudest ohtlikest jäätmetest tekkis kõige enam asbesti sisaldavaid ehitusmaterjale (17 05 06*) - 13 617 tonni ning ohtlike aineid sisaldavaid või nendega saastatud puitu, klaasi ja plaste (17 02 04*) - 6 016 tonni. Ohtlike jäätmetega seonduvat on täpsemalt kirjeldatud punktis 2.3.

Eestis on ehitus- ja lammutusjäätmete taaskasutusmäär viimastel aastatel püsinud vahemikus 84-89%. Euroopa Komisjoni poolt on liikmesriikidele seatud sihtarv, mille kohaselt tuleb alates 1. jaanuarist 2020 taaskasutada 70% tekkinud ehitus- ja lammutusjäätmetest³¹. Eestis on see sihtmäär saavutatud, kuid väga suure osa taaskasutusest moodustab kasutamine tagasitäiteks

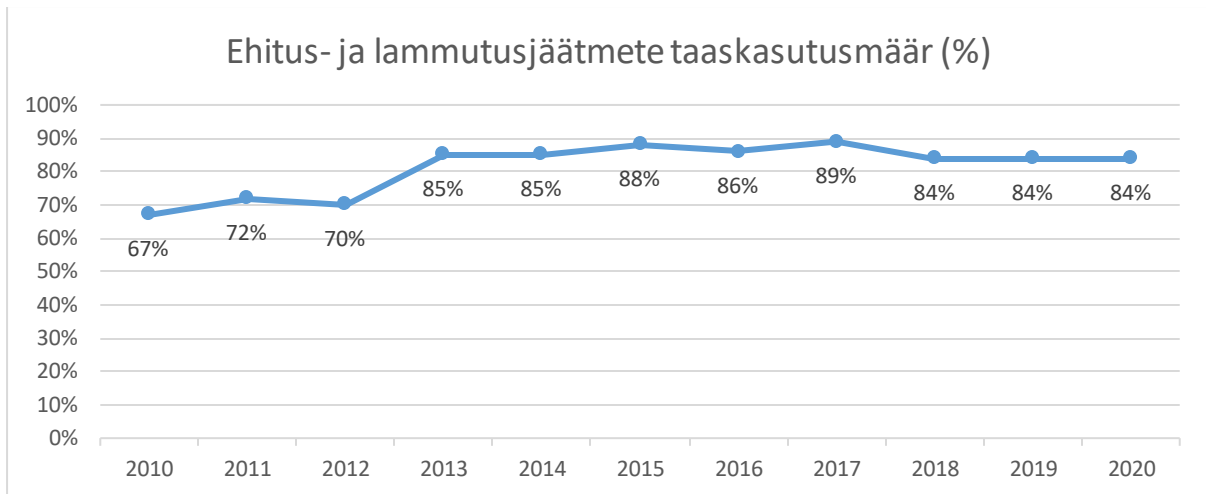
³⁰ https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/ee_ltrs_2020.pdf

³¹ Arvestustest jäävad välja kivid ja pinnas, süvenduspinnas ja ohtlikud jäätmed.

Eelnõu

(nt maa-alade täitmine, vanade karjäärade korrastamine jms), samas kui jäätmehierarhiat arvestades on eelistatumaks variandiks jäätmete materjalina ringlussevõtt.

2020. aastal suunati taaskasutusse 84% tekkinud ehitus- ja lammutusjäätmetest. Taaskasutusest 38% moodustas kasutamine tagasitäiteks, 5% materjalina ringlussevõtt, 1% korduskasutuseks ettevalmistamine ning 39% taaskasutamine muul viisil (peamiselt taaskasutamine teede ehituses ja maa-alade planeerimisel). Jäätmeliigiti taaskasutati 2020. aastal kõige enam betooni (17 01 01) - 141 943 tonni; betooni-, tellise-, plaadi- või keraamikatootesegusid (17 01 07) - 131 842 tonni; bituumenitaolisi segusid (17 03 02) - 126 585 tonni; rauda ja terast (17 04 05) - 119 324 tonni ning teetammi täitematerjali (17 05 08) 107 184 tonni.

Joonis 15. Ehitus- ja lammutusjäätmete taaskasutamine perioodil 2010-2020 (allikas: Keskkonnaagentuur).

Ehitus- ja lammutusjäätmetest võetakse kõige enam materjalina ringlusse betooni, betooni-, tellise-, plaadi- või keraamikatootesegusid, metallijäätmeid (peamiselt raud ja teras) ning bituumenitaolisi segusid. Betoonist, tellistest, plaatidest ja keraamikatoodetest valmistatakse toote nõuetele vastavat täitematerjali. Saadud materjali kasutatakse teatud puhkudel esmasest toormest valmistatud killustiku asemel. Kokku kogutud metallijäätmed eksporditakse ning reaalse ringlussevõtt (ümbersulatamine) toimub välisriikides. Bituumenitaoliste segude ringlussevõtt seisneb teede ehitusel üles võetud või imporditud asfaldijäätmete ümbertöötlemises ning uuesti teede ehituses kasutusse suunamises. Lisaks toote nõuetele vastava materjali valmistamisele on ehitus- ja lammutusjäätmeid võimalik kasutada teatud juhtudel teede ehitusel jm ka jäätmetaatases materjalina, kuid sellisel juhul ei loeta seda ringlussevõtuks.

Vähesel määral võetakse ringlusse ka puidujäätmeid, peamiselt tugiainena kompostimisel või uuesti puitdetailidena, kuid valdavalt suunatakse puidujäätmed kütusena energiakasutusse. Ehitus- ja lammutustegevuses tekkinud puidujäätmete puhul on sageli tegemist värvitud, lakitud, kaetud või kemikaalidega töödeldud puiduga, mistõttu on oluline, et energiakasutusse suunata-vate puidujäätmete keemiline koostis on teada ning puidujäätmete kuulumine biomassi hulka vajadusel analüüside kaudu tõendatud. Juhul, kui puidujäätmed sisaldavad puidukaitseainetega töötlemise või puidupinna katmise tulemusena halogeenitud orgaanilisi ühendeid või raskmetalle võib neid põletada üksnes jäätmepõletus- ja koospõletustehase nõuetele vastavas käitises (nt Eesti Energia Iru elektrijaama jäätmepõletusjaam).

Valdkonna tugevused

1. Eestis on **kõrge ehitus- ja lammutusjäätmete taaskasutuse tase**. Viimastel aastatel on ehitus- ja lammutusjäätmete taaskasutusmäär püsinud vahemikus 84-89% ning Euroopa Komisjoni poolt seatud taaskasutamise sihtarvu (70%) täitmisega probleeme ei ole.
2. Eestis on **suur hulk ettevõtteid, kes tegelevad ehitus- ja lammutusjäätmete käitlemisega**.
3. Lähiaastatel tekib hoonete lammutamise ja renoveerimise mahtude suurenemise tõttu **palju potentsiaalselt ringlussevõetavat materjali**. Lammutatavate ja renoveeritavate hoonete puhul on enamasti tegu tüüpsete hoonetega, mis sisaldavad samalaadseid materjale. Tüüpsete hoonete uuringute kaudu on võimalik saada infot hoonetes kasutatud materjalide omaduste, koguste ja edasise kasutuspotentsiaali kohta. Kuigi materjalide omadused võivad teatud määral varieeruda, on peamised materjalide liigid ja kogused võimalik kaardistada ja seeläbi lihtsustada nende ringlusse suunamist.
4. Jäätmekäitlusettevõtetal on **võimalus taotleda SA Keskkonnainvesteeringute Keskus kaudu EL struktuurivahenditest toetusi** nii jäätmekäitlustehnoloogiate kui taristu arendamiseks. Aastate jooksul on rahastust leidnud erinevaid ehitus- ja lammutusjäätmete käitlemisega seotud projekte. Toetatud on nii jäätmekäitluskohtades tingimuste parandamist kui vajaliku tehnika soetamist. Üheks suurimaks toetatud projektiks on Järvakandis asuva ja sisendmaterjalina lehtklaasi jäätmepõletus- ja klaasvahtkillustiku tehase rajamine. Tehase maksumus oli üle 5,5 miljoni euro, millest toetuse osa moodustas 3,9 miljonit eurot.
5. Ringmajanduse edendamiseks on oluline leida uudseid võimalusi jäätmestaatuses materjalide teisese toormena ringlussevõtuks. Ehitus- ja lammutusjäätmete koostis ning omadused võivad sõltuvalt jäätmepõletusest jms teguritest oluliselt varieeruda, mistõttu on vajalik jäätmepõletuse uurimine ning jäätmepõletusest valmistatud materjalide või toodete katsetuste läbiviimine. Eestis on siinsete **teadus- ja arendusasutuste näol olemas kõrge potentsiaal uudsete ringlussevõtu lahenduste leidmiseks**.

Valdkonna nõrkused

1. Eestis on kõrge ehitus- ja lammutusjäätmepõletuse tase, kuid **väga suure osa taaskasutusest moodustab kasutamine tagasitõiteks**, samas kui jäätmehierarhiat arvestades on eelistatumaks variantiks jäätmepõletuse ringlussevõtt materjalina. Probleemi süvendab ka **ringlussevõtuks sobimatute ehitus- ja lammutusjäätmepõletuse import**. Olemasolevatest andmetest nähtub, et enamasti imporditakse segajäätmepõletuse, mille sortimise tulemusena saadud jäätmepõletusest võetakse ringlusse vaid väike osa. Ringlussevõtu asemel suunatakse välja sortitud põlevosa valdavalt prügikütuse hulka ning mineraalne osa karjääride täiteks.
2. Ehitus- ja lammutusjäätmepõletuse ringlussevõtu osakaalu suurendamist pärsib **vähene ehitus- ja lammutusjäätmepõletuse liigiti kogumine ehitus- ja lammutusobjektidel**. Ringlussevõtu puhul on oluline materjali puhtus - mida puhtam on materjal, seda kergemini on see ringlussevõetav. Puhtama materjali saamise eelduseks on hoonete valikuline lammutamine ning jäätmepõletuse liigiti kogumine nende tekkekohas. Hetkel puuduvad riiklikul tasandil nõuded ehitus- ja lammutusjäätmepõletuse liigiti kogumiseks. See, milliseid jäätmepõletuse tuleb eraldi koguda on sätestatud kohaliku omavalitsuse jäätmehoolduseeskirjas. Jäätmepõletuse annab küll üldise raamistikuga, kuid täpsemad nõuded võivad omavalitsuste lõikes siiski varieeruda ning samuti on erinev kohalike omavalitsuste võimekus teostada järelevalvet jäätmehoolduseeskirja nõuete täitmise üle.

Eelnõu

3. Ehitus- ja lammutusjäätmete puhul esineb nende **ebaseaduslikku keskkonda viimist**, seda nii väiksemas koguses eraisikute poolt kui ka suuremas mahus ebaseaduslike jäätmekestluskohdade näol. Samuti on levinud ehitus- ja lammutusjäätmete **paigutamine selleks mitte ette nähtud kogumismahutitesse**, peamiselt liigiti kogutud paberi- ja papijäätmete ning segapakendite konteineritesse. Selleks, et vähendada ehitus- ja lammutusjäätmete ebaseaduslikku keskkonda viimist ning selleks mitte ette nähtud konteineritesse paigutamist, on oluline suurendada järelevalvet ning tagada jäätmevaldajatele võimalus tekkinud jäätmete mugavaks üleandmiseks.
4. Ehitiste **projekteerimise faasis** ei arvestata piisavalt sellega, et ehitist oleks hiljem võimalik nutikalt demonteerida ning tekkivaid materjale korduskasutada või materjalina ringluse võtta. Samuti ei pöörata **ehitus- ja kasutusloa menetluse etapis** piisavalt tähelepanu jäätmete tekke ja käitlusega seotud küsimustele, mis soodustab jäätmete liigiti kogumise nõuete mitte täitmist ning lihtsustab jäätmete ebaseaduslikku keskkonda viimist või illegaalsetele käitlejatele üle andmist.
5. Ehitus- ja lammutusjäätmetest valmistatud **materjalide kvaliteet ja kogused on varieeruvad**, samuti on selliste **materjalide teke hajutatud**, mis tähendab suuremaid kulusid materjali transpordile. See teeb ehitus- ja lammutusjäätmetest valmistatud materjalide kasutamise võrreldes esmase toorme kasutamisega keerukamaks ja kulukamaks.

Ehitus- ja lammutusjäätmete taaskasutamise sihtarv

Ehitus- ja lammutusjäätmetele on Euroopa Liidu tasandil kehtestatud taaskasutamise sihtarv, mida liikmesriigid peavad täitma. Alates 1. jaanuarist 2020 tuleb taaskasutada korduskasutusseks ettevalmistatuna, ringlussevõetuna või muul viisil, sealhulgas tagasitäiteks, muude ainete asemel, vähemalt 70% ehitus- ja lammutustegevuses tekkinud tavajäätmete hulka kuuluvatest ehitus- ja lammutusjäätmetest (va kivid ja pinnas ning süvenduspinnas). Eestis on kõrge ehitus- ja lammutusjäätmete taaskasutamise tase ning seatud sihtarvu täitmisega probleeme ei ole.

Tabel 2. Ehitus- ja lammutusjäätmete taaskasutamise tase Eestis perioodil 2015-2020 võrdluses EL-is kehtiva sihtmääraga (allikas: Keskkonnaagentuur).

EL-is kehtiv taaskasutamise sihtmäär (alates 01.01.2020)	Taaskasutusmäär Eestis (2015)	Taaskasutusmäär Eestis (2016)	Taaskasutusmäär Eestis (2017)	Taaskasutusmäär Eestis (2018)	Taaskasutusmäär Eestis (2019)	Taaskasutusmäär Eestis (2020)
70%	88%	86%	89%	84%	84%	84%

Järelevalve

Järelevalve osas on oluline nii Keskkonnaameti järelevalve osakonna kui kohalike omavalitsuste panus. Tähelepanu tuleb pöörata nii ehitus- ja lammutusjäätmete käitlejate tegevusele kui kohaliku omavalitsuse jäätmehooldusekirjas sätestatud ehitus- ja lammutusjäätmete käitlemise nõuete täitmisele, sh ehitus- ja lammutusobjektidel jäätmete liigiti kogumisele ning sellele, et jäätmed liiguksid vastavat keskkonnakaitset luba omavatele isikutele, mitte avalikesse pakendikonteineritesse, metsa alla või selleks luba mitte omavatele isikutele. Samuti on oluline pöö-

Eelnõu

rata tähelepanu üldiste keskkonnanõuete täitmisele ehitus- ja lammutusobjektidel ning jäätme-käitluskohtades, et vältida jäätmete keskkonda, sh merekeskkonda, sattumist (nt kergete materjalide nagu EPS/XPS, kile jms lendumine).

Keskkonnaameti järelevalve osakond tegeleb peamiselt jäätmekäitluskohtade riskipõhise kontrollimisega, samuti kontrollitakse objekte kodanike kaebustest tulenevalt. Lammutustegevuse osas teostab Keskkonnaamet järelevalvet peamiselt sihtasutuste Keskkonnainvesteeringute Keskus ja Kredex poolt finantseeritud lammutusobjektide üle.

Jäätmete tekkekohas liigiti kogumise ja nõuetekohaseks käitluseks üle andmise osas järelevalve teostamisel on suur roll kohalikel omavalitsustel. Jäätmeseaduse kohaselt teostab kohalik omavalitsus oma haldusterritooriumil järelevalvet jäätmehoolduseeskirja täitmise üle. Jäätmehoolduseeskiri peab muuhulgas sätestama korraldatud jäätmeveoga hõlmamata ehitus- ja lammutusjäätmete käitlemise nõudeid. Seega peab jäätmehoolduseeskirjas olema välja toodud, kuidas tuleb ehitus- ja lammutusjäätmeid koguda ja käidelda, sh milliseid jäätmeid liigiti koguda, ning kohalik omavalitsus peab jälgima, et need nõuded oleksid täidetud.

Eesmärgid tulevikuks, sh õigusaktidest tulenevad kohustused

Hoogustunud ehitustegevuse ning järgnevatel aastatel suureneva hoonete renoveerimise ja kasutusest välja langenud hoonete lammutamise tõttu on ette näha ehitus- ja lammutusjäätmete tekkekoguste suurenemist. Tulenevalt eelnevast ei ole tekkivate ehitus- ja lammutusjäätmete tekkekoguse vähendamine realistlik, kuid võimalik on vähendada uute hoonete ehitamisel ning olemasolevate hoonete renoveerimisel ja lammutamisel jäätmete tekke osakaalu. Jäätmekavaga on seatud eesmärk vähendada ehitus- ja lammutusjäätmete tekke osakaalu 10% läbi hoonete valikulise lammutamise ning ehitus- ja lammutusobjektidel tekkivate materjalide liigiti kogumise ja korduskasutuse.

Euroopa Liidu tasandil on kehtestatud sihtmäär ehitus- ja lammutusjäätmete taaskasutamisele. Arutlusel on olnud ka eraldi ringlussevõtu sihtmäärade kehtestamise võimalus, kuid Euroopa Liidu tasemel seda veel tehtud ei ole. Selleks, et suurendada ehitus- ja lammutusjäätmete ringlussevõtu osakaalu on käesoleva jäätmekavaga seatud eesmärk suurendada ehitus- ja lammutusjäätmete materjalina ringlussevõttu (sh korduskasutuseks ettevalmistamist) selliselt, et 2028. aastaks võetakse ringlusse 40% tekkinud tavajäätmete hulka kuuluvatest ehitus- ja lammutusjäätmetest (välja arvatud kivid ja pinnas ning süvenduspinnas). Ehitus- ja lammutusjäätmete materjalina ringlussevõtu edendamiseks on lisaks seatud eesmärk kasutada taristuehituses 5% ringlussevõetud materjale (ehitus- ja lammutusjäätmed, põlevkivitööstuse jäätmed, kaevandamisjäätmed jms). Vajadusele suurendada ehitus- ja lammutusjäätmete ringlussevõttu, sh kaaluda eraldi korduskasutuse ja ringlussevõtu sihtarvude seadmist, on juhtinud tähelepanu ka Maailmapank 2020-2021 läbiviidud Eesti jäätmevaldkonna tervikanalüüsis³². Oluline on pöörata tähelepanu ka ajalooliste, st tavaliselt enne 1945. aastat ehitatud, hoonete lammutamisel tekkivate ehitusmaterjalide ja väärtuslike detailide (nt laiad põrandalauad, trepid jms) uuesti kasutusele suunamisele läbi korduskasutuse või korduskasutuseks ettevalmistamise.

32 <https://envir.ee/ringmajandus/jaatmed/jaatmevaldkonna-tervikanaluus>

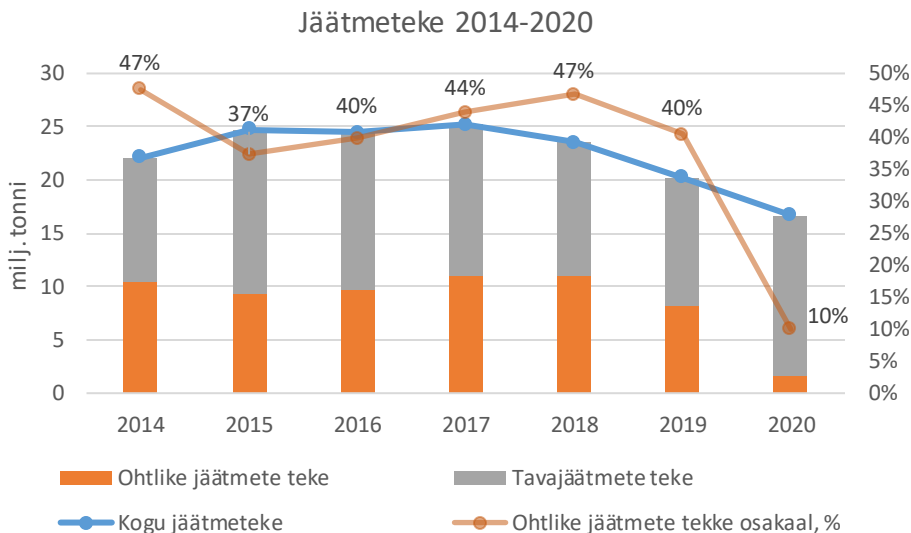
Hoonete valikulise lammutamise ja jäätmete liigiti kogumise edendamiseks on oluline tõhustada järelevalvet. Käesoleva jäätmekavaga on seatud eesmärgiks tõhustada järelevalvet ehitus- ja lammutustegevuses tekkinud jäätmete liigiti kogumise ning edasise käitluse üle.

2.3. Ohtlikud jäätmed

Jäätmed liigitatakse ohtlikeks, kui need võivad Euroopa Komisjoni määruse (EL) nr 1357/2014 lisas nimetatud vähemalt ühe ohtliku omaduse tõttu olla ohtlikud inimese tervisele, varale või keskkonnale.

Elanikkonnalt ohtlike jäätmete kogumist korraldavad kohalikud omavalitsused. Ohtlike jäätmeid elanikelt kogutakse kas jäätmejaamades, ohtlike jäätmete kogumispunktides või korraldatakse ohtlike jäätmete kogumisringe. Juriidilised isikud peavad ohtlikud jäätmed üle andma keskkonnakaitseluba omavale jäätmekäitlejale.

Keskkonnaagentuuri andmete kohaselt tekkis perioodil 2014-2019 ohtlikke jäätmeid keskmiselt 10 miljonit tonni aastas, moodustades kogu jäätmetekkest 40-47%. Eestis tekkivatest ohtlikest jäätmetest moodustas põlevkivituhk u 90%. Alates 2020. aastast kuulub põlevkivituhk tavajäätmete alla ning seetõttu vähenes ohtlike jäätmete teke märkimisväärselt. Ohtlike jäätmete osakaal üldisest jäätmetekkest moodustas 2020. aastal 10%.

Joonis 16. Ohtlike jäätmete teke (allikas: Keskkonnaagentuur).

Põlevkivisektoris tekkinud ohtlikke jäätmeid on kirjeldatud peatükis 2.7. Jättes välja põlevkivijäätmed on ohtlike jäätmete teke ülejäänud majandussektorites suurenenud. Kui aastatel 2014-2017 tekkis ohtlikke jäätmeid keskmiselt 258 000 tonni, siis aastatel 2018-2020 tekkis ohtlikke jäätmeid keskmiselt 393 000 tonni aastas.

Tabel 3. Ohtlike jäätmete teke 2014-2020 (allikas: Keskkonnaagentuur).

Jäätmete teke	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Jäätmete teke (v.a põlevkivisektor)	11,87	15,75	14,92	14,42	12,96	12,44	10,48
sh ohtlike jäätmete teke	0,26	0,26	0,23	0,28	0,41	0,41	0,39

Eelnõu

Ohtlike jäätmete tekke osakaal, %	2%	2%	2%	2%	3%	3%	4%
--------------------------------------	----	----	----	----	----	----	----

Peamised tekkivad ohtlikud jäätmed on õli sisaldavad jäätmed, ohtlike ainetega saastunud pinnas (pinnas ja kivid, süvenduspinnas), ohtlikke vedelikke sisaldavad romusõidukid, ohtlikke aineid sisaldavad või nendega saastunud ehitusmaterjalid, jäätmete põletamisel tekkinud jäätmed, jäätmete füüsikalise-keemilisel töötlemisel tekkinud jäätmed ning jäätmete mehaanilise töötlemise jäätmed.

Ohtlikud jäätmed tekivad tootmisettevõtete tegevuse käigus, jäätmekäitlejate jäätmekäitluse tulemusena ja kodumajapidamisest.

Ohtlike jäätmete tekke suurenemisel on mitmeid põhjuseid: tarbimise ja renoveerimise kasv, jääkreostuste likvideerimine (keskkonnaprogrammi toetustega), kaubavedude mahu suurendamine, keskkonnajärelevalve tulemusel tuvastatud jäätmed. Jäätmete teke sõltub ka uute tootmisettevõtete turule tulemisest, kus tootmise käigus ohtlikud jäätmed tekivad.

Ohtlike jäätmete käitlus

Ohtlike jäätmete käitlemisele, sh taaskasutamisele on jäätmeseadusega kehtestatud rangemad nõuded. Näiteks peab ohtlike jäätmete käitlejal olema läbitud vastav koostis, käitleja peab omama täiendavat kindlustust ja tagatist ning täitma ohtlike jäätmete veoste kehtivaid nõudeid. Ohtlike jäätmete liikumise osas vormistatakse ohtlike jäätmete saatekirjad ning need sisestatakse ohtlike jäätmete saatekirjade andmesüsteemi. Jäätmekäitlejad esitavad kord aastas jäätmealase tegevuse osas aruande, kus kajastatakse ka kogutud ja käideldud ohtlikud jäätmed.

Ohtlike jäätmete käitlemiseks on Eestis välja kujunenud üsna tihe sellele spetsialiseerunud ettevõtjate võrgustik ning tagatud on teatud ohtlike jäätmete käitlus. Oluline ohtlike jäätmete käitlus, töötlemine, põletamine ja kõrvaldamine toimub ca 15-20 ettevõttes.

Ohtlike jäätmete käitlemisega tekivad erinevad lõpp-produktid, mida ei ole üheselt võimalik käidelda. Teatud ohtlikke jäätmeid on võimalik ringlussevõtta, taaskasutada, kõrvaldada põletamise teel ning teatud ohtlikke jäätmeid on võimalik kõrvaldada ainult ladestamisega.

Keskkonnaagentuuri andmetel on ettevõtjad viimastel aastatel hakanud ohtlike jäätmete taaskasutusvõimalustele tunduvalt suuremat tähelepanu pöörama. Keskkonnaagentuuri andmetel taaskasutati aastatel 2014-2017 keskmiselt 25% ohtlikest jäätmetest, aastatel 2018-2020 keskmiselt 33% ohtlikest jäätmetest.

Ohtlike jäätmete ringlussevõtuks ei ole seni seatud Eesti ega Euroopa Liidu tasandil sihtarve. Keskkonnaagentuuri andmete kohaselt teostatakse Eestis edukalt pliikude ringlussevõttu, saastunud pinnase ringlussevõttu ning suurendamas on lahustite ringlussevõtt. Saastunud pinnase taaskasutamiseks kehtestati 28.06.2019 veeseaduse § 83 alusel määruse nr 26 „Ohtlike ainete sisalduse piirväärtused pinnases“. Saastunud pinnast töödeldakse seni, kuni see vastab määruses nr 26 sätestatud normidele ning seejärel saab seda kasutada maastiku kujundamisel, haljastuses või mujal. Õli sisaldavate jäätmete taaskasutamise suurendamiseks kehtestati 29.05.2019 jäätmeseaduse § 21 lõike 2 ja toote nõuetele vastavuse seaduse § 5 lõike 4 alusel Keskkonnaministri määrus „Õli sisaldavate jäätmete jäätteks oleku lakkamise kriteeriumite

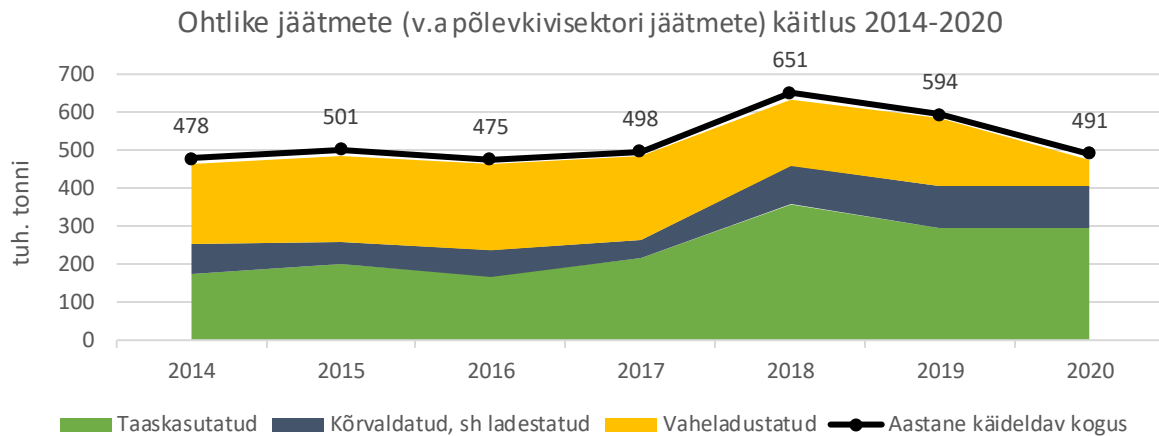
kehtestamine“. Keskkonnaagentuuri andmete kohaselt suunatakse 98,4% õli sisaldavatest jäätmetest kütusekomponendi tootmiseks.

Keskkonnaagentuuri andmetel on vähenenud ohtlike jäätmete vaheladustamine. Kui 2014. aasta vaheladustati 211 144 tonni ohtlikke jäätmeid, siis 2020. aastal vaheladustati 68 856 tonni. Jäätmete kuhjumist, ehk ladudes seisvat ja käitlemata jäätmete kogust mõjutavad mõned üksikud jäätmevood. Näiteks 2020. aasta laoseisust moodustasid 72% ohtlike ainetega saastunud pinnas ja süvenduspinnas. Ohtlike ainetega saastunud pinnase ja süvenduspinnase vaheladustamise kogused on suured, kuna selliste jäätmete käitlemine toimub kompostiaunades.

Lisaks ohtlike ainetega saastunud pinnasele ja süvenduspinnasele on mõjutanud vaheladustamise koguseid ka põletamisvõimsuse muutus. Ohtlike jäätmete põletamine on alates 2020. aastast vähenenud, langedes riiklikult võrreldes eelneva aastaga 51%. Keskkonnaagentuuri andmete kohaselt taaskasutati ohtlikke jäätmeid energiakasutuse eesmärgil 2019. aastal 18 748 tonni, millest 13 523 tonni käitles Kunda Nordic Tsement oma jäätmete koospõletustehases tahke alternatiivkütusena. 2021. aastal taaskasutati ohtlikke jäätmeid energiakasutuse eesmärgil 3703 tonni. Keskkonnaagentuuri andmete kohaselt oli aastal 2019. põletamisele suunavate ohtlike jäätmete vaheladustamine 4588 tonni ning 2021. aastal 10 508 tonni. Keskkonnaagentuuri andmetest võib järeldada, et Epler ja Lorenz ASi põletamisvõimsus ei kata ära riigis tekkinud ohtlike jäätmete põletamise vajadust ning puuduv ohtlikke jäätmete põletamisvõimsus võiks olla 9000 tonni aastas.

Keskkonnaagentuuri andmetel on ohtlike jäätmete tekke suurendamisega kasvanud ohtlike jäätmete kõrvaldamise kogused. Jäätmete kõrvaldamine on jäätmete põletamine ilma energia kasutusega ning ladestamine prügilasse. Ohtlikud jäätmed, mida kõrvaldatakse ladestamise teel on ohtlikud jäätmed, mille taaskasutamine ei ole lubatud ning mida ei saa põletamise teel kõrvaldada. Ohtlikud jäätmed, mida kõrvaldatakse ladestamise teel on ohtlike jäätmete ja tavajäätmete põletamisel tekkivaid jääkproduktid, ohtlikke aineid sisaldavad jäätmete mehaanilise töötlemise jäägid, ohtlikke aineid sisaldavad jäätmete füüsikalise-keemilise töötlemisel tekkinud setted, ohtlikke aineid sisaldavad elektri- ja elektroonikajäätmete osad, tootmise käigus tekkinud ohtlikke aineid sisaldavad jäätmed, saastunud pinnas ja saastunud süvenduspinnas ning asbesti sisaldavad ehitus- ja lammutusjäätmed.

Keskkonnaagentuuri andmetel kõrvaldati aastatel 2014-2017 ohtlikke jäätmeid ladestamise teel keskmiselt 63 505 tonni aastas, aastatel 2018-2019 kõrvaldati ohtlikke jäätmeid keskmiselt 101 550 tonni aastas. 2018 ja 2019 tõusis ohtlike jäätmete kõrvaldamise kogus ohtlike aineid sisaldava gaasipuhastusjäätmete tekke tõttu. 2020. aastast alates on langenud ohtlike jäätmete ladestamise kogus, näiteks 2020. aastal kõrvaldati ladestamise teel 48 883,8 tonni ohtlikke jäätmeid. Ohtlike jäätmete kõrvaldamise kogust mõjutab enim saastunud pinnas ja saastunud süvenduspinnase kõrvaldamine. Keskkonnaagentuuri andmetel kõrvaldati ladestamise teel 2020. aastal 25 593 tonni ohtlike ainetega saastunud pinnast, mis moodustas 52% ohtlike jäätmete ladestamise kogusest.

Joonis 17. Ohtlike jäätmete käitlus (allikas: Keskkonnaagentuur).

Erinevaid ohtlikke jäätmeid käideldakse erinevate tehnoloogiate abil, mistõttu puudub Eestis kõikide jäätmete käitlemiseks võimekus, kuna see ei ole majanduslikult otstarbekas (tekke kogused on väikesed). Ohtlikud jäätmed, mille osas Eestis võimekus puudub, eksporditakse liikmesriikides asuvasse käitistesse taaskasutamise ja ringlussevõtu eesmärgil. Aastatel 2016-2020 eksporditi ohtlikke jäätmeid keskmiselt 11 197 tonni aastas. Eestist eksporditakse liikmesriikides asuvasse käitistesse patareijäätmeid, kemikaalijäätmeid, elektri- ja elektroonika-seadmete jäätmeid, õli sisaldavaid jäätmeid, lampe ja muud elavhõbedat sisaldavaid jäätmeid, tervishoiujäätmeid, pinnakatmisel tekkivad jäätmed, ohtlike aineid sisaldavad mehaanilise töötlemise jääke. Riikidevaheline jäätmevedu on üks olulistest võimalustest ohtlike jäätmete käitluseks, sh võimaldades liikmesriigil suunata üheliigilised jäätmed kõrvaldamiseks teistesse liikmesriikidesse, mille osas Eestil võimekus puudub. Ohtlike jäätmete riikidevaheliseks veoks on vaja veoluba, veoloa taotlus võtab aega ning alati ei pruugi sihtriik nõusolekut anda. Ohtlike jäätmete riikidevahelisel veoks on vaja nõusolekut lähtekoha, transiidikoha ja sihtkoha pädevalt asutuselt. Ohtlike jäätmete riikidevahelisel veol peab arvestama, et sihtriigi pädev asutus, transiidikoht võib keelduda jäätmete veost. Ohtlike jäätmete ekspord EL-ist ja OECD-st välja on keelatud. Jäätmete raamdirektiiv sätestab iseseisvuse ja läheduse põhimõtted, mille kohaselt peavad liikmesriigid koostöös teiste liikmesriikidega looma ühtse ja sobiva jäätmekõrvaldamis-rajatiste võrgustiku, võttes arvesse parimat võimalikku tehnoloogiat, mis ei põhjusta liigseid kulutusi. Võrgustik peab võimaldama jäätmete kõrvaldamist lähimas sobivas rajatises sobivaima meetodi ja tehnoloogia abil, et tagada inimeste tervise ja keskkonna kaitse kõrge tase. Seetõttu on oluline tagada riigipoolne operatiivne ohtlike jäätmete käitlemise võimekus ning maandada ohtlike jäätmete kuhjumise riski. Kõrvaldamise võimaldamiseks tuleks edaspidi sõlmida kokkulepped erasektoriga või koostöölepped naaberriikidega.

Valdkonna tugevused

1. **Ohtlike jäätmete taaskasutamine on suurenenud.** Ohtlike jäätmete taaskasutamise suurendamist toetavad jäätmete ringlussevõtu meetmed. Jäätmekäitlejal on võimalus taotleda toetusi (EL 2014-2020 vahenditest oli jäätmete korduskasutuseks ettevalmistamiseks, ringlussevõtuks ettevalmistamiseks või ringlussevõtuks. Õli sisaldavate jäätmete taaskasutamise suurendamiseks kehtestati 29.05.2019 jäätmeseaduse § 21 lõike 2 ja toote nõuetele vastavuse seaduse § 5 lõike 4 alusel Keskkonnaministri määrus „Õli sisaldavate jäätmete

jäätmeks oleku lakkamise kriteeriumite kehtestamine“. Keskkonnaagentuuri andmete kohaselt suunatakse 98,4% õli sisaldavatest jäätmetest kütusekomponendi tootmiseks. Saastunud pinnase taaskasutamiseks kehtestati 28.06.2019 veeseaduse § 83 alusel määruse nr 26 „Ohtlike ainete sisalduse piirväärtused pinnases“. Saastunud pinnast töödeldakse seni, kuni see vastab määruses nr 26 sätestatud normidele ning seejärel saab seda kasutada maastiku kujundamisel, haljastuses või mujal.

2. **Hästi korraldatud ja toimiv ohtlike jäätmete liigiti kogumine.** Ohtlike jäätmeid on võimalik üle anda jäätmejaamadesse ja ohtlike jäätmete kohumispunktidesse. Kohalike omavalitsuste toetamine ohtlike jäätmete ja eterniidi kogumisringidega vähendab ohtlike jäätmete sisaldust tavajäätmetes.
3. **Riik on taganud valmiduse ohtlike jäätmeid vastu võtta ja vajadusel erakorralistele olukordadele reageerida, kui ohtlike jäätmete eraturg mingil põhjusel ei toimi ning tekib vajadus korraldada ohtlike jäätmete käitlust, erakorralist ladustamist või lades-tamist.** Vaivara OJKK käitamisega on tagatud kuni aastani 2025 riigipoolne operatiivne ohtlike jäätmete käitlemise võimekus. Vaivara OJKK on ainuke ohtlike jäätmete prügila Eestis, mis pakub ohtlike jäätmete ladestuse võimalust. Vaivara OJKKs ladestatakse ainult selliseid ohtlike jäätmeid, mille ringlussevõtt, taaskasutamine ja kõrvaldamine põletamise teel ei ole võimalik.

Valdkonna nõrkused

1. Riigil on seatud kohutus tagada ohtlike jäätmete käitlemine. **Riigipoolne valmidus ohtlike jäätmeid ladestada ja vajadusel erakorralistele olukordadele reageerida on paari aasta pärast lõppemas.** Riigil puuduvad erakorraliste stsenaariumite jaoks kokkulepped erasektoriga ning koostöölepped naaberriikidega ohtlike jäätmete käitluseks, sh kõrvaldamiseks.

2. **Jäätmehoolduse meetodid on ebapiisavad ning see pärsib ohtlike jäätmete ringlussevõtu võimalusi.** Enne jäätmete taaskasutamist või selle ajal tuleb eemaldada tekkinud jäätmetest ohtlikud ained, segud ja komponendid, et hõlbustada jäätmete edasist töötlemist. Jäätmehoolduses on vaja kasutada tõhusaid meetmeid, mis soodustavad jäätmete hilisemat ringlussevõttu. Kui tooted, materjalid ja ained muutuvad jäätmeteks, võib ohtlike ainete olemasolu muuta need jäätmed ringlussevõtuks või kvaliteetsete teiseste toorainete tootmiseks sobimatuks ja sellega võivad ressursid sattuda jäätmehierarhia madalamatele astmetele.

3. **Ohtlike jäätmete taaskasutamine ja ringlussevõtt on madal.** Keskkonnaagentuuri andmete kohaselt teostatakse Eestis edukalt pliiakude ringlussevõttu, saastunud pinnase ringlussevõttu ning suurenemas on ka lahustite ringlussevõtt. Jäätmekäitlejal on võimalik ohtlike jäätmete ringlussevõtu suurendamiseks taotleda toetavaid jäätmete ringlussevõtu meetmeid, sh EL vahenditest jäätmete ringlussevõtuks ettevalmistamiseks või ringlussevõtuks.

4. Ohtlike jäätmete käitlejaid on Eestis vähe ning pädevus ohtlike jäätmete käitluse valdkonnas pole piisav. Ülikoolides ja kutsekoolides ei õpetata ohtlike jäätmete jäätmehoolduse põhimõtteid. Ohtlike jäätmete käitluse eest vastutava isiku koolitus- ja pädevusnõuded vajavad uuendamist.

5. Ohtlike jäätmete käitlemisel ei lähtuta alati jäätmehierarhiast. Ohtlikke jäätmete taaskasutamisele tuleb eelistada ringlussevõttu, nt õli sisaldavate jäätmete, lakkide ja värvide taaskasutamisele tuleb võimalusel teostada regenereerimist. Ladestamise teel tuleks kõrvaldatakse ainult neid ohtlikke jäätmeid, mida taaskasutada ei ole võimalik.

Eesmärgid tulevikuks, sh õigusaktidest tulenevad kohustused.

Euroopa Liidu tasandil on kehtestatud nõuded jäätmetekke vähendamisele, jäätmete liigiti kogumisele, ühtsema märgistuse osas ja ohtlike ainete vähendamisega toodetes. Täpsemalt on oluline ohtlikke jäätmeid juba koguda teistest jäätmetest eraldi ning vältida ohtlike ainete sattumist ringlusse.

Keskkonnaministeerium peab välja töötama konkreetsed tingimused erakorraliste juhtude lahendamise korraldamiseks. Oluline on prioritseerida koostöös Keskkonnaametiga tegevusi, mis on vajalikud oluliste jäätmekäitlusvõimaluste loomiseks, eriti nende ohtlike jäätmete puhul, mis kipuvad ladudesse kuhjuma ning mille ekspordi või käitlemise võimalused Eestis on piiratud. Eesmärgiks on sõlmida erakorraliste stsenaariumite jaoks kokkulepped erasektoriga ning koostöölepped naaberriikidega ohtlike jäätmete käitluseks, sh kõrvaldamiseks. Ohtlike jäätmete ringlussevõtuks ei ole seni seatud Eesti ega Euroopa Liidu tasandil sihtarve. Arvestades vajadust vähendada jäätmekäitlusest tulenevaid keskkonnamõjusid, edendada jäätmehierarhiale vastavust ning senisest rohkem võtta materjale ringlusesse, on tõenäoline võimalus, et jäätmekava kehtivuse perioodil võidakse Euroopa Liidu tasandi õigusaktidega kehtestada eraldi ringlussevõtu sihtarvud jäätmeliikide kaupa, sealhulgas vanaõlile, seades vanaõli regenereerimisele kvantitatiivsed sihtmäärad.

Järelevalve

Järelevalve osas on oluline nii Keskkonnaameti järelevalve osakonna kui kohalike omavalitsuste panus. Tähelepanu tuleb pöörata nii ohtlike jäätmete käitlejate tegevusele kui kohaliku omavalitsuse jäätmehoolduseeskirjas sätestatud ohtlike jäätmete käitlemise nõuete täitmisele, et ohtlikud jäätmeid ei seisaks laos ning liiguksid vastavat keskkonnakaitsetõrjemeetmete omavale isikule.

2020 aastast alates toimub ohtlike jäätmete käitlejate kontrollimine riskihindamise alusel, töötulemusel on 95% tagatise kohustusega jäätmekäitlejatel tagatise nõue täidetud. Keskkonnaagentuuri andmetel on vähenenud ohtlike jäätmete vaheladustamine, kuid teatud ohtlike jäätmete puhul ei ole laoseisud vähenenud. Jätkata tuleb kompleksluba ja keskkonnakaitsetõrjemeetmete omavate ohtlike jäätmete käitlejate laoseisude kaardistamisega ning laoseisude järelevalvega. Kontrollitavates ettevõtetes tuleks kontrollida ohtlike jäätmete üleandmist ning selgitada välja miks on ohtlikud jäätmed lattu seisma jäänud.

Jäätmekäitleja ülesanne on kontrollida sisendmaterjali ja veenduda, et jäätmed sobivad ringlusse võtuks ja taaskasutamiseks. Kui jäätmed sisaldavad selliseid aineid, mida jäätmekäitleja kasutatava tehnoloogiaga ei ole võimalik jäätmetest eraldada, siis tuleb leida nendele jäätmetele alternatiivne kasutus. Kui peale jäätmete käitlemist ikkagi selgub, et ei saavutatud sobivat kvaliteeti, tuleb leida nendele jäätmetele teine taaskasutusviis. Kui kvaliteedinäitajad jäävad täit-

mata, siis võivad need põhjustada saastet ümbritsevale keskkonnale ja seeläbi ka inimeste tervisele. Seetõttu on järelevalvel oluline roll teostada ohtlike jäätmete ringlussevõtu ja taaskasutamise osas tõhusat järelevalvet.

POSe sisaldavad jäätmed

Püsivad orgaanilised saasteained (edaspidi POSid) on koondnimetus ainetele, mis on toksilised, püsivad keskkonnas aastaid, liiguvad tuhandete kilomeetrite kaugusele nende esialgselt tootmis- või kasutuskohast ning ohustavad tervist ja ökosüsteeme pikaajaliselt viisidel, mis ei olnud nende ainete eesmärk ja mida ei osatud ette näha. POSid on inimeste toodetud ained, mis on tugevatoimelised pestitsiidid või neil on terve rida tööstuslikke eesmärke. Lisaks tekivad osad POSid tahtmatult põlemisprotsesside või tööstuslike protsesside käigus. Kuigi ainetega seotud riskid on POSide kaupa erinevad, on kõigil POSidena nimetatavatel ainetel järgmised omadused :

- 1) ained on ülimürgised,
- 2) ained on püsivad, säilides muutumatul kujul aastaid või aastakümneid enne võimalikeks vähemohtlikeks vormideks lagunemist,
- 3) ained aurustuvad ja liiguvad pikkade vahemaade kaugusele läbi õhu ja vee
- 4) ning ained akumuleeruvad rasvkudedes.

Ülemaailmselt kontrollitakse POSe 2001. aasta püsivate orgaaniliste saasteainete Stockholmi konventsiooniga³³, mille nõudeid rakendatakse Euroopa Liidus Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EL) nr 2019/1021 püsivate orgaaniliste saasteainete kohta (edaspidi POS-määrus)³⁴. Eesti Vabariik on ühinenud Stockholmi konventsiooniga ning Euroopa Liidu liikmesriigina rakendab konventsiooni nõudeid läbi otsekohalduva POS-määruse. Stockholmi konventsiooni eesmärk on kaitsta inimese tervist ja keskkonda POSide eest läbi POSide tootmise, kasutamise, heite ja ladustamise (varude) piiramise ja lõpliku elimineerimise. Euroopa Liidus kontrollitakse POSide tootmist, turuleviimist ja kasutamist aina eraldi, segudes või toodetes POS-määruse I lisa abil. POSe sisaldavate jäätmete käitlemist kontrollitakse POS-määruse IV ja V lisaga.

Valdkonna nõrkused

1. Riigil puudub ülevaade POSidega saastunud jäätmete tekkekogusest.
2. Kõik jäätmekäitlejad ei ole teadlikud, et POS-idega saastunud jäätmete taaskasutamine, sh ringlussevõtt, on üldjuhul keelatud. POS-id jäätmetes tuleb pöördumatult muundada või hävitada nii, et need ei jõua keskkonda või aina, segu koostisainena või uute toodete koostises uuesti turule.

³³ <http://chm.pops.int/Home/tabid/2121/Default.aspx>

³⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2019/1021 püsivate orgaaniliste saasteainete kohta (uuestisõnastatud) (ELT L 169, 25.06.2019, lk 45 – 77), <http://data.europa.eu/eli/reg/2019/1021/oj>

Eesmärgid tulevikuks, sh õigusaktidest tulenevad kohustused

POS-id jäätmetes tuleb pöördumatult muundada või hävitada nii, et need ei jõua keskkonda või ainenäht, segu koostisainena või uute toodete koostises uuesti turule. Selleks, et POSidega saastunud jäätmeid saaks käidelda piiranguteta, peab kõnealuste ainete sisaldus jäätmetes jääma alla POS-määruse IV lisas seatud piirnõrmete.

IV lisa piirnorme ajakohastatakse pidevalt kooskõlas Stockholmi konventsioonis tehtavate muudatuste ning teaduse- ja tehnika arenguga, mille tulemusel muutuvad jäätmetes sisalduvate POSide piirnormid eelkõige rangemaks. POSe sisaldavate jäätmete lubatud käitlustoimingud on nimetatud POS-määruse V lisas. Tulevikus on vaja saada ülevaade tekkivatest POSe sisaldavate jäätmete tekkekoolest, et oleks võimalik luua nõutav käitlusvõimekus.

2.4. Probleemtoodetest tekkinud jäätmed

Probleemtoode on toode, mille jäätmed põhjustavad või võivad põhjustada tervise- või keskkonnanõu, keskkonnanõu või keskkonna ülemäärast risustamist. Probleemtoodete hulka kuuluvad mootorsõidukid ja nende osad, elektri- ja elektroonikaseadmed ja nende osad, patareid ja akud, rehvid ning põllumajandusplast. Igal füüsilisel või juriidilisel isikul, kes oma majandus- või kutsetegevuses töötab välja, toodab, töötleb, müüb või impordib probleemtooteid on tootja laiendatud vastutus.

Laiendatud tootjavastutuse põhimõtte kohaselt vastutab tootja turule suunatud probleemtoodete jäätmekäitluskohustuste täitmise eest. See vastutus hõlmab eelkõige kohustust rahastada ja korraldada probleemtoodetest tekkinud jäätmete liigiti kogumist ja töötlemist ning selle edendamist, aruandlust ning tarbijate teavitamist probleemtoote olemusringi lõpuga seotud aspektide kohta. Laiendatud tootjavastutuse süsteemid tagavad kasutuselt kõrvaldatud probleemtoodete efektiivsema kogumise ning nõuetekohase töötlemise kooskõlas jäätmeid käsitlevate ELi õigusaktide ja rahvusvaheliste lepingutega. Laiendatud tootjavastutuse nõuete eesmärk on soodustada probleemtoodete korduskasutamist, korduskasutamiseks ettevalmistamist, ringlussevõttu. Lisaks toetab laiendatud tootjavastutuse süsteem vastupidavate, korduvkasutatavate ja ringlusse võetavate toodete turule laskmist.

Tootja võib valida, kas ta täidab kohustused individuaalselt või annab need kirjaliku lepinguga üle tootjate ühendusele. Alates 05.05.2021 on rehvide, kantavate patareidest ja akude ning kodumajapidamistes kasutatavate elektri- ja elektroonikaseadmete tootjad kohustatud sõlmima kirjaliku lepingu tootjate ühendusega, ehk tootjad tagavad tootjavastutusorganisatsiooni kaudu probleemtoodetest tekkinud jäätmete kogumise olenemata nende liigist, tootemargist või päritolust. Selleks loovad nad lõppkasutaja jaoks kogumispunktide võrgustiku koostöös teiste asjaomaste ettevõtjatega, sealhulgas turustajate, jäätmekäitluskohtade, ametiasutuste ja vabatahtlike kogumispunktidega. Kogumisvõrgustik peab hõlmama kogu Eesti riigi territooriumi ning olema lõppkasutajale lähedal.

Tootjad on kohustatud end registreerima probleemtooteregistris ja esitama registrisse andmeid. Samuti on neil kohustus anda probleemtoote kasutajale teavet probleemtoodetest tekkinud jäätmete tagastamiskohtadest ning korraldada teabekampaaniaid kasutajate keskkonnateadlikkuse tõstmiseks. Kogumisvõrgustiku ja teavituskampaaniate tõhusust hinnatakse segaolmejäätmete koostise uuringute ning saavutatud kogumise sihtarvude alusel.

Elektri- ja elektroonikajäätmed

Elektri- ja elektroonikaseade on seade, mis vajab töötamiseks elektrivoolu või elektromagnetvälja, ning seade selle voolu ja välja tekitamiseks, suunamiseks ning mõõtmiseks ja on mõeldud kasutamiseks pingel mitte üle 1000 V vahelduvvoolu ning mitte üle 1500 V alalisvoolu korral.

Elektri- ja elektroonikaseadmed on kiiresti kasvav jäätmeallikas -turg laieneb jätkuvalt ja uuendustsüklid muutuvad lühemaks ning seadmed asendatakse tihedalt.

Elektri- ja elektroonikaseadmete tootjavastutuse eesmärk on toetada säästvat tarbimist ning tootmist, elektroonikaromude korduskasutamist, ringlussevõttu ja muud taaskasutamist ning vähendada jäätmete kõrvaldamist ja toetada ressursside tõhusat kasutamist ja väärtuslike teiste toorainete saamist.

Elektri- ja elektroonikaseadmete tootja peab läbi tootjate ühenduse tagama kogumisvõrgustiku, mis hõlmab kogu riigi territooriumi ning on lõppkasutajale lähedal. Elektri- ja elektroonikaseadmete kogumisvõrgustik hõlmab lisaks KOV jäätmejaamadele ka kõiki turustajate müügi-kohti. Lisaks on turustaja (ehk müüja) kohustatud oma müügikohas inimestelt tasuta vastu võtma elektroonikaromu, kui nad ostavad sama liiki ja otstarvet täitva uue seadme. (Kui aga elektri- ja elektroonikaseadmete müüja on ise nende seadmete maaletooja, siis kehtivad talle tootja nõuded.) Kui turustaja müügipind on vähemalt 400 m², siis tuleb tarbijalt võtta vastu elektroonikaromu, mille ükski väline mõõde ei ületa 25 cm.

Eestis on suurenenud elektri- ja elektroonikaromude teke, perioodil 2014-2017 tekkis keskmiselt 7889 tonni elektroonikaromusid, perioodil 2018-2020 tekkis keskmiselt 10 979 tonni elektroonikaromusid. Suur osa tekkivaist e-jäätmetest on tarbeelektronika - arvutid, ekraanid, nutitelefoniid, tahvelarvutid, juhtmed ja televiisorid.

Tabel 4. Elektri- ja elektroonikaseadmete teke ning käitlus 2014–2020 (allikas: Keskkonnaagentuur).

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Koguteke	6 057	7 434	8 891	9 172	10 007	11 030	11 900
Taaskasutatud	7 382	8 265	10 406	9 112	8 155	10 536	10 156
Ladestatud	104	166	297	286	580	576	362
Määratlemata käitlus	344	385	558	150	349	776	1 009
Eksport	4 411	3 206	5 515	4 282	4 713	4 286	5 194

Eestis toimub elektroonikaseadmetest eraldatud metallijäätmete, teatud tüüpi plastosade, teatud tüüpi klaasosade ringlussevõtt. Teatud osa elektroonikajäätmeid eksporditakse Soome, Saksamaale, Läti ja Leetu. IT-seadmete ja mobiiltelefone osas suudetakse Eestis edukalt korduskasutust ja korduskasutamiseks ettevalmistust teostada.

Direktiiv nr 2012/19/EL artikkel 7 p 1 sätestab elektri- ja elektroonikaromude kogumise ning taaskasutamise sihtarvud. 2019. aastal lasti turule 22 854 tonni, 2018. aastal 19 122 tonni. Elektroonikaromude kogumise määr oli Keskkonnaagentuuri arvutuste kohaselt Eestis 2019. aastal 64,2% ning 2020. Aastal 61,5%. Elektroonikaromude kogumise sihtarvu saavutamist mõjutab turule lastud päikesepaneelide kogus, kuna päikesepaneelide eluiga on 20-30 aastat.

Eelnõu

Elektroonikaromude taaskasutamisele on sihtarvud kehtestatud kategooriate lõikes, elektroonikaseadmed jagunevad alates 2019. aastast 6-de kategooriasse. Taaskasutamise ja ringlussevõtu sihtarvud on Eesti siiani igal aastal täitnud. Eesti e-jäätmete ringlussevõtu määr 2018. aastal oli 53,7%, EL riikide keskmisest ringlussevõtu määr oli 2018. aastal 38,4%.

Valdkonna tugevused

1. **Toimiv elektroonikaromude kogumisvõrgustik.** EES-Ringlus MTÜ-1 on koostöös Elektroonikaromu OÜ-ga ühine kogumisvõrgustik, mis koosneb 111 jäätmejaamast ning 5-10 eraldiseisvast kogumiskohast. Tootjate ühendused korraldavad elektroonikaromude kogumist KOV jäätmejaamade kaudu, seaduse kohaselt peab olema vähemalt üks kogumispunkt 3500 elanikuga KOVi kohta. Turustaja on kohustatud oma müügikoha kaudu tagasi võtma e-jäätmeid 1:1 põhimõttel. Kui turustaja EEE kogu kauba müügipind on vähemalt 400 m², siis on kohustus tasuta tagasi võtta väikseid elektroonikaromud, mille ükski väline mõõde ei ületa 25 cm, sõltumata sellest, kas kasutaja ostab uue sama liiki seadme või kas selles müügikohas müüakse sellist liiki seadmeid.

2. **Elektri- ja elektroonikaseadmete korduskasutamine ja korduskasutamiseks ettevalmistamine Eestis toimib otse läbi tootjate.** Elektroonikaromude taaskasutamisel eelistavad teatud tootjad juba elektroonikaseadme korduskasutamist tervikseadmetena või elektroonikaromu korduskasutamiseks ettevalmistamist. Kõige suuremat korduskasutuse potentsiaali omavad IT seadmed, mis on tootjale tagastatud või on asutustes ja plaanitakse kasutuselt kõrvaldada vananemise tõttu.

3. **Eestis toimub elektroonikaseadmetest eraldatud metallijäätmete, teatud tüüpi plastosade, teatud tüüpi klaasosade ringlussevõtt.**

4. **Seaduses on sätestatud tootjatele selged kohustused ning Keskkonnaamet võib nõuda tootja või tootjate ühenduse audiitorkontrolli.**

5. **Toimiv probleemtooteregister.** Probleemtooteregister on riigi infosüsteemi kuuluv andmekogu, kus toimub probleemtoodete tootjate registreerimine ning arvestuse pidamine turule lastud probleemtoodete kohta, Eestis probleemtoodetest tekkinud jäätmete taaskasutamise ja taaskasutamise sihtarvude saavutamise kohta jäätmeseadusest tulenevate ülesannete täitmiseks ning toetabjärelvalve tegemiseks ja võimaldab registrisse kantud andmete alusel Euroopa Komisjonile jäätmealase teabe esitamist.

Valdkonna nõrkused

1. Elektroonikaromude kogumisel on üheks probleemiks **ebaseaduslikud lammutajad**, kes võtavad elektroonikaromudest välja vaid väärtusliku metalli, mis viiakse vastavasse kokkuostu, ja ülejäänud segatakse kokku teiste jäätmeliikidega (nt segaolmejäätmetega).

2. **Päikesepaneelide** arvestamine kodumajapidamise elektri- ja elektroonikaseadmete hulka vähendab kogumise sihtarvu saavutamise võimalust. 2020. aastal deklareeriti Eesti probleemtooteregistris ligikaudu 6420 tonni päikesepaneele, mis moodustas ~20% turule suunatavatest elektri- ja elektroonikaseadmetest. Jäätmenimistust vajab täiendamist. Päikesepaneelidel ei ole eraldi jäätmekoodi. **Probleemtooteregister** vajab täiendamist. Probleemtooteregistris puuduvad elektroonikaromude korduskasutuseks ettevalmistamise andmed.

3. Probleemtoote kasutajale kättesaadavaks tehtava teabe loetelu ning teabe esitamise määru-
sätetatud teabekampaania nõuded vajavad uuendamist ning täiendamist.

4. Seamete parandamine on liiga kallis. Varuosad on kallid ning see takistab seadmete paran-
damist ning korduskasutuseks ettevalmistamist. **Tarbija eelistab uut seadet seadme paran-
damise või kasutatud seadmele.**

5. **Tootjavastutuse meetmeid on vaja tõhustada**, sh osapoolte õiguste ja kohustuste täpsus-
tamisega, kaasates senisest paremini tootjavastutussüsteemidesse ka **e-kaubanduse** kaudu EL-
i imporditavaid tooteid tagades sellega võrdsetel alustel konkurentsi.

Mootorsõidukid

Tootjavastutust kohaldatakse mootorsõidukitele ja ning nende osadele. Mootorsõidukid on M1,
N1 ja L2e kategooria sõidukid on sõiduautod, kuni 3500 kg täismassiga veoautod (sh ka nn
kaubikud) ja kolmerattalised mopedid.

*Tabel 5. Mootorsõidukite turule laskmise kogused 2014-2020 ning romusõidukite koguteke allikas: Keskkon-
naagentuur).*

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Turule lastud mootorsõidukid	38 857	38 654	42 697	53 842	48 938	53 113	39 524
Romusõidukite koguteke	13 494	13 183	15 193	19 438	24 013	23 354	25 047

Mootorsõidukite ja mootorsõidukite osade tootjad peavad tagama jäätmekäitluskohustuste täit-
mise. Oma kohustuste täitmiseks võivad tootjad organiseeruda kollektiivselt tootjavastutusor-
ganisatsioonis. Mootorsõidukite tootjad täidavad hetkel tootjavastutuse kohustusi individuaal-
selt ning on sõlminud romusõidukite käitlemise osas lepingud jäätmekäitlejatega. Romusõidu-
kite kogumise ja taaskasutamise kohustusi täidavad MTÜ ELV Autolammutusliit, Kuusakoski
AS, BLRT Refonda AS.

Tabel 6. Romusõidukite kogumise ja taaskasutamise kohustuste täitmine (allikas: Keskkonnaagentuur).

	MTÜ ELV Autolam- mutusliit	Kuusakoski AS	BLRT Refonda AS
Lepingute arv	42	24	60

Mootorsõidukite tootjale on kehtestatud taaskasutamise ja ringlussevõtu sihtarvud. Mootorsõi-
dukite tootja vastutab romusõidukite nõuetekohase käitlemise eest. Tootja on kohustatud alates
1. jaanuarist 2015. a romusõidukitest taaskasutama vähemalt 95% romusõidukite aastasest
keskmisest massist. Korduskasutusse ja ringlusse võetavate komponentide, materjalide ja ainete
kogus peab olema vähemalt 85% romusõidukite aastasest keskmisest massist. Sihtarve võe-
takse arvesse juhul, kui romusõidukite taaskasutamise ja ringlussevõtu arvutamise jaoks on teh-
tud romusõidukite katsepurustamisi. Katsepurustamisi tuleb teha vähemalt üks kord kolme
aasta jooksul.

Romusõiduk ehk kasutuselt kõrvaldatud mootorsõiduk on jäätmena käsitletav sõiduk, on mis
tahes ese, mille valdaja kasutuselt kõrvaldab, kavatses kasutuselt kõrvaldada või on kohustatud
kasutuselt kõrvaldama, sh ka ese või toode, mille kasutamine on seadusega keelatud või toode,

mille valdaja ei leia edasist kasutamist. Romusõidukitest on võimalik ringlussevõtta rehve, õlifiltreid, akusid ja metalle. Romusõidukite plastosad ja vedelikud suunatakse energiakasutusse. Romusõidukite ringlusse võetavate komponentide osas on probleemiks ohtlike ainete sisaldus romusõidukite teatud komponentides.

Tabel 7. Mootorsõidukite taaskasutamine ja ringlussevõtt (allikas: Keskkonnaagentuur).

Aasta	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Taaskasutamine, %	88,4	87,0	89,8	89,9	91,2	91,9	91,3
Ringlussevõtt, %	87,0	86,0	85,8	85,9	87,0	87,6	87,2
Taaskasutamise sihtarv, %	85,0	95,0	95,0	95,0	95,0	95,0	95,0
Ringlussevõtu sihtarv, %	80,0	85,0	85,0	85,0	85,0	85,0	85,0

Valdkonna tugevused:

1. Toimiv romusõidukite osade korduskasutamiseks ettevalmistamine

2. **Toimiv probleemtooteregister.** Probleemtooteregister on riigi infosüsteemi kuuluv andmekogu, kus toimub probleemtoodete tootjate registreerimine ning arvestuse pidamine turule lastud probleemtoodete kohta, Eestis probleemtoodetest tekkinud jäätmete taaskasutamise ja taaskasutamise sihtarvude saavutamise kohta jäätmeseadusest tulenevate ülesannete täitmiseks ning toetab järelevalve tegemiseks ja võimaldab registrisse kantud andmete alusel Euroopa Komisjonile jäätmealase teabe esitamist.

Valdkonna nõrkused

1. Mootorsõidukite tootjad ei ole täitnud kõiki **tootjavastutuse nõudeid** ning ei ole loonud tootjate ühendust. Tootjad on teinud lepingu jäätmekäitlejatega, kuid tootjad ei kontrolli, kas jäätmekäitleja suudab täita taaskasutamise ja ringlussevõtu sihtarve. Euroopa Komisjoni poolt 15.03.2021 avaldatud ELV direktiivi 2000/53/EÜ hindamisel tuvastati, et sõidukite demonteerimisel ei eraldata suuri plastosi, juhtmekimpe ega elektroonilisi komponente. Teatavate materjalide (näiteks plasti, klaasi, elektrooniliste komponentide) kvaliteetne ringlussevõtt on sageli tehniliselt teostatav ning keskkonnasäästlik, kuid see jäetakse vähese kasumlikkuse tõttu enamasti tegemata (materjalide hind ei kompenseeri selle eemaldamise kulusid). Selleks, et vähendada jäätmete teket ja võimaldada suurema ringsuse saavutamiseks kõigis väärtusahela etappides on vaja tõhustada tootjavastutuse meetmeid. Kuna mootorsõidukites olev kõikide materjalide hind ei kompenseeri selle eemaldamise kulusid, siis on oluline, et eemaldamise kulusid kataksid tootjad. Kulude katmine võimaldaks efektiivsemat ringlussevõttu ja korduskasutamist. Mootorsõidukite osade tootjad ei oma registreeringut probleemtooteregistris ning tootjavastuste nõuded on täitmata

2. Romusõidukite käitlejatel on kohustus läbi viia **katsepurustamisi**, et tõendada ringlussevõttu. Katsepurustamisi on läbi viinud vaid üks jäätmekäitleja kolmest, kellel on seni ainsana Eestis võimekus taaskasutada kuni 95% romusõidukitest.

3. ELis läheb aastas kaduma 35% sõidukitest, ehk ligikaudu neli miljonit sõidukit aastas³⁵. Eesti Liiklusregistris on 23.09.2021 seisuga **mitteaktiivses osas 190 183 sõidukit**, mis ei ole käinud aastaid tehnõulevaatusel ega oma liikluskindlustust. Üheks probleemiks on liiklusregistri mitteaktiivses osas olevate väga suur mootorsõidukite arv. Sõidukiomanike teadmatuse tõttu, lammutatakse sõiduk ise, jäetakse lagunema või müüakse ebaseaduslikule lammutajatele. Ebaseaduslik lammutaja ei väljasta sõiduki omanikule lammutustõendit ega registreeri end sõiduki uue omanikuna liiklusregistris, mistõttu satuvad sellised sõidukid liiklusregistri mitteaktiivsesse ossa.

4. Mootorsõidukite **parandamine on kallis**, kindlustused nõuavad A varuosade kasutamist.

5. Romusõidukite **töötlus ei lähtu jäätmehierarhiast**. Korduskasutamiseks ettevalmistamise asemel eelistatakse ringlussevõttu ja taaskasutamist. Puuduvad korduskasutamiseks ettevalmistamise sihtarvud.

Patareid ja akud

Patarei ja aku on ühest või enamast elemendist koosnev mittetaaslaetav (patarei) või taaslaetav (aku) vooluallikas, mis muudab keemilise energia vahetult elektrienergiaks. Patareide ja aku kategooriad on: kantavad patareid ja akud, mootorsõidukiakud, elektrisõidukiakud, kergtranspordivahendiaku ning tööstuslikud patareid ja akud. Tööstuslike patareide ja akude kategooriasse kuulub palju mitmesuguseid akusid, mis on ette nähtud kasutamiseks tööstuses, sideinfrastruktuuris, põllumajanduses ning elektrienergia tootmises (sh akud energia salvestamiseks).

Probleemtooteregistri väljavõtte kohaselt suunati Eesti turule 2019. aastal 458,6 t kantavaid patareid ja akusid, 1646,4 tonni mootorsõidukiakusid, 406,4 tonni tööstuslike patareid ja akusid.

Patareidele ja akudele on kehtestatud kogumise sihtarvud. 2019. aastal koguti pliiakusid 4014,4 tonni ning kantavad patareid ja akusid 140,4 tonni. Hetkel kehtiv iga aastase kogumise miinimumeesmärk on 45%, Eesti kantavate patarei- ja akujäätmete kogumise sihtarvu täitnud ei ole, 2019. aastal oli kogumise sihtarv 29% ning 2020 aastal 39%.

Tabel 8. Kantavate patareid ja akude kogumise sihtarvud (allikas: Keskkonnaagentuur).

Aasta	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Turule lastud 3.a keskmine, t	449	428	446	469	476	482	500
Kogutud (t)	107	173	127	156	161	140	196
Kogumise määr (%)	24	40	28	33	34	29	39
Sihtarv (%)	25	25	25	45	45	45	45

Teatavates patareides ja akudes sisalduvad ained, nagu koobalt, plii, liitium või nikkel, saadakse piiratud allikatest, mis ei ole liidus kergesti kättesaadavad, ning mis on kriitilise tähtsusega toorained. Seetõttu on patarei- ja akujäätmete kogumine ülioluline samm patareides ja akudes sisalduvate väärtuslike materjalide ahela sulgemiseks ringlussevõtu kaudu ning patareide ja

³⁵ Commission staff working Document evaluation of Directive (EC) 2000/53 of 18 September 2000 on end-of-life vehicles, 15.03.2021 [EUR-Lex - 52021SC0060 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/lex52021SC0060-EN-EUR-Lex)

Eelnõu

akude väärtusahela hoidmiseks liidus. Taaskasutusse võetud materjalidele saab edaspidi kasutada uute toodete valmistamisel.

Eestis töödeldakse ainult pliiakusid, kõik ülejäänud patarei- ja akujäätmed (kantavate patareide ja akude, kergtranspordivahendite akude, tööstuslike patareide ja akude ning elektrisõidukiakude jäätmed) eksporditakse töötlemiseks teistesse EL riikidesse. Pliiakude ringlussevõtt oli 2019. aastal 64% ning muude akude ja patareide ringlussevõtt 55%. Eestis teostab pliiakude ringlussevõttu Ecometal AS, 2018. aastal oli pliiakude ringlussevõtt 64,40% ning plii ringlussevõtt 99%.

Eestis tegutseb kaks patareide ja akude valdkonna tootjate ühendust, nendeks on Eesti Elektroomikaromu MTÜ ja EES-Ringlus MTÜ. EES-Ringlus MTÜ turuosa oli 2021. Aastal 28,3% ning Elektroomikaromu OÜ turuosa 71,7%.

Valdkonna tugevused

1. **Eestis toimub pliiakude efektiivne käitlus.** Eestis teostab pliiakude ringlussevõttu Ecometal AS, 2018. aastal oli pliiakude ringlussevõtt 64,40% ning plii ringlussevõtt 99%.

2. **Toimiv probleemtooteregister.** Probleemtooteregister on riigi infosüsteemi kuuluv andmekogu, kus toimub probleemtoodete tootjate registreerimine ning arvestuse pidamine turule lastud probleemtoodete kohta, Eestis probleemtoodetest tekkinud jäätmete taaskasutamise ja taaskasutamise sihtarvude saavutamise kohta jäätmeseadusest tulenevate ülesannete täitmiseks ning toetab järelevalve tegemiseks ja võimaldab registrisse kantud andmete alusel Euroopa Komisjonile jäätmealase teabe esitamist.

Valdkonna nõrkused

1. Patareidele ja akudele on kehtestatud kogumise sihtarvud. Hetkel kehtiv iga aastase kogumise miinimumeesmärk on 45%, **Eesti kantavate patarei- ja akujäätmete kogumise sihtarvu täitnud ei ole**, 2019. aastal oli kogumise sihtarv 29%. Kantavad akud liiguvad koos elektri- ja elektroonikaseadmetega riigist välja ning eksporditavad kogused registris jäävad kajastamata. Riigist välja liikuvad akut sisaldavad elektri- ja elektroonikaseadmed vähendavad kogumise sihtarvu täitmise võimalust. Kogutavate pliiakude hulgas on kantavaid plii akusid, eeldatavasti on pliiakude hulgas 1,5 – 3 % kantavaid pliiakusid, mida peaks arvestama kogumise sihtmäära arvutamisel.

2. **Kantavate patareijäätmete osas esinevad ekspordiprobleemid. Kantavate patareijäätmete ümbertöötlus Eestis puudub.** Keskkonnaagentuuri andmete kohaselt on Eesti turg väike ja seetõttu kantavate patarei- ja akujäätmete kogused ka väikesed. Viimastel aastatel on vaheladustatud kogused püsinud stabiilsena 300-400 tonni vahel.

3. Elektrisõidukite, tööstuslike ja kergtranspordivahendite akude **taastamine, kasutusotstarbe muutmine ja töötlus hetkel Eestis puudub.**

4. **Tootjavastutuse meetmeid on vaja tõhustada**, sh osapoolte õiguste ja kohustuste täpsustamisega, kaasates senisest paremini tootjavastutussüsteemidesse ka **e-kaubanduse** kaudu EL-i imporditavaid tooteid tagades sellega võrdsetel alustel konkurentsi.

5. Probleemtoote kasutajale kättesaadavaks tehtava teabe loetelu ning teabe esitamise määruuses sätestatud teabekampaania nõuded vajavad uuendamist ning täiendamist.

Rehvid

Eestis rakendatakse laiendatud tootjavastutust rehvidele. Jäätmeseaduses on sätestanud nii rehvide kui ka mootorsõiduki tootjatele tootjavastutuse regulatsiooni enda poolt turule lastud probleemtoodete kogumiseks ning taaskasutusse suunamiseks. Mootorsõidukite all olevad rehvid kuuluvad hetkel mootorsõidukite ja nende osade tootjavastutuse alla.

Eestis tegutseb üks rehvide valdkonna tootjate ühendus, MTÜ Rehviringlus. MTÜ Rehviringlus korraldab turule suunatud rehvide kogumist. Kasutuselt kõrvaldatud rehvid, ehk vanarehvid võetakse vastu tootjate ühenduse kogumispunktides tasuta. Vanarehve tuleb tasuta tagasi võtta piiramata koguses rehvide kasutajalt, mootorsõidukite ja rehvide hooldustöökojalt, kohalikult omavalitsuselt ja kohaliku omavalitsuse jäätmejaama lepingu alusel haldavalt jäätmekäitlejalt, välja arvatud romusõidukite töötlemisega tegelevalt lammutustöökojalt. Probleemtooteregistri andmete kohaselt suunasid rehvi tootjad 2019. aastal turule 14 969, 97 tonni vanarehve.

Romusõidukite all olevad rehvid kuuluvad mootorsõidukite tootjate vastutuse alla ning nende vanarehvide käitluse kulu katavad mootorsõidukite tootjad. Probleemtooteregistri andmed suunasid mootorsõidukite tootjad turule 3019 t rehve.

Vanarehve tekkis aastatel 2016-2020 keskmiselt 19 191 tonni aastas. Eestis tekkis 2020. aastal vanarehve 26 491 tonni. Raadil asuvad rehvid suunati taaskasutusse 2020. aastal, mille tõttu suurenes 2020. aasta käideldav kogus ning vaheladustamise kogus.

Tabel 9. Vanarehvide teke ja käitus (allikas: Keskkonnaagentuur).

Aasta	2016	2017	2018	2019	2020
Teke	12 122	18035	24 747	14 559	26491
Taaskasutatud	7 613	6 565	11 868	4 680	13 319
Eksport	128	2 528	2 669	4 747	5 472
Vaheladustamine	25 820	6 612	5 514	3 863	11 216

Vanarehve taaskasutati aastatel 2016-2020 keskmiselt 8809 tonni aastas. Vanarehve on sõltuvalt seisukorrast võimalik korduskasutada või protekteerida. Vanarehvide osas teostati korduskasutamiseks ettevalmistamist aastatel 2016-2020 keskmiselt 563 tonni, mis moodustas 6% vanarehvide taaskasutamisest.

Suuremateks vanarehvide mehaanilise ringlussevõtu teostajateks olid aastatel 2020- 2021 Wastedirect OÜ, Prismaarendus OÜ, Netronic OÜ ja Ragn-Sells AS. Prismaarendus OÜ suudab toota vanarehvidest lõhkamismatte. Lõhkamismattide tootmine vanarehvide taaskasutamisest moodustas 2021. aastal 11%. Wastedirect OÜ teostab vanarehviplokkide kasutamist teede ehitamisel, vanarehviplokkide osa taaskasutamisest oli 2021. aastal 53%. Netronic OÜ ja Ragn-Sells teostavad vanarehvide purustamist ning nende ekspordi. Ekspordi osakaal oli 2020. aastal 16,6 % ning 2021. aastal 8,6%.

Vastavalt jäätmeseaduse §35¹ (1) on vanarehvide prügilasse ladestamine keelatud. Prügila vahekihi rajamisel on teatud tingimustel ja keskkonnaloa alusel lubatud vahekihina kasutada ehitusmaterjalina purustatud vanarehve.

Vanarehvide töötamise puhul tuleb lähtuda jäätmehierarhiast. Oluline on vältida jäätmete töötlust, mille tulemusena ressursid satuvad jäätmehierarhia madalamatele astmetele. Vanarehvide töötamise osas peaks olema eesmärgiks korduskasutamiseks ettevalmistamise ja materjalide ringlussevõttu osakaalu suurendamine. Rehvide protekteerimise keskkonnamõju on positiivne,

Eelnõu

kuna selleks kulub vähem materjali ja energiat kui uue rehvi puhul. Protekteerimisel kasutatakse märkimisväärne osa kummist ning kogu rehvi kangast ja terast. Protekteerimine vähendab jäätmete teket ning pikendab toote kasutusiga. Vanarehvide taaskasutamise eesmärk ei tohiks olla jäätmetest vabanemine, vaid ringlussevõetava materjali tootmine. Vanarehvide töötamise lahendused ei tohi mõjutada siseturu toimimist. Mootorsõiduki vanarehvid sisaldavad 70% ringlussevõetavat kummi, 15% ringlussevõetavat terast, 3% ringlussevõetavat kiudu. Rehvide töölusel tuleks võtta arvesse tehnika arengut, uusimaid tehnoloogiaid ning ringlussevõetavate materjalide võimalikke rakendusi ning nende mõju keskkonnale ja inimese tervisele. Euroopa rehvi- ja kummitootjate ühenduse poolt koostati 2019. aasta kohta vanarehvide käitlemise ülevaade. Antud ülevaate kohaselt 40% vanarehvidest suunati energiakasutusse, 52% osas teostati taaskasutamist (granuleerimine), 3% kasutati teedehituses ning 5% moodustas pürolüüs ja muu kasutusviis.

Valdkonna tugevused

1. Eestis rakendatakse laiendatud tootjavastutust rehvidele.
2. **Toimiv probleemtooteregister.** Probleemtooteregister on riigi infosüsteemi kuuluv andmekogu, kus toimub probleemtoodete tootjate registreerimine ning arvestuse pidamine turule lastud probleemtoodete kohta, Eestis probleemtoodetest tekkinud jäätmete taaskasutamise ja taaskasutamise sihtarvude saavutamise kohta jäätmeseadusest tulenevate ülesannete täitmiseks ning toetab järelevalve teostamist.
3. Rajatud on kogumispunktid ning rehvide **kogumine on toimiv.**
4. Vaheladustamisega hetkel probleeme ei ole. **Rehvi käitluse** osas teostatakse korduskasutamiseks ettevalmistamist, lõhkamismattide tootmist, granuleerimist.

Valdkonna nõrkused

1. Keskkonnaamet võib alates 2021. aastast nõuda tootja või tootjate ühenduse audiitor-kontrolli, hetkel **rehvide tootjate andmete audiitorkontrolli** nõutud ei ole.
2. **Rehvi tootjate termini laiendamine**, mõiste alla lisada kõik isikud, kes lasevad Eesti turule rehve liikluseaduse § 2 punktis 9 määratletud haagisega, punktis 36 määratletud maastikusõidukiga, punktis 40 määratletud mootorsõidukiga, punktis 58 määratletud pukseeritava seadmega ja punktis 91 määratletud vahetatava pukseeritava seadeldisega ja iseseisva tootena, sh romusõidukite alt pärit ja kasutuselt kõrvaldatud rehvid, mis on protekteeritud või korduskasutusse suunatud. Jäätmeseaduses on reguleeritud nii rehvide kui ka mootorsõiduki tootjatele tootjavastutus nende turule lastud probleemtoodete kogumiseks ning taaskasutusse suunamiseks. Rehvi tootjate mõiste laiendamine võimaldab korraldada ühtsemat vanarehvide kogumist.
3. **Tootjavastutuse meetmeid on vaja tõhustada**, sh osapoolte õiguste ja kohustuste täpsustamisega, kaasates senisest paremini tootjavastutussüsteemidesse ka **e-kaubanduse** kaudu EL-i imporditavaid tooteid tagades sellega võrdsetel alustel konkurentsi. Lisaks tõhustada kasutatud rehvide maaletoojate kontrollimist.
4. Vanarehvide töötamise lahendused ei tohi mõjutada siseturu toimimist. Mootorsõiduki vanarehvid sisaldavad 70% ringlussevõetavat kummi, 15% ringlussevõetavat terast, 3% ringlussevõetavat kiudu. **Rehvide töölusel tuleks võtta arvesse jäätmehierarhiat, tehnika arengut, uusimaid tehnoloogiaid ning ringlussevõetavate materjalide võimalikke rakendusi** ning nende mõju keskkonnale ja inimese tervisele.

Põllumajandusplast

Põllumajandusplast kuulub probleemtoote alla ning tootjatele rakendub laiendatud tootjavastutuse süsteem, ehk tootja peab korraldama põllumajandusplasti jäätmete kogumise ja edasise käitlemise. Põllumajandusplast on silopallikile, silokattekile, kiletunnel, kattevõrk ja plastnõör.

Tabel 10. Põllumajandusplasti turule lastud kogused 2015-2020 ning põllumajandusplasti kasutamisel tekkinud jäätmete käitlus 2014-2020 (allikas: Keskkonnaagentuur).

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Turule lastud	921	907	1 209	1 358	1 355	1 502
Kogutud	727	639	1 018	1 002	1 181	691
Taaskasutatud	322	550	561	1 240	648	449
Vaheladustatud	649	1 229	1 487	1 086	1 217	1 012

Tootja on kohustatud kõik kogutud põllumajandusplasti jäätmed taaskasutama, sealhulgas tuleb vähemalt 50% kogutud jäätmetest ringlusse võtta. Põllumajandusplasti tootjad täidavad tootjavastutuse kohustusi individuaalselt.

Eestis on kaks jäätmekäitlejat, kes suudavad teostada põllumajandusplasti ringlusse võttu, näiteks tootma põllumajandusplastist tekkinud jäätmetest põllumajanduskile (maasikakile, kattekile). Põllumajandusplastist tekkinud jäätmed, mida ei ole võimalik ringlusse võtta saab töödelda jäätmekütuseks.

Valdkonna tugevused

1. **Toimiv probleemtooteregister.** Probleemtooteregister on riigi infosüsteemi kuuluv andmekogu, kus toimub probleemtoodete tootjate registreerimine ning arvestuse pidamine turule lastud probleemtoodete kohta, Eestis probleemtoodetest tekkinud jäätmete taaskasutamise ja taaskasutamise sihtarvude saavutamise kohta jäätmeseadusest tulenevate ülesannete täitmiseks ning toetab järelevalve tegemiseks ja võimaldab registrisse kantud andmete alusel Euroopa Komisjonile jäätmealase teabe esitamist.

2. Eestis rakendatakse **laiendatud tootjavastutust põllumajandusplastile.**

Valdkonna nõrkused

1. Tootjad ei ole rajanud põllumajandusplastist tekkinud jäätmetele **kogumispunkti igasse Eesti maakonda.** Eesti põllumajandusplasti tootjad on korraldanud põllumajandusplasti kogumist kasutaja juurest. Tootjate sõnul saavad põllumajandusplasti kasutajad avaldada soovi põllumajandusplasti jäätmete kogumiseks ning tootja korraldab põllumajandusplasti jäätmete vastuvõtmise. Kogumispunktide puudumise tõttu on põllumajandusplasti jäätmete kogumisringid pikad, mistõttu on kasutajatel on tekkinud probleemid põllumajandusplasti jäätmete hoiustamisega.

2. Põllumajandusplasti jäätmete hulgas on **suur kogus võõrseid.** Põllumajandusplasti kasutaja on kohustatud koguma põllumajandusplasti jäätmed lahus muudest jäätmetest ja vältima nende segunemist teiste jäätmete või materjalidega. Selleks, et tagada põllumajandusplasti jäätmete käitlusvõimalus on vaja koguda tekkinud jäätmeid ilmastikukindlalt ning lahus muudest jäätmetest.

3. Põllumajandusplasti energiakasutust tuleks eelistada ainult siis, kui plasti ei saa muul viisil mõistlike kuludega ringlusse võtta või kui materjali ringlussevõtt tekitaks suurema CO₂-jalajälje kui põletamine. Kui plasti kasutamine on toidu esmase tootmise seisukohalt (nt kalapüügivahendid ja põllumajanduses kasutatav kile) põhimõttelise tähtsusega, tuleks pakkuda uusi tehnoloogilisi lahendusi, et koguda materjal kokku pärast iga kasutust ning ringlussevõttu ja taaskasutamist tuleks toetada rahaliste stiimulitega.

4. **Tootjavastutuse meetmeid on vaja tõhustada**, sh osapoolte õiguste ja kohustuste täpsustamisega, kaasates senisest paremini tootjavastutussüsteemidesse ka **e-kaubanduse** kaudu EL-i imporditavaid tooteid tagades sellega võrdsetel alustel konkurentsi.

5. Probleemtoote kasutajale kättesaadavaks tehtava teabe loetelu ning teabe esitamise määruuses sätestatud teabekampaania nõuded vajavad uuendamist ning täiendamist.

Probleemtoodete eesmärgid tulevikuks, sh õigusaktidest tulenevad kohustused

Seoses Euroopa roheline kokkuleppega ning lähtudes ringmajanduse tegevuskavast, ühtse siseturu loomise eesmärgist ning kestliku tootepoliitika eesmärkidest on alustatud kehtivate direktiivide hindamist ning muudatuste ettepanekutega.

Euroopa Komisjon esitas 10. detsembril 2020 ettepaneku ajakohastada patareisid ja akusid käsitlevaid ELi õigusakte. Patareide ja akude määruuse eesmärk on ajakohastada kehtivaid eeskirju. Määrusega kehtestatakse säästvus-, ohutus- ja märgistusnõuded, et võimaldada patareide ja akude turule viimist ja kasutuselevõttu, võimaldatakse teostada ekude taastamist ning kasutusotstarbe muutmist, lisaks suurendatakse ja täpsustatakse patarei- ja akujäätmete kogumise, töötlemise ja ringlussevõtu nõudeid. Määrust kohaldatakse igat tüüpi patareide ja akude suhtes, nimelt kantavad patareid ja akud, mootorsõidukiakud, elektrisõidukiakud, kergtranspordivahendite akud ja tööstuslikud patareid ja akud.

Euroopa Komisjon (edaspidi komisjon) algatas 26. juulil 2021. aastal avaliku konsultatsiooni direktiivi 2000/53/EÜ (kasutuselt kõrvaldatud sõidukid) ja direktiivi 2005/64/EÜ (mootorsõidukite tüübikinnitus, pidades silmas mootorsõidukite korduvasutatavust, ringlussevõetavust ja taaskasutatavust) kohta, et koostada mõjuhinnang kõnealuste direktiivide läbivaatamiseks. 15.03.2021 avaldati kasutuselt kõrvaldatud sõidukeid käsitleva direktiivi 2000/53/EÜ hindamise dokument. Hindamise tulemustes juhiti tähelepanu nn kadunud sõidukite probleemile, ekspordiga seonduvatele probleemidele, täielikule tootjavastutuse süsteemi loomise vajalikkusele, korduskasutuse suurendamisele, materjali põhisele ringlussevõttule, teisese toorme kasutamisele toote tootmisel ning tootekomponentide ohtlike ainete kasutamise vähendamisele, et neid saaks hiljem taaskasutusse suunata. Romusõidukite direktiivi muudatuse ettepanekud esitatakse kõige varem 2024. aastal. Ettepanekutes võidakse kehtestada säästvus-, ohutus- ja märgistusnõuded, kehtestades korduskasutusele sihtarvud, suurendada romusõidukite, töötlemise ja ringlussevõtu nõudeid ning laiendada kohaldamisala.

Euroopa Komisjon algatas 6. oktoobril 2022 kohta avaliku konsultatsiooni Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2012/19/EL elektri- ja elektroonikaseadmetest tekkinud jäätmete (elektroonikaromude) kohta. Elektroonikaromud on üks kiiremini kasvavaid jäätmeliike ELis (ja kogu maailmas) ning kui neid nõuetekohaselt ei töödelda, on need ohtlikud. Elektroonikaromud sisaldavad samuti väärtuslikke ja kriitilise tähtsusega tooraineid, mille taaskasutamine on ulatuslikuma ringmajanduse ja potentsiaalselt ka ELi avatud strateegilise autonoomia jaoks

Eelnõu

määrava tähtsusega. Kasvav tarbimine ja tehnoloogia areng ning üleminek digitehnoloogiale muudavad olukorra lähiaastatel keerukaks. Direktiivi hinnatakse Euroopa roheline kokkuleppe ja ringmajanduse tegevuskava kontekstis ning nende eesmärkide põhjal. Hindamisel võetakse arvesse kõiki asjakohaseid suundumusi ELi keskkonna- ja jäätmepoliitikas (nt taastuvenergia-poliitika, patareid ja akud, kestlike toodete ökodisain, elektri- ja elektroonikaseadmetes ohtlike ainete kasutamise keeld, romusõidukid, jäätmesaadetised, kriitilise tähtsusega toorained) ning rahvusvahelisel tasandil (nt Baseli konventsioon ohtlike jäätmete üle piiri viimise ja kõrvaldamise kontrolli kohta). Elektri- ja elektroonikaseadmetest tekkinud jäätmete direktiivi muudatuse ettepanekud esitatakse kõige varem 2024. Ettepanekutes võidakse kehtestada säästvus-, ohutus- ja märgistusnõuded, kehtestades korduskasutusele sihtarvud, suurendada elektroonikajäätmete kogumise, töötlemise ja ringlussevõtu nõudeid ning laiendada kohaldamisala.

2022. aasta mais avaldatud REPowerEU kava rakendamisel suureneb kestliku taastuvenergia kasutuselevõtt, sh päikeseenergia ja tuuleenergia kasutuselevõtt. Arvestades päikesepaneelide ja tuulegeneraatorite eeldatavat rolli ELi energiasüsteemi kasvuhoonegaaside heite vähendamisel, on oluline, et uued ELis paigaldatud seadmed lähtuksid kestlikust tootepoliitikast. Kestliku tootepoliitikaga muudetakse tooted kliimaneutraalseks, vähendatakse jäätmeteket, tooted on ressursitõhusad ja jäätmed on ringlussevõetavad.

Probleemtoodete järelevalve

Järelevalve osas on oluline nii Keskkonnaameti kui ka Maksu- ja Tolliameti järelevalve tootjate üle, sh e-kaubanduses tegutsevate tootjate üle, et nad täidaksid seadustest tulenevaid kohustusi. Lisaks on oluline ka kohalike omavalituste panus tootjavastutusega seotud järelevalvesse läbi jäätmehoolduseeskirjas sätestatud probleemtoodete jäätmete käitlemise nõuete rakendamisele, et suureneks liigiti kogutud probleemtoodete osakaal.

Samuti on olulised probleemtoodete jäätmeid käitlevate jäätmekäitlusettevõtete kontroll Keskkonnaameti poolt, veendumaks, et probleemtoodete jäätmed jõuavad ringlusse ning tootjad on täitnud ringlussevõtu sihtarvud. Kuivõrd üsna palju probleemtoodete jäätmeid võetakse ringlusse väljaspool Eestit, siis on oluline järelevalveasutuste koostöö teiste riikidega ning vajadusel kiirelt informatsiooni vahetada. Järelevalve tõhustamisele aitab kaasa jäätmevaldkonna digitaliseerimine, mille tulemusena järelevalveasutustele jõuavad vajalikud andmed oluliselt varem kui seni ning tänu millele on võimalik järelevalveressursse efektiivsemalt kasutada.

2.5. Pakendijäätmed

Pakend on mis tahes materjalist valmistatud toode, mida kasutatakse kauba mahutamiseks, kaitsmiseks, käsitlemiseks, kättetoimetamiseks või esitlemiseks selle kauba olelusringi vältel. Pakendi peamised materjali liigid on: plast, paber ja kartong, alumiinium, mustmetall, klaas ja puit. Komposiitpakend on pakend, mis on valmistatud kahest või enamast eri materjalikihist, mida ei saa käsitsi üksteisest eraldada ning moodustavad lahutamatu terviku.

Pakendijäätmete teke Euroopa Liidus on suur ja kasvab hoolimata sellest, et kasutusele on võetud kergemad pakendimaterjalid. 2019. aastal tekkis Euroopa Liidus 79,3 miljonit tonni pakendijäätmeid³⁶. Viimase 20 aasta jooksul on vähenenud klaas- ja metallpakendite kogused ning kasvanud plast- ning paber- ja kartongpakendite kasutamine. Järjest enam on kasvanud ühekordselt kasutatavate toodete tarbimine³⁷. 2019. aastal tekkis Eestis 209 170 tonni pakendijäätmeid, millest ringlusse võeti 66%. 2019. aasta andmete kohaselt tekib Eestis ühe inimese kohta aastas 158 kg pakendijäätmeid. Euroopa Liidu riikidest näiteks Saksamaal aga 228 kg/in, Iiriimaal 228 kg/in ning Horvaatias 74 kg/in kohta³⁸. Euroopa Liidus on kasvanud pakendijäätmete teke ühe elaniku kohta umbes 10% võrra alates 2007. aastast³⁹. 2020. aastal oli pakendijäätmete teke Eestis mõnevõrra väiksem kui 2019. aastal, täpsemalt 205 724 tonni, millest ringlusse võeti 71%. Koguseliselt kõige rohkem tekkis paber- ja kartongpakendeid (vt joonis 18).

Joonis 18. Pakendijäätmete teke pakendimaterjali liikide kaupa 2020. aastal (allikas: Keskkonnaagentuur).

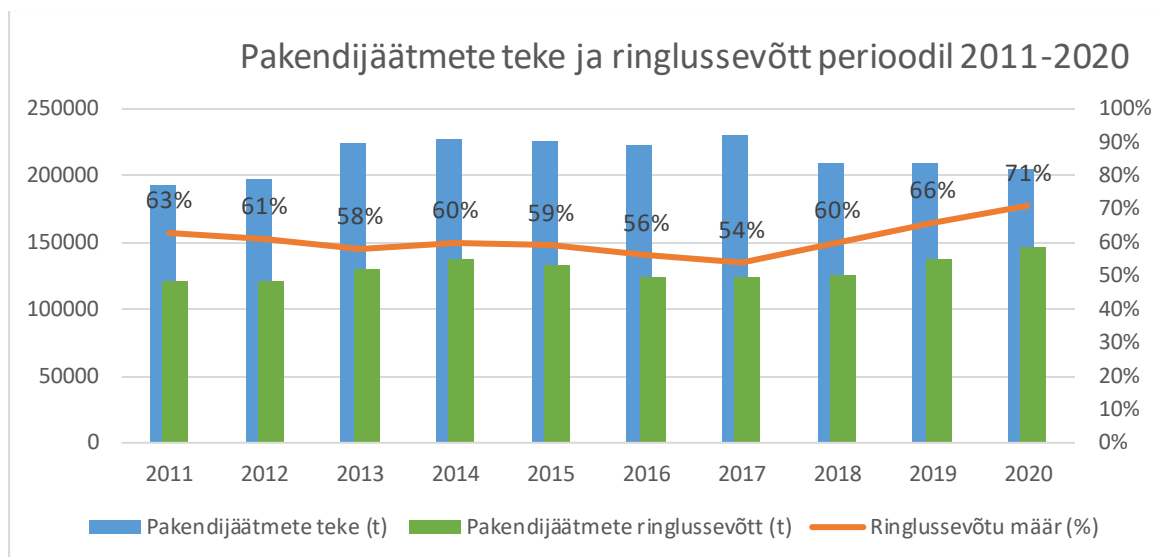
Pakendijäätmete teke Eestis on püsinud üle 200 000 tonni alates 2013. aastast ning ulatus 2017. aastal 231 148 tonnini. Joonisel 20 on nähtav pakendijäätmete tekke langemine 2017 ja 2018 võrdluses. Muutust mõjutas meetoodika täpsustamine Euroopa Liidu Statistikaameti antud soovitustega.

³⁶ https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=enw_waspac&lang=en

³⁷ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/05a3dace-8378-11ea-bf12-01aa75ed71a1>

³⁸ https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=enw_waspac&lang=en

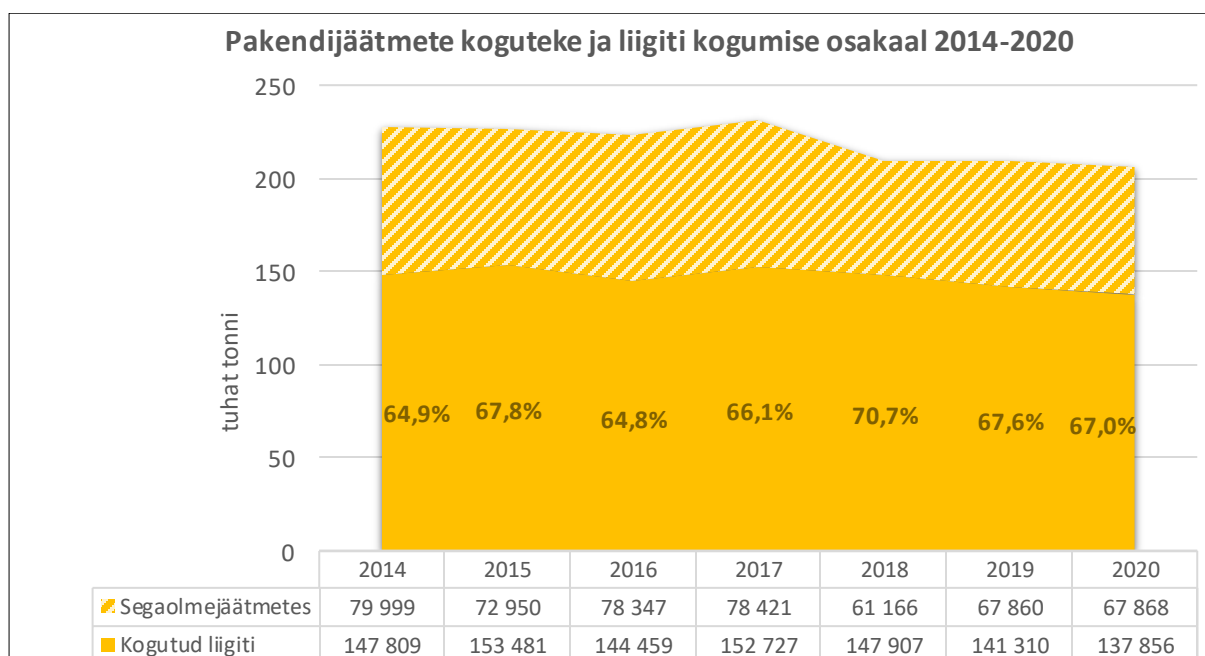
³⁹ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/05a3dace-8378-11ea-bf12-01aa75ed71a1>

Joonis 19. Pakendijäätmete teke ja ringlussevõtt perioodil 2011-2020 (allikas: Keskkonnaagentuur).

Pakendijäätmete teke 2018–2020. aastal on püsinud samal tasemel. Pakendijäätmete ringlussevõtu määr on püsinud alates 2018. aastast kerges tõusutrendis ning on iga-aastaselt kasvanud 5 kuni 6 protsenti.

Liigiti kogutud pakendijäätmed on moodustanud tekkivatest pakendijäätmetest aastatel 2014-2020 65–71% ning märgatavaid muutusi ei ole liigiti kogutud pakendijäätmete koguses toimunud (vt joonis 20). Seda trendi kinnitavad ka samal ajaperioodil läbiviidud segaolmejäätmete sortimisuuringud.

Joonis 20. Pakendijäätmete koguteke ja liigiti kogumise osakaal aastatel 2014-2020 (allikas: Keskkonnaagentuur).

Tekkivatest pakendijäätmetest võeti 2020. aastal 23,3% ringlusse Eestis, 20,1% eksporditi ringlussevõtuks teistesse Euroopa Liidu liikmesriikidesse ning 27,9% eksporditi ringlussevõtuks

Eelnõu

väljapoole Euroopa Liitu. 26 % pakendijäätmete kogutekkest moodustasid 2020. aastal plastpakendijäätmed, täpsemalt tekkis Eestis 2020. aastal neid 53 602 tonni, mis oli võrreldes 2019. aastaga (tekkis 57 467 tonni) vähem. Ringlusse suunati plastpakendijäätmeid 2019. kui ka 2020. aastal 41%⁴⁰. 2020. aastal võeti 19% plastpakendijäätmetest Eestis, 18% Euroopa Liidu liikmesriikides ning 4% eksporditi ringlussevõtuks väljapoole Euroopa Liitu.

Eestis kehtib pakendivaldkonnas tootjavastutuse põhimõte. Pakendiette võtjad, kes lasevad turule pakendatud kaupad peavad tagama turule lastud pakendite ja nendest tekkinud pakendijäätmete kokku kogumise ja taaskasutamise selliselt, et täidetud oleksid PakS kehtestatud taaskasutamise, sh ringlussevõtu sihtarvud. Kohustuse võivad pakendiette võtjad täita iseseisvalt või anda kirjaliku lepinguga üle taaskasutusorganisatsioonile.

Taaskasutusorganisatsiooni kohustused on samuti paika pandud PakSis ning peamiseks kohustuseks on tagada pakendijäätmete kogumine üle-eestilise pakendijäätmete kogumisvõrgustiku kaudu ning kokku kogutud pakendite korduskasutus ja pakendijäätmete taaskasutamis. Taaskasutusorganisatsioon peab tagama teenusele juurdepääsu kõigile pakendiette võtjatele ning tagama võrdse kohtlemise kõikidele ettevõtetele, kes on lepingud sõlminud. Taaskasutusorganisatsioonide tegevust rahastatakse teenustasudest, mida maksavad pakendatud kauba turule lastud pakendiette võtjad turule lastud pakendi massi alusel.

Taaskasutusorganisatsioonil peab tegutsemiseks olema tegevusluba, mille annab keskkonnaminister. Pakendiseadusega on kehtestatud nõuded, millele taaskasutusorganisatsioon peab tegevusloa saamiseks vastama. Tegevusluba on hetkel tähtajatu. Taaskasutusorganisatsioonis ei tohi selle liige, osanik või aktsionär omada üle 25 protsendi liikmelisusega, osadega või aktsiatega määratud häälest.

Kolm taaskasutusorganisatsiooni (OÜ Eesti Pakendiringlus, OÜ Tootjavastutusorganisatsioon, MTÜ Eesti Taaskasutusorganisatsioon) on keskendunud tagatisrahata pakenditele ning üks (OÜ Eesti Pandipakend) tagatisrahaga joogipakenditele. Taaskasutusorganisatsioonide turuosad 2019. aastal ja nende kaudu turule lastavad pakendikogused on toodud tabelis 11.

Tabel 11. Taaskasutusorganisatsioonide turuosad 2020. aastal⁴¹

	OÜ Eesti Pakendiringlus	OÜ Tootjavastutusorganisatsioon	MTÜ Eesti Taaskasutusorganisatsioon	OÜ Eesti Pandipakend	Kokku
Turule lastud pakendi mass, tonnid ⁴²	75 526	41 756	48 314	14 278	179 874
Taaskasutatud, sh ringlussevõetud pakendi mass, tonnid ⁴³	50 401	28 515	29 970	12 762	121 648
Lepingute arv	1927	1017	1051	386	4381
Käive, eur	6 397 133	2 976 155	4 063 910	6 944 540	20 381 738
Turuosa; %	42	24	26	8	

⁴⁰ https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/cej_wm020/default/table?lang=en

⁴¹ Taaskasutusorganisatsioonide 2020. a majandus- ja tegevusaasta aruannete põhjal.

⁴² PAKIS andmed 03.12.2021 seisuga.

⁴³ Sama.

Kogumiskohtade arv ⁴⁴	1004	1169	1239	800	
----------------------------------	------	------	------	-----	--

Tabel 13 kohaselt lasid pakendiettevõtjad taaskasutusorganisatsioonide kaudu 2020. aastal turule 179 874 tonni pakendimaterjale. Riiklikusse pakendiregistrisse esitavad andmeid ka ettevõtted, kes täidavad seadustest tulenevaid nõudeid iseseisvalt; pakendiregistri andmetel oli 2020. aastal turule lastud pakendimaterjalide kogus kokku 185 415 tonni⁴⁵. Riikliku pakendistatistika kohaselt tekib aastas pakendijäätmeid mõnevõrra rohkem kui pakendiettevõtete poolt pakendiregistrisse esitatavate andmete kohaselt (kõikide materjaliliikide peale kokku oli 2019. a erinevus 10 protsenti). Materjaliliikide lõikes on kõige suurem erinevus plastpakendite tekkes (2020. aastal erinevus 35 protsenti). Põhjuseks on väike-ettevõtted, kelle turule lastud pakendite kogused jäävad alla piirkoguse⁴⁶, millest alates tekib kohustus andmeid esitada, aga samuti ettevõtted, kes lasevad Eesti turule pakendeid, kuid ei täida seadustest tulenevaid kohustusi (nn free-raiderid). Teatavat mõju avaldavad ka eraisikute poolt tellitavad kaubad kolmandatest riikidest või teistest riikidest kaasaostetavate kaupade pakendid, millest tekkinud jäätmed satuvad Eestis jäätmekäitlusesse.

Pakendiseaduse kohaselt ei ole hetkel taaskasutusorganisatsioonidel kohustust koguda pakendijäätmeid tekkekohalt. Pakendiseadusega on paika pandud kogumiskohtade tiheduse nõuded arvestades asustustihedust ja elanike arvu konkreetsetes omavalitsuses. Kogumiskohad määratakse kindlaks taaskasutusorganisatsiooni ja kohaliku omavalitsuse organi vahel sõlmitavas kirjalikus lepingus.

Tagatisrahaga pakendite tagasivõtmine peab olema korraldatud müügikohas või selle teenindusmaal kui müügikoha suurus on vähemalt 200 ruutmeetrit. Tagatisrahaga pakendeid ei pea võtma tagasi sellistes müügikohtades, mille suurus on alla 20 ruutmeetri. Müügikohtade puhul, mille suurus on 20-199 ruutmeetrit, võib tagatisrahaga pakendite kogumine olla korraldatud väljaspool müügikoha teenindusmaa piire kui selleks on olemas kohaliku omavalitsuse organi nõusolek. Tagatisrahaga pakendite tagasivõtmise osas võivad erineda müügikohad ka koostööd teha ning korraldada tagasivõtmise ühiselt juhul kui pakendatud kauba müüjad paiknevad vahetus läheduses.

Valdkonna tugevused

1. Eestis on rakendatud tootjavastutuse põhimõtet pakendivaldkonnas alates sellest, kui Eesti liitus Euroopa Liiduga 2004. aastal ning võttis üle mitmed Euroopa Liidu õigusaktid. 2004. aastal vastu võetud pakendiseadus lõi aluse taaskasutusorganisatsioonide tekkeks ning sisaldas konkreetseid kohustusi pakendiettevõtjatele, mida pakendiseaduse kohaselt on võimalik täita kas individuaalselt või kirjaliku lepinguga taaskasutusorganisatsioonile kohustused üle andes.

⁴⁴ Tagatisrahaga pakendite kogumiskohtadena on mõeldud avalikke kogumiskohti, kus on võimalik üle anda kõiki liiki pakendijäätmeid. Tagatisrahaga pakendite kogumiskohtade all ei ole mõeldud konteinerite arvu vaid avalikke kogumiskohti, kus toimub kõiki liiki pakendijäätmete kogumine. Tagatisrahaga pakendite osas on mõeldud kaupluste arvu, kus toimub tagatisrahaga pakendite tagasivõtmine. Kasutatud taaskasutusorganisatsioonide 2019. aasta tegevusaasta aruandeid.

⁴⁵ PAKIS andmed 03.12.2021 seisuga.

⁴⁶ Andmete esitamise kohustus on olnud pakendiettevõtjal, kes laseb aastas turule vähemalt 100 kg plastpakendeid või 200 kg muust materjalist pakendeid.

2. Loodud on riiklik pakendiregister, kus hoitakse ja töödeldakse andmeid turule lastud pakendite, pakendi korduskasutuse, pakendijäätmete taaskasutamise ning taaskasutamise sihtarvude täitmise kohta. Eestis on aastaid rakendatud pakendiettevtõtjate poolt **pakendiregistrisse esitatud andmetele audiitorkontrolli** kohustust. Audiitorkontrollide tulemusena on paraneanud pakendiettevtõtjate pakendialase aruandluse pidamine ning pakendiregistrisse esitatud andmete kvaliteet.

3. Pakendivaldkonnaga seotud isikute kohustused on defineeritud. PakS sätestab nõuded, mida pakendiettevtõtjad peavad täitma. Kirjeldatud on nõuded taaskasutusorganisatsioonile tegevusloa saamiseks ning kohustused pakendijäätmete kogumisvõrgustikule. Defineeritud kohaliku omavalitsuse roll pakendijäätmete kokkukogumisel ja taaskasutusse suunamisel.

4. Eestis tegutseb neli taaskasutusorganisatsiooni, kelle kaudu täidab üle 4000 pakendiettevtõtja PakS tulenevaid kohustusi. **Taaskasutusorganisatsioonide poolt on rajatud pakendijäätmete kogumisvõrgustik, millega on kaetud kogu Eesti.** Kohalikud elanikud saavad pakendijäätmeid tasuta üle anda. Eestis on **hästi toimiv tagatisrahasüsteem**, mis loodi 2006. aastal. Tagatisrahaga pakendit tagastamise osakaal Eesti Pandipakend OÜ süsteemi on ca 90%. 2021. aastal jõustus pakendiseaduse muudatus, mille kohaselt on võimalik vabatahtlikult lisada tagatisrahasüsteemi kange alkoholi ja siirupi pudelid. **Taaskasutusorganisatsioonid on suutnud täita pakendijäätmete ringlussevõtu sihtmäärad.**

5. Koostatud on **pakendite disainijuhend**⁴⁷, mille koostamisel on arvestatud nii Euroopa heade praktikatega kui ka Eesti võimalustega.

Valdkonna nõrkused

1. Kohalikel elanikel on kohustus pakendijäätmeid teistest jäätmeliikidest eraldi koguda. Samas näitab Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskuse 2020. aastal läbiviidud sortimisuuring, et **segaolmejäätmete koostises ca 30 % moodustavad pakendijäätmeid**, millest omakorda poole plastpakendijäätmed. Viimase 10 aasta jooksul ei ole segaolmejäätmetes pakendijäätmete osakaal vähenenud⁴⁸. Pakendijäätmete kogumisvõrgustik ulatub küll kõikide Eesti omavalitusteni, kuid **pakendijäätmete liigiti kogumine ei ole elanike jaoks mugav ega majanduslikult motiveeriv tegevus.** Üle Eesti on kasutusel erinevad lahendused **pakendijäätmete avalikule kogumisvõrgustikule.** Teatud piirkondades toimub pakendijäätmete kogumine üksnes ühe kontaineriga ning sinna kogutakse kõiki pakendi materjaliliike. Teatud piirkondades toimub pakendijäätmete kogumine kaheks – klaaspakend ning kõik teised pakendimaterjali liigid ning üksikutes omavalitsustes kogutakse pakendijäätmeid kolme kategooria kaupa: klaaspakend, plast- ja metallpakend ning paber- ja kartongpakend. Pakendijäätmete kogumisvõrgustiku miimumnõuded on PakS paika pandud 2008. aastal, kuid endiselt on isegi miimumnõuete rakendamise teatud piirkondades probleeme. **Seni rakendatud teadlikkuse tõstmise meetmed ei ole tõstnud pakendijäätmete liigiti kogumise määra.**

2. Pakendivaldkonnas tegutsevate osapoolte rollid on küll paika pandud, kuid teatud kohustuste killustatus ei ole valdkonna arendamisele kaasa aidanud. Näiteks on küll taaskasutusorganisatsioonide ülesanne tagada üle-eestiline pakendijäätmete kogumisvõrgustik, pakendijäätmete kokku kogumine ning taaskasutamine, sh ringlussevõtt, kuid kogumisvõrgustiku loomiseks on vaja kirjalikku kokkulepet iga kohaliku omavalitsusega. Kohalike omavalitsuste roll on

⁴⁷ <https://ringmajandus.envir.ee/index.php/et/abimaterjalid/pakendite-disainijuhend>

⁴⁸ <https://cdn.sei.org/wp-content/uploads/2020/10/sortimisuuringu-lopparuanne.pdf>

paika panna pakendijäätmete avalikud kogumiskohad. Kuivõrd tihti kaasneb avalike pakendijäätmete kogumiskohtadega rajamisega nende prügistamine muude jäätmetega, mille koristamine ei ole taaskasutusorganisatsioonide ülesanne, siis kohalikud omavalitused ei ole teatud juhtudel motiveeritud täiendavate kogumiskohtade loomisest ning samuti on keeruline leida sobivaid asukohti avalikus ruumis. Kohalikud omavalitsused ei teosta järelevalvet selle üle, kas kohalikud elanikud täidavad jäätmehooldusekirjas sätestatud nõudeid. Kohalike elanike huvi oleks tekkekohas ka pakendijäätmeid liigiti üle anda, kuid see võimalus on üksnes osades omavalitsustes.

3. Kodumajapidamistest liigiti kogutud pakendijäätmed vajavad täiendavat sortimist jäätme-käitluskohas, kus seda kuni 2022. aastani teostati valdavalt käsitsi⁴⁹. Enamikes riikides on kasutusel tehnoloogilised sorteerimisliinid, mis kasutavad näiteks lasertechnoloogiat, mis võimaldab kiirelt eraldada erinevaid materjaliliike. Käsitsi sorteerimise kiirus ja efektiivsus on madalamad ning visuaalsel vaatlusel ei pruugi olla võimalik materjalide (ennekõike plastide) koostist kindlaks teha. Samuti lastakse pakendiettevõtjate poolt turule **pakendeid, mis oma disainilt ei ole ringlussevõetavad.** Taaskasutusorganisatsioonid ei ole teenustasude kujundamisel täielikult rakendanud ökomodulatsiooni potentsiaali.

4. Järelevalve pakendivaldkonnas ei ole efektiivne, mille tulemusena ei pruugi suur hulk pakendiettevõtjaid nõudeid täita. Samuti jõuab suur kogus pakendeid Eesti turule läbi **e-kaubanduse.** Aasta-aastalt on kasvanud interneti kaudu kolmandatest riikidest tellitavate postipakkide hulk. Tihti nendest pakenditest tekkinud jäätmete käitlemise maksavad kinni aga Eesti pakendiettevõtted. Probleemi täpsem suurus on ebaselge.

5. Erinevad osapooled ei ole motiveeritud panustama pakendijäätmete tekke ennetamisega seotud tegevustesse.

Pakendijäätmete ringlussevõtu sihtarvud

Pakendijäätmete ringlussevõtule on kehtestatud Euroopa Liidus ringlussevõtu sihtarvud, mida liikmesriigid täitma peavad. Hetkel peab aastas ringlusse võtma 22,5% tekkinud plastpakendijäätmetest, 60% klaas- ning paber- ja kartongpakenditest, 50% metallpakenditest ja 15% puitpakenditest (tabel 12). Eesti on suutnud täita hetkel kehtivad ringlussevõtu sihtarvud. 2019. aastal olid klaas- ja metallpakendite ringlussevõtt koguni üle 100%, see tähendab seda, et aasta jooksul tekkis neid jäätmeliike vähem kui ringlusse suunati ning see oli tingitud eelnevatel aastatel lattu kogunud pakendijäätmete ringlusse suunamisest 2019. aastal.

Tabel 12. Pakendijäätmete ringlussevõtu sihtmäärade saavutamine 2018-2020. aastal ning Euroopa Liidus kehtivad pakendijäätmete ringlussevõtu sihtarvud. (allikas: Keskkonnaagentuur).

Pakendi liik	2018. a Eesti täidetud ringlussevõtu sihtmäärad, %	2019. a Eesti täidetud ringlussevõtu sihtmäärad, %	2020. a Eesti täidetud ringlussevõtu sihtmäärad, %	EL sihtarvud hetkel, %	2025 sihtarvud, %	2030 sihtarvud, %
Plast	38	41	41	22,5	50	55

⁴⁹ 2022. aastal lisandus uus sorteerimisliin pakendijäätmetele: <https://ragnsells.ee/kuukiri/ragn-sells-avas-baltikumi-moodsa-ima-pakendite-sorteerimisliini/>

Klaas	65	105	78	60	70	75
Metall	82	102	99	50	mustmetall: 70	mustmetall: 80
					alumiinium: 50	alumiinium: 60
Paber- ja kartong	86	86	93	60	75	85
Puit	20	15	39	15	25	30

2025. ja 2030. aastaks on kehtestatud uued pakendijäätmete ringlussevõtu sihtarvud. Kõige probleemsemad saavad olema plast- ja puitpakenditele kehtestatud ringlussevõtu sihtarvude täitmine, kus plastpakendite osas on Eestil vaja saavutada 2030ndaks aastaks umbes 30%-line ringlussevõtu kasv võrreldes 2019. ja 2020. aastaga.

Plastkandekottide tarbimise vähendamise eesmärgid

Lisaks pakendijäätmete ringlussevõtu sihtmääradele tuleneb pakendidirektiivist kohustus vähendada õhukeste ja eriti õhukeste plastkandekottide tarbimist. **2019. aasta 31. detsembriks pidi tarbimine jääma alla 90 õhukese plastkandekoti inimese kohta aastas ning 2025. aasta 31. detsembriks peab tarbimine jääma alla 40 õhukese plastkandekoti inimese kohta aastas.** Euroopa Komisjonile esitatud andmete kohaselt oli 2018. aastal plastkandekottide tarbimine õhukeste plastkandekottide osas 77 107 740 tk, mis tähendab, et üks inimene tarbis keskmiselt 59 õhukest plastkandekotti aastas. Eriti õhukesti plastkandekotte tarbiti Eestis 2018. aastal 160 661 124 tk, mis ühe inimese kohta moodustab 122 tk aastas. 2019. aastal oli õhukeste ja eriti õhukeste plastkandekottide tarbimine võrreldes 2018. aastaga vähenenud 15% ning keskmine eestlane kasutas 2019. aastal 52 õhukest ja 100 eriti õhukest plastkandekotti aastas. 2020. aastal tarbiti 66 541 425 tk õhukesti ja 132 270 839 tk eriti õhukesti plastkandekotte, vastavalt 50 tk/in ja 100 tk/in kohta aastas.

Plastpakendi omavahend

2014-2020 EL pikaajalise eelarve tulude ehk omavahendite süsteem koosneb kolmest suurest komponendist: tollimaksud, käibemaksubaasi-põhine osamakse ning RKT osamakse. 17.-21.07.2020 ülemkogu kohtumisel otsustati 2021-2027 perioodiks lisada riikide sissemakse arutamiseks üks uus komponent: ringlusse võtmata plastpakendi omavahend, mis jõustus alates 1. jaanuarist 2021. See tähendab, et kõik liikmesriigid peavad hakkama maksma ringlusse võtmata plastpakendijäätme igalt kilogrammilt Euroopa Liidu ühiskassasse 80 eurosent. Antud kohustusega tekiks suurem eelarvekoormus vähemjõukatele riikidele, mistõttu riikide puhul, mille kogutulu on alla Euroopa Liidu keskmise, korrutatakse rahvaarv 3,8 kilogrammiga ning saadakse kogus, mis arvutatakse maha esialgselt summalt.

Ühekordse plasti direktiivist tulenevad kohustused ja eesmärgid

2. juulil 2019 jõustus Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/904 teatavate plasttoodete keskkonnamõju vähendamise kohta (nn ühekordse plasti direktiiv). Ühekordse plasti direktiivi eesmärk on vältida ja vähendada teatud plasttoodete mõju keskkonnale, eelkõige vee-

keskkonnale ja inimeste tervisele ning edendada üleminekut ringmajandusele. Direktiiv keskendub kümnele kõige probleemsemale ühekordselt kasutatavale plasttootele ja plasti sisaldavatele kalapüügi vahenditele, mis moodustavad kokku ligi 70% mereprügi esemetest.

Ühekordse plasti direktiiviga seotud muudatused pakendivaldkonnas:

- 1) Liikmesriigid peavad tagama ühekordselt kasutatavate plastist joogitopside (sh nende korkide ja kaante) ja toidupakendite tarbimise ambitsioonika ja pideva vähenemise 2026 aastaks võrrelduna 2022. aastaga.
- 2) Direktiivi ülevõtmisega rakenduvad turule laskmise keeld vahtpolüstüreenist toidu- ja joogipakenditele ning joogitopsidele.
- 3) 3. juuliks 2024 tuleb võtta kasutusele selline tootedisain, mille puhul ühekordselt kasutatavad plastist joogipakendite plastist korgid jäävad pärast pudeli avamist pudeli külge kinnitatuks.
- 4) Ühekordselt kasutatavad plastist joogipakendid peavad sisaldama alates 2025. aastast 25% (PET) ja alates 2030. aastast 30% (kõik plasti liigid) ringlusse võetud plasti.
- 5) Alates 3. juulist 2021 peavad turule lastud ühekordselt kasutatavad plasti sisaldavad joogitopsid kandma märgistust, mis annab infot sobimatute jäätmeäitlusvõimaluste või jäätmete kõrvaldamisviiside kohta. Sealhulgas peab märgistus andma infot plastisisalduse kohta ja toote keskkonda sattumisel kaasnevate negatiivsete keskkonnamõjude kohta.
- 6) Ühekordselt kasutatavate plastist toidupakendite, painduvast materjalist valmistatud pakkide või pakkematerjalide, millest pakutakse valmistoit, kuni kolme liitrite joogipakendite, joogitopside ja õhukeste plastkandekottide puhul peavad tootjad kandma laiendatud tootjavastutusega kaasnevad miinimumnõuded, lisaks teadlikkuse suurendamisega seotud kulud, korraldama jäätmete kogumise, sh taristu ja selle käitamise ning nende jäätmete edasise veo ja käitlemise kulud ning asjaomastest toodetest tekkinud prügi koristamise, edasise veo ja käitlemise kulud.
- 7) Ringlussevõtuks sobiliku materjali saamise eelduseks on plastijäätmete liigiti kogumine. Eestis on olemas hästi toimiv pandipakendi süsteem, mille kaudu kogutakse liigiti kokku ligi 90% turule lastud ühekordselt kasutatavatest plastist joogipudelitest. Edaspidi peavad ka teised liikmesriigid tegema jõupingutusi plastpudelite kogumiseks ning tagama, et 2025. aastaks kogutakse 77% ja 2029. aastaks 90% turule lastud ühekordselt kasutatavatest plastist joogipudelitest.
- 8) Liikmesriigid peavad kasutusele võtma meetmed, et teavitada tarbijaid ning motiveerida neid vastutustundlikult käituma, eesmärgiga saavutada käesoleva direktiiviga hõlmatud toodetest tekkiva prügi vähenemine.

Ühekordse plasti direktiiviga seotud pakendivaldkonna muudatused võeti üle pakendiseadusesse ning hakkavad kehtima alates 01.05.2023. Ühekordselt kasutatavate plastist joogitopside (sh nende korkide ja kaante) ja toidupakendite tarbimise vähendamiseks 2026. aastaks peavad pakendiettevõtjad, kes kasutavad oma kaupade pakendamiseks eelnevalt nimetatud ühekordselt kasutatavaid plastpakendeid, koostama ettevõttesisese tegevuskava, milles on kirjeldatud meetmed antud pakendite vähendamiseks 2026. aastaks. Lisaks alates 2024. aasta 1. jaanuarist tuleb Eestis avalikel üritustel kasutada söögi ja joogi serveerimiseks korduskasutatavaid anumaid ja söögiriistu.

Eesmärgid tulevikuks, sh õigusaktidest tulenevad kohustused

2020. aasta märtsis avaldas Euroopa Komisjon rohelise kokkuleppe raames uue ringmajanduse tegevuskava järgmiseks neljaks aastaks. See hõlmab pakendivaldkonnas ringdisaini toetavat

jätksuutlike toodete poliitikat ning jäätmete vähendamise ja korduskasutamise tähtsustamist. Samuti soodustatakse uusi ärimudeleid ja tugevdatakse laiendatud tootjavastutust. Soovitakse kehtestada nõuded, millega tagatakse, et kõik Euroopa Liidu turul olevad pakendid on 2030. aastaks majanduslikult tasuval viisil korduskasutatavad või ringlussevõetavad.

30.11.2022 avalikustas Euroopa Komisjon Euroopa Liidu ringmajanduse uue paketi, kuhu on hõlmatud ka kaks ringmajanduse teemalist algatust: pakendite ja pakendijäätmete määruse ettepanek⁵⁰ ja komisjoni teatis biopõhise, biolaguneva ning kompostitava plasti Euroopa Liidu poliitikaraamistiku kohta⁵¹.

Pakendi ja pakendijäätmete määruse algatuse üldine eesmärk on **vähendada pakendite ja pakendijäätmete negatiivset keskkonnamõju ning parandada EL siseturu toimimist**, mille saavutamiseks ette nähtud konkreetsemad eesmärgid on:

- liikmesriikidele suunatud **pakendijäätmete vähendamise eesmärgid**;
- teatud sektori ettevõtjatele suunatud **korduskasutuse edendamise eesmärgid**;
- pakendijäätmete **ringlussevõtu suurendamine**;
- **ringlussevõetud plasti kasutamise suurendamine** plastpakendites;
- tarbijatele suunatud **pakendite ja jäätmekonteinerite ühtlustatud märgistamine**, et tõhustada jäätmete liigiti kogumist.

Biopõhiseid, biolagunevaid ja kompostitavaid plaste käsitleva Euroopa Liidu poliitikaraamistiku eesmärk on parandada arusaamist nendest materjalidest ja selgitada, millistel tingimustel ja milliste toodetena sellised plastid võiksid tuua keskkonnakasutusse ning suunata tulevasi Euroopa Liidu üleseid poliitikaarendusi.

Majanduskasvu jätkumise ning e-kaubanduse kasvuga on tulevikus eeldada pakendijäätmetest plastpakendite ning paber- ja kartongpakendite kasutamise kasvu ning sellega seoses ka antud jäätmeliikide tekke kasvu. Olenevalt sellest, kas ja kui kiirelt ning millises mahus rakendatakse erinevate osapoolte poolt ühekordse plasti direktiivi nõudeid võib eeldada plastpakendite tekke pidurdumist. Samuti võib eeldada, et plastpakendite asemel on ühekordse pakendi alternatiivina oodata paber- ja kartongpakendite suuremat kasutuselevõttu ning teatud määral ka teiste pakendimaterjalide kasvu plastpakendite asemel. Plastpakendijäätmete tekke osas on oodata tulevikus suuremal määral ringlussevõetavate plastpakendijäätmete teket kuivõrd järjest enam muudavad pakendiettevoetud pakendite disaini, mida kasutatakse kauba pakendamiseks. Seega on eeldada, et plastpakendite ringlussevõtt võib kasvada. Samuti on eeldatav, et nõudlus PET-jäätmete osas on kasvav, kuivõrd Euroopa Liidus on kehtestatud nõue hakata tulevikus kasutama PET pudelites ringlussevõetud plasti. Samuti on eeldada ka muud liiki plastijäätmete nõudluse kasvu, sest eeldada on uute tootekategooriate või üldise ringlussevõetud plasti kasutamise kohustust plasttoodetes.

⁵⁰ Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on packaging and packaging waste, amending Regulation (EU) 2019/1020 and Directive (EU) 2019/904, and repealing Directive 94/62/EC

⁵¹ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS EU policy framework on biobased, biodegradable and compostable plastics

Järelevalve

Järelevalve osas on oluline nii Keskkonnaameti kui ka Maksu- ja Tolliameti järelevalve pakendiettevõtjate üle, et nad täidaksid seadustest tulenevaid kohustusi kui ka kohalike omavalituste panus pakendivaldkonna järelevalvesse läbi jäätmehoolduseeskirjas sätestatud pakendijäätmete käitlemise nõuete rakendamisele, et suureneks liigiti kogutud pakendijäätmete osakaal. Samuti on olulised pakendijäätmeid käitlevate jäätmekäitlusettevõtete kontroll Keskkonnaameti poolt, veendumaks, et pakendijäätmed jõuavad ringlusse ning pakendiettevõtjad on täitnud ringlussevõtu sihtarvud. Kuivõrd üsna palju pakendijäätmeid võetakse ringlusse väljaspool Eestit, siis on oluline järelevalveasutuste koostöö teiste riikidega ning vajadusel kiirelt informatsiooni vahetada. Järelevalve tõhustamisele aitab kaasa jäätmevaldkonna digitaliseerimine, mille tulemusena järelevalveasutustele jõuavad vajalikud andmed oluliselt varem kui seni ning tänu millele on võimalik järelevalveressurssi efektiivsemalt kasutada.

2.6. Biolagunevad jäätmed

Biolagunevad jäätmed on anaeroobselt või aeroobselt lagunevad jäätmed. Peamisteks biolagunevate jäätmete liikideks on puidujäätmed, reoveesete, paberi- ja kartongijäätmed, aia- ja haljastujäätmed ning köögi- ja sööklajäätmed, sh toidujäätmed.

Kokku tekkis Eestis 2020. aastal jäätmearuandluse infosüsteemi andmetel biolagunevaid jäätmeid 774 351 tonni. Infosüsteemi eripäradest tingituna võib selles numbris olla kajastatud mingil määral ka mittebiolagunevaid jäätmeid. Teisest küljest kogutakse osa biolagunevaid jäätmeid endiselt koos segaolmejäätmetega ning need jäätmeid ei sisaldu toodud koguses. Täpsema ülevaate biolagunevate jäätmete tekkest saab, kui vaadelda jäätmeteket eri liikide kaupa.

Biolagunevate jäätmete valdkonnas saavad enim tähelepanu olmejäätmetes hulka kuuluvad biojäätmed⁵², mida 2020. aastal tekkis liigiti kogutuna 34 342 tonni. Täpsem ülevaate biojäätmete kohta on toodud olmejäätmete alapeatükis.

Keskkonnaagentuuri andmetel on viimastel aastatel Eestis biolagunevatest jäätmetest enim tekkinud reoveesetet, peamiselt olmereovee puhastussetet (jäätmekood 19 08 05, teke 2020. aastal ligi 171 740 tonni), tselluloosi- ja paberitootmisest pärit reovee kohtpuhastusseted, mida ei ole nimetatud koodinumbriga 03 03 10 (03 03 11, teke 2020. aastal ligi 74 877 tonni). Olmereoveesette kogus on viimastel aastatel kasvanud ning jäätmekava kehtivuse perioodil 2022–2028 on see samuti ootuspärane. Reoveesette kogust mõjutavad eelkõige veekasutuse ja rahvaarvu muutused, kuid oluline on ka aruandluse kvaliteet. Aruandlusest tulenevalt võivad kogused tulevikus mõnevõrra suureneada, kuna hetkel on probleeme reoveesette koguste kajastamisega jäätmearuandluses. Reoveesetet 2020. aastal ringlusesse ei võetud, st keskkonnaministri 19.07.2017 määruse nr 24 „Reoveesetest toote valmistamise nõuded“ nõuetele vastavaid tooteid ei valmistatud. Tekkinud olmereoveesetest suunati taaskasutusse ehk aeroobsesse või anaeroobsesse töötlusesse 77 641 tonni ehk kogutekkest 45% (peamiselt taaskasutamistoiming R12o). Reoveesetet töödeldakse valdavalt kompostimise teel. Kuna reoveesetest ei valmistatud sertifitseeritud tooteid, jäi kogu reoveesete pärast töötlemist jäätmeteks ning reoveesetest val-

⁵² Biojäätmed on olmejäätmete hulka kuuluvad biolagunevad köögi- ja sööklajäätmed koodiga 20 01 08 ning aia- ja haljastujäätmed koodiga 20 02 01.

mistatud komposti käsitletakse samuti kui jäätmeid. Jäätmestaatuses reoveesetekomposti kasutati 2020. aastal haljastuses, rekultiveerimisel ja põllumajanduses 72 795 tonni (taaskasutamistoiming R10).

Ka varasematel aastatel pole ükski reoveesette käitleja reoveesetest valmistatud toodet (kompost vms) sertifitseerinud ning huvi sertifitseerimise vastu on olnud väga madal. Sertifitseerimist peetakse kulukaks või piinormide saavutamist liialt keeruliseks tulenevalt settekäitluses kasutusel olevast tehnoloogiast. Osa vee-ettevõtteid on toonud välja asjaolu, et jäätmestaatuses olevast reoveesetest vabanemine ei ole probleemiks, seda juhul, kui on olemas kindel haljastuse või põllumajandusega tegelev koostööpartner. Jäätmestaatuses olevale reoveesetele kohalduvad nõuded keskkonnaministri 31.07.2019 määrusest nr 29 „Haljastuses, rekultiveerimisel ja põllumajanduses kasutatava reoveesette kvaliteedi piirväärtused ning kasutamise nõuded“. Ka jäätmestaatuses tuleb saavutada raskmetallide ja patogeenide piinormid ning sete peab olema stabiliseeritud. Üha enam kasvab aga reoveesette kasutajate teadlikkus reoveesettes sisalduvatest püsivatest orgaanilistest saasteainetest ja ravimijääkidest, mida kumbki reoveesette käitlemist reguleeriv määrus hetkel eraldi ei käsitle. Reoveesette kasutamisega on seotud palju hirme ning toote sertifitseerimine aitaks tagada kindluse, et tegemist on kehtivatele ohutus- ja kvaliteedinõuetele vastava tootega. Seejuures on oluline ka teadlikkust tõsta, et kvaliteedinõuetele vastav reoveesetest valmistatud toode on sobiv mullaviljakuse tõstmiseks.

Reoveesette käitlemisel tuleb lähtuda ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest (EL) 2019/1021 püsivate orgaaniliste saasteainete kohta (ELT L 169, 25.06.2019, lk 45–77). Eeldatavalt aga seni Eestis ükski settekäitleja püsivate orgaaniliste saasteainete sisaldusele reoveesettes keskendunud ei ole. Jäätmekava koostamise ajal on Euroopa Komisjon Nõukogu direktiivi 86/278/EMÜ keskkonna ja eelkõige pinnase kaitsmise kohta reoveesetete kasutamisel põllumajanduses (EÜTL 181, 04.07.1986, lk 6–12) üle vaatamas ja uusi meetmeid kaalumas. Seetõttu pole välistatud ka uued nõuded ja piirangud seoses püsivate orgaaniliste saasteainetega reoveesettes. Seadusandlikku ettepanekut Euroopa Komisjonilt direktiivi muutmiseks on eeldatavalt oodata 2023. aastal.

Puidujäätmeid tekkis 2020. aastal kokku 133 007 tonni. Valdava osa puidujäätmetest moodustasid puitpakendid (15 01 03, ligi 41 430 tonni) ning neile järgnesid ehitus- ja lammutuspuit (17 02 01, 40 229 tonni), puidu töötlemisel, plaatide ja mööbli ning tselluloosi, paberi ja kartongi tootmisel tekkinud saepuru, sealhulgas puidutolm, laastud, pinnud, puit, laast- ja muud puidupõhised plaadid ning vineer (03 01 05, 26 796 tonni). Puidujäätmed eelkõige taaskasutatakse põletamise teel (R1), kuigi puukoore- ja puidujäätmeid puidutööstusest ka kompostitakse ning puitpakendeid suunatakse korduskasutuseks ettevalmistamiseks. Nii nagu paljude jäätmevoogude teke, sõltub puidujäätmete üldine teke samuti olukorrast majanduses. Jäätmekava kehtivuse perioodil võib oodata ehitus- ja lammutuspuidu (17 02 01) ning puidu töötlemisel tekkinud puidujäätmete (03 01 05) koguste mõningast kasvu.

Lisaks eelnimetatutele tekib biolagunevatest jäätmetest suuremal hulgal paberit ja kartongi, seda nii valdavalt pakenditena (15 01 01, 2020. aastal 62 570 tonni) ning olmejäätmete hulka kuuluva vanapaberina (20 01 01, 2020. aastal ligi 42 950 tonni) (vt olmejäätmete alapeatükk).

Suurtes kogustes tekib Eestis veel põllumajandusest loomaväljaheiteid, virtsa ja sõnnikut (sealhulgas reostunud allapanu), eraldi kogutud ja mujal käideldud vedelaid farmiheitmeid (02 01 06, 2020. aastal isegi ligi 123 361 tonni) ning põllumajandusest ja aiandusest taimsete kudede jäätmeid (02 01 03, 2020. aastal ligi 43 412 tonni). Nende voogude puhul on oluline märkida, et alati ei kuulu need jäätmeseaduse kohaldamisalasse ehk ei klassifitseeru jäätmeteks. Seega tegelikult on selliste materjalide teke veelgi suurem, kuid need ei kajastu jäätmealases arvestuses.

Biolagunevate jäätmete ringlussevõtuks ei ole seni seatud Eesti ega Euroopa Liidu tasandil sihtarve. Sihtarv on kehtestatud olmejäätmetele, mille hulka kuuluvad ka biolagunevad köögi- ja sööklajäätmed ning aia- ja haljastujäätmed.

Jäätmeseadusega on seatud piir biolagunevate jäätmete ladestamisele. Alates 2020. aastast ei tohi **prügilasse ladestatavate olmejäätmete hulgas olla biolagunevaid jäätmeid üle 20 massiprotsendi.**

Valdkonna tugevus

- **Biolagunevatele jäätmetele on kehtestatud lakkamise kriteeriumid** kolmes valdkonnas (biolagunevatest jäätmetest komposti tootmisele, biolagunevatest jäätmetest biogaasi tootmisel tekkivale kääritusjäägile ning reoveesettele). Määrused võimaldavad edendada nende biolagunevate jäätmete ringlussevõttu tagades samal ajal keskkonna ja inimeste tervise kaitse.

Valdkonna nõrkus

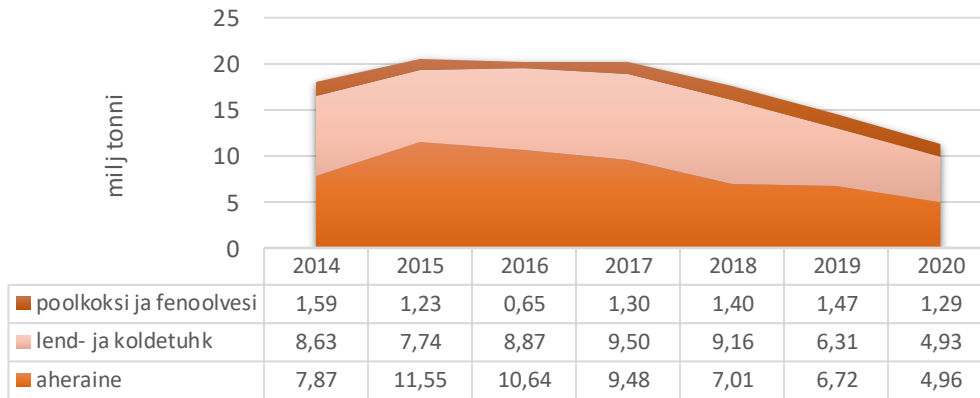
- **Biolagunevate jäätmete ringlussevõtu võimekus on madal.** Biolagunevatele jäätmetele kehtestatud jäätmete lakkamise kriteeriumide rakendamine on vähene, kuna selleks puudub sageli motivatsioon ja nõudlus saadava toote järele on kesine. Biolagunevaid jäätmeid viiakse põldudele jäätmestaatuses, st biolagunevaid jäätmeid on töödeldud ja need vastavad teatud leebematele nõuetele, kuid ei ole kooskõlas rangemate lakkamise kriteeriumidega, mida saab lugeda ringlussevõtuks. Biolagunevate jäätmete täiendavat töötlemist peetakse kulukaks ja liialt keeruliseks. Uute käitluslahenduste rajamist takistab sageli kohaliku kogukonna vastuseis ja vajalike lubade pikk menetlusaeg.

2.7. Põlevkivitööstusejäätmed

Põlevkivi kaevandamisel ja kasutamisel tekib peamiselt kolme liiki jäätmeid: kaevandamisel ja rikastamisel aheraine, elektritootmisel põlevkivi lend- ja koldetuhk ning põlevkiviõli tootmisel poolkoks, tahke soojuskandja seadmel must tuhk (lendtuhk), koldetuhk ja fenoolvesi (joonis 21). Põlevkivi kaevandamis- ja töötlemisjäätmeid tekib viimastel aastatel *ca* 17 miljoni tonni aastas, mis moodustab ligikaudu 80% kõigist Eestis tekkivatest jäätmetest. Põlevkivitööstuse algusest on prügilatesse ja jäätmehoidlatesse ladestatud üle 400 mlj t kaevandamisel ja kasutamisel tekkinud jäätmeid ning jäätmekäitluskohad hõlmavad Ida-Virumaast üle 27 km²⁵³. Põlevkivi kaevandamine ja kasutamine mõjutab seega oluliselt riigis tekkivate jäätmete üldkogust ja käitlustoimingute nagu taaskasutamise ja ladestamis osakaalu.

⁵³ Riigikontroll. https://www.riigikontroll.ee/Riigikontroll/C3%B6r/Seisukohtija_kommentaare/tabid/301/895/GetPage/1/895Year/-1/ItemId/819/amid/895/language/et-EE/Default.aspx

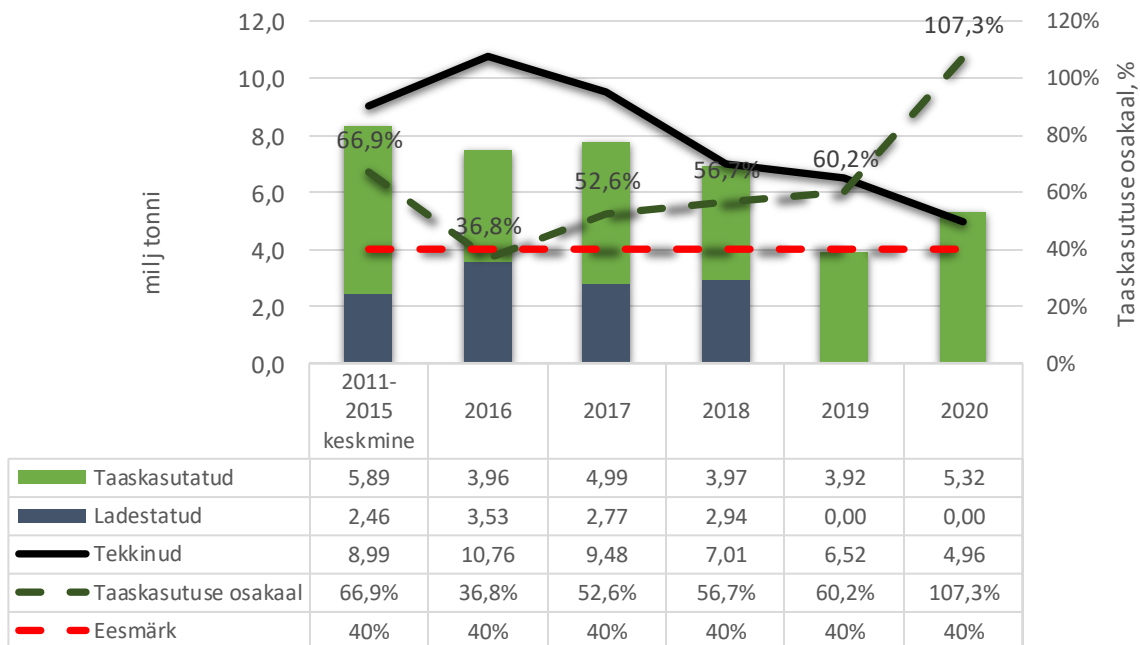
Põlevkivijäätmete teke 2014-2020

Joonis 21. Põlevkivijäätmete teke 2014-2020 (allikas: Keskkonnaagentuur).

Eestis on kokku neli põlevkivi kaevandamise luba omavat ettevõtet: Enefit Power AS, VKG Kaevandused OÜ, Kiviõli Keemiatööstuse OÜ ja Kunda Nordic Tsement AS. Perioodil 2016-2020 kaevandati kokku 65,6 mlj t põlevkivi, keskmiselt 13,1 mlj t aastas ning aastal 2020 kaevandati 9,2 mlj t, mis on aastakümnedite madalaim. Põlevkivi kaevandamisemahtude vähenemisega on vähenenud ka kaevandamisel tekkinud aheraine kogus. Perioodil 2011-2015 tekkis aherainet ca 9 mlj t/a seevastu aastatel 2016-2020 ca 7,7 mlj t/a (aastal 2020 tekkis ca 5 mlj t, joonis 22).

Põlevkivi kaevandamisel ja/või rikastamisel tekkinud aheraine kogus ja selle taaskasutus perioodil 2016-2020

Joonis 22. Aheraine teke, taaskasutus ja ladestamine perioodil 2016-2020 (allikas: Keskkonnaagentuur).

Eesti põlevkivi suhteliselt madala kütteväärtuse ja kõrge anorgaanilise aine sisalduse tõttu tekib põlevkivi põletamisel elektrijaamades ja põlevkiviõli tootmisel suurtes kogustes spetsiifiliste omadustega tuhka – põlevkivi tuhasus on ligikaudu 45%. Ka põlevkivituhha teke on viimastel aastatel põlevkivi kasutamise mahtude vähenemisest tingituna oluliselt vähenenud. Aastatel 2011-2015 tekkis põlevkivituhka (lend- ja koldetuhk) aastas keskmiselt 8,1 mln tonni. 2020.

aastaks oli põlevkivituha teke langenud 4,9 mln tonnini. Võrreldes 2011-2015 aastate keskmisega on põlevkivituha teke vähenenud 38,7%.⁵⁴ Sõltumata tuha tehnoloogilisest päritolust ladestatakse see osa kogutuhast, mis taaskasutamist ei leia, prügilates. Petroter seadmete tuhk ladestatakse VKG enda poolkoksi- ja tuhaladestule ning KKT TSK-seadmete tuhk samuti vastavasse ladestusse koos poolkoksiga. Põlevkivi tööstusjäätmete tekke kogused sõltuvad nii elektrienergia kui ka põlevkiviõli tootmismahitudest, kuid Venemaa agressioonisõja tõttu Ukrainas on tekkinud kütuste hinnatõus ning vajadus kasutada siseriiklikult enam põlevkiviõli, ei aita paraku kaasa jäätmete tekke vähenemisele, kuigi alates aastast 2018 oli märgata vähenemise trendi.

Möödunud viiel aastal (2016-2020) taaskasutati aherainet ca 4,2 mlj t/a. Aastatel 2019-2020 tekkinud aherainet ei ladestatud, vaid suunati taaskasutusse või ladustati. 2016-2020 aastatel oli keskmine taaskasutuse osakaal 59,5% ning 2020 taaskasutati enam kui 100%, taaskasutati ka eelmistel aastatel ladustatud aherainet. Peamiselt on aheraine leidnud kasutust kaevandamisalade korrastamisel või täitematerjalina ehitussektoris ja taristuehitusel, sh AS-i Eesti Raudtee poolt 1520 mm raudteega seotud töödel. Samuti on aherainet kasutatud erinevates ettevõtete sisestes projektides nt motomäe rajamisel või päikesepargi ehitamisel.⁵⁵

Perioodil 2016-2020 tekkis kokku 4,47 mlj t poolkoksi, keskmiselt 816 tuhat tonni aastas. Kõik poolkoks ladestati prügilasse⁵⁶ Perioodil 2011-2015 taaskasutati poolkoksi keskmiselt 522 tuhat t/a, seda Kohtla-Järve ja Kiviõli tuhamägede sulgemisel veepidavuse saavutamiseks, kus lisati poole meetri paksune tihendatud poolkoksikihti. Pärast seda ei ole enam poolkoksi taaskasutatud ning kogu tekkinud poolkoks on ladestatud.

Perioodi 2016-2020. a. PAK-i esimese strateegilise eesmärgi, põlevkivi kaevandamise efektiivsuse tõstmine ja negatiivse keskkonnamõju vähendamise mõjunäitajate osas on jäätmevaldkonna jaoks olulise tähendusega aheraine taaskasutus, mille osakaal selle tekkest oli enam kui 100%, ületades PAK kohast 40% taaskasutamise eesmärki.

Põlevkivi arengukava teine eesmärk, põlevkivi kasutamise efektiivsuse tõstmine ja negatiivse keskkonnamõju vähendamine, hindab selle saavutamist muuhulgas põlevkivituha taaskasutamise mõjunäitaja. Selle osas ei ole saavutatud eesmärki – taaskasutada vähemalt 4,5% tekkivast põlevkivi tuhast ning 2020.a taaskasutati 1,8%. Sarnaselt aheraine tekkele on ka põlevkivituha tekke kogus viimastel aastatel põlevkivi kaevandamise ja kasutamise mahitud vähenemisest tingituna oluliselt vähenenud. Põlevkivituha on võimalik kasutada plastitööstuses ja keemiatööstuses ning vastavad uuringud nendes valdkondades käivad. Probleemidena tuuakse aga välja põlevkivituha koostise ja ka selle sideaineliste omaduste suurt muutlikkust aasta lõikes.

Põlevkivist energia tootmisel loodud lisandväärtus kaevandatud ja kasutuskõlbmatuks muudetud põlevkivivaru suhtes ning ladestatud jäätmete suhtes ei suudetud saavutada (erandiks 2016.a). Kuid siinkohal võib põhjuseks olla üheltpoolt madalama kütteväärtusega põlevkivi kasutamine energiatootmisel, mille tõttu on kasvanud nii kasutatud põlevkivi kui ka ladestatud jäätmete kogused. Teisalt on seda põhjustanud põlevkivi kasutuse kasv õlitootmiseks, mis ei

⁵⁴ Põlevkivi kasutamise riiklik arengukava 2016-2030. 2016-2020. a analüüs. Keskkonnaministeerium. Tallinn, 2021

⁵⁵ Analüüs ja ettepanekud ehitus- ja lammutusjäätmete ringlussevõtu soodustamise ning avaliku sektori hangetes sekundaarmaterjalide kasutamise võimaluste laiendamise kohta Eesti Vabariigis. Keskkonnaministeerium. Tallinn 2022 ja 2021 Põlevkivi kasutamise aruanne. Põlevkivi kasutamise riikliku arengukava 2016-2030 perioodi 2016-2020 mõjuanalüüs. Keskkonnaagentuur 2021. file://sise.envir.ee/Kasutajad/KeM/48406112221/Downloads/20210901%20-%20KAUR%20-%20Aruanne%20-%20P%C3%B5levkivi%20arengukava%20m%C3%B5juanal%C3%BC%C3%BCs_0.pdf

⁵⁶ Põlevkivi kasutamise riiklik arengukava 2016-2030. 2016-2020. a analüüs. Keskkonnaministeerium. Tallinn, 2021

Eelnõu

kajastu energiatootmise lisandväärtuses, kuid on arvestatud kaevandatud põlevkivivaru ja kadude ning jäätmete kogustes.

Põlevkivist elektri ja õlitootmisel on suur roll kliimanetraalsuse saavutamisel aastaks 2050. Lähikümnendil on energeetika alased eesmärgid suunatud valdavalt energiaallikate mitmekesistamiseks ja taastuvenergia kasutuselevõtmiseks. Põlevkivi kasutamise vähenemisel on ka mõju jäätmetekke vähendamisele, kuigi energiahindade tõus ja energiaga varustuskindluse tagamiseks suurenev põlevkivi kaevandamise ja kasutamise maht tõenäoliselt kaasa ei aita ka jäätmetekke vähenemisele. Seega seni kuni põlevkivi Eestis kasutatakse, on oluline jätkata seadusandlike regulatsioonide tõhusat rakendamist ning vastavalt perspektiivsusele jätkata ka tehnoloogilistesse arengutesse panustamist, et laiemalt täita rahvusvahelised kliimaeesmärgid⁵⁷ aga ka panustada riigi jäätmekava 2022-2028 strateegiliste eesmärkide täitmisesse.

Seni kuni põlevkivi kasutatakse, kas energiaga varustuskindluse tagamisel või ka eksporditava põlevkiviõli tootmiseks, on oluline ka põlevkivi kaevandamise ja kasutamise keskkonnamõjusid käsitleda terviklikult, võttes arvesse põlevkivi kaevandamisel ja kasutamisel tekkivaid heitmeid, saasteainete väljutamist välisõhku, veekogusse, põhjavette või pinnasesse ning seda tuleb arvestada põlevkivi valdkonna edaspidisel suunamisel ning mõjunäitajate seadmisel ja arvestada seega seni läbiviidud uuringuid, kliima- ja keskkonnanõrksid aastaks 2050, jäätmetekke vältimise ja ringlussevõtu eesmärgid ning võttes arvesse muutuseid tehnoloogiates ja valdkonnas laiemalt.⁵⁸

Põhjalikumalt on põlevkivivaldkonna analüüs, sh jäätmetekke kajastatud Põlevkivi kasutamise riikliku arengukava 2016-2030 täitmise aruandes⁵⁹.

Valdkonna tugevused

1. Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm 2022-2023 näeb ette järk-järgulist üleminekut taastuvenergiale, mistõttu väheneb põlevkivi kaevandamine ning põlevkivitööstuse jäätmete kogus;
2. Aheraine taaskasutuse osakaal selle tekkest oli enam kui 100% ning Põlevkivi arengukavas seatud 40% suurune taaskasutamise eesmärk on ületatud;
3. Alates 2020. aastast kuulub põlevkivituhk tavajäätmete alla, mis annab selle kasutamiseks uusi võimalusi;
4. Põlevkivijäätmete ladestud on toormevarud tulevastele ringmajandusprojektidele;
5. Olemasolev teaduspõhine pädevus.

Valdkonna nõrkused

1. Põlevkivituhkade taaskasutamine on vähene ning nende kvaliteet on ebaühtlane;
2. Regulatsioon põlevkivi kaevandamisel ja tööstusest pärinevate jäätmete taaskasutamiseks ja ringlussevõtuks on nõrk;
3. Põlevkivi aheraine kui ressurss asub võimalikest kasutuskohtadest kaugel, taaskasutusega kaasnevad transpordikulud.

⁵⁷ Põlevkivi kasutamise riiklik arengukava 2016-2030. 2016-2020. a analüüs. Keskkonnaministeerium. Tallinn, 2021

⁵⁸ Põlevkivi kasutamise riiklik arengukava 2016-2030. 2016-2020. a analüüs. Keskkonnaministeerium. Tallinn, 2021

⁵⁹ Põlevkivi kasutamise riikliku arengukava 2016-2030 täitmise 2018. ja 2019. aasta aruanne. Tallinn 2021. [file:///sise.envir.ee/Kasutajad\\$/KeM/48406112221/Downloads/P%20C3%B5levkivi%20arengukava%202018-2019.%20aasta%20aruanne%20\(4\).pdf](file:///sise.envir.ee/Kasutajad$/KeM/48406112221/Downloads/P%20C3%B5levkivi%20arengukava%202018-2019.%20aasta%20aruanne%20(4).pdf)

2.8. Plastijäätmed

Technopolis Group, Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum ja Teeme Ära Sihtasutus poolt 2021. aastal koostatud „Eesti ringmajanduse tulevikupotentsiaali ja vajalike meetmete uuringu lisa 2 – plastitööstus“⁶⁰ andmetel töötleb Eesti plastitööstus valdavalt imporditud primaarset termoplastset tooret erinevateks toodeteks (pakendid, kiled, torustikud, auto- ja elektroonikatööstuse komponendid), väiksemal määral valmistatakse termoreaktiivsetest vaikudest tooteid. Uuring toob samuti välja, et plast ringleb peamiselt tootmisprotsesside siseselt, aga ka valdkondades, kus seda on võimalik suhteliselt puhtalt ja suurtes kogustes koguda (veo- ja rühmapakendid). Termoplastseid tootmise jääke töötleb ümber enamus ettevõtteid protsessi siseselt, kuna neid on võimalik majanduslikult efektiivselt purustada ja tootmisesse tagasi suunata, termoreaktiivseid jääke tootmisprotsessi siseselt kasutada ei saa ja need lähevad prügilatesse või põletusse. Termoplastsetest materjalidest jäätmete ringlussevõtu probleem puudutab seega valdavalt toodangu hilisemat ringlussevõttu peale kasutust. Uuringu autorid on leidnud, et Eestis kasutusel olevad peamised plastiliigid ühtivad hinnanguliselt Euroopas enim kasutatud plastidega (täpsemalt tabelis 13).

Tabel 13. Euroopa Liidus 2020. aastal kasutatud peamised polümeeride liigid⁶¹.

Polümeeri liik	Tähis	Osakaal	Peamised kasutusvaldkonnad
Polüetüleentereftalaat	PET	8,4%	Joogipudelid, puhastusvahendid
Suure tihedusega polüetüleen	PE-HD, -MD	12,9%	Mänguasjad, piimapudelid, šampoonipudelid, torud, majatarbed jne.
Polüvinüülkloriid	PVC	9,6%	Aknaraamid, profiilid, põrand- ja seinakattematerjalid, torud, kaabliisolatsioon, aia-voolikud, täispuhutavad basseinid jne.
Väikse tihedusega polüetüleen	PE-LD, LLD	17,4%	Korduskasutatavad kotid, karbid, põllumajanduskile, toiduainete pakkekile jne.
Polüpropüleen	PP	19,7%	Toidupakendid (nt jogurti topsid), maiustuste ja suupistete ümbrised, joogipudelite korgid, mikrolaineahju karbid, torud, autoosad, pangatähed jne.
Polüstüreen	PS, PS-E	6,1%	Toidupakendid (piimatooted, kalatooted), ehituse isolatsioonimaterjal, elektri- ja elektroonikaseadmed, sisevooder külmikutele, prilliraamid jne.
	PUR	7,8%	Hoone isolatsioon, padjad ja madratsid, isolatsioonivahud külmikutele jne.
Teised termoplastid	ABS, PRT, PC, PMMA, PTFE	10,7%	Optilised kiud (PBT); prillide läätsed, katusekatted (PC); puuetundlikud ekraanid (PMMA); kaablite katted (PTFE).

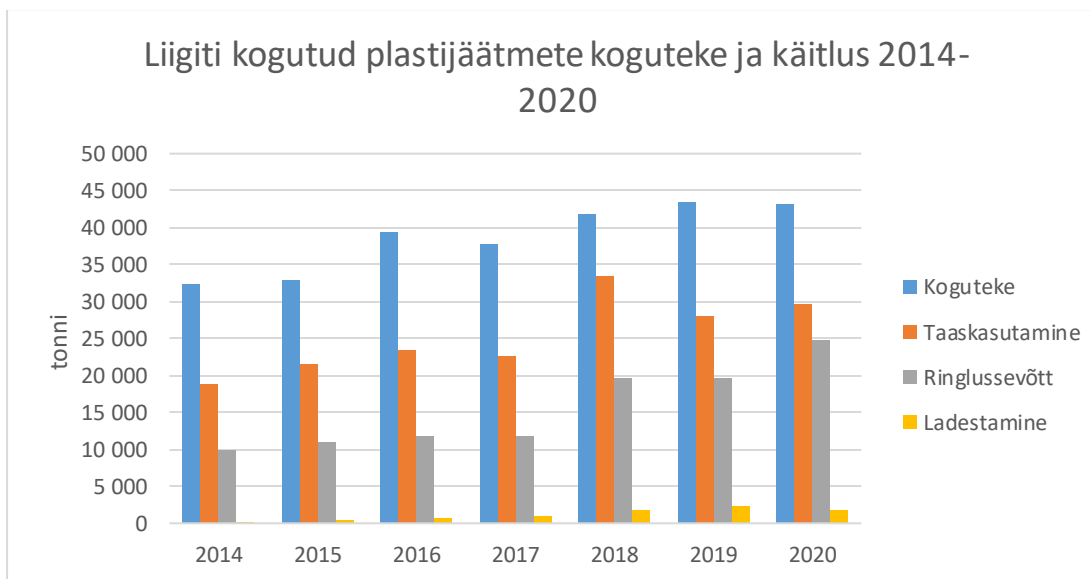
⁶⁰ <https://ringmajandus.envir.ee/sites/default/files/Plastit%C3%B6%C3%B6stus.pdf>

⁶¹ <https://plasticseurope.org/wp-content/uploads/2021/12/Plastics-the-Facts-2021-web-final.pdf>

Muud plastid		7,4%	Sisaldab teisi termoreaktiive nagu fenoolvaigud, epoksiidvaigud, melamiinvaigud, urea vaigud ja teised.
--------------	--	------	---

Eestis tekkis 2020. aastal plastijäätmeid (arvestatud on nii liigiti kogutud plastijäätmeid kui ka segaolmejäätmete koostises olevaid plastijäätmeid) 95 767 tonni, millest liigiti koguti 40,8% (39 073 t). Liigiti kogutud plastijäätmetest 1793 t ladestati, 1130 t taaskasutati energiakasutuse teel ja ringlusse võeti 24 768 t. Suur osa plastijäätmeid – 15 414 t eksporditi. Samas Eestisse ka imporditakse plastijäätmeid, 2020. aastal 9960 t ulatuses.

Joonisel 25 on toodud Eesti plastijäätmete kogutekke ja käitluse andmed perioodil 2014-2020. Aastad 2014-2019 tõstsid koos majanduse ja tarbimise kasvuga silmnähtavalt ka plastijäätmete teket. Teisalt õnnestus 2014. aastal kogutekkest taaskasutada 59% ja ringlusse võtta 31% plastijäätmetest, 2018. aastaks olid vastavad näitajad tõusnud 80% ja 47% peale. 2018. aastaks oli võrreldes 2014. aastaga kuuekordistunud prügilasse ladestavate plastide kogus, mis viitas mõningate plastide soodsate ümbertöötlusvõimaluste puudumisele. 2020. aastal oli plastijäätmete kogutekke kasv pidurdunud võrreldes varasema perioodile ning üheks põhjuseks võib olla 2020. aastal alguse saanud COVID-19 kriis, mis mõjutas mitmeid sektoreid. 2020. aastal on plastijäätmete taaskasutamine võrreldes 2018. aastaga langenud, kuid samal ajal on plastijäätmete ringlussevõtt samal perioodil kasvanud. Plastijäätmed leiavad sekundaarse toormena Eestis kasutust peamiselt kile valmistamisel, väiksemas koguses aga ka ehitus- ja sisustusmaterjale tootmises⁶².

Joonis 23. Liigiti kogutud plastijäätmete koguteke ja käitlus aastatel 2014-2020 (allikas: Keskkonnaagentuur).

Keskkonnaagentuuri ülevaate⁶³ kohaselt üle kahe kolmandiku plastijäätmetest tekib plastpakendite, sh lahus kogutud plastpakendijäätmete koosseisus. Jooniselt 25 on näha, et alates 2018. aastast kasvas märgatavalt plastijäätmete ringlussevõtt ning oli seotud asjaoluga, et mitmed sekundaarplastide tootjad tõstsid oma tootmisvõimekust ja turule lisandus ka uusi ettevõtteid.

⁶² <https://ringmajandus.envir.ee/sites/default/files/Plastit%C3%B6%C3%B6stus.pdf>

⁶³ https://jats.keskkonnainfo.ee/failid/Jaatmekaitluse_trendid_2014-2018.pdf

Lisaks plastpakendijäätmetele tekib plastijäätmeid ka plastitööstuses, põllumajanduses. Näiteks on 2014. aastast alates seoses sekundaarplastide tootmise intensiivistumisega peaaegu kahekordistunud plasti, sünteetilise kummi ja tehiskiu valmistamisel, kokkusegamisel, jaotamisel ja kasutamisel tekkinud plastijäätmete teke ja ringlussevõtt ning kolmekordistunud jäätmete mehhaanilise töötlemise jäätmed, näiteks nimistus mujal nimetamata sortimis-, purustamis-, kokkupressimis- või granuleerimisjäätmete alla kuuluva plastide ja kummi teke ja ringlussevõtt. Põllumajanduses, aianduses, vesiviljeluses, metsanduses, jahinduses ja kalapüügil tekkinud plastijäätmete (v.a pakendid) ehk põllumajandusplasti teke on aga peale 2015. aastat langema hakanud, kuigi prügilasse ladestamine on kasvanud, mis on seotud sellega, et Eestis põllumajanduskiledele ringlussevõtu võimalused puuduvad ning impordivõimalused on vähenenud seoses Hiina ekspordikeelu kehtestamisega.

Eesti ringmajanduse tulevikupotentsiaali ja vajalike meetmete uuringu lisa 2 – plastitööstus⁶⁴ tõi esile, et plasti ringmajanduse väljakutsed esinevad kogu plasti elutsükli. Antud uuringus leiti, et kõige mõjusam oleks Eestis ringmajandust toetavaid meetmeid juurutada pakenditööstuses, kus plasti hulk on kõige suurem aga kasulik eluiga kõige lühem. Samuti leiti, et pakendivaldkonnale keskendumine sobitub Euroopa Liidu rohelepe fookuses olevate kestlike pakendisüsteemide ja ühekordse plasti vähendamise eesmärkidega. Teistes valdkondades on plasti kasutusega oluliselt pikem, kuid tooted sageli ka oluliselt keerulisemad, sisaldades palju erinevaid plasti liike, sageli koos teiste materjalidega. Seega tasuks sellistes valdkondades pigem rõhuda jäätmete tekke vältimisele läbi toodete eluea pikendamise, parandamise ja korduskasutuse.

Teatud plastijäätmetes võib esineda POS-e. Kui sellised jäätmed ületavad POS määruse IV lisa piirnorme, siis selliseid jäätmeid ei tohi korduskasutada ega ringlusse võtta. Selleks, et vältida, et POS-e sisaldavad plastijäätmed jõuavad ringlusse, on oluline, et plastitoodete tootmisel juba ei oleks kasutatud selliseid aineid. Oluline on plastitööstuses kasutatavad ohtlikud ained asendada. Näiteks on leitud POS-e üle lubatud piirmäära plastist mänguasjades.

Samuti on oluline, et jäätmekäitlusettevõtted, kelle käitlustehnoloogia võib hõlmata ka POS-e sisaldavaid jäätmeid, võtaksid kasutusele vajalikud meetmed, et selliseid jäätmeid eraldada. Keskkonnaamet on kõikidele ettevõtetele, kes tegelevad plastijäätmete ringlussevõttuga, seadnud keskkonnalooga nõude, mille kohaselt peavad ettevõtted tagama, et ei võta ringlusse POS-e sisaldavaid jäätmeid. 2020. aastal koostatud uuring „Uute püsivate orgaaniliste saasteainete leidumine Eestis keskkonnas ning ettepanekud Stockholmi püsivate orgaaniliste saasteainete konventsiooni rakenduskava muutmiseks⁶⁵“ tõi esile, et uuringuga seondult saadeti 14-le jäätmekäitlusega seotud ettevõttele infoküsimused, millele tagasisidet andis 4 ettevõtet, millest kõik teavitasid, et ei ole kvantitatiivselt analüüsinud POS-de sisaldust jäätmevoogudes. Ettevõtted on küll teadlikud POS-de võimalikust ringlemisest, kuid neil puuduvad täpsemad juhendmaterjalid POS-e sisaldavate jäätmete klassifitseerimiseks ja eristamiseks. Eelnevalt nimetatud uuring tõi samuti välja, et Eestis on seni väga vähe tähelepanu pööratud POS-de esinemisele ja analüüsimisele jäätmevoogudes POS-e sisaldavate jäätmete selekteerimisele ja käitlemisele. Jäätmetele kehtestatud piirnorme ei järgita või neid ei teata ja tegevus on suures osas tunnetuslik, mitte väga süsteemne ja protseduure järgiv.

Viimastel aastatel on Eestis järjest enam turule tulnud erinevaid biolagunevast plastist tooteid. Ennekõike on need kasutust leidnud pakendite valdkonnas. Tihti soovitakse selliseid tooteid kasutada alternatiivina ühekordselt kasutatavatele plastpakenditele. Paraku puuduvad Eestis biolagunevatele plastidele, sh pakenditele vastavad kogumissüsteemid ja käitluslahendused.

⁶⁴ <https://ringmajandus.envir.ee/sites/default/files/Plastit%C3%B6%C3%B6stus.pdf>

⁶⁵ https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2021/02/Aruanne_POS_2020_0.pdf

Tihti on ka tarbijad segaduses, kuidas sellist tüüpi pakendiga toimida – kas see peaks minema biolagunevate jäätmete kogumissüsteemi või pakendijäätmete konteinerisse. Kuigi igal juhul on tegemist pakendijäätmetega, siis suure tõenäosega sellised pakendid kompostimisprotsessi ei jõua, mis peaks olema sellistest toodetest tekkinud jäätmete jaoks sobiv käitlustehnoloogia (juhul kui need vastavad kompostitavust tõendavale standardile). Teisalt kui sellistest toodetest tekkinud jäätmed jõuavad biolagunevate jäätmete kogumisvõrgustiku kaudu kompostimisse, siis puudub teadmine, kas need jäätmed Eesti tingimustes ka vajalikul tasemel käideldud saaksid. Seetõttu vajab biolagunevate pakendite temaatika detailsemat analüüsi ning selgust, millise jäätmevoos osana peaks toimuma nende edasine käitlemine. Samuti on oluline paika panna nõuded, millele biolagunevast plastist tooted Eesti tingimustes vastama peaks, et sellisest materjalist tooteid üldse Eesti turule lasta tohiks. 30.11.2022 avalikustas Euroopa Komisjon Euroopa Liidu ringmajanduse uue paketi, kuhu on hõlmatud ka kaks ringmajanduse teematilist algatust: pakendite ja pakendijäätmete määruse ettepanek ja komisjoni teatis biopõhise, biolaguneva ning kompostitava plasti Euroopa Liidu poliitikaraamistiku kohta. Poliitikaraamistiku eesmärk on parandada arusaamist nendest materjalidest ja selgitada, millistel tingimustel ja milliste toodetena sellised plastid võiksid tuua keskkonnakasu ning suunata tulevasi Euroopa Liidu üleseid poliitikaarendusi. Komisjon julgustab kodanikke, ametiasutusi ja ettevõtjaid kasutama seda raamistikku oma poliitika-, investeerimis- või ostuotsuste tegemisel. Antud poliitikaraamistik annab kätte suunised, millega tuleks arvestada, kui tulevikus Eestis eraldi nõudeid kehtestada.

Valdkonna tugevused

1. Eesti kummi- ja plastitööstus koosneb umbes 200 ettevõttest ning Eestis on esindatud kõik põhilised plastide töötlemise tehnoloogiad – survevalu, ekstrusioon, puhumine, rotatsioonvormimine, vaakumvormimine, mehaaniline töötlemine, vahttoodete vormimine ja sardplasttoodete valmistamine⁶⁶.
2. Eesti plastitööstuse toomise käigus tekkivad tootmisjäätgid võetakse valdavalt ringlusse⁶⁷.
3. Eestis turul on ärimudelid korduskasutuspakendite jaoks, mis aiatavad kaasa plastijäätmete tekke kasvu pidurdamisele. Olemas on kogemused avalikel üritustel ühekordselt kasutatavate plastist sööginõude asendamisega korduskasutatavate alternatiividega ning selline praktika on aasta-aastalt laienenud.
4. Eestis on hästi toimuv tagatisrahasüsteem, mille kaudu kogutakse kokku enamus PET plastpakenditest. Eestis olemas teisest PET toormest pakendeid tootev ettevõtte.
5. Euroopa Liidu ühtne pakendivaldkonna regulatsioon (eelnõu avaldati 30.11.2022) annab ettevõtetele vajaliku pikemaajalise selguse plastpakendite valdkonna edasistest arengutest.

Valdkonna nõrkused

1. Suureks väljakutseks on pidev plasti tootmiskaasv kasv plastitööstuses ja väga lühikese elueaga toodete tootmine. Kui senine plasti tootmise trend jätkub, siis on hinnatud, et järgmise 20 aasta jooksul plasti tootmise maht kahekordistub.⁶⁸

⁶⁶ <https://www.plast.ee/>

⁶⁷ <https://ringmajandus.envir.ee/sites/default/files/Plastit%C3%B6%C3%B6stus.pdf>

⁶⁸ <https://ringmajandus.envir.ee/sites/default/files/Plastit%C3%B6%C3%B6stus.pdf>

2. Teisene plast ei konkureeri esmase plasti kasutamise mahu ega kvaliteediga.
3. Eestis puuduvad ringlussevõtu võimalused spetsiifilistele jäätmevoogudele (põllumajandusplast, kalavõrgud) ning nende eksportimine jäätmevoogude väiksuse tõttu on probleemne.
4. Ringlussevõetavate plastiliikide sorteeritud kogused on Eestis kohati mahult liiga väikesed ning vood ebaühtlased.
5. Pakendiettevõtjate huvi plastpakendijäätmete tekke vähendamise osas on leige, sest hetkel otsest regulatiivsest kohustust selleks ei ole.

Eesmärgid tulevikuks, sh õigusaktidest tulenevad kohustused

80-85% mereprügist, mida mõõdetakse rannast leitud prügiesemete arvuna, moodustab Euroopa Liidus plast, millest 50% on ühekordselt kasutatavad plastesemed ja 27% kalandusega seotud esemed⁶⁹. Ühekordse plasti direktiiviga⁷⁰ leiti, et ühekordselt kasutatavate plasttoodete osas, mille puhul on kergesti kättesaadavad sobivad ja säästvamad alternatiivid, tuleks piirata nendest ühekordselt kasutatavatest plasttoodetest kaasnevat negatiivset keskkonnamõju ning tuleks keelustada nende toodete turule laskmine. Sellisteks plasttoodeteks on vatitikuarred, söögiriistad (noad, kahvlid, lusikad, söögipulgad), taldrikud, kõrred, joogisegamispulgad, varred, mis kinnitatakse õhupallide külge. Samuti leiti, et turule laskmise piirangud peaksid hõlmama ka oksüdantide toimele lagunevast plastist tooteid, kuna see plastiliik ei biolagune nõuetekohaselt ja põhjustab mikroplastireostust keskkonnas, ei ole kompostitav, kahjustab tavaplasti ringlussevõttu ega too tõendatud keskkonnakasu. Lisaks leiti, et arvestades vahtpolüstüreenprügi suurt esinemist merekeskkonnas ning alternatiivide kättesaadavust, tuleks piirata ka sellest materjalist valmistatud ühekordselt kasutatavate toidu- ja joogipakendite ning joogitopside turule laskmist. Eestis hakkavad kirjeldatud turupiirangud kehtiva ühekordse plasti direktiivi ülevõtmisel Eesti õigusesse (alates 01.05.2023).

Ühikute arvu hinnates moodustavad Läänemere randadest korjatud prügist tubakatoodete filtrid 57%⁷¹. Kuna plasti sisaldava filtriga tubakatootel ei ole kergesti kättesaadavaid sobivaid ja säästvamaid alternatiive, siis kehtestatakse ühekordse plasti direktiiviga „saastaja maksab“ põhimõtte kohaselt plasti sisaldavale filtriga tubakatootele ja tubakatoodete kasutamiseks mõeldud filtritele laiendatud tootjavastutuse süsteemid. Laiendatud tootjavastutuse eesmärk on vähendada selliste jäätmete teket. Tootjal on kohustus katta jäätmekäitluse ja prügi koristamise kulud ning jäätmetekke vältimiseks ja vähendamiseks võetavate teadlikkuse suurendamise meetmetega seotud kulud. Vastavalt jäätmehierarhiale ei ole plasti sisaldava filtriga tubakatoodete liigiti kogumine nõuetekohase käitlemise tagamiseks nõutav. Tootja laiendatud vastutuse kehtestamine on üks võimalus toetada toodete kavandamist ja tootmist, mille puhul võetakse täielikult arvesse ressursside tõhusat kasutamist kogu nende olelusringi jooksul, sealhulgas nende parandamist, korduskasutamist, demonteerimist ja ringlussevõttu. Seetõttu hakatakse rakendada plasti sisaldavate filtriga tubakatoodete ning tubakatoodete kasutamiseks mõeldud filtritele tootjavastutuse nõudeid.

⁶⁹ https://ec.europa.eu/environment/marine/good-environmental-status/descriptor-10/pdf/MSFD_identifying_sources_of_marine_litter.pdf

⁷⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0904&from=ES>

⁷¹ https://ec.europa.eu/environment/marine/good-environmental-status/descriptor-10/pdf/MSFD_identifying_sources_of_marine_litter.pdf

Samuti kehtestatakse direktiiviga täiendavad nõuded plasti sisaldavatele kalapüügivahenditele. Märkimisväärne osa turule lastud kalapüügivahenditest ei koguta pärast kasutamist nende edasiseks käitlemiseks kokku. Plasti sisaldavad kalapüügivahendid on suur probleem, kuna need tekitavad mereprügi, kujutavad endast tõsist ohtu mereökosüsteemidele, bioloogilisele mitmekesisusele, inimese tervisele ning kahjustavad turismi, kalandust ja laevandust. Tulenevalt ühekordse plasti direktiivist peavad liikmesriigid alates 31. detsembrist 2024 oma seadusandlust kohaldama nõnda, et ka plasti sisaldavatele kalapüügivahenditele rakenduks laiendatud tootjavastutuse kohustus. Laiendatud tootjavastutuse süsteemid tagavad kasutuselt kõrvaldatud kalapüügivahendite parema käitlemise, kandes selliste jäätmete töötlemise ja teadlikkuse suurendamise kulud. Laiendatud tootjavastutuse süsteemiga võtavad plasti sisaldavate kalapüügivahendite tootjad vastutuse oma toodete jäätmete eest, parandades jäätmete liigiti kogumist ja käitlemist, eelkõige ringlussevõttu ja ka korduskasutust.

2.9. Tekstiilijäätmed

Tekstiilijäätmetena käsitletakse jäätmekavas nii rõivad kui tekstiile, mis pärinevad kodumajapidamistest ning sarnaseid rõiva- ja tekstiilijäätmeid, mis tekivad avalikus ja erasektoris, samuti tekstiilitööstuses tekkivaid tekstiilijäätmeid. Tekstiilijäätmete alla kuuluvad muuhulgas ka vabid, mööblikatted, tekid, padjad, jalanõud.

Tekstiilijäätmete valdkonnas on SEI Tallinna poolt 2020. aastal läbi viidud uuring „Eesti tarbimisjärgsed rõiva- ja tekstiilivood“⁷². Uuringu põhjal saab öelda, et kokku tarbiti Eestis 2018. aastal rõivaid ja tekstiile (nii uusi kui ka kasutatuid) hinnanguliselt 19 530 tonni ehk 14,8 kg inimese kohta. Sellest kogusest ligikaudu 16% moodustavad kasutatud rõivad ja tekstiilid.

Uuringu andmetel on Eesti Euroopa Liidu neljas suurim kasutatud rõivaste ja tekstiili importija (8,1 kg/elanik/a). Imporditud tekstiilid suunatakse korduskasutusse (müük või annetus), eksporditakse korduskasutuseks või ringlussevõtuks või käideldakse jäätmetena Eestis (8% imporditud tekstiilist).

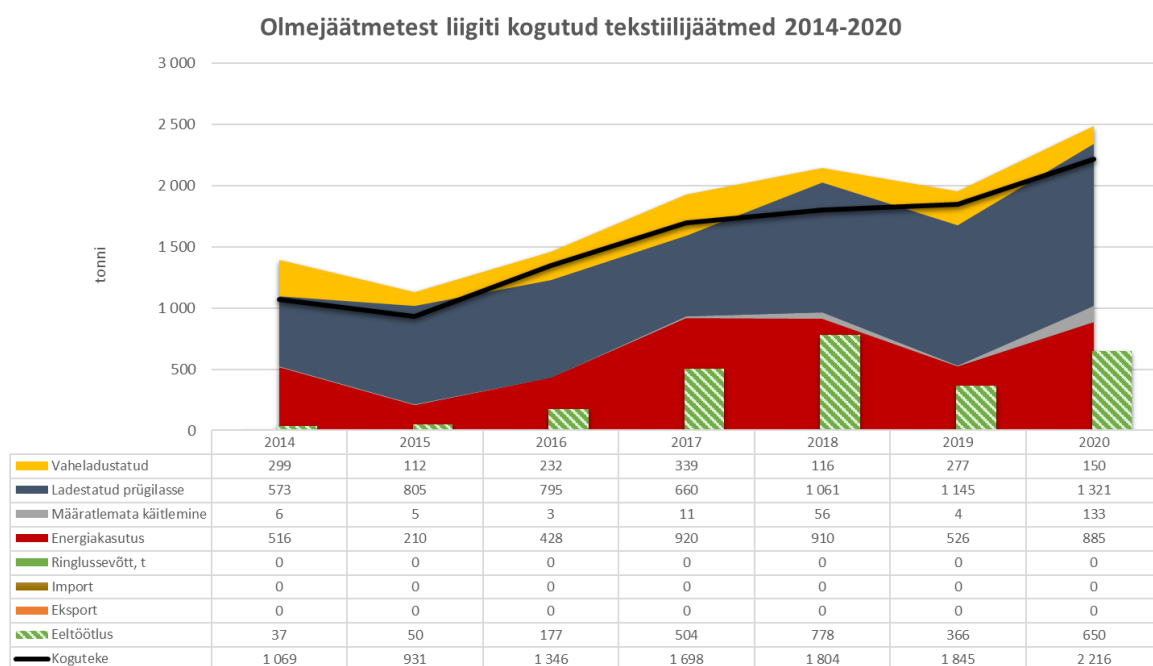
Eestis tekkis 2020. aastal olmetekstiilijäätmeid ja tööstuslikke tekstiilijäätmeid kokku 3968 tonni ehk 3 kg elaniku kohta aastas (joonis 24 ja joonis 25).

Olmes liigiti kogutud rõiva- ja tekstiilijäätmete teke on aastate lõikes suurenenud. 2020. aastal tekkis rõiva- ja tekstiilijäätmeid (kood 20 01 10) 1154 tonni ja tekstiilijäätmeid (kood 20 01 11) 1063 tonni ehk kokku 1,67 kg elaniku kohta aastas.

Tekstiilijäätmeid tekib lisaks kodumajapidamistele ka kaubanduses (müümata jäänud kaup kasutatud rõivaste poodides), haiglates, majutusasutustes ja mujal. Tekkinud tekstiilijäätmeid viiakse valdavalt jäätmekäitlusettevõtetesse, annetatakse edasi, antakse üle korraldatud jäätmeveo raames segaolmejäätmetena, vähesel määral antakse tekstiilijäätmeid üle käsitöös taaskasutamiseks.

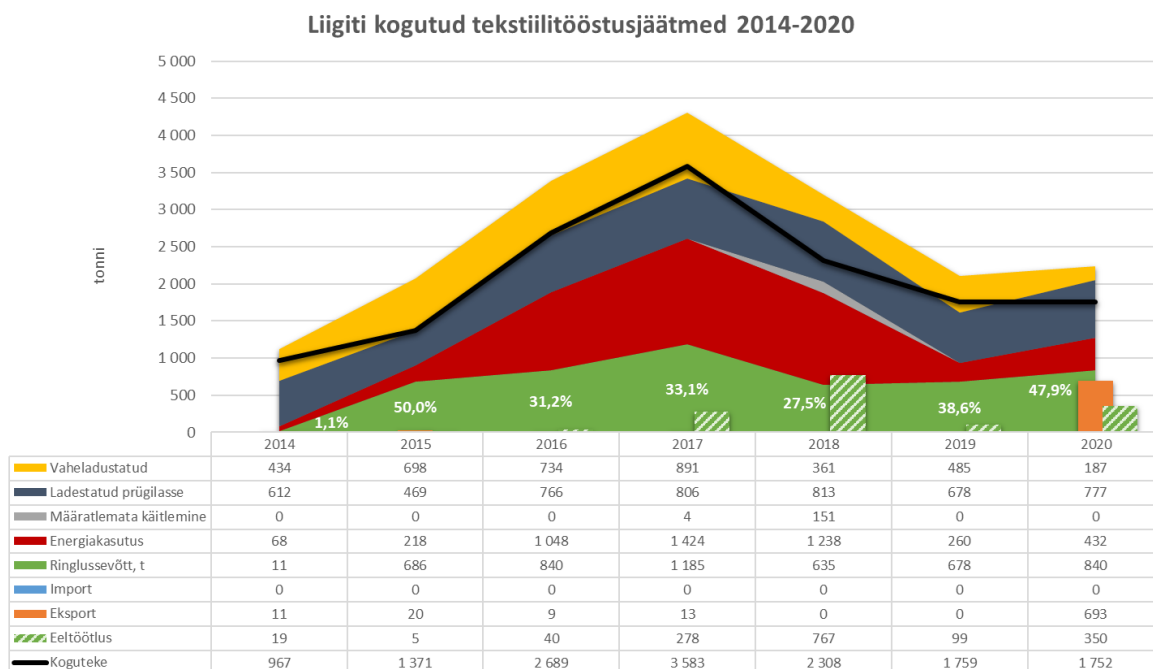
Tekstiilijäätmeid puudutab ka SEI Tallinna poolt 2019-2020 aastatel läbi viidud sortimisuuring⁴⁸. Selle uuringu kohaselt moodustasid tekstiil ja rõivad segaolmejäätmetes 5,81 massiprotsenti ning see kogus on võrreldes eelmise sortimisuuringuga suurenenud. Seega on liigiti kogumata jäetud ligikaudu 18,5 tuhat tonni tekstiilijäätmeid. Võib eeldada, et tulevikus nii korduskasutatava tekstiili kui tekstiilijäätmete kogused suurenevad.

72 SEI Tallinn, 2020. [Eesti tarbimisjärgsed rõiva- ja tekstiilivood](#).

Joonis 24. Liigiti kogutud tekstiilijäätmete teke ja käitlus tonnides aastatel 2014-2020. Tekstiilijäätmetena on arvesse võetud vaid olmetekstiili (20 01 10, 20 01 11) (allikas: Keskkonnaagentuur).

Tekstiilitööstuses tekkinud tekstiilijäätmete kogus on viimastel aastatel pigem vähenenud (joonis 27). Samas nende tekstiilijäätmete ringlussevõtt on viimastel aastatel suurenenud ulatudes 2020. aastal pea pooleni tekstiilijäätmete kogutekkest.

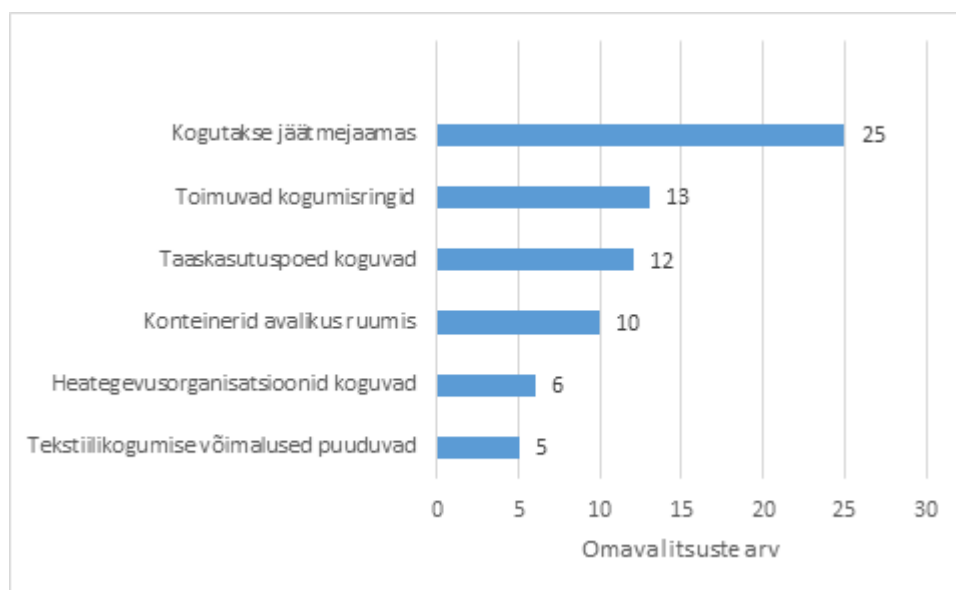
Joonis 25. Liigiti kogutud tekstiilitööstusjäätmete teke ja käitlus tonnides aastatel 2014-2020. Tekstiilijäätmetena on siin arvesse võetud neid tekstiilijäätmeid, mis ei teki olmes (04 01 01, 04 02 09, 04 02 21, 04 02 22, 04 02 99, 15 01 09, 19 12 08) (allikas: Keskkonnaagentuur).

Eelnõu

Tekstiilijätmete kokku kogumine toimub peamiselt jäätmejaamade kaudu. Tarbimisjärgsete, kuid kasutuskõlblike rõivaste ja tekstiili kokku kogumine toimub peamiselt järgmiste vahenditega⁷³:

- avalikku ruumi paigaldatud kogumiskonteinerid
- kogumispunktid uus- või korduskasutuskeskustes ning kasutatud rõivaste poodides
- kogumiskastid kaubanduskeskustes ja rõivakauplustes
- eraldi konteinerid jäätmejaamades (tavaliselt eraldi konteinerid kas korduskasutatavate rõivaste jaoks või valdavalt rõiva- ja tekstiilijätmete jaoks).

Keskkonnaministeerium koostas 2021. aastal ülevaate, millised on kohalikes omavalitsustes tekstiili ja tekstiilijätmete kogumise võimalused. Küsimustikule vastas 34 omavalitsust 79-st. Esitatud info kohaselt on omavalitsused korraldanud tekstiili kogumise peamiselt jäätmejaamade kaudu (24 omavalitsust 34-st). Kolmeteistkümnes omavalitsuses on jäätmejaam ainus viis tekstiilijätmete kogumiseks, neist omakorda vaid neli koguvad tekstiili korduskasutuseks, ülejäänud koguvad tekstiilijätmeid vaid jäätmetena. Need, kes on võimaldanud lisaks jäätmejaamale ka muu mooduse tekstiili kogumiseks, on rakendanud mitmeid erimeetodeid paralleelselt. Näiteks 13 omavalitsust 31st kasutab kogumisringide võimalust, 12 omavalitsuses koguvad tekstiili taaskasutuspoed, kümme on paigutanud avalikku ruumi konteinerid ja kuues omavalitsuses on võimalik tekstiili annetada heategevusorganisatsioonidele. Viiel omavalitsusel puuduvad tekstiili kogumise võimalused täielikult (joonis 26).

Joonis 26. Võimalused kohalikes omavalitsustes tekstiili kogumiseks (allikas: Keskkonnaministeerium)

Korduskasutusorganisatsioonide jaoks on kogutud tekstiili hulgast olulisem ära antud tekstiili kvaliteet. Organisatsioonid on kvaliteeti hinnanud erinevalt (kogutavast tekstiilist on kandmis- ja müügikõlblik hinnanguliselt 30-65%). Kogutavate riide kvaliteet sõltub piirkonnast, linnades on üldjuhul kvaliteet parem kui maapiirkonnas, kuid kahjuks on kogutud tekstiili kvaliteet üleüldiselt langustrendis. Kuna kiirmood tungib järjest intensiivsemalt peale, siis see omakorda vähendab konteineritesse jõudva tekstiili kvaliteeti, samal ajal kui mahud pidevalt suurenevad. Peamise takistusena kogumisvõrgustiku üle Eesti laienemiseks on organisatsioonid (Humana

⁷³ „Eesti tarbimisjärgsed rõiva- ja tekstiilivood“; SEI Tallinn; 2020. Kättesaadav internetist: <https://ringmajandus.envir.ee/sites/default/files/2020-09/eesti-tarbimisjargsed-roiva-ja-tekstiilivood-1.pdf>

Sorteerimiskeskus OÜ, MTÜ Riidepunkt ja MTÜ Uuskasutuskeskus) välja toonud logistiline keerukuse, mis teeb teenuse pakkumise kulukaks.

Jäätmejaamades liigiti kogutud tekstiilijäätmetena ja ka segaolmejäätmetega koos üle antud tekstiilijäätmeid suunatakse üldjuhul edasi kas prügilasse ladestamisele või jäätmepõletusse⁷³. Paraku puudub Eestis või lähiriikides endiselt võimalus suuremas mahus tekstiilijäätmete ringlussevõtuks. Tekstiilitööstuses tekkinud tekstiilijäätmete ümbertöötlemisega tegeletakse väikesemas mahus ja valdavalt enda ettevõttes tekkinud jäätmete osas (nt Paragon Sleep AS, Wendre AS). Tekstiiliteenuste valdkonnas on heaks näiteks Lindström Eesti OÜ, kes pikendab oma tekstiiltoodete eluiga kasutades tekstiilmaterjale võimalusel uuesti teisel otstarbel. Rõivatööstuses on positiivseks näiteks Reet Aus, kes samuti kasutab rõivaste valmistamiseks tekstiilitööstuse jäätmeid.

Kasutatud rõivaste ja tekstiili ning nende jäätmete kokku kogumiseks ja käitlemiseks on välja töötatud toetusmeetmed. Kohalikel omavalitsustel on olnud võimalik taotleda KIKist toetust näiteks liigiti kogumise edendamiseks. 2018. aastal oli avatud taotlusvoor jäätmete, sh tekstiilijäätmete, ümbertöötlemiseks, kuid tekstiilijäätmete osas ühtegi taotlust paraku ei esitatud. 2019.a toetati KIKi ringmajandusprogrammi kaudu projekti tekstiilijäätmete purustustehnoloogia välja töötamiseks.

Tekstiilijäätmete liigiti kogumist ja käitlemist reguleerib lisaks jäätmeseadusele ka keskkonnaministri 03.06.2022 määrus nr 28 „Olmejäätmete liigiti kogumise ja sortimise nõuded ja kord ning sorditud jäätmete liigitamise alused“. Määruse kohaselt peab jäätmetekitaja rõiva- tekstiilijäätmed tekkekohas liigiti koguma (nii kodumajapidamistes kui ettevõtetes ja asutustes). **Vastavalt jäätmeseadusele peavad kohaliku omavalitsuse üksused alates 2025. aastast korraldama oma territooriumil liigiti kogutud tekstiili kokku kogumise.** Kohalik omavalitsus peab korraldama liigiti kogutud tekstiili ja tekstiilijäätmete kokku korjamise ja võib selleks kasutada nii korraldatud jäätmeveo süsteemi, jäätmemaju, kogumispunkte, riidekonteinaereid, kogumisringe vms, kuid kogumine peab olema tagatud kohaliku omavalitsuse jäätmejaamas.

Valdkonna tugevused

- **Kasutatud rõivaste ja tekstiili korduskasutus on tõusmas.** Aasta-aastalt suureneb kasutatud rõivaste ja tekstiili liigiti kogumine, tekib juurde vastavaid kogumispunkte ja –konteinaereid, levinud on nende müümine kasutatud rõivaste poodides või *online*- platvormide kaudu. Trendikamaks muutub ka kasutatud rõivaste ja tekstiili soetamine.
- Kohalike omavalitsuste jäätmejaamades on üldjuhul võimalik liigiti kogutud rõiva- ja tekstiilijäätmeid ära anda, seega **on olemas üleriigiline minimaalne võrgustik** nende jäätmeliikide kokku kogumiseks.
- Eestil ja Baltikumil on regioonis **strateegiline positsioon Euroopa Liidu tekstiiliringluses** tänu sellele, et Baltikum on oluline kasutatud riiete importija.

Valdkonna nõrkused

- **Puudub terviklik strateegiline tegevusplaan** ringmajanduse toetamiseks tekstiilijäätmete valdkonnas. Senised tegevused on olnud pigem kaootilised.⁷⁴

⁷⁴ Eesti ringmajanduse tulevikupotentsiaali ja vajalike meetmete uuring. Lisa 3 – tekstiilitööstus, 2021, Tehnopolis Group, Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum, Teeme Ära SA. Kättesaadav: <https://ringmajandus.ee/et/abimaterjalid/eesti-ringmajanduse-hetkeolukorra-tulevikupotentsiaali-ja-vajalike-meetmete-uuring>

- **Puudub üleriigiline võrgustik** kasutatud riiete ja tekstiili **korduskasutuse eesmärgil kokku kogumiseks**. Kogumine on seni korraldanud vaid vähestes kohalikes omavalitsustes koostöös ettevõtete ja mittetulundusühingutega.
- Endiselt **puuduvad head lahendused tekstiilijäätmete sortimiseks, taaskasutamiseks ja ringlussevõtuks**. On olemas üksikuid väiksemahulisi käitlejaid. Suur kogus tekstiilijäätmeid kogutakse koos segaolmejäätmetega ja suunatakse prügilasse ladestamisele või põletatakse. Sama tehakse üldjuhul ka jäätmejaamades liigiti kogutud rõiva- ja tekstiilijäätmetega.

2.10. Prügilad

Prügila on jäätmekäitluskoht, kus jäätmed ladestatakse maa peale või maa alla, kaasa arvatud jäätmekäitluskoht, kuhu jäätmetekitaja ladestab jäätmed tekkekohal (käitisesisene prügila), ja jäätmekäitluskoht, mida kasutatakse püsivalt jäätmete ladustamiseks kauem kui aasta vältel.

Sõltuvalt ladestatavate jäätmete omadustest jagunevad prügilad:

- ohtlike jäätmete prügilateks;
- tavajäätmeprügilateks;
- püsijäätmeprügilateks.

Eestis töötab 2022 aasta alguse seisuga 5 tavajäätmeprügilat: AS Tallinna Jäätmete Taaskasutuskeskus (Jõelähtme prügila), EKOVIR OÜ (Uikala prügila), OÜ Paikre (Paikuse prügila), OÜ Amestop (Torma prügila), Väätsa Prügila AS (Väätsa prügila).

Kui hetkel kasutusel olevad tavajäätmeprügilad olid rajamise hetkel mõeldud ennekõike jäätmete ladestamiseks, siis hetkel on käitiste näol tegemist jäätmekäitluskeskustega, kus lisaks jäätmete ladestamisele käideldakse erinevaid jäätmeliike. Mitmed prügilad toodavad näiteks biolagunevatest jäätmetest sertifitseeritud komposti ning sorteeritakse erinevaid jäätmeliike (nt ehitus- ja lammutusjäätmed, pakendijäätmed).

Riigikontroll viis 2021. aastal läbi auditi „Jäätmete taaskasutustoimingud prügilates ja järelevalve ladestamise üle“, milles tõi välja järgmised probleemid:

- 1) Riigikontrolli hinnangul ei hoiu Keskkonnaameti kontrollitegevus ära prügilates jäätmete taaskasutuse kuritarvitusi ega vähenda pettuste riski. Keskkonnaamet ei ole kontrollinud, kas prügilad on täitnud seaduses juba üle kümne aasta kehtinud nõuet, mille järgi ei tohi ladestada sortimata segaolmejäätmeid. Järelevalvetoimingud ei ole olnud nii põhjalikud, et ennetada või võimalikult vara avastada prügilates toimuvad rikkumisi.
- 2) Keskkonnaameti nõuded prügilate taaskasutustegevusele ei ole täpsed ja takistavad järelevalve tegemist. Keskkonnaamet ei veendu jäätmete taaskasutamiseks nõusolekut andes, kas kavandatav tegevus on vajalik või on selle eesmärk vältida jäätmete ladestamise tasu maksmist. Prügilaid ei kohelda taaskasutuse lubamisel ühtemoodi, kuigi nende tegevuse õiguslikud alused on ühesugused.

Keskkonnaamet oli juba enne Riigikontrolli auditi läbiviimist tõhustanud järelevalvet prügilates toimuvate tegevuste üle ning sellega on jätkatud. Riigikontrolli soovitusi on aktiivselt 2021.

Eelnõu

ja 2022. aastal rakendatud. Suuremat tähelepanu on pööratud prügilate keskkonnamuudatuste taaskasutamise nõuete selgusele ja sarnasele rakendamisele.

Püsijäätmete ja ohtlike jäätmete prügilad

Pikka aega Ida-Virumaa keskkonnale ohuks olnud Kohtla-Järve ja Kiviõli poolkoksimaed on nüüd nõuetekohaselt suletud ning enam endast ohtu ei kujuta.

Nii Kiviõli kui ka Kohtla-Järve poolkoksiladestud kujundati tööde käigus ümber ning mägede küljed muudeti laugemaks. Saasteainete põhja- ja pinnavette sattumise vältimiseks oli tarvis tagada poolkoksimaie veekindlus. Esmalt kaeti pinnad bentoniitsavist mattidega, seejärel dre-naažimattidega ning lõpuks kattetihiga, mis Kohtla-Järvel oli värskest poolkoksist ja Kiviõlis aherainest. Viimasena külvati mäenõlvadele muru ning istutati kaseistikuid. Lisaks suleti mõ-lemal poolkoksiprügilal õli tootmisel tekkinud pigijäätmete järved. Mõlema sulgemisprojekti rahastati saajaprotsendiliselt Euroopa Liidu ühtekuuluvusfondist.

Hetkel on töötavad tööstusjäätmete prügilad veel põlevkivitööstuse ettevõtetel VKG ja KKT Oilil ning Enefitil.

Lisaks on töötav ohtlike jäätmete prügila Vaivaras, millest täpsemalt ohtlike jäätmete peatüki all.

Valdkonna tugevused:

1. Nõuetele mittevastavad prügilad on suletud ja korrastatud
2. Suuremat tähelepanu on pööratud prügilate keskkonnamuudatustes taaskasutamise nõuete selgusele ja sarnasele rakendamisele.

Valdkonna nõrkused:

1. Riigikontrolli hinnangul esineb prügilates jäätmete taaskasutuse kuritarvitusi, ehk järe-levetoimingud ei ole olnud nii põhjalikud, et ennetada või võimalikult vara avastada prügilates toimuvad rikkumisi.
2. Nõuded prügilate taaskasutustegevusele ei ole täpsed ja takistavad järelevalve tegemist.

Vaivara ohtlike jäätmete käitluskeskus

Riigi omandis on Vaivara ohtlike jäätmete käitluskeskus (Vaivara OJKK), et tagada riigi poolne operatiivne ohtlike jäätmete käitlemise võimekus ning maandada risk, et juhul, kui ohtlike jäätmeid ei saa mujal käidelda, saab need suunata Vaivarasse OJKK vähemalt vaheladustami-sele.

Tekkinud ohtlikke jäätmeid ei ole üheselt võimalik käidelda. Nii nagu tavajäätmetegi puhul peaks ohtlikud jäätmed eelkõige ringlusse võtma ja muul moel taaskasutama. Erinevaid oht-likke jäätmeid käideldakse erinevate tehnoloogiate abil ning ohtlikud jäätmed, mille osas Eestis võimekus puudub eksporditakse liikmesriikides asuvasse käitistesse taaskasutamise ja ring-lussevõtu eesmärgil. Kui ohtlike jäätmete taaskasutamine ja ringlussevõtt ei ole võimalik, tuleb need rangeid keskkonnanõudeid järgides kõrvaldada. Ohtlike jäätmete puhul ei ole kõrvalda-

miseks ühte lahendust. Sõltuvalt ohtlike jäätmete omadustest on võimalik teatud ohtlike jäätmeid kõrvaldada põletamise teel ning teatud ohtlike jäätmeid on võimalik kõrvaldada ainult ladestamise teel. Ohtlikud jäätmed, mida kõrvaldatakse ladestamise teel on ohtlikud jäätmed, mille taaskasutamine ei ole lubatud ning mida ei saa põletamise teel kõrvaldada.

Ohtlikud jäätmed, mida kõrvaldatakse ladestamise teel on ohtlike jäätmete ja tavajäätmete põletamisel tekkivaid jääkproduktid, ohtlike aineid sisaldavad jäätmete mehaanilise töötlemise jäägid, ohtlike aineid sisaldavad jäätmete füüsikalise-keemilise töötlemisel tekkinud setted, ohtlike aineid sisaldavad elektri- ja elektroonikajäätmete osad, tootmise käigus tekkinud ohtlike aineid sisaldavad jäätmed, saastunud pinnas ja saastunud süvenduspinnas ning asbesti sisaldavad ehitus- ja lammutusjäätmed. Ladestatud jäätmetest moodustas 2020. aastal sekundaarse tekkena osaliselt stabiliseeritud jäätmed 44,6%, tahkestatud ohtlikud jäätmed 12,2%, ohtlike jäätmete ja tavajäätmete põletamisel tekkivaid jääkproduktid 41%, mehaanilise töötlemise jäägid 12,68%. Ohtlike jäätmete kõrvaldamise kogust on suurendanud saastunud pinnase ladestamine ning ohtlike aineid sisaldavate gaasipuhastusjäätmete ladestamine.

Vaivara OJKK-s on neli ladestuskärge, millest kolm on täidetud. Alates 2023. aasta algusest on Vaivara OJKK-s võimalik ladustada veel 30 tuhat tonni ohtlike jäätmeid. Aastatel 2019-2020 ladestati Vaivara ohtlike jäätmete käitluskeskuses keskmiselt 9839 tonni ohtlike jäätmeid aastas. Selliste mahtude juures on viimase kärje täituvusaeg maksimaalselt 3,7 aastat.

Jäätmete kõrvaldamise võrgustik peab võimaldama jäätmete kõrvaldamist lähimas sobivas rajatises sobivaima meetodi ja tehnoloogia abil, et tagada inimeste tervise ja keskkonna kaitse kõrge tase.

Võttes arvesse Euroopa Komisjoni 2021.a novembris tehtud jäätmesaadetiste määruse 1013/2006 muutmise ettepanekut, keelata jäätmete kõrvaldamine teistes liikmesriikides, on oluline tagada ohtlike jäätmete ladestamise võimekus ning sellega maandada risk, et ohtlikud jäätmed hakkavad kuhjuma. Vaivara OJKK-sega on võimalik tagada valmiduse erakorralistele olukordadele reageerida, kui ohtlike jäätmete eraturg mingil põhjusel ei toimi ning tekib vajadus korraldada ohtlike jäätmete erakorralist ladustamist või ladestamist.

2.11.Jääkreostus

Jääkreostus on minevikus inimese tegevuse tagajärjel tekkinud maa ja veekeskkonna reostunud piirkond või keskkonda jäetud kasutuseta ohtlike ainete kogum. Jääkreostuskolleteks on näiteks enne 1998. aastat tekkinud sõjaväe ja tööstusalade reostus. Jääkreostuse likvideerimisel tekivad ohtlike aineid sisaldavad kivid ja pinnas (17 05 03*), saastunud süvenduspinnas (17 05 05*), kivid ja pinnas tavajäätmetena (17 05 04), õli sisaldavad jäätmed mahutite puhastamisest (16 07 08*), ehitus- ja lammutuspraht (17 kogu jaotis) ja vanaraud (17 04 05).

Ida-Virumaal Purtse jõe ääres algas 2019. aastal suuremahuline põlevkivitööstuse jääkreostuse likvideerimine, mille käigus puhastati Purtse jõe enimreostunud lõik, Kohtla jõgi ja fenoolisoo reostusest, mille tekitasid Kohtla-Järve ja Kiviõli põlevkivitehased aastatel 1930-1980. Purtse jõe valgala puhastamise projekt on hetkel lõppjärgus. Tööd on kavandatud lõpule viia 2022. aasta lõpuks.

2018. aastal toimus ohtlike jäätmete koguse kahekordne suurenemine, sest toimusid suuremahulised Maadevahe ja Priimetsa asfaltbetoonitehaste jääkreostuse likvideerimised. 2019. aastal toimus Kroodi oja jääkreostuse likvideerimine. Kroodi oja jääkreostuse likvideerimisel tekkis 39 500 t ohtlike aineid sisaldavat süvenduspinnast.

SavaClean AS teostas Kroodi oja jääkreostuse likvideerimist termilise töötusega. Pärast termilist töötust saadakse üldjoontes samaväärne pinnas või materjal, mis oli esialgselt enne saastamist, mistõttu võib puhastatud materjali kasutada maapinna täitmisel vastavate keskkonnanõuete täitmisel ja keskkonnalubade olemasolul.

Saastunud pinnase käitlemisel tuleb järgida parima võimaliku tehnika (PVT) kontseptsioonide nõudeid. Saastunud pinnase käitluseks on erinevaid tehnoloogiaid. Levinuim saastunud pinnase käitlus on saastunud pinnase väljakaevamine, sõelumine, ja ohtlike ainete eemaldamine/sidumine. Jääkreostuste likvideerimisel kasutatakse *in-situ* tehnoloogiaid (jäätmekke vältimine), *on site* tehnoloogiaid ja *ex-situ* tehnoloogiaid, In-situ tehnoloogiate puhul saavutatakse pinnases ohtlike ainete sisalduse vastavus piirarvudega ilma pinnast välja kaevamata ehk maasiseselt. Selleks kasutatakse näiteks keemilist oksüdatsiooni, biotervendust, elektrokineesi vms.. Kuna saastunud pinnase *in situ* tervendamisel pinnas jääb jätkuvalt maasse, siis ei ole tegemist jäätmekkega jäätmeseaduse mõistes (ei toimu pinnase ära viskamist ehk kasutuselt kõrvaldamist JäätS § 1 ja 2 mõistes). Seega saab pinnase *in situ* tervendamist käsitleda jäätmekke ennetamisena. Jäätmekkega ei ole tegemist ka siis, kui pinnase valdaja võtab pinnase uuesti kasutusse ning puuduvad asjaolud, miks seda tegevust peaks lugema tehniliselt, majanduslikult või keskkonnakaitseliselt ebamõistlikuks. Uuesti kasutusele võtmise aluseks saab olla näiteks eelprojekt ja tööprojekt objekti ohutustamiseks, millele on tehtud keskkonnamõtjude hinnang ja see on Keskkonnaameti poolt heaks kiidetud.

Ex-situ meetodi puhul kaevatakse reostunud pinnas välja, antakse üle pädevale jäätmekäitlejale ning teostatakse tagasitäide. *On site* tehnoloogiate puhul saastunud pinnas kaevatakse välja, kuid selle ohutustamine toimub objektil ja puhastatud pinnast saab enamasti kasutada kaeve tagasitäitena. Pinnase puhastamiseks ohtlikest ainetest kasutatakse aeroobset mikrobioloogilist töötlemist, termodesorptsiooni, mürksepareerimist või keemilist töötlemist. Jäätmete tekke hetkeks on saastunud pinnase välja kaevamise aeg ning jäätmekitajaks on kaevetööde läbiviija. *On site* tehnoloogiate kasutamise eelduseks on jääkreostusobjekti kandmine tegevuspaigana jäätmekäitleja keskkonnaloale.

Keskkonnaminister on kehtestanud 28.06.2019 määrusega nr 26 "Ohtlike ainete sisalduse piirväärtused pinnases" ohtlike ainete sisaldused nii tööstus- kui elumaale. Saastunud pinnast töödeldakse seni kuni see vastab määrusega kehtestatud vastava maatüübi normidele ning seejärel saab seda kasutada maastiku kujundamisel, haljastuses või mujal. Saastunud pinnast, mida ei ole võimalik puhastada, sh taaskasutada, või kasutusse võtta ehitustegevuse käigus, ladestatakse ohtlike jäätmete prügilasse. Tulenevalt ladestamisega kaasnevast saastetasu maksmise kohustusest eelistavad puhastustööde tellijad ja läbiviijad ladestamist vältida nii palju kui võimalik. Näiteks 2019. aastal ladestati 1,4% tekkinud saastunud pinnasest.

Jääkreostusobjekte on keskkonnaregistris 304, neist 16 objektil on tuvastatud, et reostus on alla ohtlike ainete sisalduse piirarve ja sekkumine pole vajalik. Ohustatud on 187 objekti 31.12.2021. a seisuga.

2015. aastal tehti jääkreostuse eelprojektid kaheksale objektile: Kohtla-Järve piirkonna jõgede reostus, Kroodi oja, Raadi ja Ämari lennuväljad, Laekvere, Priimetsa, Hämara ja Maadevahe. Jääkreostusobjekte ohustatakse üldjuhul projektipõhiselt, mistõttu on objektide ohutustamisega kaasnev saastunud pinnase teke olnud aastati väga kõikum.

Eelnõu

Jääkreostuste likvideerimist on rahastatud Euroopa struktuurifondidest ja LIFE programmi-dega, kus 60% rahastatakse LIFE programmist ning 40% riigi poolt. Väikeste objektide, KOV-i territooriumil olevate objektide ja erattevõtte territooriumil olevat jääkreostust rahastatakse Keskkonnainvesteeringute Keskuse Veemajanduse programmi toetusega. Selle toetusega on suurenenud eelkõige kohaliku tähtsusega jääkreostusobjektide likvideerimine. Euroopa struktuurifondide abiga on toimunud mitmeid suuremahulisi riikliku tähtsusega jääkreostusobjektide korrastamistõid.

Hetkel kavandatakse ühtekuuluvusfondi toetusega korrastada põlevkivitööstuse jääkreostusega rikutud Kiviõli kraavi 1,3 km ulatuses ja Erra jõe 2,7 km lõik, mis suubub Purtse jõkke. Tööde käigus tuleb Erra jõe sängist ja kallastelt eemaldada jääkreostus, kus põhja ladestunud pigi ulatub kohati lausa poole meetri sügavusele, reostus aga kohati isegi 1,4 m sügavusele. Hinnanguliselt tuleb puhastustööde käigus välja kaevata ligikaudu 23 500 m³ reostunud pinnast, millest üle 1/3 moodustab pigi. Erra jõest väljakaevatud reostunud pinnas plaanitakse ladestada Viru Keemia Grupp poolkoksi prügilasse. Erra jõe puhastööde esimene etapp viiakse ellu veevaldkonna integreeritud projekti LIFE IP Clean-EST raames.

Lõppjärgus on analoogne projekt, mille raames on ohutustatud Purtse jõe valgala.

Pinnase ringlusse võtmise võimalused sõltuvad reostuse intensiivsusest. Alla tööstusmaa piir-arve saastunud pinnas on üldiselt kergesti ringlusse võetav (vaja on siiski jäätmeluba või regist-reeringut pinnase ja kivide (17 05 04) taaskasutuseks) ja vastav ringlussevõtt on oluliselt oda-vam kui ladestamine. Tööstusmaa piirarve mõõdukalt ületava õlireostusega pinnast on üldiselt bioloogiliselt võimalik tervendada vastavusse tööstusmaa piirarvudega, misjärel on seegi ring-lusse võetav. Kuna taoline pinnas reeglina ei ole ka ilma täiendava töötluseta ladestatav, siis on ringlussevõttuga lõppev käitlusahel sellisel pinnasel soodsam. Raskmetallidega saastunud pin-nase puhul on toimivaks lahenduseks pigem ladestamine vastavas prügilas või kapseldamine kohapeal. Sõltuvalt pinnase iseloomust võib see enne ladestamist vajada stabiliseerimist, et vä-hendada ohtlike ainete leostumist. Väga intensiivse õlireostuse puhul ei ole pinnase bioloogiline tervendamine realistlik ja valikusse jäävad erinevad kõrvaldamistoimingud. Jääkreostusobjek-tide ohutustamist käsitletakse objektide poolt ohutustatud veekogumite põhiselt Veemajandus-kavades ja nende meetmeprogrammides. Veemajanduskavad ja nende meetmeprogrammid on avalikkult kättesaadavad Keskkonnaministeeriumi kodulehel, need on avalikkusele tutvustatud ja sihtgruppidega konsulteeritud. Meetmeprogrammides on antud hinnangud ka jääkreostusob-jektide ohutustamise maksumuste kohta ning märgitud eelduslik ohutustamise aeg, mis võimal-daks veekogumitel saavutada vähemalt hea seisund. Veemajanduskavad ja meetmeprogrammid ajakohastatakse iga 6 aasta järel. Jäätmekava koostamise ajal on kolmanda tsükli Veemajan-duskavad ja meetmeprogrammid avalikustatud ja toimuvad arutelud sihtgruppidega.

Jääkreostusobjekte puudutav info on objektipõhiselt avalikult kättesaadav. Keskkonnaportaali kaudu. Jooksvalt lisatakse objekte nimekirja, kui leitakse uusi jääkreostusobjekte või ka reos-tuskahtlusega alasid. Keskkonnaametil on pädevus öelda, kas on tegemist jääkreostusobjektiga või saab rakendada saastaja maksab põhimõtet. Jääkreostusobjektide ohutustamisel ei saa ra-kendada saastaja maksab põhimõtet, sest seda põhimõtet kehtestavat kemikaaliseadust ei saa rakendada tagasiulatuvalt selle jõustumisest 1988. a. Reostuse toonased tekitajad ei ole üldiselt vastutusele võetavad ka puht praktilistel põhjustel, sest tollased asutused, ühismajandid ja nõu-kogude armee enam ei tegutse. Jääkreostusobjektide korrastamise algatab enamasti huvitatud osapool ning riik on töötanud välja rahalise toetuse instrumendid keskkonnakaitseks oluliste objektide ohutustamise toetamiseks.

Veemajanduskavadesse jõuab reostunud ala korrastamise vajadus juhul, kui on selge, et objekt mõjutab veekogumite seisundit – seiramine ja hinnangute andmine peaks olema koordineeritum

Eelnõu

ja tõhusam (riik seirab veekogumite seisundeid). KAUR teeb vahehinnanguid - kui muutub halvemaks, siis selgitatakse põhjuseid. Tellitud sisse tööd, hinnatakse kust tuleb reostus ja mida teha tuleks. Süsteem peaks olema tõhusam – integreeritud veevaldkonna projekt LIFE IP CleanEST annab selleks ka täiendavad suunised, kuidas peaks toimima veemajanduskavade koostamine.

Hetkel toimib riigipoolse rahastuse toel Kohtla- Järve ja Kiviõli poolkoksimate järeelhooldus ja seire. Poolkoksimate on seotud mitmed nõukogudeaegse tööstusega tekkinud jääkreostusobjektid, mis tekitavad täna riigile nii ühekordseid kui püsivaid järeelhoolduskulusid.

Valdkonna tugevused:

1. Teadaolevad jääkreostusalad on kaardistatud ja käib nende järkjärguline korrastamine.
2. Jääkreostuse korrastamise rahastamiseks on loodud erinevad toetusmeetmed (EL struktuurifondid, Life ja keskkonnaprogramm).
3. Jääkreostusobjekte puudutav info on objektipõhiselt avalikult kättesaadav.

Valdkonna nõrkused:

1. Jääkreostusobjektide ohutustamisel ei saa rakendada saastaja maksab põhimõtet, mistõttu tuleb leida teisi võimalusi.
2. Jääkreostusobjektide avastamine, seiramine peaks olema tõhusam.

2.12. Riikidevaheline jäätmevedu

Majanduskasv ja globaliseerumine on põhjustanud kogu maailmas riikidevahelise jäätmeveo suurenemise. 2018. aastal oli ülemaailmse jäätmetega seotud kaubanduse maht 182 miljonit tonni (väärtus ligikaudu 80,5 miljardit eurot)⁷⁵.

See kaubandus on viimastel aastakümnetel märkimisväärselt kasvanud ning Euroopa Liit (EL) on üks suurimaid jäätmete eksportijaid maailmas. Igal aastal ekspordib EL kolmandatesse riikidesse umbes 33 miljonit tonni jäätmeid. Alates 2004. aastast on ELi jäätmete eksport suurenenud 75 % ning pea pool sellest on suunatud OECD-välisesse riikidesse⁷⁶. Enamiku ELi eksporditavatest jäätmetest moodustavad metalli-, paberi-, plasti-, tekstiili- ja klaasijäätmed. EL impordib igal aastal ligikaudu 16 miljonit tonni jäätmeid ning ka liikmesriikide vahel veetakse märkimisväärses koguses jäätmeid (ca 70 miljonit tonni aastas)⁷⁷.

Üle piiri veetavad jäätmed võivad ohustada inimeste tervist ja keskkonda, eriti kui jäätmete vedu ei toimu nõuetekohaselt. Samal ajal on neil jäätmetel sageli positiivne majanduslik väärtus, eelkõige teisese toormena, mis võimaldab asendada esmaseid tooraineid ja vähendada neist sõltuvust ning soodustada seega ringmajandust.

75 Yamaguchi, S., „International trade and circular economy – Policy alignment“, OECD Trade and Environment Working Papers, OECD Publishing, Pariis, 2021 (avaldamisel), [http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=COM/TAD/ENV/JWPT](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=COM/TAD/ENV/JWPT&docLanguage=En)
<https://doi.org/10.1787/18166881>

76 Allikas: Eurostat

77 Allikas: Comext

1989. a võeti vastu ohtlike jäätmete riikidevahelise veo ja nende kõrvaldamise kontrolli käsitlev Baseli konventsioon (Baseli konventsioon), mille eesmärk on kaitsta inimeste tervist ja keskkonda ohtlike ja muude jäätmete tekitamisest, nende riikidevahelisest veost ja käitlemisest tuleneva kahjuliku mõju eest. Eesti Vabariik ühines Baseli konventsiooniga 1992. aastal (RT 1992, 21, 297). Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) nõukogu võttis 1992. a vastu otsuse (OECD otsus)⁷⁸ taaskasutamistoiminguteks ettenähtud jäätmete riikidevahelise veo kontrolli kohta. 2019. a jõustus rahvusvahelisel tasandil Baseli konventsiooni muudatus, millega keelustati ohtlike jäätmete eksport arengumaadesse (kehtestati üldine keeld eksportida Baseli konventsiooni VII lisas loetletud riikidest (konventsiooniosalised ja teised riigid, kes on OECD liikmed ning EL riigid ja Liechtenstein) kõikidesse teistesse riikidesse mis tahes ohtlike jäätmeid, mis on ette nähtud lõppladustamiseks, korduskasutamiseks, ringlussevõtuks ja taaskasutamiseks). EL on ekspordi keelustamist käsitleva muudatuse ratifitseerinud ja rakendab seda 1997. aastast. Baseli konventsiooni ja OECD otsuse sätteid rakendatakse EL õiguses 2006. a vastu võetud Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrusega (EÜ) nr 1013/2006 jäätmesaadetiste koht (jäätmesaadetiste määrus)⁷⁹. Jäätmesaadetiste määruuses on sätestatud jäätmete piiriüleste vedude ja kontrollimise kord, eesmärgiga arvestada ja vältida keskkonna- ning terviseprobleeme, mis võivad kaasneda jäätmete valesti ekspordimise ja käitlemisega ning selle eesmärk on tagada rahvusvahelistest keskkonnavalasest kokkulepetest kinnipidamine. Määrus hõlmab jäätmete vedu liikmesriikide vahel, impordi riikidest, mille suhtes ei kohaldata OECD otsust ja ekspordi nendes riikidesse, mille suhtes ei kohaldata OECD otsust. Jäätmesaadetiste määruuses sõltub kontrolli tase jäätmete omadustest (nt ohtlikud või tavajäätmed), sihtkohast (OECD riik või mitte) ja sellest, kas jäätmeid töödeldakse nende taaskasutamiseks või kõrvaldamiseks. Rohkem kontrollitud on kõrvaldamisele nt prügilasse ladestamiseks määratud jäätmete veod ja vähem kontrollitud ringlussevõtuks määratud veod. Jäätmesaadetiste määruuses on sätestatud ka ekspordikeeld teatavate jäätmekategooriate ja teatavate sihtkohtade suhtes: kõige olulisem näide on keeld eksportida ohtlike jäätmeid ELi riikidesse, mis ei kuulu OECDsse.

EÜ määrus nr 1013/2006 (jäätmesaadetiste määrus) on kolm põhilist kontrolli protseduuri:

1. **Mittekontrollitavate jäätmesaadetiste veol** ehk nn „rohelistes nimekirjas“ olevate **jäätmete veol peab** arvestama artiklis 18 sätestatud üldnõudeid ja peab olema täidetud jäätmesaadetiste määruse VII lisas toodud saatedokument, mis peab olema jäätmesaadetiste veol kaasas. Rohelises nimekirjas on jäätmesaadetiste määruse artikli 3 lõikes 2 nimetatud taaskasutamiseks määratud jäätmed. Need on mitteohtlikud jäätmed taaskasutamiseks määratud jäätmed nagu nt paber, metall jms.
2. **Kontrollitavate jäätmete veol** peab enne jäätmete väljavedu taotlema asjaomastelt pädevatelt asutustelt kirjaliku veoloa (jäätmesaadetiste määruse artikkel 3 lg 1 ja artikkel 4). Kontrollitavad on ohtlike jäätmete, välislepingutega reguleeritud jäätmete ja kõrvaldamisele määratud jäätmete veod.
3. **Kõrvaldamiseks mõeldud jäätmete vedu väljapoole EL ja EFTA riike on keelatud. Samuti on keelatud eksportida ohtlike jäätmeid väljapoole OECD riike.** OECD liikmesriiki saab vedada jäätmeid üksnes taaskasutamise eesmärgil.

⁷⁸ Nõukogu otsus C(92)39/FINAL taaskasutamistoiminguteks ettenähtud jäätmete riikidevahelise veo kontrolli kohta. Seda otsust muudeti ja praegune versioon on nõukogu otsus taaskasutamistoiminguteks ettenähtud jäätmete riikidevahelise veo kontrolli kohta (OECD/LEGAL/0266)

⁷⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. juuni 2006. aasta määrus (EÜ) nr 1013/2006 jäätmesaadetiste kohta (ELT L 190, 12.7.2006, lk 1–98)

Komisjoni määruses (EÜ) nr 1418/2007, 29. november 2007 käsitletakse teatavate Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 1013/2006 III ja IIIA lisas loetletud jäätmete väljavedu taaskasutamise eesmärgil teatavatesse riikidesse, mille suhtes ei kohaldata OECD otsust jäätmete riikidevahelise veo kontrolli kohta.

Baseli konventsiooni osaliste konverents otsustas oma 2019. aasta mais toimunud 14. istungi otsusega BC-14/12 muuta plastijäätmete klassifikatsiooni, määrates ära, milliseid plastijäätmeid käsitletakse ohtlike jäätmetena, milliseid tavajäätmetena või spetsiaalset tähelepanu vajavatena. Alates 2021. aastast kehtivad plastijäätmete EL sisseveo-, väljaveo ja liikmesriikide vahelisele veole uued reeglid. Sõltuvalt plastijäätmete tüübist ja kavandatavast sihtkohast (EL liikmesriik, OECD, mitte-OECD) kehtivad erinevad nõuded. Ohtlike plastijäätmete ja raskesti ringlussevõetavate plastijäätmete eksport OECD-sse mittekuuluvatesse kolmandatesse riikidesse on keelatud. Puhaste, tavajäätmete hulka kuuluvate plastijäätmete (mis on ette nähtud ringlussevõtuks) eksport OECD-sse mittekuuluvatesse kolmandatesse riikidesse on lubatud ainult eritingimustel. Importiv riik peab teavitama Euroopa Komisjoni reeglistest, milliseid kohaldatakse vastava impordi suhtes. Ohtlike plastijäätmete ja raskesti ringlussevõetavate plastijäätmete impordile kolmandatest riikidest kohaldatakse „eelneva teatamise ja nõusoleku andmise korda“ ehk tuleb taotleda kirjalik luba. Liikmesriikide vahelistel vedudel kohaldatakse ohtlike plastijäätmete ja raskesti ringlussevõetavate plastijäätmete „eelneva teatamise ja nõusoleku andmise korda“ ehk tuleb taotleda kirjalik luba. Puhaste, tavajäätmete hulka kuuluvate plastijäätmete (mis on ette nähtud ringlussevõtuks) osas kohaldatakse artikkel 18 nõudeid ehk rohelise nimekirja jäätmete protseduuri.

EÜ määruse nr 1013/2006 mõistes on pädev asutus Eestis on Keskkonnaamet, kes nõustab ja menetleb jäätmete riikidevahelisi sisse, välja- ja läbiveolubade taotlusi.

Järelevalvet riikidevahelise jäätmeveo nõuete üle teostavad Keskkonnaamet ning Maksu- ja Tolliamet. Jäätmete riikidevaheliste ebaseaduslike jäätmesaadetiste ennetamiseks ja tõhusama kontrolli tagamiseks koostavad Keskkonnaamet ja Maksu- ja Tolliamet vastavalt jäätmesaadetiste määrusele (art 50 lg 2a) kontrollikavad⁸⁰, millest lähtuvalt teostatakse järelevalvet: käitluskohtadele, ettevõtjatele, vahendajatele ja edasimüüjatele, teostatavale taaskasutamisele ja kõrvaldamise toimingule.

Ülevaade riikidevahelisest jäätmeveost Eestis

Jäätmete käitlusel tuleb lähtuda, et jäätmeid taaskasutatakse või kõrvaldatakse nende tekkekohale võimalikult lähedal asuvas tehnoloogiliselt sobivas ning tervisekaitse- ja keskkonnanõuetele vastavas jäätmekäitluskohas. Erinevaid jäätmeid käideldakse erinevate tehnoloogiate abil ja Eestis osade jäätmete käitlemise võimalused puuduvad. Riikidevaheline jäätmevedu on üks olulistest võimalustest selliste jäätmete käitlemiseks, sh võimaldab liikmesriikidel täita EL tasandil probleemtoodetest tekkinud jäätmetele kehtestatud ringlussevõtu ja materjali taaskasutamise sihtarve ja toota jäätmetest ringlussevõetud materjali / teisest tooret.

Jäätmearuandluse infosüsteemist tehtud väljavõtete kohaselt on Eesti valdavalt jäätmeid väljaviiv riik. Jäätmete väljaveo kogused on pea poole suuremad kui sisseveo puhul. Täpsemalt on imporditud: 2016 – 2018 aastal 200 000 – 300 000 t ning eksporditud 300 000 – 500 000 t jäätmeid. 2019. a imporditi Eestisse ca 287 000 t ja eksporditi ca 494 000 t jäätmeid. 2020. a

80 [Järelevalveasutuste kontrollikava 2020-2022](#)

Eelnõu

imporditi Eestisse 233 000 t ja eksporditi 527 000 t jäätmeid. Jäätmete impordimahud on jäänud enamvähem samale tasemele, aga ekspordimahud on aasta-aastalt kasvanud.

Kõige enam eksporditi Eestist jäätmeid 2018. a Türgi (ca 282 800 t), Soome (ca 65 500 t) ja Poola (ca 49 800 t); 2019. a Türgi (ca 274 000 t), Soome (ca 69 400 t), Saksamaale (ca 33 300 t) ja Läti (ca 30 600 t); 2020. a Türgi (ca 287 500 t), Soome (ca 53 000 t), Venemaale (ca 43 200 t), Saksamaale (ca 41 400 t) ja Läti (ca 32 400 t).

Valdava enamuse välja veetud jäätmeliikidest moodustavad puhtad jäätmevood ehk roheline nimekirja jäätmed. Suurima osa Eestist eksporditud jäätmeliikidest moodustavad erinevad metallijäätmed (peamiselt mustmetallid), millele leitakse uued kasutusvõimalused metallitoodete näol Türgis. Suuremates kogustes eksporditakse veel värvilisi metalle; paber ja kartongjäätmeid; plastpakendeid ja klaaspakendid.

Kontrollitavate jäätmete (vajalik taotleda veoluba) väljavedu Eestist on tagasihoidlik. Ohtlike jäätmeid eksporditi Eestist 2019. a ca 9 000 t ja 2020. a ca 9 800 t. Eestist eksporditakse keemikaaljätmeid, elektri- ja elektroonikaseadmete jäätmeid, luminescentslampe ja muid elavhõbedat sisaldavaid jäätmeid, tervishoiujätmeid, pinnakatmisel tekkivad jäätmed, ohtlike aineid sisaldavaid mehaanilise töötlemise jääke jms. Enamuse eksporditud ohtlikest jäätmetest moodustavad Soome eksporditud Iru jäätmepõletustehases tekkinud tahked gaasipuhastusjäätmed (ca 8000 t/aastas).

Riikidevaheline jäätmevedu, sh kontrollitavate jäätmete vedu, toimub suurte koguste korral tõrgeteta. Probleeme esineb üheliigiliste jäätmete väikeste tekkekogustega, näiteks patareid- ja akujätmetega ja põllumajandusplastiga, mille käitlemise võimalused Eestis puuduvad ning keeruline on leida nende käitlemiseks võimalusi ka teistes riikides. Patareidele ja akudele on kehtestatud EL tasandil taaskasutamise ja ringlussevõtu sihtarvud. Eesti omab võimekust käidelda patareid ja akude jäätmetest ainult pliiaakusid. Ülejäänud patareid- ja akujätmed (kantavate patareid ja akude, kergtranspordivahendite akude, tööstuslike patareid ja akude ning elektrisõidukiakude jäätmed) osas teostatakse Eestis vaid sorteerimist ja ümber pakendamist ning neid on vaja ekspordida edasiseks käitlemiseks teistesse liikmesriikidesse. Patareid- ja akujätmete ekspordimiseks peab olema riikidevaheline veoluba, mille saamiseks on vajalik nõusolek lähtekohta, transiidikohta ja sihtkohta pädevatelt asutustelt. Praegu on patareid ja akude tootjatel ning tootjate ühendustel probleeme patareid- ja akujätmete ekspordiga, sest sihtkohta pädev asutus ei ole andnud nõusolekut veoloa väljastamiseks.

Eestisse imporditakse enamjaolt segajätmeid, mis Eestis täiendavalt sorditakse ning eraldatakse edasiseks käitlemiseks need jäätmeliigid, mida saab võtta ringlusesse ning sortimisel tekkinud jääkmaterjalid põletatakse või ladestatakse prügilas. Eestisse toodavatest jäätmetest suurima osa moodustavad segaolmejäätmed, ehitus- ja lammutussegapraht, puidujätmed ning pliiaakud. Suurem osa sissetoodud jäätmeliikidest jäävad Eestisse. Segaolmejäätmed jm põlemisväärtust omavad jäätmed põletatakse Iru jäätmepõletustehases ja pliiaakud käideldakse Ecometal AS-is. Olemasolevatest andmetest nähtub, et ehitus- ja lammutussegaprahi sortimise tulemusena tekkinud jäätmeliikidest võetakse ringlusesse vaid väike kogus jäätmeid. Ringlussevõtu asemel suunatakse välja sorditud põlevosa prügikütuse hulka ja mineraalne osa karjääride täiteks.

Kõige enam toodi jäätmeid Eestisse 2018. a Soomest (ca 138 200 t), Suurbritanniast (ca 45 800 t) ja Hollandist (ca 45 200 t); 2019. a Soomest (ca 133 600 t), Hollandist (ca 95 700 t), Venemaalt (ca 16 200 t) ja Lätist (ca 14 400 t); 2020. a Soomest (ca 116 200 t), Hollandist (47 500 t), Lätist (28 100 t) ja Venemaalt (17 700 t).

2019. a toodi kontrollitavaid jäätmeid (vajalik eelnev kirjalik veoluba) Eestisse ca 103 100 t, enamusest olid Soomest toodud segaolmejäätmed (ca 44 100 t); ehitus- ja lammutussegapraht (ca 26 900 t). 2020. a toodi Eestisse kõige enam Hollandist puidujäätmeid (ca 40 350 t) ning Soomest segaolmejäätmeid (ca 33 100 t) ja ehitus- ja lammutussegaprahti (ca 31 900 t). Ohtlikest jäätmetest tuuakse Eestisse kõige enam pliiakusid (2019. a ca 14 600 t; 2020. a 13 700 t), mida tuuakse peamiselt Soomest, aga ka Rootsist, Lätist ja Leedust. Ohtlikest jäätmetest tuuakse Eestisse veel õli sisaldavaid jäätmeid ja lahusteid sisaldavaid jäätmeid, kemikaale jm ohtlike aineid sisaldavaid vedelaid jäätmeid ning ohtlike osi sisaldavaid elektri- ja elektroonikaseadmete jäätmeid.

Piiriüleselt veetavad jäätmekogused on kasvanud ja tõusnud on ka Keskkonnaametile laekuvate kontrollitavate jäätmeliikide piiriüleste veolubade taotluste arv. Perioodil 2016 – 2019 menetles Keskkonnaamet 313 veoluba taotlust. Taotlustest enamuse moodustas 2019. a jäätmete sissevedu Soomest. Kui 2018. a esitati taotlusi (13 tk) 120 000 tonni segaprahi sisseveoks Soomest, siis 2019. a esitati taotlusi (21 tk) 212 500 tonni Eestisse toomiseks. 2019. a keeldus Keskkonnaamet viiele ehitus- ja lammutussegaprahi (kogumaht 50 000 t) sisseveo taotlusele loa andmisest, sest siinse ettevõtte jäätmekäitluskohas jäätmed kuhjusid.

Perioodil 2016-2019 alustas Keskkonnainspeksioon riikidevahelise jäätmeveo nõuete rikkumiste osas kokku 19 väärteomenetlust, ühe haldusmenetluse ning 22 järelevalvemenetlust. Rikkumisi tuvastati veodokumentide (*Annex VII*) ja veolubade puudumiste osas. Lisaks tuvastati veodokumentidele mittevastavaid jäätmete vedusid. Näiteks 2019. a imporditi Eestisse kivide ja pinnase asemel jäätmete mehaanilise töötlemise jäätmeid ning 2020. a imporditi olmejäätmete asemel ehitus- ja lammutusjäätmeid. Keskkonnainspeksioon lõpetas 2019. a kaks riikidevahelise jäätmeveo väärteomenetlust kuriteo tunnustel. Esimesel juhul toimus romusõidukite illegaalne import Belgiasse ning teisel juhul imporditi Eestisse maapinna täiteks jäätmete mehaanilise töötlemise jäätmeid. Perioodil 2016 – 2018 teostas Maksu- ja Tolliamet kokku 90 kontrolli, millest jäätmevedude kontrolle oli 36.

Tulemas on uued reeglid jäätmete riikidevahelisel veol

2020. aasta jaanuaris avaldas Euroopa Komisjon (komisjon) jäätmesaadetiste määruse hinnangu⁸¹, milles tuvastati et kehtivad jäätmesaadetiste eeskirjad ei taga piisavalt, et teistesse riikidesse veetud jäätmeid käideldakse keskkonnasäästlikult ja kooskõlas jäätmehierarhiaga. Kehitava määruse ülevaatamisel tuvastati, et ELi-sisesed protseduurid jäätmete riikidevaheliseks veoks on koormavad ja võivad põhjustada viivitusi, mis toovad kaasa kulusid jäätmekäitlejatele. Teiseks ei taga kehtivad eeskirjad eksporditavate jäätmete usaldusväärset käitlemist viisil, mis käsitleks samu keskkonna- ja terviseohjusid nagu EL-is. Samuti muudab ELi sõltuvus jäätmete ekspordist meid haavatavaks äkiliste impordipiirangute ja sekundaarsete toormaterjalide impordi osas. Kolmandaks probleemiks on illegaalsed jäätmesaadetised. Puudub ühtlus ja koostöö järelevalve teostamise osas, mistõttu suur osa ebaseaduslike jäätmesaadetisi jääb avastamata.

⁸¹ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT EVALUATION of Regulation (EC) No 1013/2006 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 on shipments of waste

Eelnõu

Vastavalt Euroopa rohelisele kokkuleppele⁸² ja ringmajanduse tegevuskavale⁸³ tuleb vaadata jäätmesaadetiste määrus üle eesmärgiga hõlbustada jäätmesaadetiste vedu jäätmete korduskasutamiseks ja ringlussevõtuks ELis; tagada, et EL ei jätaks oma jäätmeprobleeme kolmandate riikide lahendada ning võidelda ebaseaduslike jäätmesaadetiste vastu.

Euroopa rohelises kokkuleppes ja tööstusstrateegias⁸⁴, on leitud, et juurdepääs toorainetele on strateegilise tähtsusega ning see on Euroopas rohe- ja digipöörde elluviimise eeldus. Märkimisväärne hulk ressursse viiakse aga Euroopast välja jäätmetena, selle asemel, et töödelda neid teisesteks materjalideks EL tööstusvaldkonna jaoks.

17.11.2021 esitas Euroopa Komisjon liikmesriikidele riikidevahelise jäätmeveo regulatsiooni muutmise algatuse⁸⁵, mille kohaselt tuleks 2006. a vastuvõetud EÜ määrus 1013/2006 eelnevalt toodud eesmärkide saavutamiseks asendada uue määrusega.

⁸² Euroopa roheline kokkulepe Euroopa Komisjoni 11.12.2019 teatis COM(2019) 640 final

⁸³ Uus ringmajanduse tegevuskava Euroopa Komisjoni 11.03.2020 teatis COM(2020) 98 final

⁸⁴ Euroopa Komisjoni teatis 05.05.2021 COM(2021) 350 final (tööstusstrateegia)

⁸⁵ 17.11.2021 Proposal for a new regulation on waste shipments (europa.eu)

3. Riigi jäätmekava 2022-2028 strateegilised eesmärgid ja meetmed

3.1. Kestlik ja teadlik tootmine ja tarbimine ning jäätmetekke vältimine ja korduskasutuse edendamine

Käesolevas peatükis on toodud ära olulisemate jäätmeliikide lõikes eesmärgid, kuid konkreetsed meetmed, koos vastutajate, ajaraami ja võimaliku rahastusallikaga on kirjas jäätmekava juurde kuulavas lisas nimega „Riigi jäätmekava 2022-2028 rakenduskava“.

Euroopa roheline kokkulepega seadis Euroopa Komisjon eesmärgi muuta Euroopa Liit tänapäevase, ressursitõhusa ja konkurentsivõimelise majandusega ühiskonnaks, kus 2050. aastaks on saavutatud kestlik kliimaneutraalne ringmajandus.

Euroopa Liidu ringmajanduse tegevuskava üheks peamistest tegevussuundadest on jätkusuutliku tootepoliitika raamistiku loomine. Kestliku tootepoliitika eesmärk on muuta tooted kliimaneutraalseks, vähendada jäätmeteket, muuta tooted ressursitõhusaks ja ringmajanduseks sobivaks. Ühtlasi keskendutakse tootmisprotsesside ringsusele, et edendada väärtusahelates ja tootmisprotsessides tervikuna materjalisäästu ning suurendada ringlussevõttu tööstussektoris. Näiteks piiratakse ohtlike kemikaalide sisaldust toodetes ning toote tootmisel kasutatakse ringlussevõetud materjali.

Kriitilisi tooraineid sisaldavate probleemtoodete tootmisel on eesmärgiks teise toorme kasutamine toote tootmisel, toimimise ja vastupidavuse parameetrite kehtestamine, ohutute toodete tootmine. Toote olelusringi pikendamiseks seatakse nõudeks eemaldatavus, asendatavus ja parandatavus. Oluline on kasutada materjale, mis on ringlusse võetavad ja ei sisalda ohtlikke aineid. Tooded, mis läbivad taastamise, korduskasutamise või kasutusotstarbe muutmise peavad vastama tootenõuetele.

Kestlikku ja teadlikku tootmist ning tarbimist Eestis kajastavad põhjalikumalt loodavad ringmajanduse juhendmaterjalid ja ringmajanduse valge raamat, mis valmivad 2022. aasta jooksul.

Vabatahtlike meetmete tööriistadeks antud valdkonnas on näiteks EMAS keskkonnajuhtimissüsteem ja erinevad sertifitseeritud ökomärgised, mis tagavad jätkusuutliku ja teadliku tootmise erinevates valdkondades. Oma tegevusi ja ressursi kasutamist on võimalik ettevõtetel reguleerida kasutades ja rakendades EMAS keskkonnajuhtimissüsteemi. Rakendades ettevõtte tegevustes ökomärgisega sertifitseeritud toodete kasutamist, on võimalik vähendada kaudselt keskkonna ressursside kasutamist läbi reguleeritud ja kontrollitud toodete tootmise.

Jäätmetekke vältimine, vähendamine

Jäätmekäitluse hierarhia kohaselt tuleb esmajärjekorras vältida jäätmeteket. Jäätmetekke vältimine aitab tõhustada majanduse ressursikasutust ning vähendada loodusressursside kasutusest ja jäätmete käitlemisest tulenevat negatiivset mõju keskkonnale ja inimese tervisele. Ühtlasi aitab jäätmetekke vältimine vähendada majanduskulusid (nt toidu jm oluliste ressursside ja materjalide raiskamise vähendamise kaudu). Ressursitõhususe suurendamine ja selle kaudu ka jäätmetekke vähendamine aitab ettevõtetel luua uusi majanduslikke võimalusi, parandada tootlikkust, vähendada kulusid ja suurendada konkurentsivõimet.

Jäätmetekke vältimise võimalused sõltuvad paljudest teguritest nagu majandusolukord, tarbijate teadlikkus, ressursitõhususe ja jäätmetekke vältimise meetmete rakendamise ulatus ettevõ-

tetes jms. Jäätmetekke vältimist ja korduskasutust soodustavate majandusmeetmena on Euroopa Liidus välja töötatud EMAS keskkonnajuhtimissüsteem, mille abil on ettevõttel võimalik oma tegevusi reguleerida selliselt, et korduskasutuse abil välditakse jäätmete teket.

Jäätmetekke vältimine hõlmab kõiki majandussektoreid, materjalivoogusid ning tarbitud toodete nn olelusringi. Jäätmetekke vältimine on võimalik üksnes siis, kui toote olelusringi kõikidel etappidel suudetakse mõjutada praktilisi otsuseid: seda, kuidas toode kujundatakse, valmistatakse, tarbijale kättesaadavaks tehakse ja kasutatakse. Jäätmete (eelkõige olmejäätmete) teket mõjutab ka otseselt tarbijate käitumine, mis on seotud teadlikkuse, sissetulekute, ühiskonna sotsiaalstruktuuri ja jõukusega. Seega võrreldes seni rakendatud jäätmekorraldusmeetmetega (nt jäätmete liigiti kogumise ja taaskasutamise edendamise), peavad jäätmetekke vältimisele suunatud meetmed hõlmama palju laiemat huvirühmade ringi ja palju laiemat tegevust. Jäätmetekke vältimisega tuleb tegeleda kõigil tasanditel.

Jäätmetekke vältimine aitab kaasa Eesti majanduse ressursitõhususele ja vähendab loodusressursside kasutamisest ja jäätmete käitlemisest tulenevat negatiivset mõju keskkonnale ja inimese tervisele. On oluline, et jäätmetekke vältimise meetmete rakendamise tulemusel oleks võimalik katkestada seos majanduskasvu ja jäätmetekke vahel.

Jäätmekäitluse korraldamise valdkonnas on kliimaeesmärkide saavutamise toetamiseks põhirõhk samuti jäätmetekke vähendamisel ja jäätmete ringlussevõtul. Kuna jäätmete ladestamine ja põletamine suurendab KHG-de heidet, on jäätmetekke vältimine ja korduskasutuseks ettevalmistamine väga olulised komponendid KHG-de heite vähendamisel ja kliimaeesmärkide saavutamisel.

Olmejäätmed

Olmes tekkivate jäätmete vältimisele aitab kaasa eelkõige tarbijate teadlikkus ostuotsuste tegemisel seoses toodete vastupidavuse, parandatavuse ja toote nn keskkonnajalajäljega. Lisaks tarbijate teadlikkusele on oluline, et tootjad oleks motiveeritud kestlikke tooteid valmistama ning tarbijaid neid harjumuspärasele toodetele eelistama. Kasutatud toodete parandamine ja korduskasutusse suunamine on seda tõenäolisem, mida mugavamaks see tarbijale tehtud on.

Keskkonnaalane haridus tuleb integreerida olemasolevatesse õppekavadesse nii, et vastavate teadmiste edasiandmine oleks süsteemne ja toimiks igas vanuseastmes. Õpetajatele peavad olema loodud hõlpsasti kasutatavad õppematerjalid jäätme- ja ringmajanduse kohta.

Üldsuse teadlikkuse tõstmiseks on otstarbeks koostada riiklikul tasandil teavitusmaterjalid, mida kohalikud omavalitsused ja teised huvigrupid saavad vastavalt vajadusele kasutada. Jäätmete korduskasutuse edendamiseks ja liigiti kogumise harjumuse juurutamiseks peab vastav kommunikatsioon olema mitmekesine, võimalusel sihistatud ja regulaarne.

Lisaks teavituskampaaniatele tuleb luua ja/või ajakohastada juhendmaterjalid jäätmehoolduse planeerimiseks, hangete läbiviimiseks ning jäätmeseadusega loodud võimaluste rakendamiseks. Oluline on jätkata kohalike omavalitsuste heade praktikate jagamist, mis alates 2022. aastast on toimunud Keskkonnaameti poolt korraldatavate KO(h)Vihommikute⁸⁶ näol.

Avalikkuse jaoks on oluline usaldus jäätmevaldkonna suhtes, sest vastasel juhul on keeruline motiveerida inimesi esemeid korduskasutusse suunama või jäätmeid liigiti koguma. Selleks on

⁸⁶ Kord kuus toimuvatel KO(h)Vihommikutel on seni käsitletud eelkõige biojäätmete valdkonda. Täpsem info: <https://keskkonnaamet.ee/biojaatmete-a-bimaterjalid-kov-keskkonnaspetsia-listile>

Eelnõu

vajalik selgitada jätmete edasist käitlust ja seda, milliseid tooteid ringlusse võetud materjalist valmistatakse.

Biojätmed

Toidujätmete tekke ja toiduraiskamise vähendamist ja asjakohaseid meetmeid on käsitletud eraldi toidujätmete tekke vältimise kavas (lisa 8.1), mis hõlmab kogu toidutarneahelat.

Paberi- ja kartongijätmed

Jätmeteket aitab vältida reklaam- ja trükimeediaväljaannetele trükkimise vähendamine. Tarbijate teadlikkus aina kasvab, üha enam tellitakse postkastidele vastavaid kleepse, millega antakse teada adressaadita posti mittesoovimisest. Eelduslikult peaks selline lähenemine viima tellimata väljaannete trükkimise vähendamiseni, kuid esialgu see veel piisavat tulemust ei ole andnud ning postiettevõtetal tuleb endal leida viise, kuidas jagamata trükistest vabaneda. Trükimeedia ja reklaamposti vähendamisele aitaks kaasa tootjavastutuse rakendamine, mis seab vastutuse trükimeedia kokku kogumiseks trükiste väljaandjale.

Ettevõtetes ja büroodes printimise vähendamiseks tuleb panustada teavitustöösse ja koolitada töötajaid keskkonnahoidlikult paberit kasutama ja võimalusel eelistama dokumentide mitteprintimist. Kui printimine on vältimatu, tuleks eelistada kahepoolset printimist, et paber oleks võimalikult optimaalselt kasutatud. Ühepoolset printitud paberite tühje pooli saab kasutada näiteks märkme- või joonistuspaberina. Selliselt pikendatakse paberi eluiga.

Suurjätmed

Jätmeteket aitab vältida võimalikult kestlike toodete disainimine. Toodet luues saab juba valida sellised materjalid, mida saab esmase toote kasutusea lõppedes teise toote tegemiseks kasutada. Näiteks pehmemööbli puhul on võimalik valida pealisriie või materjal, mis on kestlikum või mida on tulevikus lihtne ümber vahetada pikendades nii toote eluiga.

Suurjätmete puhul tuleb investeerida headesse kogumissüsteemidesse, mille järgselt saab kaaluda toote korduskasutuse, taaskasutuse või ümbertöötlemise vahel. Enne toodete ära viskamist tuleks kaaluda erinevate jagamisplatvormide kasutamise võimalust, parandustöökodasid ja korduskasutuskeskuseid, mille läbi toodete eluiga pikeneb. Näiteks on mitmed asutused annetanud üle jäänud kontorimööbli sotsiaalhoolekandele või teistele asutustele (sh keskkonnaministeerium) või erinevate jagamisplatvormide kaudu eraisikutele. Veebilehe Smartswap.com kaudu, mis on lühikese tegevusaja jooksul suurt populaarsust kogunud, on võimalik tasuta loovutada nii ettevõtluses kui ka eratarbimises üle jäävaid tooteid. Analoogete jagamisplatvormide kasutamine ja toodete teisele ringile suunamine peaks saama esimeseks eelistuseks tootest vabanemise puhul.

Eesmärgid

- 1) Olmejätmete (k.a toidujätmete) teke väheneb ja korduskasutus suureneb igal aastal (kg/in/a)
- 2) Kohalikud omavalitsused on motiveeritud vältima jätmeteket ja edendama korduskasutust.

Ehitus- ja lammutusjäätmed

Hoogustunud ehitustegevuse ning järgnevatel aastatel suureneva hoonete renoveerimise ja kasutusest välja langenud hoonete lammutamise tõttu on ette näha ehitus- ja lammutusjätmete tekke suurenemist. Tulenevalt eelnevast ei ole ehitus- ja lammutusjätmete tekkekoguste vähendamine realistlik, kuid võimalik on vähendada uute hoonete ehitamisel ning olemasolevate hoonete renoveerimisel ja lammutamisel jätmete tekke osakaalu.

Ehitustegevuse käigus on jätmeteket võimalik vältida eelkõige läbi võimalikult täpse materjaliarvestuse. Samuti aitab jätmetekke vältimisele kaasa ehitustegevuses üle jäänud materjalide liigiti kogumine, mis võimaldab ühel ehitusobjektil üle jäänud materjalid suunata kasutusse mõnel muul objektil või pakkuda neid kasutamiseks eraisikutele.

Hoonete lammutamisel aitab jätmeteket vältida valikuline lammutamine, mille puhul eemaldatakse korduskasutuseks sobilikud materjalid ja detailid juba lammutustegevuse käigus. Lammutatavate hoonete puhul on sageli tegu tüüpsete hoonetega, mis sisaldavad samalaadseid materjale. Tüüpsete hoonete lammutamisel tekkivate materjalide uuringute kaudu on võimalik saada infot materjalide omaduste ja kasutuspotentsiaali kohta, mis omakorda soodustab selliste materjalide ja detailide korduskasutust. Lisaks jätmetekke vältimisele aitab valikuline lammutamine ning väärtuslike ehitusdetailide ja kohalikku päritolu materjalide ringlusse suunamine säilitada piirkonnale omast väärtuslikku arhitektuuri ja luua väärtuslikumat elukeskkonda.

Oluline on ka hoonete lammutamise ja jätmete liigiti kogumise juhiste koostamine ning hoonete valikulist lammutamist ja jätmete liigiti kogumist edendavate riigihangete tingimuste väljatöötamine. Samuti on vajalik leida lahendused, mis aitavad viia kokku ehitus- ja lammutustegevuses tekkinud materjalide tekitajad ja võimalikud kasutajad (nt materjalipanga loomine).

Pikemas vaates on ehitus- ja lammutusjätmete teket võimalik vähendada läbi hoonete ehitamisel korduskasutuseks sobilike materjalide kasutamise ning ehitiste mudelplaneerimise (BIM), mille käigus kaardistatakse muuhulgas hoones kasutatavad materjalid, mis tagab omakorda selle, et hoone lammutamisel on olemas täpne ülevaade kasutatud materjalidest ja detailidest ning nende korduskasutuse potentsiaalid. Ehitus- ja lammutusjätmete teket aitab vältida ka hoonete projekteerimine selliselt, et hooneid on võimalik vajadusel ümber planeerida ja uuel otstarbel kasutusse võtta, pikendades seeläbi olemasolevate hoonete eluiga ja vältides vajadust uute hoonete ehitamiseks. Väga oluline roll on ka teadlikkuse tõstmisel, sh ehitusega seotud õppekavadesse nii jätmekäitluse, kui ka laiemalt ringmajandusega, seotud teemade lisamisel.

Eesmärk

- Vähendada ehitus- ja lammutusjätmete tekke osakaalu 10% läbi hoonete valikulise lammutamise ning ehitus- ja lammutusobjektidel tekkivate materjalide liigiti kogumise ja korduskasutuse.

Ohtlikud jätmed

Tekkivaid ohtlikke olmejätmeid saab vähendada ohtlike ainete vähendamisega toodetes. Tulevikus peaks olema eesmärgiks kasutada toote tootmisel selliseid materjale, mis ei sisalda ohtlike aineid, näiteks tuleb vähendada/eelistada pinnakatete valmistamisel ja kasutamise selliseid tooteid, mis ei sisalda ohtlike aineid või vähendada ohtlike ainete kasutamist toodetes.

Eelnõu

Lisaks on võimalik ohtlike jäätmete teket vähendada läbi teabe ja toote märgistuse. Ohtlike ainete olemasolu kohta tuleks edastada kogu toodete ja materjalide olelusringi jooksul piisavalt teavet. Lõppkasutaja peab saama läbipaistvat, usaldusväärset ja selget teavet toote põhiomaduste ning jäätmete kohta, mis võimaldab lõppkasutajatel teha toote ostmisel ja kasutuselt kõrvaldamisel teadlikke otsuseid ning võimaldada jäätmekäitlejatel jäätmeid nõuetekohaselt töödelda.

Ohtlike jäätmete teket on võimalik vähendada läbi ressursijuhtimise, sh läbi investeeringute parimasse võimalikku ressursitõhusasse tehnoloogiasse. Ressursiauditite abil on võimalik tõsta ressursikasutuse efektiivsust ning sellega vähendada jäätmeteket tootmisprotsessis. Keskkonnainvesteeringute keskus on tööstusettevõtete ressursitõhususe saavutamiseks toetatud 158 ettevõtet. Toetuse tulemusena on vähenenud nii tavajäätmete kui ka ohtlike jäätmete teke, vähenevad praaktoode kogus ja tootmisjääk.

Kui tooted, materjalid ja ained muutuvad jäätmeteks, võib ohtlike ainete olemasolu muuta need jäätmed ringlussevõtuks või kvaliteetsete teiseste toorainete tootmiseks sobimatuks. Kõik jäätmekäitlejad ei ole teadlikud, et POS-idega saastunud jäätmete taaskasutamine, sh ringlussevõtt, on üldjuhul keelatud. POS-id jäätmetes tuleb pöördumatult muundada või hävitada nii, et need ei jõua keskkonda või ainenä, segu koostisainena või uute toodete koostises uuesti turule.

Eesmärgid:

- Vähendada ohtlike jäätmete tekke osakaalu jäätmetekkest läbi ressursijuhtimise.
- Vähendada ohtlike jäätmete tekke osakaalu jäätmetekkest läbi selge teabe ja märgistuse.
- Tõsta ohtlike jäätmete jäätmehoolduse osas teadlikkust läbi tööstuse ja tootmisega seotud õppekavade

Probleemtoodetest tekkinud jäätmed

Elektri- ja elektroonikaseadmete jäätmed

Elektri- ja elektroonikaseadmete jäätmete teke sõltub suuresti tarbija teadlikkusest ning tarbimise tasemest. Majanduskasvuga ja tarbimise suurenemisega on ka kasvanud elektri ja elektroonikaseadmete jäätmete kogused.

Elektroonikaromude tekke vältimisel mängib olulist rolli säästev tarbimine ja kestlike toodete tootmine. Elektroonikaromude teket vähendab toote vastupidavus, korduskasutatavus, uuendatavus ja parandatavus, tooteteabe digitaliseerimine ja toodete tunnustamise viisid. Elektroonikaromude vähendamise eesmärgil tuleks eelistada kvaliteetseid tooteid, mille tootja järgib kestlikku tootepoliitika eesmärke.

Euroopa elektroonikajäätmetest ja nende kogumise sihtarvude uuringust⁸⁷ selgus, et hinnanguliselt hoiustatakse kodus 4-5 kg kasutuselt kõrvaldatud elektroonikaseadmeid inimese kohta.

⁸⁷ In-depth review of the WEEE Collection Rates and Targets in the EU-28, Norway, Switzerland, and Iceland

Mobiiltelefonide, tahvelarvutite ja muude väikeste elektri- ja elektroonikaseadmete tagastamisskeemide uuringust⁸⁸ selgus, et 49% kasutuselt kõrvaldatud mobiiltelefonidest ja tahvelarvutitest ning 61% sülearvutitest hoiustatakse kodudes. Varutud seadmed aga vananevad kiiresti ja kaotavad aastatega oma väärtust. Võttes arvesse kodus hoiustatavete elektroonikaseadmete kogust on tarbijatel vaja motivatsiooni, et kasutuselt kõrvaldatud töökorras elektri- ja elektroonikaseade tagastada tootjale või korduskasutust teostavale ettevõttele. Tootjatel on oluline osa elektroonikaromude kogumise edendamisel ja nende korduskasutamisel. Kestliku tootepoliitika eesmärki täitvad tootjad korraldavad iseseisvalt kasutatud elektri- ja elektroonikaseadmete kogumist ning nende suunamist korduskasutusse. Kõige suuremat korduskasutuse potentsiaali omavad elektroonikaseadmed, mille tarbija on tagastanud tootjatele. Tootjad saavad kasutada rahalisi stiimuleid, et tõsta tarbijate motivatsiooni tagastada kasutuselt kõrvaldatud töökorras elektri- ja elektroonikaseade tootjale. Üheks rahaliseks stiimuliks on allahindluse kood, mis võimaldab osta uue seadme soodsamalt.

Näiteks Telia Eesti AS võttis 2020. aastal üheks eesmärgiks seadmeringluse ning lisas kauba- valikusse kasutatud elektri- ja elektroonikaseadmed. Telia motiveerib tarbijat tagastama kasutatud elektri- ja elektroonikaseadmeid ettevõttele andes tarbijale uue seadme soetamiseks soodustuse ("vana uueks" sooduskood). Kokku kogutud seadmed suunatakse Foxway OÜ-sse, kes teostab kasutatud seadmetele töökorra kontrolli ja vajadusel parandamise ning taastab esteetilise välimuse. Foxway OÜ tagab seadmete töökindluse ja nõutava garantii. Telia Eesti suunab kasutatud seadmed uuesti turule, mis võimaldab soetada kvaliteetseid seadmeid originaalhinna eest soodsamalt. Kasutatud elektri- ja elektroonikaseadmete tagasiostu pakuvad lisaks Teliale ka teised tootjad (maaletootjad), näiteks Euronics Baltic OÜ, Klick Eesti OÜ, Valge Klaar OÜ jt.

Elektroonikaromude teket on võimalik vähendada ka rendimudeli abil, ehk seadmeid renditakse ostmise asemel ning tagastatakse peale kasutamist omanikule. Rentimine võimaldab klientidel seadmeid kasutada vastavalt vajadusele ning kasutuselt kõrvaldatud seadmed korrastatakse ning suunatakse uuesti kasutusse. Eestis on ettevõtteid, kes rendivad välja arvutiparke, arvuteid, telefone, ruutereid, digibokse ja telekapulte. Näiteks viimase kolme aasta jooksul on 65 000 Telia klienti võtnud kasutusse taaskasutatud seadme (digiboks, ruuter jms) uue seadme asemel.

COVID 19 põhjustatud eriolukorra tõttu kogus kodanikualgatuse „Igale koolilapsele arvuti” 2020. aasta kevadel kokku 1200 kasutuselt kõrvaldatud töökorras arvutit. Kogutud seadmed anti kooliõpilastele e-õppes osalemiseks. Igal tarbijal ja ettevõttel on võimalus annetada kasutuseta seisev töökorras arvuti abivajajatele. Näiteks Kaitseministeerium kinkis 88 arvutikomplekti Lastekaitse Liidu vahendusel abivajajatele peredele.

Keskkonnaministeerium on välja andnud määruse „Hankelepingu esemeks olevate toodete ja teenuste keskkonnahoidlikud kriteeriumid ja nende kohta riigihanke alusdokumentides kehtestavad tingimused“. Määruse eesmärk on vähendada riigihankega ostetavate asjade ja tellitavate teenuste keskkonnamõju ning soodustada keskkonnahoidlike riigihangete korraldamist. Määrusega on kehtestatud keskkonnahoidlikud kriteeriumid järgmiste tooterühmade ja teenuste kohta: mööbel; puhastustooted ja -teenused; kontori IT-seadmed; koopia- ja joonestuspaber.

⁸⁸ [Study on options for return schemes of mobile phones, tablets and other small electrical and electronic equipment in the EU](#)

Eesmärgid:

- Tarbijate keskkonnateadlikkus on kasvanud. Tarbija teeb teadlikke otsuseid, eelistab rentimist, eelistab kestlikke tooteid ning teab kuidas pikendada toote eluiga.
- Elektroonikaseamete korduskasutus ja korduskasutuseks ettevalmistamine suureneb võrreldes eelmise aastaga.

Päikesepaneelide ja tuulegeneraatorite jäätmed

2022. aasta mais avaldatud REPowerEU kava rakendamisel suureneb kestliku taastuvenergia kasutuselevõtt, sh päikeseenergia ja tuuleenergia kasutuselevõtt. Arvestades päikesepaneelide ja tuulegeneraatorite eeldatavat rolli ELi energiasüsteemi kasvuhoonegaaside heite vähendamisel, on oluline, et uued ELis paigaldatud seadmed lähtuksid kestlikust tootepoliitikast. Kestliku tootepoliitikaga muudetakse tooted kliimaneutraalseks, vähendatakse jäätmeteket, tooted on ressursitõhusad ja jäätmed on ringlussevõetavad.

Hetkel kuuluvad elektri- ja elektroonikaseadmete tootjavastutuse reguleerimisalasse põletus-, tuule-, vee-, päikese- või muude energiaallikatel töötavad elektrigeneraatorid, mis vajavad töötamiseks elektrivoolu või elektromagnetvälja, ning seade selle voolu ja välja tekitamiseks, suunamiseks ning mõõtmiseks ja mis on mõeldud kasutamiseks pingel mitte üle 1000 V vahelduvvoolu ning mitte üle 1500 V alalisvoolu korral. Päikesepaneelid liigituvad alates 13.08.2012. a elektri- ja elektroonikaseadmeks ning kuuluvad laiendatud tootjavastutuse reguleerimisalasse.

Ringmajanduse tegevuskava näeb ette jäätmetekke vähendamist, korduskasutamist ning materjalide ringussevõttu. Tootja laiendatud vastutus on meede tagamaks jäätmete korduskasutamise, jäätmete vältimise, ringlussevõtu ja muu taaskasutamise ning kõrvaldamise. Probleemtoote tootja on kohustatud tagama tema turule lastud probleemtootest tekkivate jäätmete kogumise ja nende taaskasutamise või nende kõrvaldamise.

Tuulegeneraatorid, mis on mõeldud kasutamiseks pingel üle 1000 V vahelduvvoolu ning üle 1500 V alalisvoolu korral, neile tootjavastutus hetkel ei laiene. Selliste tuulegeneraatorite jäätmekäitluse eest vastutab tuulegeneraatorite jäätmevaldaja. Tulevikus võib olla oluline laiendada tootjavastutuse reguleerimisala tuulegeneraatoritele, mis on mõeldud kasutamiseks pingel üle 1000 V vahelduvvoolu ning üle 1500 V alalisvoolu korral. Laiendatud tootjavastutuse süsteem toetaks toote keskkonnamõju vähendamist – suunates tootjad tootma vastupidavaid, korduvkasutatavaid ja ringlussevõetavaid tooteid.

Arvestades turule suunatavate päikesepaneelide ja tuulegeneraatorite kasvutrendi on oluline vähendada jäätmeteket, võimaldades neid parandada, korduskasutada ning toota ringlussevõetavatest materjalidest. REPowerEU kava rakendamisel on oluline võtta arvesse ka ökodisaini ja energiamärgistuse nõudeid, mis aitavad oluliselt kaasa päikesepaneelide ja tuulegeneraatorite kestlikkuse parandamisele.

Eesmärgid:

- Tulevikus on vaja analüüsida tootjavastutuse laiendamist tuulegeneraatoritele.
- REPowerEU kava rakendamisel eelistatakse selliseid päikesepaneele, mis on kooskõlas kestliku tootepoliitikaga ning mille tootja täidab tootjavastutuse kohustusi.
- REPowerEU kava rakendamisel eelistatakse selliseid tuulegeneraatoreid, mis on kooskõlas kestliku tootepoliitikaga.

Patarei- ja akujäätmete tekke vähendamine

Kantavaid patarei- ja akujäätmeid on võimalik vähendada, eelistades laetavaid patareisid ja akusid ühekordsetele mittelaetavatele patareidele. Võimalusel tuleks eelistada seadmeid, mille patareid ja akud on eemaldatavad ja parandatavad (taastatavad).

Patarei- ja akujäätmete tekke vähendamist toetab lõppkasutajatele antav läbipaistev, usaldusväärne ja selge teave patareide ja akude põhiomaduste ning patarei- ja akujäätmete kohta. Selge teave võimaldada lõppkasutajatel teha patareide ja akude ostmisel teadlikke otsuseid. Märgistus annab kogu vajaliku teabe patareide ja akude põhiomaduste ja jõudluse kohta. Teave jõudluse kohta võimaldab tarbijal võrrelda eri patareisid ja akusid enne nende ostmist.

Tööstuslike akude ja elektrisõidukite akude jäätmete teket on võimalik vähendada nende eluiga pikendades. Eluiga on võimalik pikendada akude kasutusostarbe muutmisega ja taastamisega. Kasutusotstarbe muutmine on üks käitlusvõimalustest, mille alusel saab kasutuselt kõrvaldatud elektrisõiduki aku, mille akumahtu ei ole võimalik taastada, võtta kasutusele tööstusliku akuna.

Eesmärgid:

- Tarbijate keskkonnateadlikkus on kasvanud ning tarbija teeb teadlikke otsuseid, eelistab kestlikke tooteid.
- Loodud on tööstuslike akude ja elektrisõidukite akude taastamise ning tööstuslike akude ja elektrisõidukite akude jäätmete kasutusotstarbe muutmise võimekus.

Mootorsõidukid

Romusõiduki puhul on tegemist ohtliku jäätmega, mistõttu saab neid eksportida ja importida ainult riikidevahelise veoloa alusel, seetõttu esineb romusõidukite riikidevahelist vedu kasutatud sõidukite näol. Kuna romusõidukeid eksporditakse kasutatud sõidukitena, siis suurendab see Eestis romusõidukite teket. Selleks, et leida toimiv lahendus kasutuselt kõrvaldatud sõidukite ebaseadusliku eksportimise probleemile kui ka jäätmeteks mittetunnistatud kasutatud sõidukite eksportimisega seonduvale probleemile on vaja kehtestada kasutatud sõidukite ekspordi tingimused. Näiteks elektri- ja elektroonikaseadmete vedamisel on juba kehtestatud kasutatud elektri- ja elektroonikaseadmete saadetistele miinimumnõuded. Kasutatud elektri- ja elektroonikaseadmete vedamisel on vaja koostada veodokument, millega tõestatakse, et tegemist on kasutatud töötavate seadmetega, mitte elektroonikaromudega. Miinimumnõuded ja veodokument hoiavad ära soovimatu jäätmeveo. Selleks, et hoida ära soovimatut romusõidukite vedu on asjakohane kehtestada miinimumnõuded ja veodokumendi nõue ka kasutatud sõidukite saadetistele.

Mootorsõidukite osadele korduskasutuseks ettevalmistamisele eraldiseisvate spetsiifiliste eesmärkide kehtestamine vähendab jäätmete teket.

Eesmärgid:

- Tarbijate keskkonnateadlikkus on kasvanud ning tarbija teeb teadlikke otsuseid, eelistab kestlikke tooteid.
- Kasutatud sõidukite sisseveole on kehtestatud miinimumnõuded, mis tõendavad, et tegemist on kasutatud sõidukiga, mitte romusõidukiga.

Eelnõu

- Romusõidukite osadele on kehtestatud eraldiseisvad spetsiifilised korduskasutuseks ettevalmistamise eesmärgid.

Põllumajandusplast

Põllumajandusplasti kasutamisel tekkinud jäätmete teke sõltub suuresti tarbija teadlikkusest ning tarbimise tasemest. Jäätmetekke vältimisel mängib olulist rolli säästev tarbimine ja korduskasutatavate toodete tootmine. Põllumajandusplasti kasutamisel tekkivaid jäätmeid on võimalik vähendada rajades püsivaid nõuetele vastavaid silohoidlaid.

Eesmärk:

- Tarbijate keskkonnateadlikkus on kasvanud ning tarbija teeb teadlikke otsuseid, kasutatakse põllumajandusplasti säästlikult.

Pakendijäätmed

Pakendijäätmete teke sõltub suuresti tarbimise tasemest. Majanduskasvuga ja tarbimise suurenemisega on ka kasvanud pakendijäätmete kogused. Pakendijäätmete vältimisel mängivad olulist rolli pakendatud kaupade tootjad ja kaubandus, kes saavad pakendijäätmete kogust mõjutada pakendidisaini (sh korduskasutuspakendi kasutamise) ja –koguse kaudu. Eestisse sisse toodud pakendatud kaupade osas on kohalike meetmetega raske pakendidisaini ja -kogust muuta. Küll aga saavad seda teha kohalikud pakendatud toodete tootjad ja kaubandus. Paljud tööstusettevõtted on juba astunud samme, et vähendada turule lastavaid pakendite koguseid ja suurendada ringlussevõetavate pakendite osakaalu. Samuti on arendatud rühma- ja veopakendite osas korduskasutatavate pakendite kasutamise süsteemi.

Pakendijäätmete teket aitavad vähendada pakendivabad poed, mis hetkel on pigem nišipoed, kuid ka suuremad jaekauplused on hakanud pakkuma enda sortimendis pakendivabasid valikuid või võimalust tooteid otsa täitepakendisse ja tarbija enda pakendisse. Paljudes müügikohades pakutakse tarbijatele võimalust osta kuuma jooki enda topsi ning selle motiveerimiseks pakutakse ka hinnasoodustust.

Müügipakendite osas on korduskasutuspakendid kõige pikemat aega kasutusel olnud klaaspudelite näol, mis kogutakse tagatisrahasüsteemi kaudu kokku ning tootjad saavad pudeleid uuesti kasutada. Samas hetkel on klaaspudelite kokkukogumine ja uuesti kasutamine majanduslikult otstarbekas üksnes suurematele tootjatele. 2021. aastal alustasid Eestis tegutsemist mitmed korduskasutuspakendite kasutamise lahendusi pakkuvad ettevõtted, kes pakuvad tootlustusastutest võimalust valmistoit ja jooki kaasa osta korduskasutatavas pakendis, mille tarbija saab pärast kasutamist tagastada. Samuti on katsetamisel süsteemide laiendamine jaekauplustesse ja toidu eelpakendamiseks.

Järjest rohkem korraldatakse avalikke üritusi selliselt, et ühekordselt kasutatavate nõude asemel kasutatakse korduskasutatavaid alternatiive. Turule on tulnud ettevõtted, kes on suutelised ka suuremaid üritusi korduskasutatavate nõudega teenindama ning selliselt hoitakse ära jäätmete teke ja üritusega ei kaasne prügistamise probleemid

Pakendijäätmete eesmärgid

1. Vähendada pakendijäätmete teket inimese kohta 2028. aastaks vähemalt 5% võrreldes 2018. aastaga.

Eelnõu

2. Vähendada ühekordselt kasutatavate plastist toidupakendite ja joogitopside tarbimist 2026. aasta lõpuks 25% võrrelduna 2022. aastaga.

Biolagunevad jäätmed

Biolagunevate jäätmete laiemalt ja kitsamalt biojäätmete tekke vähenemist saab eelkõige mõjutada toidujäätmete tekke vähendamise kaudu. Eri toidutarneahela sektorites on toidujäätmete tekke vähendamise võimalused erinevad. Tootmises ja toidutööstuses tähendab see näiteks suuremat ressursitõhusust, lühemaid tarneahelaid ja jääkidest lisaväärtusega uute toodete tootmist. See mõjutab lisaks köögi- ja sööklajäätmete hulka kuuluvatele biojäätmetele ka muid biolagunevaid jäätmeid, mis tekivad näiteks esmatootmises ja toiduainetööstuses. Kaubanduses ja toitlustuses tähendavad toidujäätmete tekke vähendamise võimalused näiteks müügi planeerimist ja prognoosimist, läheneva realiseerimistähtajaga kaubale allahindluste tegemist ning toiduainetamise edendamist. Kodumajapidamiste toidujäätmete ja toiduraiskamise teket saab vähendada tarbimisharjumuste kujundamise kaudu, mis tähendab, et oluline roll on tarbija teadlikkuse tõstmisel. Tarbija valikud mõjutavad toidujäätmete teket ka väljaspool kodu.

Eesmärgid:

- 1) Toidujäätmete teke väheneb kogu toidutarneahelas igal aastal (kg/in/a)

Põlevkivitööstuse jäätmed

Eesmärk – Põlevkivijäätmete tekke vähendamine

2017. a Riigikogu poolt heaks kiidetud „Kliimapolitika põhialused aastani 2050“ (KPP 2050) strateegiadokumendiga on seatud Eesti pikaajaliseks sihiks vähendada kasvuhoonegaaside heidet 2050. aastaks ligi 80% võrreldes 1990. aasta heitetasemega. Samas on Eesti juba integreerinud riikliku 2050 kliimanetraalsuse eesmärgi oma pikaajalisse arengustrateegiasse Eesti 2035, mis võeti Riigikogu poolt vastu 12.05.2021. Ühtlasi seab „Eesti 2035“ eesmärgiks ülemineku kliimanetraalsele energiatootmisele. See kõik avaldab tugevat mõju põlevkivisektorile. Põlvkivi kasutamine väheneb.

Kehtivaks põlvkivi energeetilise kasutamise ja õli tootmise PVT-järelduste nõudeks on jäätmete tekke ja kõrvaldamisvajaduse vähendamine, rakendades prioriteetsuse järjekorras meetmeid, mis tagavad jäätmete tekke vältimise, sh tekkivate ainevoogude käsitlemise kõrvalsaadustena, võimaldavad nende protsessi tagasisuunamist, ringlusvõttu, kordus- ja taaskasutamist.

Põlvkivi arengukava (PAK) on riigi jaoks olulise tähtsusega strateegiline dokument valdkonna arengu suunamiseks, milles määratakse põlvkivi kasutamise arengu strateegilised eesmärgid ning kirjeldatakse nende saavutamiseks vajalikke meetmeid ja tegevusi. Seetõttu on riigi jäätmekavas põlvkivijäätmete teemat käsitletud lühidalt, et vältida teemade kordamist. Põlvkivijäätmete tekke vähendamine sõltub paljuski kaevandamis- ja töötlemismahtudest, mis omakorda on mõjutatud suurematest globaalsetest trendidest, nt energiajulgeolek ja EL kliimapolitika arengusuunad, mis pole selgelt ettenähtavad või siseriiklikult reguleeritavad.

Tekstiilijäätmed

Tekstiilijäätmete ringlussevõtuks puudub praegu veel Eestis ja Euroopas piisav võimekus. Seetõttu tuleb igati ennetada tekstiiliesemete jäätmeteks muutumist. Esmalt on oluline kehtestada

tekstiili ja tekstiilijäätmete edasise kogumise ja käitlemise korraldamise **seaduslik raamistik ja majanduslikud meetmed**. Selleks on peamiselt kolm võimalust – tootjavastutuse kehtestamine tekstiiltoodetele, riigikeskne lähenemine või kohalike omavalitsuste keskne lähenemine. Tootjavastutuse korral oleks toote ostmisel hinna sees juba selle kogumise ja käitlemise kulu, see tõstaks toote hinda, kuid tekstiilijäätmete äraandmine oleks tarbijale tasuta. Tootjatel (tekstiili turule panijatel) oleks kohustus korralda ka tekstiilijäätmete ringlussevõtt vastavalt kehtestataavale sihtarvule, mis omakorda motiveeriks tootma ja turustama kestlikumaid tooteid. KOV keskse lähenemise korral kantaks tekstiilijäätmete kogumise ja käitlemise kulud kohaliku omavalitsuse jäätmetasu (või -maksu) kaudu. Riigikeskse lähenemise korral koguks riik vastava maksu või tasu tekstiiltoodete turule panijatelt ning korraldaks keskselt tekstiilijäätmete kogumise ja ringlussevõtu. Vaid Eestis kehtiva tootjavastutuse skeemi välja töötamisega kaasneksid tõenäoliselt komplikatsioonid arvestades, et tekstiiltoodete ostmine ei ole Eesti-keskne, paljud tooted ostetakse ka e-kaubanduse kaudu. EL tasemel plaanitakse jäätmedirektiivi muudatusi muuhulgas seoses tekstiilijäätmetega ning Euroopa Komisjon on kaalumas ka EL ülese tootjavastutuse kehtestamist.

Jäätmeteket aitab vältida võimalikult **kestlike tootete disainimine**. Toodete tootmisel tuleb rohkem tähelepanu pöörata ühekomponentssele tekstiilile, mida on hiljem lihtsam ümber töödelda ja materjalina uuesti kasutusele võtta. Oluline on siinjuures toodete vastavalt märgistamine, mille alusel tarbija saab otsustada kestlikuma või keskkonnasäästlikuma tootmise teel loodud toote kasuks. Tuleb analüüsida jäätmete koguseid ja koostist, et selgitada välja olulisimad fraktsioonid, mille vältimise potentsiaal on kõige suurem. Samuti tuleb hinnata ja katsetada mitterõivastest tekstiilijäätmete (nt vaibad ja madratsid) kogumis- ja töötlemissüsteeme.

Ringmajandusele üleminekul on oluline koht **ringsetel ärimudelitel**, näiteks tekstiili parandus-teenused, renditeenused, korduskasutus, jagamisplatvormid jms. Kasutatud tekstiiltoodete ja rõivaste puhul tuleb investeerida headesse puhastus- ja parandustöökodadesse, kogumis- ja sorteerimissüsteemidesse, mille järgselt saab valida toote või rõiva korduskasutuse, taastootmise või ümbertöötlemise vahel. Samuti tuleks luua ja edendada koostöövorme kasutatud rõivaste ja tekstiili kogujate, omavalitsuste, sortijate, korduskasutajate, jäätmekäitlejate ja teiste osapoolte vahel, mis tagaksid kokku kogutud rõivaste võimalikult suure korduskasutuse ja ringlussevõtu taseme. Ringsete ärimudelite tekkimiseks ja laienemiseks on vaja neid toetada nii rahaliselt kui nõustamise kaudu. Kaaluda tuleks ka majandusmeetmeid nagu näiteks maksuleevendused.

Tekstiiltooteid tuleb ulatuslikumalt sortida, korduskasutada ja ringlusse võtta, sealhulgas tuleb toetada innovatsiooni, teadusarendust ja tööstusrakendusi, mille läbi see võimalikuks osutub. Kui võrd Eestisse imporditakse küllaltki suures mahus korduskasutuse eesmärgil tekstiile ja rõivaid, millest märkimisväärne kogus jääb halva kvaliteedi tõttu kasutusele võtmata ja satub jäätmete hulka, siis tuleb ette näha meetmed, mille läbi saab vähendada ebakvaliteetse tekstiili Eestisse jõudmist. Selliseks meetmeks võib olla näiteks piiri sulgemine imporditava teise ringi tekstiili ja rõiva toomiseks või vastava sertifikaadi välja töötamine, mis annab garantii, et toodavad tooted on kasutuskõlblikud.

Vältimaks kasutuskõlblike tekstiilesemete äraviskamist tuleb luua võimalikult **kasutajasõbralik üleriigiline tekstiili kogumisvõrgustik**. Selle võrgustiku arendamisel tuleks teha koostööd korduskasutusorganisatsioonidega, kellel on selles vallas juba pikaajaline kogemus ning teadmised kasutuskõlblike rõivaste nõudluse ja turgude osas. Sageli antakse rõivad korduskautusse annetuseks. Annetustena kogutud tekstiili edasine käitus tuleks muuta läbipaistvamaks (kuhu tekstiilid liiguvad, kui palju teenitakse nende müügitulu), et suurendada tarbijate usaldusväärsust kogumissüsteemi vastu. Kaaluda tuleks järelevalve tõhustamist ja lihtsa aruandluskohutuse sisseviimist. Ka müümata jäänud tekstiili hävitamise keelamine vähendaks kasutuskõlblike tekstiilesemete jäätmeteks muutumist.

Eelnõu

Tekstiili ja tekstiilijäätmete valdkonna üleminekuks ringmajandusele tuleb erinevaid osapooli kaasates põhjalikult analüüsida olemasolevaid ringset tootmist ja majandamist takistavaid probleemikohti, kaardistada võimalikud lahendused, nende rakendamiseks vajaminev ressursid jms. Seda kõike on asjakohane koondada **riiklikusse tekstiilistrateegiasse** ning selle elluviimiseks taastada vastav koostööplatvorm. Strateegia koostamisel tuleks arvesse võtta juba tekstiilivaldkonnas läbi viidud uuringuid.⁸⁹

Kahtlemata on vajalik ka **teadlikkuse tõstmine** nii tarbijate, kohalike omavalituste kui jäätme-
käitlejate tasemel. Teadlikkust saab suurendada vastavate hariduslike programmide abil lasteaedades ja (üli)koolides ning läbi üldsusele või konkreetsele sihtgrupile mõeldud teavituskampaaniate. Tarbijate teadlikkust on vaja tõsta nii kestlike tekstiilitoodete eelistamiseks, parandusoskuste suurendamiseks, korduskasutuseks sobiva ja mitte sobiva tekstiili eristamiseks ning üldisel tekstiili ringlusevõtu teemal. Ringse tekstiilisüsteemi arendamiseks on vaja arendada ja toetada ka ringdisainiga seotud haridust, et Eestis oleks olemas spetsialistid, kellel on teadmised ja oskused ringsete toodete ja lahenduste arendamiseks.

Eesmärgid:

- 1) Tekstiilesemete tootmisel arvestatakse nende kestlikkusega (kestlik ja teadlik tootmine)
- 2) Tekstiilijäätmete teke väheneb ja tekstiili korduskasutus suureneb igal aastal (kg/in/a)

Plastijäätmete jäätmetekke vähendamise eesmärgid on seotud pakendijäätmete eesmärkidega.

Prügilate ja jääkreostuse teemat kajastatakse peatükis 3.3.

⁸⁹ 2023. aasta algul valmis EKA uuring „[Eestis tekkivate tekstiilijäätmete ringlussevõtu ja tootearenduste lahendused](#)“.

3.2. Ohutu materjaliringluse suurendamine

Käesolevas peatükis on toodud ära olulisemate jäätmeliikide lõikes eesmärgid, kuid konkreet-
sed meetmed, koos vastutajate, ajaraami ja võimaliku rahastusallikaga on kirjas jäätmekava
juurde kuulavas lisas nimega „Riigi jäätmekava 2022-2028 rakenduskava“.

Jäätmeteks muutunud tooted või nende osad/materjalid on väärtuslik toore uue toote valmista-
miseks, st jäätmete ringlussevõttu tuleb vaadata laiemalt ehk see on eelkõige materjaliringlus.
Toodete lihtsaks ringlussevõtuks peavad need olema vastavalt disainitud. Jäätmeid tuleb vää-
rindada ja piiratud ressursside tingimuses võimalikult palju uuesti ringlusse suunata. Selleks
tuleb toetada ringmajanduspõhiste tootmis- ja tarbimismudelite kasutuselevõttu, luua täienda-
vad võimalused ringmajanduse koostööprojektideks - ettevõtete vahelise koostöö ressursside
tõhusamaks kasutamiseks, näiteks tööstussümbioos - ühe ettevõtte jäätmed on teise toore. Ees-
tis on selleks potentsiaali eriti biomajanduse kontekstis, et toota kõrge väärtusega kemikaale,
disainida uudseid puittooteid, arendada tervist toetavaid toite ja jäätmed tervikuna ära kasutada
energia, sh biogaasi tootmiseks. Lisaks on oluline ka jäätmete käitluslahenduste ja valdkonna
innovatsiooni toetamine. Näiteks plast on väga hea materjal, kuid hetkel jäätmetena problee-
miks kogu ELis käitlusvõimekuste puudumise tõttu. Biojäätmed omavad samuti suurt ringlus-
sevõtu potentsiaali. Suur ringlussevõtu potentsiaal on ka ehitus- ja lammutusjäätmetel ning põ-
levkivitööstuse jäätmetel (eelkõige aherainel), mida on võimalik kasutada näiteks tee-ehitusob-
jektidel täitematerjalina (kui toote nõuetele vastav materjal). Ringlussevõtu eelduseks on vas-
tavate kogumisvõimekuste loomise toetamine ja lisaks on vajalik parandada jäätmekäitluses
ohtlike ainete tuvastamise ja käitlemise võimekust, et tagada ohutu materjaliringlus. Tead-
likkuse tõstmine selles valdkonnas on väga oluline tagamaks meile kõigile ohutum keskkond.
Selle saavutamiseks on suurima mõjuga tegevuseks tootearenduse soodustamine ja toetamine
ohtlike ainete kasutuse vähendamiseks, mistõttu on oluline riigil välja töötada meetmed ja suu-
nata sellesse valdkonda ka investeringud. See tähendab, et tuleb edendada tootearendust oht-
like ainete asendamiseks tootmisprotsessides ja toodetes. Lisaks tuleb toetada tootmisettevõt-
teid, kes vähendavad oma tootmises kemikaalide kasutust asendades need vähem kahjulikema-
tega.

Selleks, et vältida jäätmetöötlust, millega ressursid satuvad jäätmehierarhia madalamatele ast-
metele, ning edendada jäätmete ringlussevõttu, on oluline jäätmed liigiti koguda. Jäätmete lii-
giti kogumine tuleb viia mugavale tasemele iga isiku jaoks, olenemata, kas isik paikneb tihe-
või hajaasustusalal. Liigiti kogumise edendamisel on kandev roll kohalikel omavalitsustel, kel-
lel tuleb rohkem panustada jäätmete kogumislahenduste loomisesse. Liigiti kogutud materjali
on võimalik ringlusse suunata, mille läbi väheneb jäätmete ladestamine või põletamine.

Ohutul materjaliringlusel on oma roll ka kliimaeesmärkide saavutamisele kaasaaitamisel. Jäät-
mete ringlussevõtt on üheks oluliseks komponendiks KHG-de heite vähendamisel. Eesmärkide
saavutamisele kaasa aitamiseks tuleb suurendada kohalike ressursside väärindamist, tagades
samal ajal kohalike ressursside jätkusuutliku ja kliimamõjusid ning elurikkuse mõjusid arves-
tava kasutuse. See omakorda tõhustab loodusressursside kasutamist ja aitab vähendada jäätmete
teket. Ringlussevõtuks sobimatute jäätmete kasutamine energiamajanduses aitab vähendada
survet esmasele taastumatule ressursile ja luua jäätmetest väärtust ka siis, kui need enam toor-
meks ei sobi.

Olmejäätmed

Olmejäätmetes sisalduva materjali ringlusse suunamise eelduseks on nende liigiti kogumine ja teiseks toormeks töötlemine. See eeldab kasutajasõbralike ja võimalusel ühtlustatud liigiti kogumise lahenduste olemasolu.

Olmejäätmete kogumise ja käitluse korraldamise kohustus on peasjalikult kohalikel omavalitsustel, kes planeerivad jäätmehooldust oma haldusterritooriumil ning korraldavad hangete kaudu vastavaid teenuseid. Kohalik omavalitsus peaks korraldama jäätme liigiti kogumise ning kogutud jäätmete omanikuna määrama, kuidas neid jäätmeid edasi tuleb käidelda: millised jäätmeliigid ja millises ulatuses tuleb ringlusse võtta, millise osa jäätmetest võib põletada energiasaamise eesmärgil ning millise osa võib prügilasse ladestada. Seeläbi saavad kõik kohalikud omavalitsused panustada olmejäätmete ringlussevõtu sihtarvu saavutamisse.

Olmes tekkivate pakendijäätmete kogumisega tegelevad paiguti nii taaskasutusorganisatsioonid kui ka kohalikud omavalitsused, kusjuures sageli ei ole omavalitsused pakendijäätmete edasise käitluse ja kulude kandmise osas taaskasutusorganisatsioonidega eelnevalt kokku leppinud. Korraldatud jäätmeveo raames kogutud pakendite kogumise ja käitluse kulud maksatakse sageli kinni jäätmevaldaja poolt, kuigi ta on pakendatud kaupa ostes selle käitluskulu juba tasunud.

Senised õiguslikud meetmed ei ole soovitud tulemusi andnud. Olmejäätmete liigiti kogumise tase on madal ja sellega seoses ka jäätmete ringlussevõtu tase. Kohalikud omavalitsused on korraldanud küll olmejäätmete veo, kuid on sageli jätnud korraldamata nende edasise käitluse. KOVID ei vastuta otseselt jäätmehoolduse korraldamise tulemuslikkuse eest. Maailmapanga analüüsis ja Euroopa Komisjoni 2018.a varajase hoiatuse aruandes⁹⁰ on soovitatud panna kohalikele omavalitsustele vastutus ringlussevõtu eesmärkide saavutamise eest koos trahvidega nendele omavalitsustele, kes eesmärki ei täida. Olmes tekkivate pakendijäätmete tulemuslikuma kokku kogumise saavutamiseks on Maailmapanga eksperdid soovitanud kaaluda ka pakendijäätmete kliiringusüsteemi rakendamist. Sellise süsteemi puhul oleks olmes tekkivate pakendijäätmete kokku kogumine KOVI ülesanne (korraldatud jäätmeveo raames). Kokku kogutud pakendijäätmed antakse seejärel taaskasutusorganisatsioonidele üle või korraldatakse ise ka nende edasine käitlus ning sellega seotud kulud tasaarveldatakse TKOdega.

Valitsuse juurde moodustatud rohepoliitika juhtkomisjoni toetava eksperdirühma raportis⁹¹ on seostatud jäätmekäitlussüsteemi arengu pidurdumist pikaajalise olmejäätmete korraldusliku süsteemi toimimise (kohalike omavalitsuste rolli ja tootjavastutuse süsteemi) nõrkusega. Raportis viidatakse, et suurem osa EL liikmesriike on olmejäätmete kogumise ja ringlussevõtu süsteemi rajanud omavalitsuskesksele mudelile. Omavalitsuskeskne jäätmemajandusmudel seisneb selles, et KOV peab arvestust jäätmevaldajate üle, arveldab nendega ja nõustab neid. Seda võib KOV teha iseseisvalt või läbi KOVIDe koostööorganisatsiooni. Eesti seadusandluses on järk-järgult piiratud kohalike omavalitsuste õigusi jäätmehoolduse korraldamisel, mistõttu on vähenenud KOVIDe motivatsioon ja võimalused jäätmehooldust arendada. Sellest tulenevalt teeb ka eksperdirühm ettepaneku määrata jäätmete ringlussevõtu parandamiseks kindlaks omavalitsuste vastutus ja õigused selliselt, et omavalitsustel oleks võimalik neile õigusaktidega pandud jäätmealaseid kohustusi täita. Samuti tuleks riigi poolt soodustada ja motiveerida omavalitsuse omavahelist koostööd jäätmekäitluse korraldamisel. KOVIDe koostöö võimaldaks ära kasutada mastaabiefekti teenuste paremal korraldamisel (nt jäätmeveopiirkonnad).

⁹⁰ Euroopa Komisjoni [aruanne jäätmeid käsitlevate ELi õigusaktide rakendamise kohta](#) ja [varajase hoiatuse aruanne Eesti kohta 2018](#).

⁹¹ Rohepoliitika eksperdirühma raport 2022. Kättesaadav: <https://www.valitsus.ee/media/4870/download>

Kohalikele omavalitsustele olmejäätmete ringlussevõtu eest vastutuse määramisega peab kaasas käima kohalike omavalitsuse õiguste laiendamine. Eelkõige on see oluline jäätmehooldussüsteemi rahastamiseks. Ringlussevõtu saavutamine eeldab mahukat jäätmevaldajate teavitamist, kasutajasõbralike jäätmete liigiti kogumise lahenduste loomist, jäätmejaama teenuse arendamist, jäätmevaldajate üle järelevalve tõhustamist, uuenduslike digilahenduste kasutuselevõttu ning uuringute läbiviimist, millega selgitatakse välja olemasolev jäätmete liigiti kogumise tse ja liigiti kogumist takistavad asjaolud. Üks võimalus jäätmehooldussüsteemi rahastada on anda kohalikele omavalitsustele õigus jäätmetasu või -maksu küsimiseks jäätmevaldajatelt.

Lisaks kohalike omavalitsuste motiveerimisele tuleb läbi keskkonnatasude motiveerida jäätmete ringlussevõtu eelistamist jäätmete ladestamisele ja põletamisele. Eestis ei ole seni kehtestatud jäätmepõletustasu ja jäätmete ladestustasu ei ole tõstetud aastast 2015. Jäätmete ladestamine ja energiakasutus on seni üldjuhul majanduslikult soodsamad käitlusviisid kui ringlussevõtt. Paraku makstakse täna endiselt Iru soojuselektrijaamale ka taastuenergia toetust segaolmejäätmetes sisalduva biolaguneva komponendi põletamise eest. See on vastuolus jäätmehierarhiaga, mille kohaselt energiakasutusele tuleb eelistada ringlussevõttu. Seetõttu tuleb biolagunevate jäätmete põletamise eest taastuenergia toetuse maksmine esimesel võimalusel lõpetada. Selle asemel on vaja tekitada nõudlus biolagunevatest jäätmetest toodetud ressursi (teisese toorme) järele.

Kaaluda tuleks ka KOVidele taluvustasu rakendamist uute käitlusrajatiste püstitamisel KOVi territooriumile. Seni on uute rajatiste tekkimine takerdunud sageli kohalike elanike suure vastuseisu taha ning sellega seoses pikenevad lubade menetlusajad. Ka ettevõtted on välja toonud murekoha, et loa saamine uue tehase rajamiseks venib väga pikaks ning seda teades võib ettevõtte plaani elluviimisest üldse loobuda. Probleemi võib aidata lahendada taluvustasu kehtestamine, aga ka parem kohaliku kogukonna kaasamine ning selgitustöö, lube menetlevate ametnike töökoormuse leevendamine ja taotluste kvaliteedi parandamine.

Jäätmete liigiti kogumise edendamiseks tuleb kaaluda ka selliseid meetmeid nagu materjalipõhise kogumise edendamine, jäätmete liigiti kogumise lahenduste ühtlustamine, korraldatud jäätmeveo teenuse hinnastamise reguleerimine ning järelevalve tõhustamine. Materjalipõhist kogumist tuleks kaaluda eelkõige paberi ja kartongi puhul. Praegu kogutakse eraldi paber- ja kartongpakendit TKOde poolt ning paberit ja kartongi (vanapaberit) kohalike omavalitsuste korraldatud kogumise kaudu. Praktikas on need konteinerid riskasutuses, st pakendeid pannakse vanapaberi konteinerisse ja vanapaberit pakendikonteinerisse. Vale kasutus põhjustab nii TKOdele kui KOVidele (avalike vanapaberi konteinerite puhul) või jäätmevaldajatele (vanapaberi tekkekohalt äraandmisel) täiendavaid kulusid. Segasemaks teeb nende eristamise ka asjaolu, et mõlema jäätmeliigi konteineri soovituslik värv on sinine. Seetõttu tuleks kaaluda paberi ja kartongi puhul materjalipõhisele kogumisel üleminekut. Alternatiiviks on näiteks perioodikale tootjavastutuse kehtestamine, mis juhul perioodika tootja (trükiettevõtte) kannaks perioodika kokku kogumise ja käitlusega kaasnevad kulud.

Jäätmete liigiti kogumise korraldus on kohalikes omavalitsustes lõikes üsnagi erinev. Korraldatud jäätmeveo raames on mõnes KOVis võimalik ära anda vaid ühte liiki jäätmeid, mõnes aga kuni kümme liiki jäätmeid. Jäätmejaama teenused on samuti KOVides erinevad nii hinnastamise, lahtiolekuaegade kui vastuvõetavate jäätmeliikide osas. Ka muude jäätmete kogumine (pakendid, tekstiil, ohtlikud jäätmed, suurjäätmed) on KOVide lõikes erinevad. Ka konteineritel olevad märgistused on väga erinevad. Kõik see tekitab jäätmevaldajates segadust, mis omakorda takistab jäätmete liigiti kogumise edenemist. Olukorra lahendaks kolme või nelja jäätmete liigiti kogumise lahenduste paketi välja töötamine. Paketid kujutaksid endast

Eelnõu

kasutajasõbraliku ja kuluefektiivse liigiti kogumise taristu terviklahendust arvestades vastava KOVi eripärasid. Vastavate pakettide rakendamiseks tuleb välja töötada toetusmeede kohalikele omavalitsustele.

Kohalikud omavalitsused saavad jäätmete liigiti kogumist otseselt mõjutada läbi jäätmeteenuste hinnastamise. Kulude ristsubsideerimine on juba üsna tavapärane, kuid pole kaasa toonud märkimisväärset tõusu liigiti kogumises. KOVide praktika selles osas on üsna erinev, ning sageli on endiselt kõige mugavam just segaolmejäätmete äraandmine (teenust võimaldatakse automaatselt ja kõige sagedamini). Kui sellise mugava teenuse hind on biojäätmete, pakendijäätmete või vanapaberi äraveo teenustasust vaid paari euro võrra kallim, siis ei motiveeri see paljusid elanikke või ettevõtteid oma harjumusi muutma. Siinjuures on oluline ka vastutuse tekkimine. Jäätmevaldaja peaks mõistma, et jäätmete liigiti kogumine on tema kohustus ja vale käitumise puhul tuleb tal vastutada (näiteks maksta kordades kõrgemat teenustasu). Selle juurutamiseks on vaja tugevdada järelevalvet. Jäätmehoolduse osas järelevalve tegemiseks puudub täna paljudel KOVIDel nii ajaline kui rahaline ressurss, mõnel juhul ka pädevus. Tuleks edendada KOVide koostööd Keskkonnaametiga, jagada omavahel häid praktikaid ning pakkuda KOVIDele välja erinevaid järelevalve tööriistu (nagu PrügiBinGO).

Efektiivse jäätmete liigiti kogumise korralduse kõrval on väga oluline jäätmete ringlussevõtu võimekuse suurendamine. Eestis võetakse seni ringlusse vaid 29% olmejäätmetest, 43% olmejäätmetest põletatakse energia saamise eesmärgil. Arvestades, et olmejäätmetest suur osa on biojäätmed ja plastid, tuleks edendada ja toetada nende käitluslahenduste tekkimist. Ringlussevõtu võimekuse suurendamiseks on välja töötamisel struktuurifondide toetusmeede.

Biojäätmed on väärtuslik ressurss, mille kogused lähiaastatel suurenevad, kuid ringlussevõtu võimekus pole selleks täna veel piisav. Maailmapank on jäätmevaldkonna tervikanalüüsis soovitanud kogumisüsteemidesse ja taristusse investeerimise ning teadlikkuse tõstmisega tõsta biojäätmete liigiti kogumist Euroopa parimate süsteemide tasemeni ehk vähemalt 65%-ni. Sellele lisandub kohtkompostitav biojäätmete kogus. Oluline on edendada teadlikkust korrektsest kohtkompostimisest ja sellest, milliseid tingimusi vajavad lagunemiseks toidujäätmed ning milliseid aia- ja haljastujäätmed. Saavutades liigiti kogumise taseme vähemalt 65% biojäätmete kogutekkest, suunates liigiti kogutud jäätmed maksimaalselt ringlusesse ning arvestades biojäätmete tekke ja ringlussevõtu hulka ka kohtkompostitavaid koguseid, on vajalik saavutada hiljemalt aastaks 2028 vähemalt 68% biojäätmete ringlussevõtu tase.

Ringlussevõtt võib toimuda koos teiste biolagunevate jäätmetega (käsitletud biolagunevate jäätmete peatükis). Biojäätmete ringlussevõttuga (R3o) tegelevad Tallinna Jäätmete Taaskasutuskeskus Harjumaal, Väatsa prügila Järvamaal, Paikuse prügila Pärnumaal, Eesti Keskkonnateenused Aardlapalus Tartumaal. 2022.a alustas tööd biojäätmetest biogaasi tootev tehas Harjumaal Maardus, mille käitlusmaht on 20 000 t/a. Puuduolev käitlusvõimekus on seega umbes 70 tuhat tonni. Arvutuslikult on biojäätmete koguteke maakonniti järgmine (keskmine biojäätmete teke 101 kg/in/a korrutatuna elanike arvuga maakonnas 2020.a):

- Harjumaa – 62 200 tonni
- Tartumaa – 15 500 t
- Ida-Virumaa – 13 800 t
- Pärnumaa – 8800 t
- Lääne-Virumaa – 6000 t
- Viljandimaa – 4700 t
- Võrumaa – 3600 t
- Saaremaa – 3400 t

Eelnõu

- Raplammaa – 3400 t
- Järvamaa – 3000 t
- Jõgevamaa – 2900 t
- Valgamaa – 2800 t
- Põlvamaa – 2500 t
- Läänemaa – 2100 t
- Hiiumaa – 1000 t

Uute biojätmete ringlussevõtu võimekusega käitluskohtade rajamisel tuleks lähtuda läheduse põhimõttest ning rajada neid eelkõige piirkonda, kus olemasolev ringlussevõtu võimekus ei ole seal tekkivate jätmete käitlemiseks piisav.

Eesmärk

1. Kohalikud omavalitsused on motiveeritud korraldama jätmete liigiti kogumist ning liigiti kogutud jätmete materjalina ringlusse suunamist.
2. Eestis on olemas piisav olmejäätmete korduskasutuseks ettevalmistamise ja ringlussevõtu võimekus ja seda toetav majanduslik raamistik, mis võimaldab täita 2025. ja 2030. a olmejäätmete korduskasutuseks ettevalmistamise ja ringlussevõtu sihtarve ning väärindada jäätmetes sisalduvat ressursi toormena

Ehitus- ja lammutusjätmed

Eestis on kõrge ehitus- ja lammutusjätmete taaskasutusmäär, kuid väga suure osa taaskasutusest moodustab kasutamine tagasitäiteks. 2020. aastal kasutati tagasitäiteks ca 38% tavajätmete hulka kuuluvatest ehitus- ja lammutusjätmetest, samas ringlussevõtu osakaal oli ainult 5%. Oluline on suurendada ehitus- ja lammutusjätmete materjalina ringlussevõtu (sh korduskasutuseks ettevalmistamise) osakaalu.

Ehitusvaldkonnas on ohutu materjaliringluse suurendamiseks oluline uute hoonete ehitamisel ja olemasolevate hoonete renoveerimisel vältida ohtlikke aineid sisaldavate ehitusmaterjalide kasutamist. Juba tekkinud ehitus- ja lammutusjätmete puhul on nii ohutu materjaliringluse kui jätmete ringlussevõtu vaatest väga oluline materjali kvaliteet - mida puhtam ja kvaliteetsem on materjal, seda rohkem on võimalusi selle uuesti ringlusse suunamiseks. Materjali kvaliteeti aitab parandada jätmete liigiti kogumine nende tekkekohal, st ehitus- ja lammutusobjektidel, ning ehitiste valikuline lammutamine, mille puhul eraldatakse juba hoone lammutamise käigus esemed ja materjalid, mis sobivad uuesti kasutusele võtmiseks ning ohtlikke aineid sisaldavad materjalid, mida ei ole võimalik ringlusse suunata. Näiteks ei ole lubatud asbesti sisaldavate ehitusmaterjalide (nt asbesti sisaldav eterniit) taaskasutamine ning samuti tuleb tähelepanu pöörata püsivaid orgaanilisi saasteaineid sisaldavatele materjalidele. Püsivaid orgaanilisi saasteaineid võivad sisaldada näiteks ehitustegevuses kasutatud plastid, liimid, vuugisegud, kattematerjalid, ehitusvahud, hermeetikud, töödeldud puit jms. Vajadusel tuleb enne jätmete ringlusse suunamist teha analüüsid veendumaks materjali ohutuses.

Jäätmeseaduse kohaselt tuleb ehitise lammutamisel koguda võimalikult suures ulatuses liigiti ohtlikke aineid sisaldavaid materjale ning korduskasutuseks või ringlussevõtuks sobivaid materjale. Täpsemad nõuded ehitus- ja lammutusjätmete liigiti kogumisele on sätestatud kohalike

Eelnõu

omavalitsuste jäätmehoolduseeskirjades, kuid täpsed nõuded võivad omavalitsuste lõikes erineda. Erinevat lähenemist aitaks vältida ehitus- ja lammutusjäätmete liigiti kogumise nõuete sätestamine riiklikul tasandil.

Ehitus- ja lammutusjäätmed on oma olemuselt väga heterogeense koostisega, kuid samas on lammutatavad hooned suuresti samatüübilised ning lammutamisel saadavad materjalid erinevate hoonetüüpide lõikes sarnased. Selleks, et saada infot tüüpsete hoonete lammutamisel tekkinud materjalide omaduste ja edasiste kasutusvõimaluste kohta on oluline hoonetes olevad materjalid kaardistada ning teostada analüüsid ja läbi viia katsetused materjalide reaalsete omaduste hindamiseks. Oluline on ka hoonete lammutamise ja jäätmete liigiti kogumise juhiste väljatöötamine. Samuti on vajalik leida lahendused, mis aitavad viia kokku ehitus- ja lammutustegevuses tekkinud materjalide tekitajad ja võimalikud kasutajad (nt materjalipanga loomine).

Hoonete valikulise lammutamise ning ehitus- ja lammutusobjektidel jäätmete liigiti kogumise suurendamisel on suur roll järelevalvel, mistõttu on oluline pöörata tähelepanu järelevalve tõhustamisele. Riiklikku järelevalvet ehitus- ja lammutusjäätmete käitlejate üle on võimalik tõhustada eelkõige läbi riskipõhise kontrolli ja digilahenduste kasutuselevõtu. Jäätmete tekkekohtas liigiti kogumise ja nõuetekohaseks käitluseks üle andmise osas järelevalve teostamisel on suur roll kohalikel omavalitsustel. Kohalike omavalitsuste poolse järelevalve tõhustamisele aitab kaasa erinevate digilahenduste kasutuselevõtt nagu näiteks ehitamise ja sellega seonduvate protsesside digitaliseerimine (sh ehitusprojektis jäätmekoguste info väljatoomine) ning hoonete BIM-mudelite kasutamine järelevalveks vajaliku info saamisel. Järelevalve tõhustamise vaatest on oluline kohalike omavalitsuste ehitusspetsialistide koolitamine jäätmekäitluse ja laiemalt ringmajanduse teemadel.

Ehitus- ja lammutusjäätmetest valmistatud materjalide kvaliteedi ja koguste varieeruvuse ning tekke hajutatuse tõttu on esmase toorme kasutamine tellijate jaoks sageli odavam ja riskivabam. Selleks, et edendada teisese toorme kasutamist on oluline välja töötada ringlussevõetud materjalide kasutamist edendavad majanduslikud stiimulid ja riigihangete tingimused. Oluline on ka EL struktuurivahenditest ringmajandusse suunatavate toetuste jätkamine, sh toetused ettevõtete ressursitõhususse ja jäätmekäitlusele nii tehnoloogia kui taristu arendamiseks.

Poliitilise prioriteedi olemasolul on võimalik suurendada jäätmete ringlussevõttu läbi teisese toorme kasutamise kohustuslikuks muutmise, kuid samas on vajalik arvestada asjaoluga, et teisese toorme kasutamine on sageli klassikaliste ehitusmaterjalide kasutamisest kallim, selle omadused võivad varieeruda ning ei pruugi vastata kvaliteedinõuetele ning suuremate objektide korral võib osutuda probleemiks samatüübilise materjali koguste tagamine. Lisaks kaasnevad teisese toorme kasutamisega erinevad kaudsed mõjud (transpordi täiendav läbisõit jne). Tulevalt eelnevast vajab teisese toormega seonduv veel täiendavaid uuringuid, mistõttu ei ole hetkel otstarbekas teisese toorme kasutamise kohustuslikuks muuta. Lähiaastatel saab teisese toorme kasutamist taristuehituses suurendada eelkõige läbi Transpordiameti kui suurima teehitusprojektide hankija ning Rail Baltica raudtee ehituse.

Eesmärgid:

- Suurendada ehitus- ja lammutusjäätmete materjalina ringlussevõttu (sh korduskasutuseks ettevalmistamist) selliselt, et 2028. aastaks võetakse ringlusse 40% tekkinud tavajäätmete hulka kuuluvatest ehitus- ja lammutusjäätmetest (välja arvatud kivid ja pinnas ning süvenduspinnas).

Eelnõu

- Kasutada taristuehituses 5% ringlussevõetud materjali (ehitus- ja lammutusjäätmel, põlevkivitööstuse jäätmel, kaevandamisjäätmel jms).
- Tõhustada järelevalvet ehitus- ja lammutustegevuses tekkinud jäätmel liigiti kogumise ning edasise käitluse üle.

Ohtlikud jäätmel

Ohtlike jäätmel ohutu materjali ringlust suurendab korrektne jäätmehooldus.

Keskkonnaministeerium edastas 2020. aastal kohalikele omavalitsustel jäätmelvaldkonna soovituskirja, mis käsitles jäätmel liigiti kogumist. Keskkonnaministeerium soovitas jäätmel liigiti kogumise visuaali lihtsustamiseks võimalusel kasutada värvilahendusi. Värvilahendused on soovituslikud lisada kohalike omavalitsuste jäätmehoolduseeskirjadesse. Tulevikus peaks olema eesmärgiks kasutada toote tootmisel selliseid materjale, mis ei sisalda ohtlike aineid, näiteks tuleb vähendada/eelistada pinnakatete valmistamisel ja kasutamisel selliseid tooteid, mis ei sisalda ohtlike aineid või vähendada ohtlike ainete kasutamist toodetes.

Enne jäätmel taaskasutamist või selle ajal tuleb eemaldada tekkinud jäätmelst ohtlikud ained, segud ja komponendid, et hõlbustada jäätmel edasist töötlemist. Jäätmehoolduses on vaja kasutada tõhusaid meetmeid, mis soodustavad jäätmel hilisemat ringlussevõttu. Kui tooted, materjalid ja ained muutuvad jäätmel, võib ohtlike ainete olemasolu muuta need jäätmel ringlussevõtuks või kvaliteetsete teisete toorainete tootmiseks sobimatuks ja sellega võivad ressursid sattuda jäätmehierarhia madalamatele astmetel.

Oluline suurendada riigipoolset initsiatiivi ja rakendada regulatiivseid meetmeid ohtlike jäätmel taaskasutuspotentsiaali realiseerimiseks. Ohtlike jäätmel käitlusel on oluline lähtuda jäätmehierarhiast. Ohtlike jäätmel taaskasutamisele tuleb eelistada ringlussevõttu, nt õli sisaldavate jäätmel, lakkide ja värvide osas tuleb võimalusel teostada regenererimist energia- kasutuse või kütusekomponendi asemel. Põlevseguisid peaks valmistama vaid nendest jäätmel, mille liigiti ringlussevõtt ei ole võimalik.

Oluline on prioritseerida koostöös Keskkonnaametiga tegevusi, mis on vajalikud oluliste jäätmekäitlusvõimaluste loomiseks, eriti nende ohtlike jäätmel puhul, mis kipuvad ladudesse kuhjuma ning mille ekspordi või käitlemise võimalused Eestis on piiratud.

Ohtlike jäätmel ladestamise keskkonnatasu peab tagama ohtlike jäätmel ladestamise vähendamise ning taaskasutuse osakaalu suurenemise. Jäätmel ladestamise eest makstav tasu kui majanduslik instrument peab koostöös teiste asjakohaste regulatsioonide ja meetmetelga motiveerima tekkivaid jäätmel keskkonna seisukohast kõige otstarbekamalt käitlema.

Ohtlike jäätmel käitlusel tuleb lähtuda, et jäätmel taaskasutatakse või kõrvaldatakse nende tekkekohale võimalikult lähedal asuvas tehnoloogiliselt sobivas ning tervisekaitse- ja keskkonnanõuetele vastavas jäätmekäitluskohas. Võttes arvesse Euroopa Komisjoni 2021. a novembris tehtud jäätmesaadetiste määruse 1013/2006 muutmise ettepanekut, keelata jäätmel kõrvaldamine teistes liikmesriikides, on oluline tagada Eestis ohtlike jäätmel ladestamise võimekus ning sellega maandada risk, et ohtlikud jäätmel hakkavad kuhjuma. Vaivara OJKK-ga on võimalik tagada ohtlike jäätmel kõrvaldamine ehitades välja neli uut kärge. Vaivara OJKK peaks tagama valmiduse erakorralistele olukordadele reageerida, kui ohtlike jäätmel eraturg mingil põhjusel ei toimi ning tekib vajadus korraldada ohtlike jäätmel erakorralist ladustamist või ladestamist. Lisaks tuleb välja töötada konkreetseid tingimused erakorraliste juhtude lahendamise korraldamiseks.

Eesmärgid:

1. Suurendatakse ohtlike jäätmete ringlusevõtu võimsust ja taaskasutamise võimsust, sh ohtlike jäätmete põletamist energiakasutuse kaudu (R1). Ohtlike jäätmete ringlussevõtt toimub taustauuringu alusel
2. Ohtlike jäätmete kõrvaldamisel lähtutakse jäätmehierarhiast, ladestamise teel kõrvaldatakse ainult neid ohtlikke jäätmeid, mida taaskasutada ei ole võimalik. Vaivara OJKK-s tagatakse ohtlike jäätmete kõrvaldamise võimekus.
3. Tõhustada järelevalvet ohtlike jäätmete käitlemise üle, sh tõhus jäätmete käitlus vastavalt jäätmehierarhiale ning vaheladustamise vähendamine.
4. POSe jms sisadavate ohtlike ainete ringlussevõttu välditakse (täiendada seda eesmärki)
5. Riigil on valmidus vajadusel erakorralistele olukordadele reageerida. Sõlmitud on koostöölepped liikmesriikidega.

Probleemtoodetest tekkinud jäätmed

Elektri- ja elektroonikaseadmete ohutu materjaliringluse suurendamine

Ohtut materjaliringlust toetab tarbija teadlikkuse tõstmine, mille abil väheneb elektroonikaromude viskamine olmejäätmete hulka ning väheneb kodudes hoiustatava elektri- ja elektroonikaseadmete kogus.

Liigiti kogumine on elektroonikaromude eritötluse ja ringlussevõtu tagamise eeltingimus ning vajalik inimeste tervise ning keskkonnakaitse soovitud taseme saavutamiseks. Tarbijad peavad niisuguse kogumise õnnestumisele aktiivselt kaasa aitama ning neid tuleks julgustada elektroonikaromusid tagastama. Hetkel saab tarbija tasuta e-jäätmeid üle anda kohaliku omavalitsuse jäätmejaama või turustajatele 1:1 põhimõtte alusel. Elektroonikaromude kogumise analüüsist⁹² selgub, et tarbija jaoks on ebamugav viia väikeseid seadmeid jäätmejaamade ning võimalusel eelistatakse neid tagastada läheduses asuvasse kauplusesse. Tulevikus võiks toimuda väikeste elektroonikaseadmete tagastamine kõikidesse müügikohtadesse sarnaselt patareide ja akude ning lambipirnidega, mis vähendaks väikeste e-jäätmete sattumist olmejäätmetesse.

Elektroonikaromud sisaldavad väärtuslikku materjali (väärismetalle ja plasti), mida saab kasutada uutes toodetes teise toorainena. Toorainete säästmise eesmärgiga on vaja võtta ringluse elektri- ja elektroonikaseadmetes sisalduvaid väärtuslikke ressursse. Tulevikus peaks elektroonikaromude töötlemine, sealhulgas taaskasutamise, ringlussevõtt ja korduskasutamiseks ettevalmistamise toimuma vastavalt Euroopa standarditele. Kõnealused standardid kajastavad tehnika taset. Elektroonikaromude kõrvaldamist tuleb vältida, va seadmete osade osas, mis sisaldavad püsivaid orgaanilisi saasteaineid.

Oluline on EL struktuurivahenditest ringmajandusse suunatavate toetuste jätkamine, sh toetus edetevõtete ressursitõhususse ja jäätmekäitlusse nii tehnoloogia kui taristu arendamiseks. Ringmajandusse suunatavate toetuste jätkamine võimaldab elektroonikaromude tõhusat ringlussevõttu ning tagada väärtuslike materjalide taaskasutamise.

⁹² Identifying the impact of the circular economy on the Fast-Moving Consumer Goods Industry: opportunities and challenges for businesses, workers and consumers – mobile phones as an example“

Eesmärgid:

1. Tarbija keskkonnateadlikkus kasvab, elektroonikaromude osakaal segaolmejäätmetes väheneb võrreldes 2020. aastal teostatud uuringuga.
2. Elektroonikaromude kogumise, taaskasutamise ja ringlussevõtu sihtarvud saavutatakse 2022-2028
3. Tuvastatakse free-riderite osakaal 2025. aastal, free-riderite kogus väheneb 2025. aastaga võrreldes, lahendatakse e-kaubanduses tegutsevate free-riderite probleem
4. Järelevalve tõhustamine, Illegaalne ja ebatõhus jäätmekäitlus väheneb

Patarei- ja akujäätmete ohutu materjaliringluse suurendamine

Kogumise sihtarvu saavutamist mõjutab tarbija teadlikkus, teabekampaaniate tõhusus, kogumiskoha nähtavus, kogumisvõrgustiku tihedus, tugevam järelevalve andmete kvaliteedi üle ning riigi ja kohaliku omavalitsuse koostöö.

Kantavate patareide ja akude liigiti kogumist on võimalik tõhustada tootele lisatavate selgete märgiste ja sümbolite, müügikohas nähtaval oleva teabe ja internetipõhiste kauplemiskohtade kaudu ning tõhusa teabekampaaniga. Tootjad ja turustajad peaksid aktiivselt osalema lõppkasutajate teavitamises sellest, et patareisid ja akusid tuleks koguda eraldi, et kogumissüsteemid on kättesaadavad ja et lõppkasutajatel on oluline roll patarei- ja akujäätmete keskkonna seisukohast optimaalse käitlemise tagamisel. Teabe avaldamisel kõikidele lõppkasutajatele tuleks kasutada nüüdisaegset infotehnoloogiat. Teave tuleks esitada kas klassikaliste vahendite, näiteks väli-, plakati- ja sotsiaalmeediakampaaniate kaudu või uuenduslikumate vahendite abil, näiteks patareile või akule kantud ruutkoodiga elektrooniline juurdepääs veebisaitidele. Tootjad peaksid tegema turustajatele ja ettevõtjatele ning muudele jäätmekäitlejatele, kes tegelevad remondi, taastamise, korduskasutamiseks ettevalmistamise, töötlemise ja ringlussevõtiga, kättesaadavaks teabe patarei- ja akujäätmete ladustamise ja kogumise suhtes kohaldatavate ohutus- ja kaitsemeetmete, sealhulgas tööohutuse kohta.

Tootjavastutuse meetmeid on vaja tõhustada, kõikidel tootjatel peaks olema laiendatud tootjavastutus oma patareide ja akude käitlemise eest nende olelusringi lõpus. Laiendatud tootjavastutusega seotud kohustusi tuleks kohaldada kõikide tarneviiside, sealhulgas kaugmüügi suhtes. Selleks tuleks välja selgitada free-riderite osakaal ning kaasata senisest paremini tootjavastutussüsteemidesse ka e-kaubanduse kaudu EL-i imporditavaid tooteid.

Patareide- ja akujäätmete käitlusel tuleb lähtuda jäätmehierarhiast, milles seatakse esikohale akude taastamine, akude korduskasutuseks ettevalmistamine, kasutusotstarbe muutmine ja ringlussevõtt. Patareide- ja akujäätmete kasutusotstarbe muutmise, taastamise, ringlussevõtu osas on vaja analüüsida käitluse võimaluste loomise ja toetamise vajadust.

Tööstuslikke patareisid ja akusid ning elektrisõidukiakusid, mis ei sobi enam algseks otstarbeks, milleks need toodeti, võib kasutada muul otstarbel paiksete energiasalvestusakudena. Tekkimas on kasutatud tööstuslike patareide ja akude ning elektrisõidukiakude taaskasutusturg ning seega tuleks jäätmehierarhia praktilise kohaldamise huvides määratleda erieeskirjad, et võimaldada vastutustundlikku kasutatud patareide ja akude kasutusotstarbe muutmist, võttes

Eelnõu

samal ajal arvesse ettevaatuspõhimõtet ja tagades lõppkasutajatele kasutamise ohutuse. Iga kasutatud patarei ja aku puhul tuleks hinnata selle seisukorda ja olemasolevat mahutavust, et teha kindlaks, kas see sobib kasutamiseks algsest erineval otstarbel.

Oluline on EL struktuurivahenditest ringmajandusse suunatavate toetuste jätkamine, sh toetused ettevõtete ressursitõhususse ja jäätmekäitlusse nii tehnoloogia kui taristu arendamiseks. Ringmajandusse suunatavate toetuste jätkamine võimaldab parandada patareide ja akude ringlussevõtu võimalusi ning tagada väärtuslike materjalide taaskasutamine.

Eesmärgid:

1. Tarbija keskkonnateadlikkus kasvab. Kantavate patareide- ja akujäätmete osakaal seagaolmejäätmetes väheneb, 2028. aastal on patarei- ja akujäätmete kogus olmejäätmetes väikesem võrreldes 2024. aastaga
2. Patarei- ja akujäätmete kogumise, taaskasutamise ja ringlussevõtu sihtarvud saavutatakse 2022-2028
3. Akujäätmete töötlus lähtub jäätmehierarhiast ning vaheladustamine väheneb. Tööstuslike, kergtranspordivahendite ja elektrisõidukite akude osas suureneb kasutusotstarbe muutmine ja akude taastamine võrreldes
4. Tuvastatakse free-riderite osakaal 2025. aastal, free-riderite kogus väheneb 2025. aastaga võrreldes, lahendatakse e-kaubanduses tegutsevate free-riderite probleem

Romusõidukite ohutu materjaliringluse suurendamine

Eesti Liiklusregistris on 30.09.2020 seisuga mitteaktiivses osas 180 946 sõidukit, mis on üle 10 aasta vanad, kuid ei ole käinud aastaid tehnõlevaatusel ega oma liikluskindlustust. Romusõidukite direktiivi hindamisel leiti, et üle tuleks vaadata liikmesriikide registreerimissüsteemid, mis võimaldavad sõiduki omanikul tasuta ajutiselt või määramata ajaks deklareerida, et sõiduk pole mõeldud avalikel teedel kasutamiseks. Lisameetmete kehtestamine määramata ajaks kasutamise eest vähendab sõiduki omaniku soovi sõiduk määramata ajaks liiklusregistrist kustutada ning nende sisseseadmine motiveerib sõiduki omanikke langetama oma sõidukite suhtes kiireid ja konkreetseid otsuseid. Sõiduki omanikule, kes annab sõiduki üle keskkonnaluba omavale jäätmekäitlejale, väljastatakse lammutustõend. Lammutustõendiga kustutatakse kasutuselt kõrvaldatud sõiduk liiklusregistrist tasuta ning sellisel juhul sõiduki omanikule lisameetmed ei rakendu. Sõiduki omanikule, kes annab oma kasutuselt kõrvaldatud sõiduki keskkonnaluba omavale jäätmekäitlejale, sellisel juhul mõju ei avalduks. Näiteks tasu või muu meetme kehtestamisel peab kasutuselt kõrvaldatud sõiduki omanik kiiremini otsustama, kas ta plaanib sõidukit tulevikus veel kasutada või mitte.

Kadunud sõidukite hulka suurendab ka kasutuselt kõrvaldatud sõidukite töötlemine tegevusloata töötlemiskohtades, kus sõiduki lammutamisel lammutustõendit ei väljastata. Illegaalsed romusõidukite käitluskohad on koormavaks avalikule sektorile ning keskkonnale (õhk, vesi) ja inimese tervisele, kui õnnetused juhtuvad asustatud kohas, mistõttu on oluline tõsta sõiduki omaniku motivatsiooni viia kasutuselt kõrvaldatud sõiduk ametlikku käitluskohta.

Hetkel on olukord, kus illegaalsed käitluskohad on võimelised rohkem maksma romusõiduki eest, kui keskkonnaluba omav jäätmekäitleja. Keskkonnaluba omav jäätmekäitleja käitleb romusõidukeid vastavalt kehtestatud nõuetele, mis on kulukam, ajamahukam ja nõuab investee-

Eelnõu

ringuid, mistõttu on keskkonnaluba omaval jäätmekäitlejal raskem konkureerida illegaalse jäätmekäitlejaga, kes ei käitle jäätmeid vastavalt kehtestatud nõuetele. Täieulatusliku laiendatud tootjavastutuse süsteemi korral peaksid tootjad looma tootjate ühenduse ja kandma jäätmekäitluse kulud. Teatavate romusõidukite materjalide (näiteks plasti, klaasi, elektrooniliste komponentide) kvaliteetne ringlussevõtt on sageli tehniliselt teostatav ning keskkonnasäästlik, kuid see jäetakse vähese kasumlikkuse tõttu enamasti tegemata, materjalide hind ei kompenseeri selle eemaldamise kulusid. Kuna mootorsõidukites olev kõikide materjalide hind ei kompenseeri selle eemaldamise kulusid, siis on oluline, et eemaldamise kulusid kataksid tootjad. Kulude katmine võimaldaks efektiivsemat ringlussevõttu ja mootorsõidukite osade korduskasutamist. Kavandatav meede tagaks võrdsed tingimused tootjatele, jäätmekäitlejatele ning võimaldaks efektiivsemat ringlussevõttu ja korduskasutamist.

Eesmärgid:

1. Saavutatakse toimiv mootorsõidukite tootjavastus
2. Vähendada mitteaktiivses osas olevate sõidukite hulka, mis on illegaalselt lammutatud või vastab romusõiduki definitsioonile
3. Romusõidukite käitlus toimub efektiivselt, mida tõendab nõuetekohaselt läbiviidud katsepurustamine
4. Tuvastatakse free-riderite osakaal 2025. aastal, free-riderite kogus väheneb 2025. aastaga võrreldes, lahendatakse e-kaubanduses tegutsevate free-riderite probleem
5. Järelevalve tõhustamine

Põllumajandusplasti ohutu materjaliringluse suurendamine

Tarbijaid tuleks muu hulgas hariduse ja teadlikkuse tõstmise kaudu motiveerida muutma oma käitumist. Oluline on teostada tõhusaid teavituskampaaniaid, millega suurendada teadlikkust ohutust materjali ringlusest. Tulevikus peaks põllumajandusplasti jäätmete teadlikkuse tõstmise, kogumise ja ringlussevõtu nõuded olema paremini reguleeritud.

Tarbijal peab olema mugav ja alati võimalik põllumajandusplasti kasutamisel tekkinud jäätmeid üle anda. Selleks, et võimaldada põllumajandusplasti kogumist jäätmejaamadest on vaja parandada põllumajandusplasti kasutamisel tekkinud jäätmete kogumisharjumisi.

Põllumajandusplasti kasutamisel tekkinud jäätmete ilmastikukindel ja lahuskogumine muudest jäätmetest võimaldab jäätmete kvaliteetset ringlussevõttu. Võõristest vabad põllumajandusplastist tekkinud jäätmed omavad suuremat ringlussevõtu potentsiaali.

Põllumajandusplasti kasutamisel tekkinud jäätmete käitlusel tuleb lähtuda jäätmehierarhiast, milles seatakse esikohale jäätmete ringlussevõtt ning seejärel taaskasutamine. Ringlussevõtu osas on vaja analüüsida käitluse võimaluste loomise ja toetamise vajadust.

Toetav regulatsioon ja investeeringud kogumise tõhustamiseks ja ringlussevõtuks võimaldavad ära hoida ringlussevõetavate materjalide sattumist jäätmehierarhia madalamatele astmetele.

Oluline on EL struktuurivahenditest ringmajandusse suunatavate toetuste jätkamine, sh toetused ettevõtete ressursitõhususse ja jäätmekäitlusele nii tehnoloogia kui taristu arendamiseks. Ringmajandusse suunatavate toetuste jätkamine võimaldab jäätmete tõhusat ringlussevõttu ning tagada väärtuslike materjalide taaskasutamise.

Eesmärgid:

1. Põllumajandusplasti kasutaja kogub põllumajandusplasti kasutamisel tekkivaid jäätmed lahus muudest jäätmetest ja väldib nende segunemist teiste jäätmete või materjalidega.
2. Põllumajandusplasti kasutaja kogub põllumajandusplasti kasutamisel tekkivaid jäätmed ilmastikukindlas konteineris või ilmastikukindlas varjualuses.
3. Põllumajandusplasti kasutamisel tekkivaid jäätmete kogumiseks on rajatud vähemalt üks kogumiskoht maakonnas. Põllumajandusplasti kogumisvõrgustik on toimiv ja riigiülene
4. Põllumajandusplasti kasutamisel tekkivate jäätmete käitlus toimub vastavalt jäätmehierarhiale

Vanarehvide ohutu materjaliringluse suurendamine

Tootjavastutuse meetmeid on vaja tõhustada, sh osapoolte õiguste ja kohustuste täpsustamisega, kaasates senisest paremini tootjavastutussüsteemidesse ka e-kaubanduse kaudu EL-i imporditavaid tooteid tagades sellega võrdsetel alustel konkurentsi.

Vanarehvide käitlusel tuleb lähtuda jäätmehierarhiast, milles seatakse esikohale jäätmete ringlussevõtt ning seejärel taaskasutamine ning maapinna täitmine. Ringlussevõtu osas on vaja analüüsida käitluse võimaluste loomise ja toetamise vajadust. Toetav regulatsioon ringlussevõtuks võimaldavad ära hoida ringlussevõetavate materjalide sattumist jäätmehierarhia madalamatele astmetele.

Oluline on EL struktuurivahenditest ringmajandusse suunatavate toetuste jätkamine, sh toetused ettevõtete ressursitõhususse ja jäätmekäitlusse nii tehnoloogia kui taristu arendamiseks. Ringmajandusse suunatavate toetuste jätkamine võimaldab jäätmete tõhusat ringlussevõttu ning tagada väärtuslike materjalide taaskasutamise.

Eesmärgid:

1. Tuvastada free-riderite osakaal 2025. a, free-riderite kogus väheneb 2025. aastaga võrreldes.
2. Free-riderite ja e-kaubanduses tegutsevate free-riderite probleemi lahendamine.
3. Rehvide käitlusel lähtutakse jäätmehierarhiast, eelistatakse ringlussevõttu taaskasutamisele ja täitmisele. Rehvide käitluse tehnoloogia lähtub PVTst
4. Järelevalve tõhustamine

Pakendijäätmete ohutu materjaliringluse suurendamine

1. 2030. aastaks on kõik Eesti turule lastavad pakendid kas korduskasutatavad või ringlussevõetavad.

Ohutu materjaliringluse suurendamiseks on oluline, et juba pakendite disainimisel ja tootmisel on arvestatud ka sellega, et kui lihtsalt on konkreetne pakend ringlussevõetav või korduvalt kasutatav kui pakend pärast kasutamist on jäätmeteks muutunud. Tihti puuduvad ettevõtetel, kes valivad enda kauba pakendamiseks pakkematerjale, piisavad teadmised millega valiku tegemisel arvestama peaks, et aidata kaasa pakendijäätmete ringlussevõtule. Vaja on töötada välja disainijuhend, mis annaks seotud osapooltele vajaliku informatsiooni, milles on arvesse võetud Eesti tingimusi ja võimalusi. Pakendite ohutu ringlussevõtu suurendamisele aitab kaasa monomaterjalidele üleminek. Biolagunevate pakenditega seonduv vajab detailsemat analüüsi ning

selgust, millise jäätmevoo osana peaks toimuma nende edasine käitlemine. Samuti on oluline paika panna nõuded, millele biolagunevast plastist tooted Eesti tingimustes vastama peaks, et sellisest materjalist tooteid Eesti turule lasta tohiks.

2. Suurendada pakendijäätmete ringlussevõttu selliselt, et täidetud oleksid 2025. ja 2030. aasta olme- ja pakendijäätmete ringlussevõtu sihtarvud.

Ohutu materjaliringluse suurendamiseks pakendivaldkonnas on vaja senisest suuremal määral pakendijäätmeid kokku koguda. 2020. aasta andmete kohaselt⁹³ moodustavad pakendijäätmed umbes 32% segaolmejäätmete koostisest ning see protsent ei ole muutunud võrreldes 2013. aastal tehtud sarnase uuringuga⁹⁴. Pakendijäätmete kogumissüsteem on Eestis rakendatud juba üle 15 aasta, kuid tagatisrahata pakendite liigiti kogumises suuri arenguid ei ole olnud. Küll pakutakse teatud Eesti piirkondades järjest enam võimalusi kohtkogumise teenuse võimalust, kuid valdavalt toimub pakendijäätmete kokkukogumine avalike kogumiskonteinerite kaudu, mis võivad teatud juhtudel tarbijate jaoks asuda liiga kaugel, on ebamugavad kasutada või ületäitunud. Samuti on avalike kogumiskonteinerite puhul laialdaseks probleemiks muude jäätmete kui pakendijäätmete äraviskamiseks kasutamine, mis halvendab pakendijäätmete ohutut ringlussevõttu. Eesti taaskasutusorganisatsioonid on küll viimastel aastatel koostöös kohalike omavalitsustega täiendanud avalikke pakendijäätmete kogumiskohti ning vahetanud amortiseerunud kogumisvahendid uute vastu ning teatud piirkondades läinud üle kolme erineva liiki pakendijäätmete kogumisele (plast- ja metallpakend, klaaspakend ning paber- ja kartongpakend), kuid Maailmapanga poolt teostatud Eesti jäätmekäitluse tervikanalüüs⁹⁵ näitas, et selleks, et Eesti riik suudaks täita järjest ambitsioonikamad ringlussevõtu sihtarvud on vaja suurendada pakendijäätmete kohtkogumist. Maailmapanga soovitude kohaselt tuleks kehtestada ka tehnilised miinimumnõuded ja indikaatorid pakendijäätmete liigiti kogumise ja sortimise süsteemile ning luua ühtne kogumissüsteem kogu riigis. Samuti soovitati tulevikus ühildada kohalike omavalitsuste korraldatav vanapaberi ja taaskasutusorganisatsioonide korraldatav paber- ja kartongpakendi kogumine. Eraldada tuleks kodumajapidamiste ja rühma- ja veopakendite kulustruktuurid, et tõsta süsteemi läbipaistvust ja vähendada ristsubsideerimist erinevate kogumisviiside ja materjalide vahel. Analüüs tõi välja vajaduse ka määrata selgelt vastutus turul tegutsevate taaskasutusorganisatsioonide vahel. Selleks tõi Maailmapank välja järgmised võimalused:

- 1) nõuda kehtivate kogumissüsteemide nõuete ja tehniliste miinimumnõuete täitmist, mis jõustamise tulemuseks võib kaasa tuua tegevuste ühendamise ja ühe taaskasutusorganisatsiooni alla koondumise;
- 2) jagada riigi territoorium geograafiliselt taaskasutusorganisatsioonide vahel turuosa ja teenindatavate elanike arvu järgi;
- 3) rakendada kliiringut ehk kulude proportsionaalset jagamist või muud võrdväärset struktuuri;
- 4) luua jagatud vastutuse mudel, kus kohalikud omavalitsused vastutavad pakendijäätmete kogumise eest.

⁹³ „Segaolmejäätmete, eraldi kogutud paberi- ja pakendijäätmete ning elektroonikaromu koostise ja koguse uuring“; SA Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus; 2020. Kättesaadav internetist: https://www.envir.ee/sites/default/files/sortimisuuringu_lopparuanne.pdf.

⁹⁴ „Eestis tekkinud segaolmejäätmete, eraldi kogutud paberi- ja pakendijäätmete ning elektroonikaromu koostise uuring; SA Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus; 2013. Kättesaadav internetist: https://www.envir.ee/sites/default/files/sortimisuuringu_2013lopplik.pdf.

⁹⁵ Jäätmevaldkonna tervikanalüüs. Maailmapank. 2021. Kättesaadav: <https://envir.ee/ringmajandus/jaatmed/jaatmevaldkonna-tervikanaluu>

Süsteemi muutmisel tuleks Maailmapanga hinnangul vaadata üle taaskasutusorganisatsioonide tegevusloa andmise ja tegutsemise nõuded. Muudatustega tuleks kehtestada täpsed nõuded tegevusloa taotlemise ulatusele ja sisule, sealhulgas üksikasjaliku tegevuskava ja finantsprognoside esitamisele, teabevahetusele ja üldsuse teadlikkuse tõstmise programmile. Taaskasutusorganisatsiooni tegevusloa kehtivusaeg peaks Maailmapanga soovitude kohaselt olema piiratud aja ja viieaastase perioodiga. Üle tuleks vaadata ka tegevusloa uuendamise tingimused. Eesmärkide saavutamiseks tuleks suurendada oluliselt teadlikkuse tõstmisele suunatud kulusid. Taaskasutusorganisatsioonide poolt rahastatava teavitustegevuse kulu ühe elaniku kohta peaks soovituslikult olema 1 euro aastas. Maailmapank leidis, et taaskasutusorganisatsioonid peaksid esitama detailsed kommunikatsiooni ja teadlikkuse tõstmise kavad tegevusloa saamise osana.

Maailmapanga soovitude kohaselt tuleks pakendiettevõtetele kehtestada moduleeritud tasud, võttes arvesse pakendite ringlussevõetavust, üksikute pakendiliikide saavutatud ringlussevõtu määra ja ringlussevõetud materjali sisaldust. Maailmapank leidis, et moduleeritud tasud tuleks käsitleda tuluallikana Eesti osamakse maksmisel Euroopa Liidu eelarvesse ringlussevõtmata plastpakendite eest.

Eelnevalt kirjeldatud reformide elluviimiseks soovitas Maailmapank luua eraldi huvirühmadega konsulteerimise platvorm, sest laiendatud tootjavastutuse süsteemi muutmine pakendivaldkonnas nõuab ulatuslikke ja regulaarseid arutelusid huvirühmadega.

Selleks, et kokkukogutud pakendijäätmed jõuaksid suuremal määral ka ringlusse, on oluline suurendada pakendijäätmete tööstuslikku sorteerimise võimekust. Hetkel toimub pakendijäätmete järelsorteerimine valdavalt käsitsi ning visuaalsel vaatluse põhjal ei ole reeglina võimalik erinevaid plastiliike üksteisest eristada. Samuti võetakse Euroopa Liidus suure tõenäosusega pakendite märgistamisel suund, mis võimaldaks pakendite märgistust lasertehnoloogiat kasutades eristada. Selliselt on jäätmekäitlejatel võimalik kiirelt saada pakendimaterjali kohta andmeid ning suunata pakend sobivaimasse käitlusesse. Muudatuste elluviimine vajab investeringuid. Pakendijäätmete, ennekõike plastpakendijäätmete jäätmekäitlusvõimekuse suurendamiseks on vaja uurida võimalikke alternatiive hetkel turul tegutsevatele ringlussevõtu võimalustele. Üheks alternatiiviks mehaanilisele ringlussevõtule on keemiline ringlussevõtt. Eesti ringmajanduse tulevikupotentsiaali ja vajalike meetmete uuringu lisa 2 – plastitööstus⁹⁶ andmetel on arvukad uuringud näidanud, et keemilise ümbertöötlemise peamiseks kitsaskohaks on energiantensiivsus ning sellest tulenev negatiivne keskkonnamõju, mida on kulukas või isegi võimatu juhtida. Samuti tõi uuring välja, et tänaseks ei ole veel laboriväliselt suudetud tõestada meetodi toimimist ja tõhustust tööstuses ega ohutust (nt ringlussevõetud plastis sisalduvate arvukate kemikaalide koostoime ümbertöötlemisel).

Biolagunevad jäätmed

Biolagunevate jäätmete **ringlussevõtt on reguleeritud kolme määrusega**, mis käsitlevad biolagunevate jäätmete lakkamist. Ringlussevõtu edendamiseks on vajalik olemasoleva regulatsiooni üle vaatamine ja lakkamise kriteeriumite rakendamiseks stiimulite loomine. Tuleks kaaluda reoveesette ringlussevõtu tingimuste ümbervaatamist, et vähendada reoveesette jäätmestaatuses põllule viimist. Mõningate jäätmeliikide puhul tuleks kaaluda sertifitseerimise kohustuslikuks muutmist. Sertifitseerimissüsteem toimib kui lakkamise kriteeriumite rakendamise kontrollimehhanism, seda tuleks paremini turundada jäätmekäitlejate seas.

Biojäätmete liigiti kogumise edenedes ning ringlussevõtu eesmärkide suurenedes kasvab vajadus **käitlusvõimsuste** järele. Täiendav vajadus uute käitlusvõimsuste järele on köögi- ja sööklajajäätmete ja aia- ja haljastujäätmete peale kokku vähemalt 70 000 t. Uute käitlusvõimsuste

⁹⁶ <https://ringmajandus.envir.ee/sites/default/files/Plastit%C3%B6stus.pdf>

rajamisel on vaja arvestada olemasolevate käitluskohtade asukohtadega ning tagada biojäätmete käitlemine eri Eesti piirkondades. Näiteks on hetkel käitlusvõimsustes olulised puudujäägid Lõuna-Eestis. Suure biogaasipotentsiaaliga biolagunevad jäätmed tuleks kompostimise asemel suunata kääritisse, väiksema biogaasipotentsiaaliga jäätmed kompostimisrajatisse. Tallinnas oleks Maailmapanga poolt läbi viidud analüüsi kohaselt asjakohane laiendada Tallinna Jäätmete Taaskasutuskeskuse kompostimisrajatist asendades membraankompostimine kinniste tunnelreaktoritega. Arvestada tuleb aga ka vajadusega tagada näiteks saartel ja Ida-Eestis tekkivate biojäätmete käitlemine. Eestis on hulk biogaasijaamasid, mis käitlevad põllumajanduses tekkinud jääke ja jäätmeid, kuid mitte köögi- ja sööklajäätmeid. Neid jaamasid oleks võimalik kohendada ka biojäätmete käitlemiseks ning samades kääritites või rajatavates lisakääritites võtta vastu ka biojätmeid. See eeldab eeltöötlemiseks vajalike seadmete olemasolu, et eemaldada biojäätmetest võõrised (nt plast, metall jm), samuti loomseteks kõrvalsaadusteks klassifitseeritud sisendmaterjali või valminud kääritusjäägi hügieniseerimist/pastöriseerimist. Samuti on oluline olemasolevate käitluskohtade (kompostimisrajatised ja biogaasijaamad) käitlusprotsessi tõhustamine, et edendada jäätmete lakkamise kriteeriumidele vastavust ja neis kohtades ringlussevõttu ehk tootestaatuses komposti ja kääritusjäägi tootmist (R12o asemel on asjakohane käitlustoiming R3o).

Ringlussevõtu edendamine ei ole oluline mitte ainult biojäätmete, vaid ka teiste biolagunevate jäätmete puhul, eelkõige **reoveesette** puhul, mida seni pole ringlusesse võetud. Reoveesete sisaldab kriitilise tähtsusega toorainet fosforit, mistõttu on äärmiselt oluline edendada reoveesete ringlussevõttu ning tagada seeläbi ka fosfori ringlusesse suunamine. Üha rohkem vaadatakse Euroopa suuremates reoveepuhastites fosfori reoveesetest eraldamise poole, kuid toitainete taaskasutamine või ekstraheerimine tähendab suuri investeeringuid ja kõrgeid opereerimiskulusid, mis Eesti väikeste puhastite juures veel kõne alla ei tule. Seetõttu on Eestis veel suur vajadus töödeldud reoveesete otsekasutuse järele. Reoveesete tootena kasutamise osas on valminud uuring, mille tulemused annavad olukorrast parema ülevaate.⁹⁷

Oluline on aga arvestada, et reoveesete on reovee puhastamise käigus tekkiv jääde, mille peamine eesmärk on puhastusprotsessi käigus siduda endasse võimalikult palju saasteaineid. Mida rohkem saasteaineid puhastusprotsessi käigus settega suudetakse reoveest väljutada, seda puhastam on loodusesse suunatud heitvesi. Seega, et looduskeskkonda satuks nii heitvee kui ka reoveesete kasutuse kaudu vähem ohtlikke aineid, tuleb nendega tegeleda juba tekkekohas. Näiteks tööstuses tootmisprotsessides ohtlike ainete käitlemisel kasutada eelpuhasteid või asendada ohtlikud ained keskkonnasõbralikumatega.

Varasemalt on Eesti riigi jäätmekava, aga ka erinevad analüüsid käsitletud regionaalsete olme-reoveesete käitluskeskuste rajamist ja selleks vajalike investeeringute tegemist. Keskkonnaministeriumi 2017. aastal koostatud analüüs⁹⁸ on toonud välja, et suuremate keskuste puhul on võimalik tagada ühtlasemad tingimused, suuremate koguste töötlemine ja seeläbi parem kvaliteet ning jäätmete lakkamise kriteeriumidele vastavus. Suuremate komplekside rajamisega muutub tasuvaks moodsamate tehnoloogiate kasutamine ning sellega koos on võimalik vähendada seni piirkonniti esinevaid haisuprobleeme. Samuti on võimalik suuremate komplekside loomisega saavutada väiksem mõju veeteenuste hinnale võrreldes väiksemate kompleksidega. Suuremate komplekside positiivseks küljeks on oskusteave ja kogemused, mis on saavutatud keerukamate tehnoloogiate kasutamisel. Suurematel kompleksidel on suuremad finantsvõima-

⁹⁷ Eesti Maaülikool ja Tartu Ülikool, 2020. [Reoveesete tootestamise uuring. Lõpparuanne](https://evel.ee/wp-content/uploads/2020/12/KIK-lopuraport-v5-Reoveesete-tootestamise-uuring-lopparuanne-TU-ja-EMU.pdf). Kättesaadav: <https://evel.ee/wp-content/uploads/2020/12/KIK-lopuraport-v5-Reoveesete-tootestamise-uuring-lopparuanne-TU-ja-EMU.pdf>

⁹⁸ Reoveesete käitlemine - peamised probleemid ja võimalikud lahendused. <https://envir.ee/media/797/download>

Eelnõu

lused nii investeringute kui ka kvalifitseeritud töötajate osas. Riigi jäätmekava 2022–2028 perioodil on oluline **koostada teekaart reoveesette käitlemise edendamiseks Eestis ning alustada selle rakendamisega**. Sarnaselt Eestile on reoveesette teekaardi koostamine plaanis ka Soome jäätmekavas.

Teekaardi koostamisel on oluline arvestada ka Euroopa Liidu suundasid ja eesmärke reoveesette käitlemisel ning vajadusel teha teekaardis jäätmekava kehtivuse perioodil kohendusi, kuna jäätmekava koostamise ajal on Euroopa Komisjon reoveesetete direktiivi 86/278/EMÜ üle vaatamas ja uusi meetmeid kaalumas. Jäätmekava kehtivuse perioodil pole välistatud Euroopa Liidu tasandil täiendavad ohutus- ja kvaliteedinõuded reoveesetetele või hoopis teatud juhtudel piirangud reoveesette ringlussevõtuks. Seadusandlikku ettepanekut Euroopa Komisjonilt direktiivi muutmiseks on eeldatavalt oodata 2023. aastal.

Uute biolagunevate jäätmete käitlusrajatiste ehitamiseks ja olemasolevate rajatiste täiustamiseks on vaja pakkuda jäätmekäitlejatele ja kohalikele omavalitsustele rahalisi toetusi, tehnilist tuge ja koolitusi. Toetada tuleks ka selliseid jäätmekäitlusrajatiste lisainvesteeringuid, mis võimaldavad käitluskohas segada komposti kasvupinnasega, et saada koheselt ehitus- või haljastusobjektidel kasutatav kompostmuld. Koolitusi tuleb teha nii käitluslahenduste kui lakkamise kriteeriumite rakendamiseks. Biolagunevates jäätmetest valmistatud toodete kasutamiseks mineraalväetiste asemel põllumajanduses on vaja toetada vastavaid uuringuid ning teha teavitustööd.

Laiemalt on vaja suurendada teadlikkust ja nõudlust biolagunevatest jäätmetest toodetud teisese toorme järele. Saadud ressursil on mitmeid kasutusalasid (näiteks väetis, haljastuses kasutatav muld). Nõudluse suurendamiseks tuleks koostada hankejuhised lähtudes Civitta Eesti AS-i ja Alkranel OÜ 2019. aastal läbi viidud uuringus „Biolagunevatest jäätmetest ja/või reoveesetest saadud materjalide kasutamise võimalused haljastustöid hõlmavates riigihangetes ja karjäärrede korrastamisel“ esitatud soovitustest hankekriteeriumideks.

Eesmärgid

- 1) Eestis on olemas piisav biolagunevate jäätmete ringlussevõtu võimekus, mis võimaldab väärindada biolagunevates jäätmetes sisalduvat ressursi toormena.
- 2) Esmasest toormest väetise kasutamine on järk-järgult asendunud biolagunevatest jäätmetest valmistatud toodete kasutamisega.
- 3) Biolagunevate jäätmete ringlussevõtt suureneb igal aastal.

Põlevkivitööstuse jäätmed

Eesmärgid:

- Võtta põlevkivitööstuse jäätmeid võimalikult suures ulatuses ringlusse;
- Kasutada taristuehituses 5% ringlussevõetud materjali (ehitus- ja lammutusjäätmed, põlevkivitööstuse jäätmed, kaevandamisjäätmed jms).

Tekstiilijäätmed

Rõiva ja tekstiilijäätmete **liigiti kogumise suurendamiseks** tuleb liigiti kogumist rakendada lisaks kodumajapidamistele ka avaliku sektori organisatsioonides (nt haiglad, kaitsevägi, hooldekodud) ja eraettevõtetes. Liigiti kogutud tekstiilijäätmete kokku kogumiseks tuleb luua kasu-

Eelnõu

tajasõbralik kogu Eestit kattev ühtne kogumisvõrgustik. Kaaluda tuleks ka tekstiilijäätmete kogumise ja ringlussevõtu sihtarvu kehtestamist, mis motiveeriks ülejäänud tekstiili ja tekstiiljäätmete kogumise ja käitlussüsteemi toimimist.

Korduskasutuseks kokku kogutud tekstiili sorteerimise võimekus on Eestis juba üsna suur, sorteeritakse nii Eestist kogutud kui ka imporditud tarbijajärgset tekstiili. Tarbijajärgsete tekstiiljäätmete ringlussevõttu aga Eestis ei toimu. **Ringlussevõtu edendamiseks** tuleb jätkata toetuste võimaldamist nii teadus-arendustegevusele kui ka konkreetsete käitluslahenduste rajamisele. Eelkõige on vaja panustada tekstiiljäätmete esmatöötlemise võimekuse tekitamisele (sorteerimine, purustamine ja kiustamine). Tekstiiljäätmete kogumine ja esmatöötlemine võib toimuda kohaliku omavalitsuse vastava infrastruktuuri põhised (sellist lähenemist on rakendatud näiteks Soomes). Eestis tekkivad tekstiiljäätmete kogused on küll väikesed ja see seab küsimuse alla ringlussevõtutehaste kuluefektiivsuse, kuid siiski tuleb sobivate tehniliste lahenduste olemasolul toetada ka tekstiiljäätmest toodetava materjali arendamist (laus- ja komposiitmaterjalid, lõngad). Valdakonna arenguks tuleb tugevdada teadusasutuste ja ettevõtete omavahelist koostööd, mis võimaldab ringsete tekstiilitoodete väljatöötamist.

Riiklikult on vaja toetada nii üleriigilise kogumisvõrgustiku loomist, kui tekstiiljäätmete ringlussevõttuga seotud teadus-arendustööd kui ka konkreetseid käitlusrajatisi tekstiili sorteerimise, kiustamise ja ringlussevõtu tehnoloogiate kasutuselevõtuks. Ringlussevõtu arendamiseks tuleb algatada ja edendada piirkondlikku ja regionaalset koostööd.

Ringlusse võetud materjalile on vaja tekitada nõudlus. Ei piisa sellest, kui Eestis toodetakse küll tekstiiljäätmest kiudu, kuid sellel kiul puudub tellija. Nõudlust saab tekitada seadusandluse tasandil näiteks läbi keskkonnahoidlike riigihangete või maksusoodustuse kehtestamisega ringsest materjalist toodete osas. Tekstiilihangetes võib seada nõuded näiteks ökodisaini, toodete vastupidavuse, parandatavuse või tootes sisalduva ringlusse võetud materjali osakaalu kohta.

Eesmärk

- 1) Eestis on olemas piisav kokku kogutud tekstiiljäätmete esmatöötlemisvõimekus ning tekstiiljäätmete ringlussevõtu määr suureneb igal aastal

Plastijäätmete ohutu materjaliringluse suurendamise eesmärgid on seotud pakendijäätmete eesmärkidega.

Prügilate ja jääkreostuse teemat kajastatakse peatükis 3.3.

3.3. Jäätmekäitlusest tulenevate mõjudega arvestamine ning nende vähendamine nii inim- kui ka looduskeskkonnale tervikuna

Käesolevas peatükis on toodud ära olulisemate jäätmeliikide lõikes eesmärgid, kuid konkreetsed meetmed, koos vastutajate, ajaraami ja võimaliku rahastusallikaga on kirjas jäätmekava juurde kuulavas rakenduskavas.

Peatükis on kajastatud jäätmevood, mis omavad suurimat mõju käesoleva eesmärgi täitmisele

Vaivara OJKK

Vaivara OJKK üheks eesmärgiks peaks olema tagada riigipoolne kriisi- või eriolukorras ohtlike jäätmete suunamise võimalus.

Oluline on tagada ohtlike jäätmete ladestamise võimekus ning maandada risk, et ohtlikud jäätmed hakkavad kuhjuma. Ohtlike jäätmete vedu reguleerib Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruses (EÜ) nr 1013/2006 sätestatud kord. Euroopa Komisjon on tegi 2021.a novembris ettepaneku muuta jäätmesaadetiste määrust 1013/2006, üheks ettepanekuks on keelata jäätmete kõrvaldamine teistes liikmesriikides, välja arvatud teatud tingimustel. See ettepanek võib tulevikus teha keerulisemaks ohtlike jäätmete väljaveo teistesse liikmesriikidesse kõrvaldamiseks.

Oluline on töötada välja konkreetsed tingimused ja erakorraliste juhtude lahendamise korraldus ohtlike jäätmete ladustamiseks ning kõrvaldamiseks, kui ohtlike jäätmete eraturg mingil põhjusel ei toimi ning tekib vajadus korraldada ohtlike jäätmete erakorralist ladustamist või ladestamist.

Põlevkivitööstuse jäätmed

Hetkel on problemaatilisem põlevkivijäätmetest poolkoks. Poolkoksiga on seotud mitmed nõukogudeaegse tööstusega tekkinud jääkreostusobjektid, mis tekitavad täna riigile nii ühekordseid kui püsivaid järelhoolduskulusid. Lisaks pärandkuludele tuleb arvestada ka võimalike tulevikukuludega jääkreostusallikate likvideerimisel ja seiramisel.

Poolkoksi taaskasutusvõimalused on praegusel hetkel väga piiratud. Poolkoksi pole viimasel neljal aastal taaskasutusse suunatud, kogu tekkinud poolkoks on ladestatud prügilatesse. Teoreetiliselt on poolkoksi puhul taaskasutusvõimalusi küll olemas, kuid majanduslikult tasuvid ja reaalset rakendatavaid võimalusi, peale prügilate korrastamise, on hetkel väga vähe.

Eesmärk: Vähendada põlevkivijäätmetest tulenevat ohtu inimesele ja looduskeskkonnale tervikuna.

Jääkreostus

Eesmärk - saastunud pinnase sh jääkreostusobjektide korrastamist/ohutustamist tuleb jätkata. Pikemas perspektiivis tuleb likvideerida kõik saastunud alad. Euroopa Liidu mullastrateegia seab eesmärgiks saastunud alade likvideerimise aastaks 2050.

Prügilad

Jäätmete ladestamist prügilatesse on vaja järk-järgult vähendada, et vältida kahjulikku mõju inimese tervisele ja keskkonnale ning tagada majanduslikult väärtuslike jäätmematerjalide järkjärguline ja tõhus taaskasutusse võtmine jäätmete nõuetekohase käitlemise kaudu ja kooskõlas jäätmehierarhiaga. Kuna ladestamine on üheks oluliseks KHG-de heite allikaks, siis on oluline ladestamist vähendada. Jäätmete ladestamise suurem piiramine, alustades jäätmevoogudest, mille suhtes kohaldatakse liigiti kogumist, nagu plasti-, metalli-, klaasi-, paberi- ja biojätmed, annab selget keskkonnavalast (sh KHG-de heite vähendamine), majanduslikku ja sotsiaalset kasu. Suure osa olmejätmetest moodustavad biolagunevad olmejätmed. Töötlemata biolagunevate jäätmete prügilatesse ladestamisega kaasneb märkimisväärne kahjulik keskkonnamõju kasvuhoonegaaside heite ning pinna- ja põhjavee, pinnase ja õhu reostuse tõttu. On oluline koguda ja käidelda biolagunevad jätmed teistest jäätmevoogudest eraldi, vältida nende ladestamist ning teha ladestatavate jätmetega ladestamisele töötlemistoiminguid, sh stabiliseerida jätmete orgaanilist osa, et vähendada nii palju kui võimalik selliste jätmete prügilasse ladestamise kahjulikku mõju keskkonnale ja inimese tervisele.

Prügilasse on keelatud ladestada jätmeid, mis ei ole läbinud töötlemist ja olmejätmeid, mis on kogutud liigiti korduskasutamiseks ettevalmistamiseks ja ringlussevõtuks, välja arvatud jätmed, mis tekivad liigiti kogutud jätmete edasise töötlemise käigus ja mille puhul prügilas ladestamine on keskkonnale ohutuim lahendus. Alates 2035. aasta 1. jaanuarist ei tohi prügilasse ladestavate olmejätmete kogus ületada 10 massiprotsenti tekitatud olmejätmete üldkogusest samal aastal.

Tagatud peab olema, et jätmeid võetakse ringlusse või taaskasutatakse muul viisil ning vähenema peab ringlussevõtuks või muuks taaskasutamiseks sobivate jätmete ladestamine prügilasse.

Prügilate igapäevasel käitamisel tuleb järgida kõiki prügilate käitamise nõudeid, jälgida ja elimineerida isesüttimise võimalused jms teha regulaarset seiret ennetamiseks võimalikud keskkonnanõuetekohased olukorrad. Samuti tuleb prügilaomanikel järgida, et oleks tagatud tagatisnõue, st ajaks kui on vajadus prügilad korrektselt sulgeda nende täitumise korral. Kuigi jätmete liigiti kogumine peab alguse saama tekkekohalt ja prügilatesse peavad jõudma jätmed, mis vajaks minimaalselt sortimist ei ole käesoleval hetkel liigiti kogumise tase piisav. Esile võib kerkida probleem, et olemasolev prügilate töötlemisvõimekus ei pruugi tagada piisavas mahus ladestuseelset käitlust.

Euroopa Nõukogu direktiiv 1999/31/EÜ prügilate kohta (edaspidi Prügiladirektiiv), seab muuhulgas eesmärgiks, et prügila sulgemisel ja järelhooldel perioodil välditakse nii palju kui võimalik ladestatud jätmetest tuleneda võivat negatiivset mõju keskkonnale ja inimeste tervisele. Prügila käitaja peaks rahalise tagatise või muu samaväärse tagatise abil tagama, et kõik prügila käitamisest tulenevad kohustused on täidetud, sealhulgas kohustused, mis on seotud sulgemise ja prügila järelhooldusega.

EL ühtekuuluvusfondi rahadega on suletud tööstusjätmete prügilad, samas on oluline jätkata nende (Kohtla-Järve kui ka Kiviõli) tööstusjätmete ja poolkoksiprügilate järeleseiret ja -hooldust. Järeleseire eesmärgiks on jälgida suletud tööstusjätmete ja poolkoksiprügila ja selle mõjula keskkonnaseisundit ning selle võimalikke olulisi muutusi ning hinnata elluviidud sulgemistöde efektiivsust. Järelehoolduse eesmärgiks on prügila sulgemisel ehitatud rajatiste hooldamine nende korrashoiuks ja funktsionaalsuse tagamiseks.

Eelnõu

Eesmärgid:

1. Kõikides aktiivselt kasutusel olevates prügilates toimuv tegevus vastab õigusaktides ja keskkonnalubades sätestatud tingimustele. Vanad nõuetele mittevastanud prügilad on nõuetekohaselt suletud ja teostatakse järelhooldust vastavalt seirekavadele.
2. 2028. aastaks väheneb ladestatavate jäätmete osakaal jäätmetekkest võrreldes 2020. aastaga, sealhulgas ladestatud olmejäätmete kogus jääb alla 10 % olmejäätmete tekkekogusest.

POSe sisaldavad jäätmed

Eesmärgid:

- vältida POS-ide sattumist ringlusesse ja seeläbi keskkonda (panustab ka esimesse ja teise strateegilisse eesmärki).
- Vältida POS-ide sattumist tavajäätmete prügilasse ning suunata need üksnes lubatud viisil põletusse.

Riikidevaheline jäätmevedu

Jäätmete riikidevahelisel veol tuleb tagada:

1. Eestisse ei toimu selliste jäätmete sissevedu või Eestist väljavedu, mis võivad seada ohtu Eestis tekkinud jäätmete ringlussevõtu ja taaskasutamise eesmärkide saavutamise;
2. Eestisse ei toimu selliste jäätmete sissevedu, mille tagajärjel tuleb Eestis tekkinud jäätmed kõrvaldada või töödelda viisil, mis ei ole kooskõlas jäätmehierarhia ja jäätmekava eesmärkidega;
3. Eesti ei muutuks ringlussevõetamatute või raskesti ringlussevõetavate (sega)jäätmete sihtkohaks. Näiteks ehitus- ja lammutussegaprahi jm segajäätmete Eestisse sisseveol muudeks taaskasutamistoiminguteks kui ringlussevõtt ja korduskasutuseks ettevalmistamine, tuleb arvestada riikidevaheliste jäätmeveo lubade andmisel geograafilise läheduse ja jäätmehierarhia põhimõtetega. Kui lähemal on keskkonnanõuetele vastav käitluskoht olemas, siis selliste jäätmesaadetiste vedu mitte lubada.

Eeltoodud põhimõtteid arvestavad:

1. Keskkonnaamet riikidevaheliste jäätmesaadetiste veolubade menetlemisel;
2. Keskkonnaministerium, kes vajadusel piirab siseriikliku seadusandluse muutmisega teatud jäätmesaadetiste Eestisse sisseveo;
3. Keskkonnaamet koostöös Maksu- ja Tolliametiga, kes vajadusel tõhustavad järelevalvet riikidevaheliste ebaseaduslike jäätmesaadetiste ennetamiseks ja tõhusama kontrolli tagamiseks.

Jäätmevaldkonna digitaliseerimine

Jäätmeandmete haldamise süsteem ei vasta enam riigi vajadustele. Andmete kogumine ei ole oma hõlmatus, detailsuse, kiiruse ja kvaliteedi poolest piisavalt usaldusväärne ning puudub piisav järelevalve ja jõustamine. Andmed nii juhtimisotsusteks kui järelevalvetoiminguteks on

Eelnõu

rohkem kui 1,5 a (kohati kuni 2,5 a) vanused. Andmete kasutamine sisuliste eesmärkide (nt jäätmetekke vähendamine, jäätmete liigiti kogumine ja ringlussevõtt) saavutamiseks on alarandatud, sest andmete töötlemine on aeglane ja liialt käsitööd nõudev nii ettevõtetele kui riigile.

Jäätmeandmete haldamise probleemide lahendamiseks on kavas võtta kasutusele reaalamajanduse⁹⁹ (RTE) andmepõhine aruandlus koos töölaudadega, mis eeldatavalt võimaldab lahendada andmekvaliteedi ja -detailsuse, andmete töötlemisele kuluva ajamahu, andmete värskuse ning usaldusväärsuse probleemi. Selle tulemusel:

- Ettevõtted saavad mugava ja automaatse aruandluse. Nad ei pea riigiasutustele eraldi ja dubleerivaid aruandeid esitama, vaid info liigub riigile jooksvalt.
- Kasvab võimekust valdkonna juhtimisel (andmepõhine juhtimine). Riik saab andmed kiiremini (nt kuupõhiselt või reaalamajas) ja saab kasutada neid kasutada nii operatiivselt järelevalves kui muude sisuliste probleemide lahendamiseks (nt jäätmete ringlussevõtt).
- Riik ja kohalikud omavalitsused saavad valdkonda paremini planeerida ja suunata ressursse nendesse valdkondadesse, kus on tegelikult probleeme.
- Kogu jäätmete liikumise ahel muutub jälgitavaks ja samas on kaitstud ettevõtete ärisaladus.
- Avalikkuse jaoks muutuvad jäätmekäitluse andmed usaldusväärsemaks ja läbipaistvamaks, kuna need liiguvad kiiremini ning kogutud andmed tehakse suuremas matus avalikuks.
- Inimeste motivatsioon jäätmeid liigiti koguda kasvab, kui nad näevad, et nende liigiti kogutud jäätmetest tehakse uusi tooteid või kasutatakse neid muul kasulikul eesmärgil.

Eesmärgid:

- 1) Andmeid kogutakse reaalamajanduse andmepõhise aruandluse põhimõtete alusel, mis lihtsustatult tähendab võimalikult automaatset masin-masin andmevahetust, kus inimese osa on minimaalne;
- 2) Rakendatakse andmepõhist juhtimist, mis tähendab, et kvaliteetsete ja ajakohaste andmete alusel tehakse paremaid otsuseid ja valikuid kasutades nt ärianalüütika töölaudasiid, automaatseid hoiatusi/ teavitusi, masinõpet jms;
- 3) Avaandmete alusel loovad ettevõtted uusi ringmajanduse ärimudeleid;
- 4) Andmed on kvaliteetsed, ajakohased, läbipaistvad ja annavad tervikliku ülevaate jäätmekäitluse ahelast (võimalusel rahvusvaheliselt);
- 5) Riigi kogutud ja avaldatud jäätmealaseid andmeid peetakse usaldusväärseteks.

Andmehalduse probleemide kirjeldamisel ning eesmärkide ja meetmete kavandamisel on muuhulgas lähtunud Maailmapanga¹⁰⁰ ettepanekutest andmehalduse korrastamiseks.

⁹⁹ Reaalamajandus (real-time economy ehk RTE) on digitaalne ökosüsteem, kus tehingud eri osapoolte vahel toimuvad reaalamajas või minimaalse viitega. See tähendab paberipõhiste majandustehingute ja haldustoimingute asendamist automaatse andmevahetusega digitaalsel, struktureeritud, masintöödeldaval ja standardiseeritud kujul. Vt. täpsemalt: <https://realtimeeconomy.ee/>

¹⁰⁰ <https://envir.ee/ringmajandus/jaatmed/jaatmevaldkonna-tervikanaluus>

4. Keskkonnahoidlik ja ringne hankimine

Keskkonnahoidlik riigihange on mõjuvõimas tööriist, mille abil saavutada ringmajanduse, kliimamuutuste, ressursikasutuse ning kestliku tarbimise ja tootmisega seotud keskkonnapoliitilised eesmärgid, arvestades eelkõige, kui olulised on avaliku sektori kulutused kaupadele ja teenustele. Valitsussektori kulutused ehitustöödele, asjadele ja teenustele moodustavad umbes 14 % ELi sisemajanduse koguproduktist (SKP).

Keskkonnahoidlik riigihange (KHRH, inglise keeles *Green Public Procurement*) on tavapärase riigihange, mille käigus hangitav kaup, teenus või ehitustöö on keskkonnahoidlik ning väikseima võimaliku negatiivse keskkonnamõjuga. (<https://envir.ee/ringmajandus/ringmajandus/keskkonnahoidlikud-riigihanked>).

Avaliku sektori ja võrgustiku sektori hankija hangib kaupu, teenuseid ja ehitustöid, millel on nende olelusringi jooksul (ehk nii tootmisel, kasutamisel kui ka kasutusest kõrvaldamisel) väiksem negatiivne keskkonnamõju, võrreldes muul juhul hangitavate, sama esmaülesandega kaupade, teenuste ja ehitustöödega.

Alates 1. jaanuarist 2022 muutus avaliku sektori ja võrgustiku sektori hankijale kohustuslikuks alates lihthanke piirmäärast riigihangetes keskkonnahoidlike kriteeriumite kasutamine neljas tooterühmas: mööbel, puhastustooted ja -teenused, kontori IT-seadmed ning koopia- ja joonestuspaber (<https://www.riigiteataja.ee/akt/102072021013>).

Ringhange ehk ringne riigihange (inglise keeles *Circular Procurement*) on hange, mis keskendub ringsetele toodetele, teenustele ja töödele, millel on pikem eluiga, pikaajaline väärtus ja/või mis panustavad ringsete energia- ja materjalivoogude kujundamisse tarneahelas, selle kaudu vähendades ja parematel juhtudel ka vältides negatiivset keskkonnamõju ning jäätmeteket kogu toote olelusringi jooksul (<https://ringhanked.ee/>).

Kasutades oma ostujõudu selleks, et valida väiksema keskkonnamõjuga asju, teenuseid ja ehitustöid, saavad nad anda suure panuse kohalike, piirkondlike, riiklike ja rahvusvaheliste kestliku arengu eesmärkide saavutamisse. Keskkonnahoidlikel riigihangetel võib olla suur innovatsiooni tagant tõukav jõud, sest need tekitavad tööstuses tõelise huvi arendada välja keskkonnahoidlikke tooteid ja teenuseid.

Läbi keskkonnahoidlike ja ringsete hangete:

- Elanike tervis ja heaolu on kaitstud keskkonnasaastega seotud ohtude ja mõjude eest.
- Saavutame ressursitõhusa ja konkurentsivõimelise majanduse.
- Soodustame hangitavat jäätmekäitlusteenust ja jäätmekäitlusprotsesse (vähem jäätmeid tekitavate protsesside või materjalide korduskasutamise ja ringlussevõtu edendamise kaudu).
- Toetame otseselt ja kaudselt aastaks 2050 saavutamaks kliimanetraalsust.
- Väldime ja piirame õhu-, vee- ja pinnasereostust (kemikaalide kontrollimise ja ohtlike ainete kasutamise piiramise kaudu).
- Edendame kestlikku põllumajandust.
- Soodustame ELi looduskapitali säilimist ja järjepidevat kaitset.

Hanke koostamisel määratle suurimad keskkonnamõjud ja keskendu kriteeriumite koostamisel nende mõjude vähendamisele.

5. Tegevuste rahastamine

Riigi jäätmekava 2014-2020 elluviimisel on toimunud mitmeid suuri arenguid, mida on toetatud struktuurivahenditest, muudest toetusvahenditest ja ka riigieelarvest. Ka uue Riigi jäätmekava 2022-2028 eesmärkide elluviimiseks tuleb planeerida rahalisi vahendeid.

Rakenduskava failis, mis eraldi lisana jäätmekava eelnõu juures, on strateegiliste eesmärkide juures toodud ka nende eesmärkide rakendamiseks hinnatud maksumused iga eesmärgi lõikes. Maksumus sisaldab nii erinevaid toetusmeetmeid (riiklikke, EL vahendeid ja muid rahastusvahendeid) kui ka toetuse saajate omafinantseeringut, riigieelarvelisi vahendeid kui ka ettevõtete enda panust kogu jäätmekava perioodi peale kokku.

SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse¹⁰¹ kaudu on rahastatud ja rahastatakse ka edaspidi nii riiklikest vahenditest (Keskkonnaprogramm) kui ka EL struktuurivahenditest ja muudest välisvahenditest mitmeid olulisi jäätmevaldkonna ja laiemalt ringmajanduse valdkonna tegevusi. Vajalik on edaspidi enam suunata keskkonnatasudest laekuvat tulu keskkonnaprobleemide ennetamiseks ja lahendamiseks, ka riigi kohustusse jäänud pärandmõjude ja keskkonnaprobleemide lahendamiseks (Kukuruse aherainepuistangu seire, poolkoksimägede järelhooldus ja seire).

Jäätmete liigiti kogumise suurendamiseks ja sellega seoses ka ringlussevõtu edendamiseks on planeeritud jätkata mitmete toetusmeetmetega, kuid luua ka mitmeid uusi võimalusi jäätme-
käitluse ja laiemalt ringmajanduse edendamiseks.

2021. aastast algas uus Euroopa Liidu rahastusperiood, mille raames on Eestil samuti võimalik saada vahendeid erinevate projektide toetamiseks. Eesti majanduse arenguga seoses eraldatavate vahendite hulk järgmisel eelarveperioodil küll väheneb, kuid Eesti saab ka edaspidi ELi eelarvest rohkem toetusi, kui sinna maksab. Euroopa Komisjoni ettepaneku kohaselt eraldataks Eestile 2021–2027 perioodiks ühtekuuluvuspoliitika vahendeid ca 3 miljardit eurot. Kuna üheks märksõnaks on Rohelisem Euroopa¹⁰², siis on vahendeid planeeritud ka ringmajanduse ja sh jäätmevaldkonna arendamiseks, kokku ca 111 miljonit eurot.¹⁰³ Täpsemalt vt tabelit nr 14.

Lisaks on iga-aastaselt võimalik toetust küsida KIK keskkonnaprogrammist, kus saavad toetust nii KOVid kui ka ettevõtjad, ülikoolid ja MTÜ-d. Keskkonnaprogrammi ringmajanduse programmist on muude tegevuste hulgas võimalik saada toetust nii jäätmete liigiti kogumise taristu arendamiseks, ohtlike jäätmete kogumisringideks, jäätmetekke vältimiseks ja korduskasutuse soodustamiseks, uuenduslike keskkonnakorralduslike lahenduste väljatöötamiseks. Lisaks on sealt võimalik toetust saada ka erinevate uuringute jaoks. KOV-idele ja muudele avalik-õiguslikele juriidilistele isikutele on maksimaalne toetusmäär 80%, ettevõtetele 50%. Viimastel aastatel on ringmajanduse valdkonnas jagatud ca 2 miljonit eurot aastas, 2020. aastal oli see koguni ca 4 miljonit, kuid seda ressursitõhususe valdkonna lisandumise tõttu.

Euroopa Majanduspiirkonna toetuse raames (1,8 miljonit eurot) on kavas edaspidi suurendada keskkonnahoidlike riigihangete kasutamist, edendada erinevate sihtrühmade (sh ettevõtted, kohalikud omavalitsused, koolid) ringmajandusele suunatud tegevusi, tõsta avaliku sektori töötajate pädevust ringmajanduse valdkonnas ning avalikkuse teadlikkust ringmajandusest.

¹⁰¹ Keskkonnainvesteeringute Keskus. Rahastatud projektid, viide 22.

¹⁰² Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitikast rahastavad valdkonnad ja Eesti lähteseisukohad rahastamisprioriteetideks. Kättesaadav: <https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/Valistoetused/ukp-2021-2027.pdf>

¹⁰³ Struktuurivahendid 2021. <https://ringmajandus.envir.ee/index.php/et/struktuurvahendid-2021>

Eelnõu

2020. aasta lõpuks valmis ka jäätmevaldkonna teadlikkuse suurendamise kommunikatsioonistrateegia ja tegevuskava, mis aitab seada konkreetsemaid eesmärke ja finantseerimisvajadusi just selles valdkonnas.

Lisaks on võimalik planeerida ka riigieelarve strateegia raames erinevaid teavitustegevusi, uuringuid jms.

Riigipoolsetele meetmetele ja tegevustele lisaks panustavad iga-aastaselt jäätmekäitluse arengusse ka ettevõtjad. Tootjavastutusorganisatsioonid ja taaskasutusorganisatsioonid peavad iga-aastaselt läbi viima avalikkuse teavitamise kampaaniaid¹⁰⁴. Lisaks on mitmed ettevõtted saanud aru, et rohelisem maailmavaade tuleb kasuks ka ettevõtte majandustulemustele, mistõttu on viimastel aastatel suurenenud investeeringud selles valdkonnas. Näiteks seoses investeeringutega ressursitõhususse, on mitmedki ettevõtjad teinud eelduseks oleva ressursiauditi omavahenditest.

Võrreldes käesoleva perioodi meetmega keskendutakse rohkem jäätmehierarhia esimestele etappidele. Toodete korduskasutus, jäätmetekke vältimine ja ringmajanduse tootmis- ja tarbimismudelid eelnevad jäätmete seotud tegevustele. Lisaks laiendatakse ressursitõhususe meetet teenindussektoriga ja jäätmete ringlussevõtu meetet ohutu materjaliringluse edendamiseks.

Väljakutseid ja sekkumisi raamib eesmärk minna aastaks 2050 üle kliimaneutraalsele ressursitõhusale ringmajandusele ning uus EL ringmajanduse tegevuskava ja tööstusstrateegia. See tähendab, et vaja on edendada üleminekut lineaarmajanduselt ringmajandusele ning vähendada oluliselt kliimamuutuste mõju. Täpsemalt on antud meetmete kontekstis väljakutseteks ressurside väärimdamata jätmise ja vähene jäätmetest väärtusliku ressursi saamine.

Meetmed on osa Eesti rohepöördest ettevõtluses ja panustab eelkõige strateegia „Eesti 2035“¹⁰⁵ strateegilisse sihti: Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik. Lisaks on sel sidusus järgmiste strateegiliste sihtidega: Eestis elavad arukad, tegusad ja tervist hoidvad inimesed; Eestis on kõigi vajadusi arvestav, turvaline ja kvaliteetne elukeskkond.

Ringmajandusele üleminek on konkurentsivõime kasvu eeldus ja vältimatu valik globaalsete trendide vaates. Kavandatud meetmed on kooskõlas 2020.a aruandega Eesti kohta¹⁰⁶:

- i) vajadus investeerida ringmajandusse on endiselt märkimisväärne,
- ii) madal ressursitootlikkus ja
- iii) suur kodumaine materjalitarbimine ja jäätmetekke pärsivad konkurentsivõimet

EE35 sihi „Eesti majandus on tugev, uuendusmeelne ja vastutustundlik“ näitaja ressursitootlikkus, mis näitab riigis saadud majanduslik tulu eurodes ühe kilogrammi materjali kohta.

EE 35 reformi „Majandus ja kliima“ näitaja ringleva materjali määr, mis näitab palju Eestis kasutatud materjalist ringselt kasutatakse.

¹⁰⁴ Probleemtoote kasutajale kättesaadavaks tehta va teabe loetelu ning teabe esitamise viisid ja kordl § 17-4 lg 1 p 11 ja § 17-4 lg 5.

¹⁰⁵ Strateegia „Eesti 2035“. Kättesaadav: <https://valitsus.ee/strateegia-est-2035-arengukavad-ja-pla-neering/strateegia>

¹⁰⁶ Rohelisem Eesti teemalet. Ringmajandus ja ressursitõhusus.

Tabel 14. Planeeritavate tegevuste jaotus rahastusallika alusel

Tegevus	Vastutaja	Finantsallikas	Toetuse summa/OF	Sihtgrupp	Strateegiline eesmärk
Ringmajanduspõhiste tootmis- ja tarbimismudelite kasutuselevõtu edendamine	KEM	SF/omafinantseering	6 mln €/4,76 mln €	Ettevõtted, ringmajandus-eksperdid, KOVid, KOVide ühendused	1. Kestlik ja teadlik tootmine ja tarbimine ning jäätmetekke vältimine ja korduskasutuse edendamine 2. Ohutu materjaliringluse suurendamine
Tööstuse ja teenindussektori, sh VKE-de, energia- ja ressursitõhususe tõstmine ja auditite toetamine	KEM	SF/omafinantseering	34,5 mln €/69 mln €	Ettevõtted	1. Kestlik ja teadlik tootmine ja tarbimine ning jäätmetekke vältimine ja korduskasutuse edendamine
Ettevõtete ressursitõhusus	KEM	RRF/ omafinantseering	13,8 mln €/27,6 mln €	Tööstusettevõtted	1. Kestlik ja teadlik tootmine ja tarbimine ning jäätmetekke vältimine ja korduskasutuse edendamine
Jäätmetekke ja pakendamise vältimine ja vähendamine, toodete korduskasutus	KEM	SF/omafinantseering	10 mln €/10 mln €	Ettevõtted, MTÜd, KOV, KOVide ühendused	1. Kestlik ja teadlik tootmine ja tarbimine ning jäätmetekke vältimine ja korduskasutuse edendamine
Jäätmete liigiti kogumise taristu toetamine	KEM	SF/omafinantseering	35,5 mln €/16 mln €	KOV, KOVide ühendused	2. Ohutu materjaliringluse suurendamine 3. Jäätmekäitlusest tulenevate mõjudega arvestamine nii inim- kui ka looduskeskkonnale tervikuna
Ringlussevõtu võimekuse tõstmine ja ohutu materjaliringluse tagamine	KEM	SF/omafinantseering	25 mln €/21 mln €	Ettevõtted, KOV, KOVide ühendused	2. Ohutu materjaliringluse suurendamine 3. Jäätmekäitlusest tulenevate mõjudega arvestamine nii inim- kui ka looduskeskkonnale tervikuna

Ringmajanduse piilootprojektid	KEM	EMP/omafinantseering	0,9 mln €/0,16 mln €	KOV, KOVide ühendused, riigiasutused	1. Kestlik ja teadlik tootmine ja tarbimine ning jäätmetekke vältimine ja korduskasutuse edendamine
Ringmajanduse võimekuse tõstmine	KAUR	EMP/omafinantseering	0,9 mln €/0,16 mln €	Riik, KOV	1. Kestlik ja teadlik tootmine ja tarbimine ning jäätmetekke vältimine ja korduskasutuse edendamine 2. Ohutu materjaliringluse suurendamine 3. Jäätmekäitlusest tulenevate mõjudega arvestamine nii inim- kui ka looduskeskkonnale tervikuna
Ringmajandusvaldkonna teadusuuringud (jätmed, keskkonnakorraldus, maapõu, kemikaalid), uuenduslikud keskkonnakorralduslikud lahendused, ohtlike jäätmete ja eterniidijäätmete ringid, jäätmetekke vältimine ning toodete või tootekomponentide korduskasutus, keskkonnanjuhtimissüsteemid ja mitteformaalsed keskkonnanjuhtimissüsteemid, ökomärgised	KEM	Keskkonnaprogramm/omafinantseering	0,9 mln €/0,16 mln €	Ettevõtted, teadusasutused	1. Kestlik ja teadlik tootmine ja tarbimine ning jäätmetekke vältimine ja korduskasutuse edendamine 2. Ohutu materjaliringluse suurendamine 3. Jäätmekäitlusest tulenevate mõjudega arvestamine nii inim- kui ka looduskeskkonnale tervikuna

Uuringud	KEM	RE	1 mln €	Riik	1. Kestlik ja teadlik tootmine ja tarbimine ning jäätmetekke vältimine ja korduskasutuse edendamine 3. Ohutu materjaliringluse suurendamine 3. Jäätmekäitlusest tulenevate mõjudega arvestamine nii inim- kui ka looduskeskkonnale tervikuna
Teavitustegevus	KEM	RE	0,5 mln €	Riik	1. Kestlik ja teadlik tootmine ja tarbimine ning jäätmetekke vältimine ja korduskasutuse edendamine 2. Ohutu materjaliringluse suurendamine 3. Jäätmekäitlusest tulenevate mõjudega arvestamine nii inim- kui ka looduskeskkonnale tervikuna
Karjäärade korrastamine, altkaevandatud alade korrastamine, ohtlike jäätmete käitlus	KEM	ÕÜF/RE	9,1 mln €/3,9 mln €	Riik	2. Ohutu materjaliringluse suurendamine 3. Jäätmekäitlusest tulenevate mõjudega arvestamine nii inim- kui ka looduskeskkonnale tervikuna

6. Mõõdikud

Eesmärkide saavutamise hindamiseks tuleb seada mõõdikud, mis näitavad erinevate tegevuse mõju ning hindavad, kas tehtud meetmed on piisavad või oleks vaja täiendavalt meetmeid juurde rakendada. Iga eesmärgi kohta on riigi jäätmekavas kolm mõõdikut, mis iseloomustavad kõige paremini vastavaid eesmärke. Samas võivad ühe eesmärgi meetmed panustada ka teise eesmärgi mõõdikutesse. Andmeid nende näitajate kohta koguvad regulaarselt nii Keskkonnaagentuur, Keskkonnaamet kui Statistikaamet.

Riigi jäätmekava eesmärgi „**kestlik ja teadlik tootmine ja tarbimine ja jäätmetekke vältimise ja korduskasutuse edendamine**“ saavutamist iseloomustavad kolm näitajat – palju meil jäätmeid inimese kohta tekib, mis on meie ringmaterjali osakaal ning kui suur osa pakenditest on korduskasutatavad.

1. Jäätmetekke inimese kohta (va põlevkivijäätmed) – algtase 4151 kg/in (2020), sihttase 4000 kg/in(2028), allikas Keskkonnaagentuur
2. Ringleva materjali määr – algtase 17% (2020), sihttase 25% (2028), allikas Statistikaamet
3. Korduskasutatava pakendi osakaal turule lastud pakenditest – algtase 0% (2020), sihttase 10% (2028), allikas Keskkonnaagentuur

Riigi jäätmekava eesmärgi „**ohutu materjaliringluse suurendamine**“ saavutamist iseloomustavad kolm näitajat – palju olmejäätmeid ringlusse võeti, palju pakendijäätmeid ringlusse võeti ja palju ehitus-lammutusjäätmeid ringlusse võeti.

1. Olmejäätmete ringlussevõtt – algtase 29% (2020), sihttase 58% (2028), allikas Keskkonnaagentuur
2. Pakendijäätmete ringlussevõtt – algtase 66% (2019), sihttase 70% (2028), allikas Keskkonnaagentuur
3. Tavajäätmete hulka kuuluvate ehitus- ja lammutusjäätmete (välja arvatud kivid ja pinnas ning süvenduspinnas) ringlussevõtt - algtase 5% (2020), sihttase 40% (2028), allikas Keskkonnaagentuur

Riigi jäätmekava eesmärgi „**jäätmekäitlusest tulenevate mõjudega arvestamine ning nende vähendamine nii inim- kui ka looduskeskkonnale tervikuna**“ saavutamist iseloomustavad kolm näitajat – palju ohtlike jäätmeid taaskasutame, palju patarei- ja akujäätmeid kokku kogume ning palju elektri- ja elektroonikajäätmeid kokku kogume.

1. Ohtlike jäätmete taaskasutus – algtase 48% (2020), sihttase 55% (2028), allikas Keskkonnaagentuur
2. Elektri ja elektroonikajäätmete kogumise määr - algtase 64% (2019), sihttase 85% (2028), allikas Keskkonnaagentuur
3. Patarei- ja akujäätmete kogumise määr - algtase 29% (2019), sihttase 65% (2025), sihttase 65% (2028) allikas Keskkonnaagentuur.

7. Jäätmete kommunikatsioon

Jäätmetekke vältimine peab olema iga riikliku strateegia üks olulisemaid osi. See on jäätmetehierarhias enne uuesti ringluse võtmist ja taas materjaliks muutumist. Jäätmekava rakendamise lahutamatuks osaks on tugev kommunikatsioonikava, et seatud eesmärgid oleks võimalik prognoositud ajaks täita.

Esimene kommunikatsioonialane eesmärk on jäätmeteket vältida, aga tahest tahtmata liigiti jäätmeid tekib ja neid tuleb korduskasutuseks ettevalmistada või korduskasutada. Eesmärk on vältida maavarade nullist ammutamist, mis lokaalselt kui ka globaalselt põhjustab suurt negatiivset keskkonna-, majandus- ja sotsiaalmõju.

Ringluse võtmise protsendi suurendamiseks on hädavajalik parandada märgatavalt teadlikkuse tõstmise kampaaniate rahastamist ja koordineerimist. Vajalik on kodanike toetus ja aktiivne osalus, et nad jäätmeid liigiti koguks ning mõistaks uusi tootmis- ja tarbimismudeleid. Kommunikatsioonimeetmed peavad olema korralikult läbi mõeldud, piisava rahalise kattega ja hästi koordineeritud. Nõue eraldada selleks 1% TVOde aastases tulust ei ole viimastel aastatel liigiti kogumist suurendanud. Inimeste teadlikkuse tõstmiseks ettenähtud ressursse on vaja märkimisväärselt suurendada.

TVOdel peaks olema kohustus esitada tegevusloa saamise taotlusega koos kommunikatsiooni ja teabekampaaniate kavad (Maailemapank, 2021. Eesti tahkete jäätmete käitlemise süsteemiga seotud poliitikasoovitused ja tegevuskava).

Kohalike omavalitsuste roll on olla elanikele jäätmealase teadlikkuse suurendamisel infoga toeks, nõustada elanikke, kuidas õigesti jäätmeid liigiti koguda ja hoida elanikke kursis õigusaktidest, regulatsioonidest. Selleks jagavad omavalitsuste esindajad näiteks artikleid ja infot kohalikes ajalehtedes, annavad kohalikele raadiokanalitele intervjuusid, kasutavad sotsiaalmeedia ja kodulehe võimalusi, jagavad infomaterjalidena välja juhendeid ning suhtlevad otse oma elanikega kas siis e-kirjade, otsepostituste kaudu või infotundide raames. Samuti on eakama sihtgrupiga vahetut otsesuhetlust nii telefoni teel kui ka omavalitsuses koha peal. Võimalusel kasutatakse info jagamiseks ka välireklaami pindasid (Jäätmevaldkonna teadlikkuse suurendamise kommunikatsioonistrateegia 2021-2022. (2020) Callisto Group OÜ).

Keskkonnaministeerium tellib iga kahe aasta tagant „Eesti elanike keskkonnateadlikkuse uuringu“, mis on näidanud, et inimeste teadlikkus jäätmevaldkonna teemadest on tõusnud, aga samas ikkagi jõuab liiga palju väärtuslikku ressursi segaolme prügikasti, kus jäätmed omavahel määrduvad ja neid ei ole enam võimalik hilisemas etapis eraldada või keskkonda. Eri liiki jäätmete teket (kui ei ole olnud võimalik jäätmeteket vältida) tuleks kommunikeerida vajaduspõhiselt:

- **Olmejäätmed-** üheks kommunikatsiooni sihtrühmaks on laiem avalikkus, sest jäätmekava teadlikkuse suurendamisel on oluline kogu ühiskonna mõtteviisi ja käitumismustrite muutus. Selleks on oluline kommunikeerida laiemale avalikkusele nii jäätmesüsteemi toimimist kui ka konkreetseid võimalusi, kuidas igaüks saab teadlikult panustada jäätmetekke vähendamisse ja vältimisse (Jäätmevaldkonna teadlikkuse suurendamise kommunikatsioonistrateegia 2021-2022. (2020) Callisto Group OÜ). Elanikkonna teadlikkusest ja tarbimisharjumustest sõltub suuresti nii pakendijäätmete, biojäätmete kui ka muude olmejäätmete tekkekoguse vähendamine. Olmes tekkivate jäätmete vältimisele aitab kaasa ka see, kui võrd mugavaks on elanikele liigiti kogumine tehtud. Olmejäätmete tekke vältimisel saab kõige rohkem ära teha Eesti elanikkond, mis väljendub ka

koheselt näitajates. Saades kodanikud jäätmeliigi põhiselt koguma - väheneb segaolmejäätmete osakaal märgatavalt. Eesti elanike teadlikkusest, tarbimisharjumustest ja käitumisest sõltub, kas pakendi-, bio-, tekstiilijäätmed ja vanapaber kogutakse liigiti eraldi või visatakse segaolmesse kokku. Iga aastased üle-eestilised jäätmetekke vältimise ja liigiti kogumise teadlikkuse tõstmise kampaaniad on näidanud, et info jõuab elanikeni ja harjumused on muutunud või muutumas, mis väljendub liigiti kogumise taseme näitajas. Endiselt tuleb aktiivsemalt ja poole suurema mahuga (sh eelarvega) läbi viia teadlikkuse tõstmise kampaaniaid, kus on kasutusse võetud ka nügimise tehnikaid.

- **Ehitus- ja lammutusjäätmed** - teadlikkus peab tõusma, et võimalikult palju endiselt kvaliteetset ehitus- ja lammutusmaterjali jõuaks uuesti korduskasutusse või ringlusse. Taaskasutamine tagasitõlge näol ei ole pikemas perspektiivis jätkusuutlik. Kui tavatarbijad ikkagi üritavad materjale korduskasutada, siis kõige suurem probleem leiab aset ehitus- ja lammutusobjektidel. Suur osa ehitus- ja lammutusjäätmetest kogutakse segaprahina, kuid ehitus- ja lammutusobjektidel oleks vajalik rakendada materjalipõhist liigiti kogumist, mis tähendab, et eri liiki materjalid ei määrduks ja ringlussevõtt oleks lihtsustatud ja kordades ressursitõhusam. Teadlikkuse tõstmise kampaania peab olema suunatud arendajatele, ehitajatele, hankijatele. Tuleb tugevalt rõhutada, et eri liiki materjalid tuleb juba nende tekkekohas eraldi konteineritesse panna. Teise asjana on ääretult oluline, et hankijad juba kirjutaksid hangetesse sisse liigiti kogumise. Ehitus- ja lammutusjäätmete riiklik kommunikatsioon on olnud aastakümneid puudulik.
- **Ohtlikud jäätmed** – teavituskampaaniad, et ohtlike jäätmeid on võimalik üle anda jäätmejaamadesse ja ohtlike jäätmete kogumispunktidesse peavad jätkuma. Kohalike omavalitsuste toetamine ohtlike jäätmete ja eterniidi kogumisringidega vähendab ohtlike jäätmete sisaldust tavajäätmetes. Kogumisringide tugev kommunikatsioon langeb KOVi haldusalasse. Tarbijad peavad olema teadlikud, et ohtlike jäätmeid (nt vanaõli, pestitsiidide jäägid, värvijäätmeid, eterniit, rehvid patareid jt) tuleb ettenähtud kohta üle anda. Jäätmed, mis sisaldavad koheselt või käitlemisel või on puutunud kokku ohtlike ainetega, asbest ja eterniit jm tuleb viia jäätmejaama. Ohtlike jäätmete kommunikatsiooni peab tegema Keskkonnaministeerium koostöös KOV-dega ja tootjad ning TVO-d.
- **Probleemtoodetest tekkinud jäätmed** on tervise- või keskkonnaohtu, keskkonnahäiringuid või keskkonna ülemäärast risustamist tekitavad jäätmed - mootorsõidukid ja nende osad, elektri- ja elektroonikaseadmed ja nende osad, patareid ja akud, rehvid ning põllumajandusplast. Teadlikkuse kampaaniad peavad olema suunatud tarbijatele, et probleemtoodetest tekkinud jäätmeid tuleb liigiti koguda, et need ei satuks segaolmejäätmete hulka ega keskkonda ja ei ohustaks inimeste tervist. Kasvava majanduse ja sellega kaasneva suurenenud tarbimisega ühiskonna väljakutseks on tegeleda üha suuremate jäätmete kogustega. Need tekivad loodusressursside arvelt, samas, kui nendest jäätmekogustest vabanemiseks tuleb ohverdada nii keskkonda kui tervist. Tarbija peab läbi teavituskampaania aru saama, et ohtlike jäätmete koduhoiustamine on keskkonnale kordades suurema koormusega, kui see, et viies need jäätmejaama – lähedased materjalid uuesti ringlusse ja ei pea nullist maavarasid/ressursse ammutama (tootes nendest materjalidest samaväärset või muud toodet). Liigiti kogumine on elektroonikaromude eritõtluse ja ringlussevõtu tagamise eeltingimus ning vajalik inimeste tervise ning keskkonnakaitse soovitud taseme saavutamiseks. TVOdel on kohustus panustada tarbijate teadlikkuse tõstmisesse, kokku kogumisse ja ringlusse võttu. Samamoodi on ka tootjal kohustus anda probleemtoote kasutajale teavet probleemtoodetest tekkinud jäätmete tagastamiskohtadest ning korraldada teabekampaaniaid kasutajate keskkonnateadlikkuse tõstmiseks.

- **Pakendijäätmed** – suurendada märgatavalt avalikkuse teavitamise kulusid, et toetada kodumajapidamiste osalust jäätmete liigiti kogumises ja saavutada suurem kodumajapidamiste pakendijäätmete uuesti ringlusse võtmise protsent. Soovitatav minimaalne avalikkuse teavitamise kulu, mille peavad kandma TKO-d, peaks olema aastas üks euro inimese kohta. Avalikkuse teavitamise miinimumkulude läviväärtus tuleb sõnastada TKOde aastase tulu protsendina, eeldades, et koondtulemus on aastas üle 1,3 miljoni euro. TKOdel peab olema kohustus esitada tegevusloa saamise taotlusega koos kommunikatsiooni ja teabekampaaniate kavad (Maailmapank, 2021. Eesti tahkete jäätmete käitlemise süsteemiga seotud poliitikasoovitused ja tegevuskava).
- **Biologunevad jäätmed** - töötada välja ja võtta kasutusele kaasamisprogramm, millega ärgitada kodumajapidamisi oma käitumist muutma. See peaks hõlmama:
 - a) üleriigilist väga silmatorkavat käitumise muutmise kampaaniat mitmes meediakanalis;
 - b) riiklikke standardseid kommunikatsioonimaterjale, mida omavalitsused ja teenusosutajad saavad oma tarbeks kohandada;
 - c) järelevalve- ja hindamisraamistikku, mille abil jälgitakse biojäätmete rohkema kogumise edenemist. Viimati nimetatud peaks sisaldama põhjalikku jäätmete koostise analüüsi programmi alguses, et saada teada lähteolukord ja toidujäätmete laad (nt koguda andmeid söödava ja mitted söödava toidu osakaalu kohta ning teha tarbijate käitumise uuring, et teada saada, mis on peamised toidujäätmete tekke mõjurid) (Maailmapank, 2021. Eesti tahkete jäätmete käitlemise süsteemiga seotud poliitikasoovitused ja tegevuskava).
- **Põlevkivitööstusejäätmed** on kaevandamisel ja rikastamisel aheraine, elektritootmisel põlevkivi lend- ja koldetuhk ning põlevkiviõli tootmisel poolkoks, tahke soojuskandja seadmel must tuhk (lendtuhk), koldetuhk ja fenoolvesi. Teadlikkuse meetmed jagunevad siin kaheks: põlevkivi kaevandavate ettevõtete teadlikkuse tõstmine, et võimalikult vähe oma tegevusega tekitataks negatiivset mõju keskkonnale, tervisele ja kindlasti on ettevõtete kohustus otsida lahendusi kaevandamise/töötlemise käigus tekkivate põlevkivijäätmete korduskasutuseks. Teine teadlikkuse pool on tavatarbijad, et tarbija teeks oma valiku roheenergia plokist (tuule-, päikese-, hüdro –või vesinikuenergia), mitte fossiilsete kütuste omast. Teadlikkuse tõstmise kampaaniates saab välja tuua taastuvate – ja taastumatute energiaallikate olulusringi.
- **Plastijäätmed** teha plastidest jäätmete vähendamise ja ringlusse võtmise teemalise riiklikult koordineeritava kommunikatsiooni üheks põhiteemaks, juhtida seda tegevust tihedas koostöös TKOdega (kelle ülesanne on pakendimaterjalidega seotud kommunikatsioon) (Maailmapank, 2021. Eesti tahkete jäätmete käitlemise süsteemiga seotud poliitikasoovitused ja tegevuskava).
- **Tekstiiljäätmete** puhul on kõige olulisem nende tekke vältimine! Tooteid ja teenuseid on disainitud kogu olulusringi ning tarbija reaalseid vajadusi arvestades. Toodete võimalikult kaua kasutuses hoidmine – korduskasutus, ümberkujundamine, parandamine, kasutusotstarbe muutmine. Kolm prioriteetset põhisõnumit: 1) jäätmetekke vältimine; 2) korduskasutuseks ettevalmistamine; 3) korduskasutus. Tekstiiljäätmete ringlusse võtmise suurendamiseks on kõige olulisem muuta tarbijate käitumist ja ärgitada inimesi, kes praegu tekstiiltooteid segaolmejäätmetesse viskavad neid eraldi koguma. Et rakendada laiemat kommunikatsiooni ja käitumise muutmise kampaaniate raames sihitatud meetmeid käitumise muutmiseks, on vaja välja selgitada asjaomased elanikkonnarühmad (Maailmapank, 2021. Eesti tahkete jäätmete käitlemise süsteemiga seotud poliitikasoovitused ja tegevuskava). Tekstiilid - kui üks üleriigilise käitumise muutmise ja teavituskampaania olulisimatest teemadest.

- **Muud jäätmeliigid on prügilad** (ohtlike jäätmete prügilad, tavajäätmeprügilad, püsi-jäätmeprügilad) **ja jääkreostus** (inimese tegevuse tagajärjel tekkinud maa ja veekesk-konna reostunud piirkond või keskkonda jäetud kasutuseta ohtlike ainete kogum). Kommuni-katsiooni tulemusena peab iga tarbija panustama sellesse, et kogudes liigiti, jõuab lõpuks prügilasse võimalikult vähe jäätmeid. Jäätmetekke vältimine aitab ressursse pa-remini kasutada ning vähendada loodusressursside kasutusest ja jäätmete käitlemisest tulenevat negatiivset mõju nii inim- kui ka looduskeskkonnale. Selleks saab igaüks vältida jäätmeteket nii palju kui võimalik, eelistada korduskasutust, suunata jäätmeid ring-lusse või muul viisil taaskasutusse, tooteid parandada, laenutada/rentida, jäätmeid liigiti koguda ja anda oma panuse, et prügilasse jõuaks lõpuks võimalikult vähe tema jäätmeid. Jääkreostus võrdub „saastaja maksab“ printsiibiga, ettevõtte/isik kes on keskkonnale te-kitanud kahju, peab täies ulatuses tagajärgede eest vastutama. Antireklaam kommuni-katsioonina toimiks just prügilate ja jääkreostuse valdkonnas.

Eesti peab astuma konkreetseid samme elanike jäätmealase teadlikkuse tõstmiseks saavutamaks valdkonnas seatud eesmärgid. Jäätmealane kommunikatsioon peab aitama kaasa jäätmekavas seatud eesmärkide saavutamisele ning suurendama seeläbi erinevate vanuserühmade, nii eesti, vene kui ka inglise keelt kõnelevate inimeste teadlikkust ringmajandusest ja eelkõige jäätme-valdkonnast – sh teadlikust tarbimisest, jäätmetekke vältimisest, jäätmete liigiti kogumisest ning osapoolte tegevustest ja ülesannetest (Jäätmevaldkonna teadlikkuse suurendamise kom-munikatsioonistrateegia 2021-2022. (2020) Callisto Group OÜ).

Jäätmevaldkonna edukaks toimimiseks on oluline, et kõik osapooled - nii avalik sektor, erasek-tor kui ka üksikisikud - mõistaksid valdkonna toimimist sarnaselt ja sooviksid teha teadlikke valikuid meie kõigi elukeskkonna parandamiseks. Arvestades asjaolu, et jäätmealase tead-likkuse suurendamisega on seotud paljud erinevad siht- ja sidusrühmad, on oluline pöörata tähelepanu nii sihtrühmadele ja neile suunatud fookusele ning sõnumitele kui ka sidusrühma-dele ja võimalustele, kuidas saavutada sõnumite tõhusam edastamine sihtrühmadele (Jäätme-valdkonna teadlikkuse suurendamise kommunikatsioonistrateegia 2021-2022. (2020) Callisto Group OÜ).

Kommunikatsiooni nõrkused:

- 1) Alarahastus;
- 2) Puudulik koordineerimine;
- 3) Siht- ja sidusrühmade kaasamine;
- 4) KOVID ei täida nõudeid ja ei suhtle piisavalt elanikega;
- 5) TKO-d ei tee piisavalt teavitustööd (Maailmapank, 2021. Eesti tahkete jäätmete käitlemise süsteemiga seotud poliitikasoovitused ja tegevuskava);
- 6) Puudulikud kolmkeelsed õppematerjalid, juhendid.

Eesmärgid:

- Tarbijate, tootjate, erasektori ettevõtete ja avaliku sektori asutuste teadlikkus ja pädevus on suurenenud võrreldes 2022. aasta sügisega. Tulem väljendub erinevate jäätmeliikide kokku kogumise näitajates ja ringlussevõtu näitajates.
- Segaalmejäätmete kogus on 2028. aastaks vähenenud võrreldes 2022. aasta seisuga, mis näitab, et käitumismuster on muutunud ja Eesti elanikkonna seas on tõusnud liigiti ko-gumise teadlikkus.

Meetmed:

- **Kommunikatsioonikava.**
Aeg: alates 2024
- **Üle-Eestilised teadlikkuse tõstmise kampaaniad** jäätmetekke vältimiseks ja korduskasutuse, ringlussevõtu edendamiseks.
Aeg: 2023
- **Samade sõnumite järjepidevus.** Mis tähendab, et kasutatakse teadlikkuse tõstmiseks ja käitumisharjumuste muutmiseks järjepidevalt sama terminoloogiat ja selgeid ning toimivaid sõnumeid.
Aeg: 2022-2028
- **Siht- ja sidusrühmade kaasamine.** Siht- ja sidusrühmade selge väljatoomine käesolevas jäätmekavas on oluline selleks, et iga kommunikatsioonistrateegia kasutaja mõistaks neid ühtviisi ning lähtuks strateegia elluviimisel just nendest rühmadest. Sealjuures on sihtrühmade defineerimise kõrval strateegias oluline määratleda täpselt ka sidusrühmad, et luua kõigis kommunikatsioonitegevuste elluviimisega seotud osapooltes mõistmine, et lisaks otsestele sihtrühmadele suunatud kommunikatsioonitegevustele luuakse jäätmevaldkonnaalase teadlikkuse suurendamiseks kommunikatsioonimaterjale ja sõnumeid ka sidusrühmadele, kellel on seos või mõju otseste sihtrühmadega. Üheks peamiseks kommunikatsiooni **sihtrühmaks on laiem avalikkus**, sest jäätmekava teadlikkuse suurendamisel on oluline kogu ühiskonna mõtteviisi ja käitumismustrite muutus. Selleks on oluline kommunikeerida laiemale avalikkusele nii jäätmesüsteemi toimimist kui ka konkreetseid võimalusi, kuidas igaüks saab teadlikult panustada jäätmetekke vähendamisesse ja vältimisse. Lisaks laiemate masside kõnetamisele eristuvad selles sihtrühmas **erinevad vanuserühmad** - noored, täiskasvanud ja eakad. **Erinevad keelerühmad** - tuleb pidada silmas ka Eesti demograafilist jaotust, kus kolmandik elanikest ei juhindu eesti keelsest infost. Sidusrühmadesks on avalik sektor, erasektor, kolmas sektor ehk kuhu kuuluvad kodanikualgatused ja mittetulundusorganisatsioonid.
Aeg: alates 2022
- **Ühtsed kolmkeelsed teadlikkuse tõstmise materjalid** sh õppematerjalid.
Aeg: alates 2022
- **Ühekordselt kasutatavate plasttoodete antireklaam** – teha kampaania ja näidata palju halba mõju ühiskonnale tekib.
Aeg: 2023

Jäätmevaldkonna kommunikatsioon toetab jäätmekava eesmärkide saavutamist (2023-2028), milleks on:

- kestlik ja teadlik tootmine ja tarbimine ning jäätmetekke vältimise ja korduskasutuse edendamine;
- ohutu materjaliringluse suurendamine;
- jäätmekäitlusest tulenevate mõjudega arvestamine ning nende vähendamine nii inim- kui ka looduskeskkonnale tervikuna.

8. Lisad

8.1. Toidujäätmete tekke vältimise kava

Kava eesmärk

Eesti toidujäätmete tekke vältimise kava eesmärk on vähendada toidujäätmete ja toidukao teket kogu toidu tarnimise ahelas ehk esmatootmises, toidu töötlemisel ja valmistamisel, toidu jae- ja hulгимüügi ja muul viisil tarnimise käigus, samuti toitlustamisel ning kodumajapidamistes. See tagab kokkuhoiu loodusressurssidelt, majanduslikelt ressurssidelt ja sotsiaalsüsteemi koor-
mamiselt.

Seeläbi aitab Eesti saavutada ka ÜRO kestliku arengu eesmärki 12.3, mille kohaselt tuleb 2030. aastaks vähendada kogu maailmas jaekaubanduses ja tarbimises ühe elaniku kohta tekkivaid toidujäätmeid 50% ning vähendada tootmis- ja tarneahelas tekkivat toidukadu.

Oluline on, et kogu ühiskond integreeriks oma mõtteviisi ja tegevusse toidujäätmete tekke vältimise eesmärgi ning kasvaks teadlikkus toidujäätmete tekke vältimisest.

Riigi jäätmekava lisana esitatud toidujäätmete tekke vältimise kava on 2022 teisel poolaastal ajakohastatud ja uuendatud versioon veebruaris 2021 Keskkonnaministeeriumi kodulehel avaldatud toidujäätmete tekke vältimise kavast.

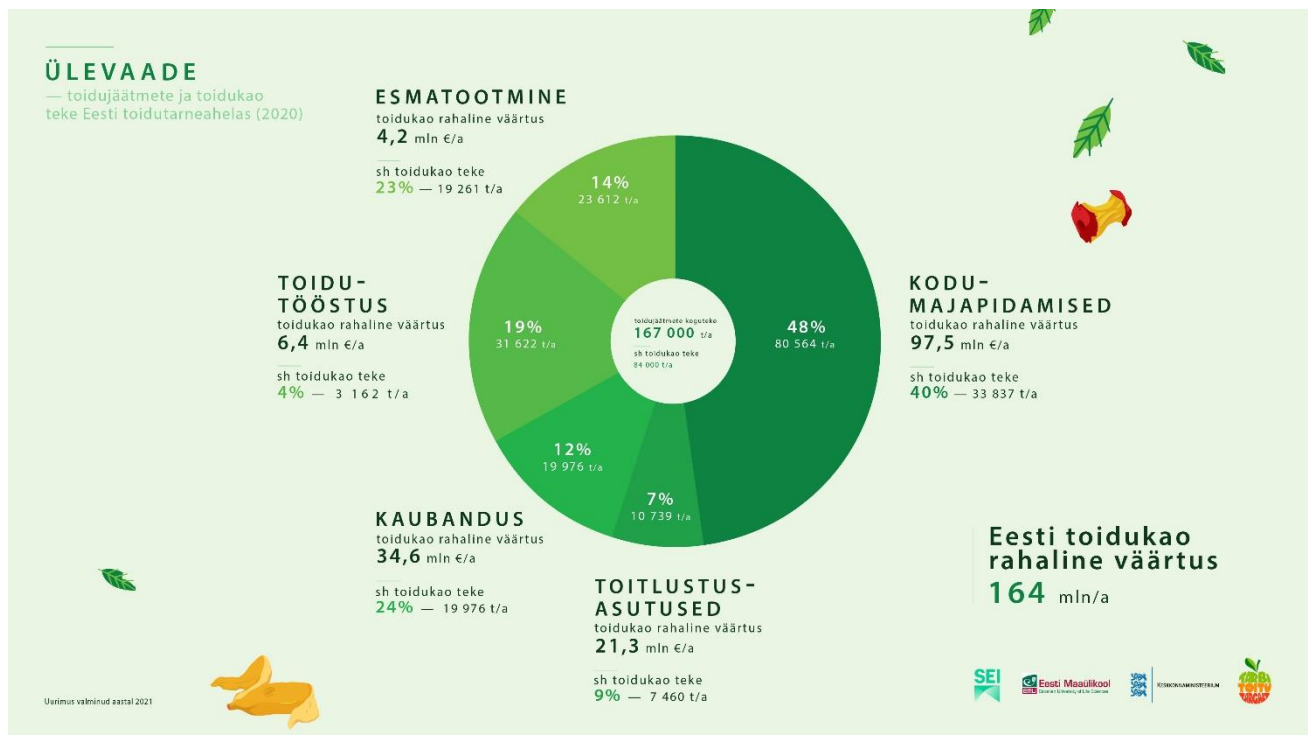
Taust ja hetkeolukord

Toidujäätmete tekkekogused

Seniste uuringute andmetel tekib kõige suurem osa Eesti toidujäätmetest eri sektorite võrdluses kodumajapidamistes. 2020. aastal moodustas kodudes tekkinud toidujäätmete kogus üle 48% kogu tekkivast toidujäätmete kogusest (vt joonis 29). Kodumajapidamistele järgnevad toidujäätmete tekkes toidutööstus, esmatootmine, seejärel kaubandus ning toitlustusasutused. Eestis tekib kokku ligikaudu 167 000 tonni toidujäätmeid aastas. Siiski tuleb arvestada, et nii kaubandusettevõtetes kui toidutööstuses tekib lisaks loomseid kõrvalsaaduseid, mis ei ole üldjuhul käsitletavad kui jäätmed ja seetõttu jäätmeaarvestuses ei kajastu. Loomsed kõrvalsaadused antakse käitlemiseks üle ettevõtetele, millel on vastav tunnustus. Samuti tuleb arvestada, et toidujäätmete tekkes sisalduvad ka sellised toidujäätmed, mille teket ei ole võimalik tootmis- või tarbimisprotsessi olemusest tingituna vältida. Kui vaadata eraldi vaid toiduraiskamise võrdlust eri sektorite lõikes, näeme, et ka toiduraiskamine on Eestis suurim kodumajapidamistes (40% kogu Eesti toiduraiskamisest). Kodumajapidamistele järgnevad raisku läinud toidu koguste poolest kaubandus (24%), esmatootmine (23%), toitlustusasutused (9%) ning toidutööstus (4%). Eesti toidujäätmetest poole ehk ligikaudu 84 000 tonni aastas moodustab inimtoiduna raisku läinud toit. Kogu toidutarneahelas raisatud toidu väärtus kokku on hinnanguliselt 164 miljonit eurot aastas.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Piirsalu, E, Moora, H, Väli, K, Aro, K, Värnik, R, Lillemets, J, 2021.

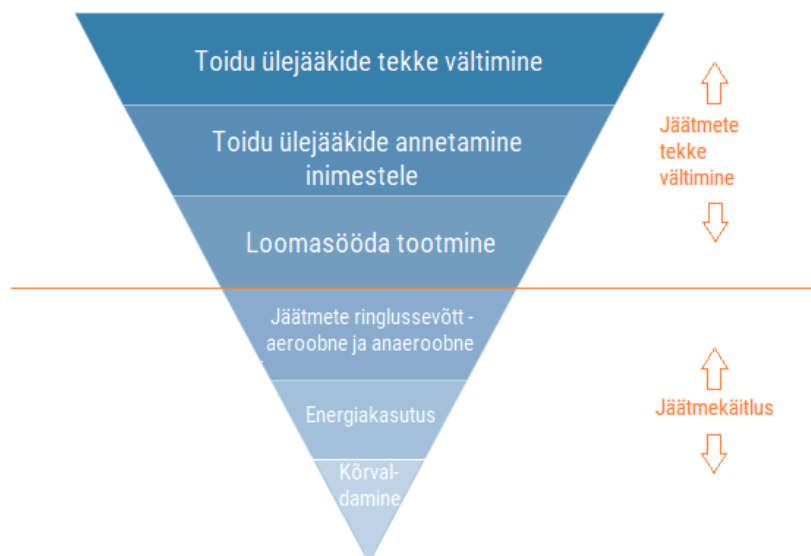
Toidujäätmete ja toidukao teke Eestitoidutameahelas. SEI Tallinn. (<https://envir.ee/media/1164/download>)

Joonis 27. Ülevaade Eesti toidujäätmete ja toidukao (raisatud toidu) tekkest kogu toidutarneahelas 2020. aastal (allikas: SEI Tallinn, Eesti Maaülikool).

Toidujäätmete tekke vähendamise tegevused

Toidujäätmetega seotud poliitikakujundamisel ja meetmete kavandamisel tuleks lähtuda toidujäätmete hierarhiast, mis põhineb jäätmehierarhial (joonis 30).

Joonis 28. Toidujäätmete hierarhia.

Ühe toidujäätmete tekke vähendamise tegevusena on seni Eestis nii avalik kui erasektor korraldanud eelkõige kodumajapidamistele suunatud kampaaniaid. Keskkonnaministeerium on alates 2020. aastast korraldanud iga-aastaselt kampaaniat „Austa toitu jäägitult!“¹⁰⁸.

Üks seni laiemat kõlapinda leidnud teavituskampaania oli Eesti Toidupanga ja Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskuse koostöös 2016. aastal korraldatud kampaania „Tarbi toitu targalt.“¹⁰⁹ Samuti on tähelepanu pööratud toidujäätmete tekke vähendamisele näiteks Eesti Korterühistute Liidu kampaanias „Väärtustades toitu“¹¹⁰ ning keskendutud koolitoitlustamisele Keskkonnaministeeriumi tellitud ja Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskuse läbiviidud kampaanias „Kokkame koos!“¹¹¹. Õpilaste teadlikkuse tõstmisele pühendatud tegevusi viiakse läbi ka koolitoitlustajate poolt. Rimi Eesti Food AS teemat käsitletud kampaanias „Tarbime targalt“ 2018. aastal¹¹² ning Rohetiiger aastal 2021 kümneid organisatsioone ja ettevõtteid hõlmanud kampaanias „Hoiame head toitu“¹¹³. Toidujäätmete tekke vältimise teemal teabe jagamisega oma kanalites on tegelenud ka Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum. Lisaks teadlikkuse tõstmisele otsivad ettevõtted muudki võimalusi toiduraiskamise vähendamiseks. Näiteks on müünud Funky Farmbox ebastandardse välimusega söögikõlblikke köögi- ja puuvilju, mida kauplustes müüa ei ole võimalik¹¹⁴ ning Rimi Eesti Food AS töötanud Põllumajandus- ja Toiduameti juhistel välja meetodi värskete toiduainete külmutamiseks, et pikendada nende säilimisega ja annetamisvõimalusi.¹¹⁵

Toidujäätmete tekke vältimise ja vähendamise tegevused on liikunud üha rohkem kogukonnapõhiseks. Kogukonnad on paigaldanud toidujagamiskappe näiteks Tartusse¹¹², Viljandisse, Lääne-Harju valda¹¹⁶. Esimese ettevõttena avas FudLoop OÜ Tallinnas 2022. aastal toidujagamiskapi¹¹⁷. Lisaks sellele toimub toidujagamine vastavate gruppide kaudu sotsiaalmeedias. On ka nii-öelda prügisukeldumise harrastajaid, kes tegelevad prügikastidest ärvisatud toidu päästmisega. Toiduohutuse, inimeste tervise kaitsmise ning ressursside säästmise nimel tuleb seada eesmärgiks, et toidu prügikasti viskamise asemel oleks võimalik müümata jäänud toit kohe abivajajatele jagada.

Toidu ohutu ümberjaotamise tegevustes on seni aktiivseim organisatsioon Eesti Toidupank. Eesti Toidupank asutati 2010. aastal ning sellele järgnes Tallinna Toidupanga ja teiste regionaalsete toidupankade asutamine.¹¹⁸ Hetkel toimetab Toidupank 15 Eesti linnas koos enam kui 200 partneriga. Toidupank on sõlminud hea tahte lepingud püsiannetamiseks paljude toidu käitlemisega tegelevate ettevõtetega. Toidupanga käsutuses on külmikautod ja nõuetele vastavad toidulaod. Toidupank on Sotsiaalministeeriumi partnerorganisatsioon Euroopa Liidu toiduabi jagamisel ning toiduannetuste kogumisel ja jagamisel. Lisaks on Toidupank Sotsiaalministeeriumi strateegiline partner aastatel 2020-2023, et vähendada annetatud toidu jagamisega enim puudust kannatavate inimeste toidupuudust ning toetada nende toimetulekut. Laiem partnerluse eesmärk on toidu annetamise abil vähendada toidu raiskamist.

¹⁰⁸ Keskkonnaministeeriumi veebileht: <https://envir.ee/ringmajandus/jaatmed/toidujaatmed>

¹⁰⁹ <https://www.tarbitoitutargalt.ee>

¹¹⁰ <https://ekyl.ee/projektid/vaartustadestoitu>

¹¹¹ <https://www.sei.org/featured/kokkamekoos/>

¹¹² <https://www.rimi.ee/projektid/tarbimetargalt>

¹¹³ <https://rohetiiger.ee/hoia-toitu/>

¹¹⁴ <https://www.facebook.com/funkyfarmbox>

¹¹⁵ <https://www.rimi.ee/uudised/uus-lahendus-toidu-annetamises-nuud-saab-annetada-rohkem-varskeid-toiduaineid>

¹¹⁶ <https://rohevald.ee/toiduringlus/>

¹¹⁷ <https://fudloop.ee/>

¹¹⁸ <https://www.toidupank.ee/toidupank-tallinna/>

Lisaks Toidupangale on mitmeid teisi heategevusorganisatsioone, kes samuti tegelevad annetuste kogumisega ja nende jaotamisega puudust kannatavatele inimestele (näiteks Eesti Lasterekaste Perede Liit). Päästetud ja annetatud toidu mahud on viimastel aastatel kordades kasvanud. Eesti riik toetab toidupäästmise ja annetustegevuse korraldamist rahaliste EL vahendite ja Eesti riigieelarve vahenditega. Toidu annetamise edendamiseks ja valdkonnas tegutsevate heategevusorganisatsioonide tegevuse tutvustamiseks lõi Sotsiaalministeerium 2021. aastal veebilehe www.toiduannetamine.ee.

Toiduannetamise edendamiseks koostas Põllumajandus- ja Toiduamet 2022. Aastal juhendi "Toiduohutus annetamisel"¹¹⁹. SA Rohetiiger viis 2021. Aastal läbi õigustalgud, et välja selgitada, kas esineb seadusest tulenevaid asjaolusid, mis takistavad toidu ümberjagamist¹²⁰.

Toidujäätmete tekke vältimisega seotud tegevusi on toetatud SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse kaudu ringmajanduse programmist¹²¹ ja keskkonnateadlikkuse programmist¹²². Lisaks on toidutööstuse ettevõtted saanud tootmise ressursitõhusamaks muutmiseks (sh tooraine väärindamiseks) toetust EL meetmest „Ettevõtete ressursitõhusus“¹²³. Samuti on Eesti Teadusagentuur toetanud ressurside väärindamise teadus- ja arendustegevust ResTA programmi raames, fookusteemade hulka kuulusid ka toidutoorme komponentideks lahutamise ja väärindamise alased teadusuuringud¹²⁴. Lisaks on Euroopa abifondi toiduabi vahendite juures ka annetatud toidu kogumise ja jagamise suund, mis keskendub päästetud toidule.

Jäätmetekke vältimise valdkonnas on atraktiivseks lahenduseks erinevad digilahendused, kuna operatiivne info aitab jäätmeteket vältida. 2020. aastal alustas tegevust Eestis arendatud toidupäästmise platvorm Fudler¹²⁵. Samuti keskendub toidupäästmisele Food Angels Estonia¹²⁶ rakendus ning 2021. aastal naases Eesti turule toidupäästmise rakendus ResQ Club¹²⁷, samuti on Eestis kättesaadav rakendus Olio¹²⁸. Rimi Eesti Food AS on loonud kodumajapidamistes toidujäätmete tekke vältimiseks veebirakenduse „Tühjenda oma külmik“¹²⁹.

Toidujäätmete tekke vältimiseks rahvusvahelistest kogemustest õppimiseks ja parimate praktikate Eestisse toomiseks on Keskkonnaministeerium ja Maaeluministeerium 2016. aastal loodud ELi toidukao ja toidujäätmete platvormi liikmed.

Tegevusvaldkonnad ja tegevused

Toidujäätmete tekke vältimise kavases on seatud kuus tegevusvaldkonda toidujäätmetekke vältimiseks, vähendamiseks ja sotsiaalse vastutuse tõstmiseks kogu toidutarneahelas esmatootmisest lõpptarbijani. Tegevusvaldkonnad hõlmavad tegevusi, mille elluviimisesse panustavad erinevad osapooled.

Tegevusvaldkonnad

- Andmekorje ja toidujäätmete tekkekoguste kaardistamine;

119 Põllumajandus- ja Toiduamet, 2022. [Toiduohutus annetamisel](https://pta.agri.ee/ettevotjale-tootjale-ja-turustajale/toidu-tootmine/toidu-annetamine). Kättesaadav: <https://pta.agri.ee/ettevotjale-tootjale-ja-turustajale/toidu-tootmine/toidu-annetamine>

120 SA Rohetiiger, 2021. Ettepanek õiguskantslerile seoses "Hoiame head toitu" õigustalgutega. Kättesaadav: <https://rohetiiger.ee/hoia-toitu-blogi/oiugustalgute-kokkuvote/>

121 <https://kik.ee/et/toetatav-tegevus/ringmajanduse-programm>

122 <https://kik.ee/et/toetatav-tegevus/keskkonnateadlikkuse-programm-0>

123 <https://kik.ee/et/toetatav-tegevus/ettevotete-ressursitohusus>

124 <https://www.etag.ee/rahastamine/rakendusuurin-gute-toetused/ressurside-vaarindamise-ta-toetamine-resta/>

125 <https://fudler.ee/home>

126 <https://et.foodangels.org/>

127 <https://www.facebook.com/resqlubee/>

128 <https://olioex.com/>

129 <https://www.rimi.ee/tuhjenda-oma-kulmik>

- Seadusandlik raamistik ja regulatiivsete eesmärkide kokkuleppimine;
- Tõhusa koostöö rakendamine eesmärkide elluviimiseks;
- Innovatsiooni ning teadus- ja arendustegevuse rakendamine eesmärkide elluviimiseks;
- Toidu ümberjaotamise edendamine eesmärkide elluviimiseks;
- Järjepidev teadlikkuse tõstmine, teavitamine ja koolitus eesmärkide elluviimiseks.

Tegevused

Andmekorje ja toidujäätmete tekkekoguste kaardistamine

1. Regulaarne toidujäätmete ja toidukao tekke seire ja hindamine.

Sisu: Lähtuvalt Euroopa Komisjoni delegeeritud otsusest 2019/1597 mõõdetakse iga-aastaselt toidujäätmete ja toidukao teket kogu toidutarneahelas, sealhulgas viies läbi vähemalt iga nelja aasta järel põhjalik uuring¹³⁰. Tuleks leida võimalusi, kuidas nii avaliku kui erasektori osalised saaksid kogu toidutarneahelas suurendada andmete kättesaadavust, järjepidevust ja läbipaistvust, et saada usaldusväärseid andmeid toidujäätmete tekke kohta liigse halduskoormuseta. Lisaks tuleks parandada teavet kõrvalsaaduste ja loomsete kõrvalsaaduste tekke kohta.

Osapooled: Keskkonnaministeerium, Keskkonnaagentuur, Statistikaamet, Maaeluministeerium.

Aeg: Alates 2023

2. Juhiste koostamine ettevõtetes ära visatava toidu koguste mõõtmiseks ja ettevõtte siseselt analüüsimiseks, juhiste rakendamine.

Sisu: Suunatakse ettevõtteid rohkem eneseregulatsiooni raames vabatahtlikult mõõtma toidujäätmete ja toiduraiskamise teket ning leidma võimalusi tekke vähendamiseks. Leida võimalusi juurutada ettevõtetes vabatahtlikke n-ö toidujäätmete auditeid (toidujäätmete tekke mõõtmine, tekkepõhjuste analüüsimine ja lahenduste leidmine). SEI Tallinn on koostöös Wageningeni Ülikooliga sellise toidujäätmete vältimise ja vähendamise auditi meetodika.

Osapooled: Keskkonnaministeerium, SEI Tallinn, ettevõtete esindusorganisatsioonid.

Aeg: Alates 2023

3. Toidujäätmete tekke vältimise kava eesmärkide ja tegevuste elluviimise hindamine ja vahekokkuvõtete tegemine.

Sisu: Hinnatakse toidujäätmete tekke vältimise kava eesmärgi täitmist ja kavas seatud tegevuste elluviimist. Selleks jälgitakse toidujäätmete ja toiduraiskamise tekkekoguste ning annetatud toidu koguste muutust. Seejuures uuendatakse edaspidi jäätmekava ajakohastamise raames ka toidujäätmete tekke vältimise kava, sealhulgas tegevusi ja osapoolte rollide jaotust.

Osapooled: Keskkonnaministeerium, Maaeluministeerium, Sotsiaalministeerium

Aeg: Alates 2023

Seadusandlik raamistik ja regulatiivsete eesmärkide kokkuleppimine

4. Toiduraiskamise vähendamise eesmärgis ja vaheetappides kokku leppimine liikumaks kestliku arengu eesmärgi 12.3 saavutamise suunas.

¹³⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=CELEX:32019D1597>

Sisu: Euroopa Komisjon teeb 2023. aastal seadusandliku ettepaneku kehtestada liikmesriikidele kohustuslik siduv sihtarv toidujäätmete tekke vähendamiseks. Eesti osaleb ja esindab oma huve sihtarvu kehtestamisega seotud läbirääkimistel ning peab hiljem sihtarvu ja seotud meetmed riigisisesse õigusesse üle võtma. Kogu protsessis on oluline huvirühmade kaasamine ning toidujäätmete tekke vältimise kava elluviimise hindamise tulemuste, Eesti toidujäätmete tekkekoguste ja pakendimaterjalide vähendamisega seotud algatuste silmas pidamine.

Osapooled: Keskkonnaministeerium, Maaeluministeerium, Sotsiaalministeerium

Aeg: Alates 2023

5. Stiimulite loomine ettevõtetele toidujäätmete tekke vältimiseks.

Sisu: Analüüsida ja leida riigiasutuste ja ettevõtete koostöös stiimuleid, mis motiveeriksid ettevõtteid võtma meetmeid toidujäätmete tekke vältimiseks ja vähendamiseks, sealhulgas toidu annetamise edendamiseks. Arvesse võetakse ELi toidukao ja toidujäätmete platvormi soovitusi toidujäätmete tekke vältimisega seotud meetmete kohta, kus muu hulgas tuuakse välja, et riigiasutused peaksid kaaluma, kuidas oleks kõige parem tagada, et toidujäätmete tekke vältimine oleks majanduslikult tasuvam kui tekkinud jäätmete käitlemine. Platvormi soovitude kohaselt tuleks toidujäätmete tekke vältimine integreerida riigihangete tingimustesse. Soovitatakse kaaluda ka võimalust lisada jäätmetekke vältimisega seotud eesmärgid lepingutingimustesse (nt koolide või haiglate toitlustusteenuse lepingud).

Osapooled: Keskkonnaministeerium, Sotsiaalministeerium, toidu ümberjaotamise valdkonnas tegutsejad (nt Toidupank), Tervise Arengu Instituut, ettevõtete esindusorganisatsioonid.

Aeg: Alates 2023

6. Toidujäätmete tekke vältimiseks rahastusmeetmete leidmise ja laialdasema kasutamise võimaluse analüüsimine.

Sisu: Jäätmetekke vältimise tegevused, mis hõlmavad ka toidujäätmete tekke vältimist, kajastuvad EL struktuurivahendite perioodis 2021-2027. Leida võimalusi pikemaajaliseks toidujäätmete tekke vältimise tegevuste toetamiseks eri sektorites. ELi toidukao ja toidujäätmete platvormi soovitusi toidujäätmete tekke vältimisega seotud meetmete kohta on teinud liikmesriikidele soovitusi luua riiklik toidujäätmete tekke vältimise fond, et pakkuda riiklikele algatustele, projektidele ja organisatsioonidele toidujäätmete tekke vältimise tegevustes pidevat rahalist tuge.

Osapooled: Keskkonnaministeerium, Rahandusministeerium, Sotsiaalministeerium, Maaeluministeerium

Aeg: Alates 2023

Tõhusa koostöö rakendamine eesmärkide elluviimiseks

7. Toidujäätmete tekke vältimise teema erinevatesse asjakohastesse arengukavadesse, arengudokumentidesse ja juhenditesse integreerimine.

Sisu: Järjepidevalt panustada sellesse, et erinevate valdkondade asjakohased arengukavad, arengudokumendid, juhendid ja ka esindusorganisatsioonide välja töötatud strateegilised dokumendid käsitleksid toidujäätmete tekke vältimise teemasid.

Osapooled: Keskkonnaministeerium, Maaeluministeerium, Sotsiaalministeerium, ettevõtete esindusorganisatsioonid, kohalikud omavalitsused.

Aeg: Pidev

8. Avaliku ja erasektori partnerluse arendamine, et vähendada toidujäätmete teket toidutarneahela erinevates etappides.

Sisu: Pidada arutelusid kava tegevuses nr 20 nimetatud koostöövormi raames ja asjakohasel juhul sõlmida kahepoolseid vaba tahte lepinguid või muus vormis kokkuleppeid eesmärgiga viia ellu kohustust vähendada toidujäätmete teket. Lisaks töötada välja laiem ühiste kavatsuste deklaratsioon või ühiskondlik kokkulepe toidujäätmete tekke vältimise ja vähendamise teemal. Edendada tuleks arutelusid ja arvamuste vahetust ka teadlaste ning toidukäitlejate vahel, et leida ühiseid lahendusi toidujäätmete tekke ja toiduraiskamise vähendamiseks seotud takistustele.

Osapooled: Keskkonnaministeerium, Maaeluministeerium, Sotsiaalministeerium, ettevõtete esindusorganisatsioonid, teadusasutused

Aeg: Pidev

9. Toitumisharjumuste muutmisel ja toidujäätmete tekke vältimise teemadesse EL koolikava programmi rakendamise kaudu panustamine.

Sisu: Maaeluministeerium rakendab EL koolikava programmi, mis katab ligi 90% õpilastest. Koolikava hõlmab koolipuuvilja ja -köögivilja pakkumise toetust; koolipiima pakkumise toetust; kaasnevate haridusmeetmete toetust. Leida võimalused koolikava kaudu enam panustada toitumisharjumuste ja toidujäätmete tekke vältimise alase teadlikkuse tõstmiseks.

Osapooled: Maaeluministeerium, Keskkonnaministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Sotsiaalministeerium, Tervise Arengu Instituut

Aeg: Alates 2023

Innovatsiooni ning teadus- ja arendustegevuse rakendamise eesmärkide elluviimiseks

10. Toidujäätmete tekke vältimiseks tehnoloogiliste abivahendite ja IT lahenduste rakendamine.

Sisu: Leida enam võimalusi kasutada tehnoloogilisi abivahendeid toidujäätmete tekke vältimiseks ja toiduannetamise edendamiseks. Selleks analüüsida ka olemasolevaid kohalikke ja rahvusvahelisi IT platvormide näiteid ning edendada teadlikkust olemasolevatest võimalustest.

Osapooled: Keskkonnaministeerium, Sotsiaalministeerium, Maaeluministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, ettevõtete esindusorganisatsioonid, toidu ümberjaotamise valdkonnas tegutsejad (nt Toidupank).

Aeg: Alates 2023

11. Esmatootmises ja toidutööstuses jääkidest uute lisaväärtusega toodete valmistamise ning ressursitõhususe edendamine.

Sisu: Edendada esmatootmises ja toidutööstuses ülejääkidest ja kõrvalsaadustest uute lisaväärtusega toodete valmistamist ning kaardistada turustamisvõimalused ebastandardsetele toiduainetele. Leida võimalusi suurendada ettevõtete ressursitõhusust ja vähendada toidukadu põllumajanduses ja toidu töötlemisel, edendades juurdepääsu inno-

vatsioonile. Toetada lühikesi ja kestlikke tarneahelaid, et väheneks toidukadu ja toidujäätmed. Rakendada SEI Tallinna ja Eesti Maaülikooli antud soovitusi esmatootmises ja toidutööstuses toidujäätmete tekke vähendamiseks.¹³¹

Osapooled: Maaeluministerium, Keskkonnaministerium, põllumajandustootjad, toidutööstuse ettevõtted, ettevõtete esindusorganisatsioonid

Aeg: Alates 2023

12. Teadustöö, innovatsiooni ja rahastamisvahendite rakendamine ja neist teadlikkuse edendamine selleks, et toetada uuenduste väljatöötamist eesmärgiga vähendada toidujäätmete teket.

Sisu: Lähtudes ELi toidukao ja toidujäätmete platvormi soovitustest, tuleks kasutada ära kogu asjakohane teadustöö ja innovatsioon ning rahastamisvahendid, et toetada uuenduste väljatöötamist ja rakendamist toidutarneahelas eesmärgiga vältida toidukadu ja jäätmeid (nt programm „Euroopa horisont“, algatus „FOOD 2030“, ühtse turu programm, Euroopa põllumajanduse innovatsioonipartnerlus (EIP-AGRI), EIT Food, programm „Digitaalne Euroopa“ jne). Platvorm soovib ka edendada suuremate rahaliste vahendite (nii era- kui ka avaliku sektori vahendite) eraldamist teadustegevuseks ja innovatsiooniks, et töötada välja kõrvalsaadustest loodavad uued tooted. Tuvastada ka, milliseid uusi oskuseid või teenuseid on vaja seoses ringmajandusele ülemineku toidujäätmete tekke vältimiseks ja tõhusamaks bioressursi kasutamiseks või kuidas olemasolevaid oskuseid selleks kasutada.

Osapooled: Keskkonnaministerium, Maaeluministerium, teadusasutused, põllumajandustootjad, toidutööstuse ettevõtted, erialaliidud

Aeg: Alates 2023

Toidu ümberjaotamise edendamine eesmärkide elluviimiseks

13. Toidu annetamist käsitlevate ELi suuniste¹³² järgimise edendamine ning riigisisese annetamise juhendi levitamine ja rakendamine tõstmaks ettevõtete teadlikkust toidu ümberjaotamise võimalustest.

Sisu: Tutvustada toidukäitlemisega tegelevatele ettevõtetele ja heategevusorganisatsioonidele ELi suuniseid ja riigisiseseid juhendeid toidu annetamise ja toidu säilivusaja pikendamise teemal (www.toiduannetamine.ee, Põllumajandus- ja Toiduameti juhendid¹³³, Maksu- ja Tolliameti juhend¹³⁴, Euroopa Toiduohutusameti suunisdokumendid toidukäitlejatele säilimisaja määramiseks ja märgistamiseks¹³⁵ ning Eesti Maaülikooli juhendmaterjal toidukäitlejatele säilimisaegade määramise kohta kolmes osas¹³⁶). Viia teave annetamise võimalustest muu hulgas ka kindlustusseltsideni, et edendada kindlustuslepingutes toidujäätmete tekke vältimise teemadega arvestamist.

Osapooled: Sotsiaalministerium, Maaeluministerium, Keskkonnaministerium, Rahandusministerium, Põllumajandus- ja Toiduamet, Maksu- ja Tolliamet, toidu ümberjaotamise valdkonnas tegutsejad (nt Toidupank), ettevõtete esindusorganisatsioonid.

Aeg: Pidev

¹³¹ Toidujäätmete ja toidukao teke Eesti toidutarneahelas. [file:///sise.envir.ee/Kasutajad/KeM/48406112221/Downloads/Uuring%20Toiduj%C3%A4%C3%A4tmete%20ja%20toidukao%20teke%20Eesti%20toidutarneahelas%20\(2021\).pdf](file:///sise.envir.ee/Kasutajad/KeM/48406112221/Downloads/Uuring%20Toiduj%C3%A4%C3%A4tmete%20ja%20toidukao%20teke%20Eesti%20toidutarneahelas%20(2021).pdf)

¹³² [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XC1025\(01\)&from=ES](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XC1025(01)&from=ES)

¹³³ <https://pta.agri.ee/ettevotjale-tootjale-ja-turustajale/toidu-tootmine/toidu-annetamine>

¹³⁴ <https://www.emta.ee/ariklient/maksud-ja-tasumine/tulumaks-ja-sotsiaalmaks/kingitused-annetused-ja-vastuvotukulud#toidu-annetamine>

¹³⁵ <https://www.agri.ee/sites/default/files/content/valjaanded/valjaanne-2020-efsa-suunised-sailimisaeg-margistus.pdf> ja

<https://www.agri.ee/sites/default/files/content/valjaanded/valjaanne-2021-efsa-suunised-sailimisaeg-margistus-02.pdf>

¹³⁶ <https://toiduteave.ee/valjaanded/bioloogiline-ohutus/>

14. Toidu ümberjaotamist reguleerivate õigusaktide muutmise vajaduse analüüsimine ja asjakohasel juhul regulatiivselt toidu annetamise edendamine.

Sisu: Toidujäätmete tekke vältimise kava ja Sotsiaalministeeriumi koostatud toidupäästmise tegevuskava elluviimise tulemuste hindamise ning toidujäätmete tekke ja annetatud toidu koguste muutuste põhjal analüüsitakse vajadust kehtestada või muuta toidu ümberjaotamist reguleerivaid õigusakte. Muudatused oleksid eesmärgiga regulatiivselt kehtestada täiendavaid meetmeid toidu annetamise edendamiseks ja seeläbi toidujäätmete tekke vähendamiseks.

Osapooled: Sotsiaalministeerium, Maaeluministeerium, Keskkonnaministeerium, Rahandusministeerium, toidu ümberjaotamise valdkonnas tegutsejad (nt Toidupank), ettevõtete esindusorganisatsioonid.

Aeg: Alates 2023

15. Toidu ümberjaotamise ja päästmisega tegelevate heategevusorganisatsioonide võrgustiku tugevdamine.

Sisu: Tugevdada toidu ümberjaotamise ja päästmisega tegelevate heategevusorganisatsioonide võrgustikku. Sotsiaalministeeriumil on kavas iga kolme aasta järel uurida näiteks küsimustiku kaudu rahulolu võrgustiku tööga ja seotud muutusi abivajajate hakkamasaamisel ning selgitada välja parendamise kohti.

Osapooled: Sotsiaalministeerium, Maaeluministeerium, toidu ümberjaotamise valdkonnas tegutsejad (nt Toidupank), ettevõtete esindusorganisatsioonid, sh Kaupmeeste Liit.

Aeg: Pidev

16. Motivatsiooni- ja tunnustussüsteemide kasutamise edendamine.

Sisu: Tõsta ettevõtete, heategevusorganisatsioonide ja kohalike omavalitsuste teadlikkust tunnustusskeemidest ja suurendada olemasolevate tunnustussüsteemide kasutamist, et motiveerida ettevõtteid ja omavalitsusi toidu annetamise teemadel aktiivselt panustama. Keskkonnaministeeriumi korraldatavatel keskkonnasõbraliku ettevõtte ja keskkonnasõbraliku kohaliku omavalitsuse konkurssidel on võimalus osaleda kõigil ettevõtetel, asutustel ja omavalitsustel ning see on võimalus tunnustada neid, kes vähendavad negatiivset mõju keskkonnale ning motiveerida ka teisi. Pöörata üha rohkem tähelepanu toidujäätmete tekke vältimise ja seejuures toidu annetamise teemade kajastamisele ka muudes motivatsiooni- ja tunnustussüsteemides (näiteks vastutustundliku ettevõtluse indeks jm).

Osapooled: Keskkonnaministeerium, Sotsiaalministeerium, Maaeluministeerium, Eesti Linnade ja Valdade Liit, toidu ümberjaotamise valdkonnas tegutsejad (nt Toidupank), ettevõtete esindusorganisatsioonid, sh Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum.

Aeg: Pidev

17. Kodanikuühenduste ja ettevõtete algatatud toidupäästmise projektide ülesleidmine, edendamine ja esile tõstmine.

Sisu: Tõsta esile turuosaliste vahel edukaid kodanikuühenduste ja ettevõtete poolt algatatud toidupäästmise projekte. Toetada teabe ja võimalusel vahenditega selliste projektide algatamist ja elluviimist, näiteks eelkõige edendada toidujagamisvõrgustike teadlikkust toiduohutusest ja toiduohutuse nõuetele vastavust.

Osapooled: Keskkonnaministeerium, Sotsiaalministeerium, Maaeluministeerium, Põllumajandus- ja Toiduamet, toidujagamisvõrgustikud, toidu ümberjaotamise valdkonnas tegutsejad (nt Toidupank), ettevõtete esindusorganisatsioonid, KOV

Aeg: Pidev

18. Sihtrühmade kaupa toidujäätmete tekke vältimisest teadlikkuse edendamine.

Sisu: Kavandada sihtrühmade kaupa tegevused, mida on vajalik järjepidevalt või perioodiliselt teha teadlikkuse tõstmiseks toidujäätmete tekke vältimisest, arvestades juba ellu kutsutud algatusi (näiteks Maaeluministeeriumi pikaajaline teadmussirde programm ja tarbijatele suunatud teavitustegevused). Kavandada eri asutuste ühiseid teavitustegevusi ja arvestada teadlikkuse tõstmise tegevuste planeerimisel toidujäätmete tekke eri toidutarneahela sektorites, eelkõige kodumajapidamistes, muid jäämevaldkonna teavitustegevusi ja –plaani, toidujäätmete tekke vältimise kavast kirjeldatud tegevusi ning erialaliitude, heategevusorganisatsioonide ja kohalike omavalitsuste teavitustegevusi. Tähelepanu pöörata muukeelsele, eelkõige venekeelsele teavitusele.

Osapooled: Keskkonnaministeerium, Maaeluministeerium, Sotsiaalministeerium, toidu ümberjaotamise valdkonnas tegutsejad (nt Toidupank), ettevõtete esindusorganisatsioonid.

Aeg: Iga-aastane

19. Sõnumite ja eesmärkide integreerimine teiste valdkondade teavitusse (toiduohutus, toitumine, kliimamuutused jm). Järjepidev säilimisaegade „parim enne“ ja „kõlblik kuni“ teavitus. Rahvusvahelise toidujäätmete ja toidukao alase teadlikkuse tõstmise päeva tähistamine.

Sisu: Siduda toidujäätmete tekke vältimise vajalikkust ja lahendusi teiste asjakohaste valdkondade teavitusse (näiteks kampaaniad toiduohutuse, toitumise, kliimamuutuste jm teemal). Koostöös teiste ministeeriumide, erialaliitude ja Keskkonnaameti keskkonnahariduse inimestega viia sõnumit eri sihtrühmadeni. Eri kampaaniates järjepidevalt tutvustada nii eesti kui muukeelsele elanikkonnale „parim enne“ ja „kõlblik kuni“ tähtsajamärgistuste erinevust. Jätkata iga-aastaselt Keskkonnaministeeriumi kampaaniaga „Austa toitu jäägitult!“ jõudmaks eri sihtrühmadeni eri vaatenurkade kaudu, samuti edendada ettevõtelt tarbijatele suunatud teavitustegevusi. Teavitamistegevuste käigus tähistada ka 29. septembril toimuvat iga-aastaselt rahvusvahelist toidujäätmete ja toidukao alase teadlikkuse tõstmise päeva. Avaldada temaatilisi artikleid ja arvamusaluseid, hoida toidujäätmete tekke vältimise teemat tähelepanu all avalikes debattides.

Osapooled: Keskkonnaministeerium, Maaeluministeerium, Sotsiaalministeerium, Keskkonnaamet, toidu ümberjaotamise valdkonnas tegutsejad (nt Toidupank), ettevõtete esindusorganisatsioonid, Eesti Linnade ja Valdade Liit, kohalikud omavalitsused, Eesti Korterühistute Liit.

Aeg: Pidev

20. Toidujäätmete tekke vältimise teemalised ümarlauad parimate praktikate jagamiseks ja koostöö edendamiseks.

Sisu: Koguda, levitada ja tunnustada häid algatusi, mis on suunatud toidujäätmete ja toidukao tekke vältimisele ja vähendamisele. Korraldada eri sektoritele suunatud koolitusi ja õpitubasid, sh „ettevõtjalt-ettevõtjale“ põhimõttel. Moodustada n-ö Eesti toidujäätmete tekke vältimise platvorm/foorum. SEI Tallinn ja Eesti Maaülikool on toidujäätmete tekke uuringus¹³⁷ toonud välja, et oluline on see, et sellise platvormi ellu kutsumine toimiks toitlustus-, kaubandus- ja tootmisettevõtete ning nende alaliitude eestvedamisel.

Osapooled: Keskkonnaministeerium, Sotsiaalministeerium, Maaeluministeerium, toidu ümberjaotamise valdkonnas tegutsejad (nt Toidupank), ettevõtete esindusorganisatsioonid, KOV.

¹³⁷ Toidujäätmete ja toidukao teke Eesti toidutarneahelas. SEI Tallinn ja Eesti Maaülikool

Aeg: Iga-aastane

21. Koostöös ettevõtetega tarbijate teadlikkuse tõstmine ja käitumisharjumuste kujundamine.

Sisu: Koostöös toidu käitlemisega tegelevate ettevõtetega jõuda kokkuleppele, milliseid tegevusi oleks võimalik katsetada ja rakendada, et muuta tarbijate käitumist ja tõsta nende teadlikkust. Tegevuste elluviimisel kasvab ka kaupluste teadlikkus. Tegevused võivad hõlmata näiteks: selgeid juhiseid ja materjale toidu säilivuse, sh säilimisaja määrgistuse ja säilitamistingimuste kohta; toodete kohta retseptide jagamine toidu leidlikuks kasutamiseks; kokkuleppeid toitlustusasutustega, et leiba ei tooda vaikimisi tasuta lauale, vaid pakutakse kliendile soovitud koguses ning kliendi poolt alles jäetav toit pakitakse kaasa (klient peab andma teada, kui ei soovi); kokkuleppeid ülejääva toidu soodsamalt pakkumiseks infoga, et seda ostes välditakse toidujäätmete tekkimist, hoitakse keskkonda jm; kokkuleppeid kauplustega läheneva realiseerimisajaga kauba eraldi presenteerimiseks „tarbi kohe“ riulis või hulgiallahindluste vähendamiseks jm. Koostöös ettevõtetega kaaluda teavituskampaaniate korraldamist, et muuta tarbijate ootuseid kodust väljas söömisel ja kauplustes (näiteks ootus kaubavaliku osas hilisõhtul) ning vähendada toidu anonüümsust. Toidu anonüümsuse vähendamise all on mõeldud toidu tootmisega seotud tegevuste tutvustamist tarbijatele, et teadvustada toidu tootmisega seotud kulusid (tööjõud, loodusressursid jm) ning seeläbi edendada toidu väärtustamist. Osapooled: Keskkonnaministeerium, Maaeluministeerium, Sotsiaalministeerium, ettevõtete esindusorganisatsioonid, KOV.

Aeg: Pidev

22. Toitlustusasutuste seas teadlikkuse tõstmine toidujäätmete tekke vältimisest.

Sisu: Koostada teabematerjale, kasutades Keskkonnaministeeriumi tellitud uuringutes esitatud olemasolevaid toidujäätmete tekke vältimise soovitusi toidu tellimise, säilitamise, valmistamise, serveerimise ja jäätmekäitluse teemal, ning levitada neid materjale. Koostöös tippkokkadega ja arvestades seejuures toiduohutusega töötada välja säästliku toitlustamise koolitused/juhendmaterjalid eri tüüpi toitlustusasutuste kokkadele. Innustada ettevõtteid jagama teavet oma toidujäätmete tekke vältimise meetmete kohta toote märgistusel või veebis. Jagada ettevõtetele infot toidu annetamise võimalikkusest levitades Sotsiaalministeeriumi koostatavat annetamise juhendit. Jagades ettevõtetele parimaid praktikaid, teavitada ka turustusvõimalustest (nt ebastandardsetele puu- ja köögiviljadele muude kasutusvõimaluste leidmine jne).

Osapooled: Keskkonnaministeerium, Maaeluministeerium, Sotsiaalministeerium, Eesti Hotellide ja Restoranide Liit

Aeg: Pidev

23. Haridusasutuste teadlikkuse ja haridusasutuste kaudu teadlikkuse tõstmine toidujäätmete tekke vältimisest.

Sisu: Haridusasutustele ja haridusasutuste toitlustajatele levitada Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskuse koostatud juhendit¹³⁸. Koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga leida viisid, kuidas koolides, sealhulgas kutsekoolides rohkem teemat avada ja õppetöösse integreerida, töötada välja materjalid koolidele, sealhulgas kutsekoolidele ja lasteaedadele. Innustada õpilasi läbi konkursside ja kampaaniate kaasa mõtleva ja oma ettepanekuid esitama toidujäätmete tekke vähendamiseks.

¹³⁸ <https://www.sei.org/wp-content/uploads/2020/10/9.10-toidu-raiskamine-9-okt.pdf>

Osapooled: Keskkonnaministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Keskkonnaamet, Eesti Linnade ja Valdade Liit, kohalikud omavalitsused, eraharidusasutuste pidajad, ülikoolid.

Aeg: Pidev

24. Tarbijate teadlikkuse tõstmine jäätmete liigiti kogumisest ja seeläbi tähelepanu pööramine jäätmetekke vältimise vajadusele.

Sisu: Järgepidevalt jätkata liigiti kogumise edendamisega seotud teavitustegevust. Jäätmete liigiti kogumine aitab jäätmevaldajal mõista tekkivate jäätmete koguseid ning vajadust jäätmeteket, sealhulgas toidujäätmete teket vähendada. Jäätmetekke vältimisele pöörata tähelepanu üle-euroopalise jäätmetekke vähendamise nädala raames.

Osapooled: Keskkonnaministeerium, Keskkonnaamet, Eesti Linnade ja Valdade Liit, kohalikud omavalitsused, Eesti Korterühistute Liit

Aeg: Pidev

25. Avalikus sektoris ringmajanduslike lahenduste edendamine, sealhulgas toidujäätmete tekke vältimisest teadlikkuse tõstmine.

Sisu: Ringmajanduse valdkonna edendamisega seotud koolituste raames avaliku sektori töötajate (sh kohaliku omavalitsuse keskkonnaspetsialistide ja sotsiaaltöötajate) koolitamine ja teavitamine toidujäätmete tekke vältimise teemadel. Keskkonnahoidlike riigihangete alane koolitamine ja juhendmaterjalide levitamine (nt haridus- ja hoolekandea-sutuste hangetega seoses). Avalikel üritustel toidujäätmete tekke vähendamine.

Osapooled: Keskkonnaministeerium, Sotsiaalministeerium, Maaeluministeerium, Keskkonnaamet, Eesti Linnade ja Valdade Liit, kohalikud omavalitsused.

Aeg: Pidev

8.2. Prügistamise sh mereprügi vähendamise meetmed

Mereprügi meetmed on eraldi välja toodud jäätmekava juurde kuuluvas lisas nimega „Riigi jäätmekava 2022-2028 rakenduskava eelnõu“.

8.3. Kasutatud mõisted

Antud lisas on põhiliselt kasutatud jäätmeseaduses antud mõisteid, kui pole viidatud teisiti, ja terminite inglisekeelseid vasteid EL õigusaktidest (näiteks direktiivist 2008/98/EÜ). Lisas on valdavalt piiratud ühe legaaldefiniitsiooniga. Eraldi on välja toodud muudest allikatest saadud mõisted.

Jäätmed (Waste) on mis tahes vallasasi või kinnistatud laev, mille valdaja on ära visanud, katseb seda teha või on kohustatud seda tegema.

Äraviskamine (Discarding) tähendab vallasasja kasutuselt kõrvaldamist, loobumist selle kasutusele võtmisest või kasutuseta hoidmist, kui selle kasutusele võtmine ei ole tehniliselt võimalik, majanduslikest või keskkonnakaitselistest asjaoludest tulenevalt mõistlik.

Jäätmete lakkamise staatus (End-of-waste status) -

Jäätmed lakkavad olemast jäätmed, kui need on läbinud ringlussevõtu või muu taaskasutamistoimingu ning vastavad üheaegselt järgmistele tingimustele:

- 1) asja hakatakse kasutama tavapäraselt teatud kindlal eesmärgil;
- 2) asjal on turg või asja järele on nõudlus;
- 3) asi vastab konkreetseks otstarbeks ettenähtud tehnilistele nõuetele, õigusnormidele ja tootestandarditele;
- 4) asja kasutamine ei avalda negatiivset mõju keskkonnale ega inimese tervisele;
- 5) asi vastab Euroopa Komisjoni poolt Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2008/98/EÜ, mis käsitleb jäätmeid ja millega tunnistatakse kehtetuks teatud direktiivid (ELT L 312, 22.11.2008, lk 3–30), artikli 6 lõike 2 alusel rakendusaktiga või käesoleva paragrahvi lõike 2 alusel kehtestatud kriteeriumidele, mis on loodud käesoleva lõike punktide 1–4 ühetaoliseks kohaldamiseks teatava jäätmeliigi lakkamise kohta, või on nende puudumise korral kohaldatud käesoleva paragrahvi lõikes 31 nimetatud erandit.

Keskkonnakaitseluba (Environmental protection permit) jäätmeseaduse tähenduses on jäätmeluba, keskkonnakompleksluba ja jäätmekäitleja registreering. Jäätmeluba annab jäätmeid käitlevale isikule või jäätmetekitajale õiguse üheks või mitmeks § 73 lõikes 2 nimetatud jäätmekäitlustegevuseks ning määrab selle õiguse realiseerimise tingimused.

Kõrvalsaadus (By-product):

Asja, mis on saadud sellise tootmisprotsessi tulemusena, mille esmane eesmärk ei olnud selle asja tootmine, ei peeta jäätmeteks, vaid asi loetakse kõrvalsaaduseks, kui on üheaegselt täidetud järgmised tingimused:

- 1) asja edasine kasutamine on kindel;
- 2) asja saab kasutada vahetult ilma täiendava töötlemiseta, välja arvatud selline töötlemine, mis on asjaomasele tööstusele üldiselt omane;
- 3) asi on tekkinud tootmisprotsessi lahutamatu osana;
- 4) asi vastab selle konkreetse kasutamisel toote-, keskkonna- ja tervisekaitsenõuetele ning asja kasutamine ei avalda negatiivset mõju keskkonnale ega inimese tervisele.

Biolagunevad jäätmed (Biodegradable waste) on anaeroobselt või aeroobselt lagunevad jäätmed nagu toidujäätmed, paber ja papp.

Biojäätmed (Biowaste) on järgmised biolagunevad jäätmed:

- 1) aia- ja haljastujäätmed;
- 2) kodumajapidamises, büroos, jaemüügikohas, hulgimüügiettevõttes ja toitlustusasutuses tekkinud toidu- ja köögijäätmed;
- 3) toiduainetööstuses tekkinud jäätmed, mis on oma koostise ja olemuse poolest samalaadsed punktis 2 nimetatud jäätmetega

Toidujäätmed (Food waste) on Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 178/2002, millega sätestatakse toidualaste õigusnormide üldised põhimõtted ja nõuded, asutatakse Euroopa Toiduohutusamet ja kehtestatakse toidu ohutusega seotud menetlused (EÜT L 31, 01.02.2002, lk 1–24), artiklis 2 määratletud toit, mis on muutunud jäätmeteks. Toidujäätmed hõlmavad nii toiduraiskamist (toidukadu) kui ka söögiks kõlbmatuid toidu osasid.

Toidukadu - mis tahes algselt inimestele tarbimiseks mõeldud toit, mis on toidutarneahelast või kodumajapidamistes majanduslikel või esteetilistel põhjustel või säilimistähtaja ületamise tõttu eemaldatud. Toidukadu on kõik toidu koostisosad, mida oleks saanud varem tarvitades või teistmoodi säilitades või käideldes veel süüa.

Tavajäätmed (Non-hazardous waste) on kõik jäätmed, mis ei kuulu ohtlike jäätmete hulka.

Püsijäätmed (Inert waste) on tavajäätmed, milles ei toimu olulisi füüsikalisi, keemilisi ega bioloogilisi muutusi. Püsijäätmed ei lahustu, põle ega reageeri muul viisil füüsikaliselt või keemiliselt, nad ei ole biolagundatavad ega mõjuta ebasoodsalt muid nendega kokkupuutesse sattuvaid aineid viisil, mis põhjustaks keskkonna saastumist või kahju inimese tervisele. Püsijäätmete leostuvus veekeskkonnas, ohtlike ainete sisaldus ning nõrgvee ökotoksilisus ei põhjusta täiendavat keskkonnakoormust, seda eriti põhja- ja pinnavee kvaliteedinõudeid silmas pidades.

Ohtlikud jäätmed (Hazardous waste) on jäätmed, mis komisjoni määruse (EL) nr 1357/2014 lisas nimetatud vähemalt ühe ohtliku omaduse tõttu võivad olla ohtlikud inimese tervisele, varele või keskkonnale.

Olmejäätmed (Municipal waste) on:

1) kodumajapidamistest kogutud segajäätmed ja liigiti kogutud jäätmed, sealhulgas paber ja kartong, klaas, metallid, plast, biojäätmed, puit, tekstiil, pakendid, elektri- ja elektroonikaseadmetest tekkinud jäätmed, patareid ja akud ning suuremõtmelised jäätmed, sealhulgas madratsid ja mööbel;

2) muudest allikatest kogutud segajäätmed ja liigiti kogutud jäätmed, mis on oma koostise ja omaduste poolest kodumajapidamisjäätmete sarnased.

(2) Olmejäätmete hulka ei kuulu tootmis-, põllumajandus-, metsandus-, kalandus-, septiku ega kanalisatsioonivõrgu ja reovee töötlemise jäätmed, romusõidukid ega ehitus- ja lammutusjäätmed.

Kaevandamisjäätmed (Extractive waste) on jäätmeseaduse tähenduses jäätmed, mis on tekkinud maavarade uuringute, maavarade kaevandamise, rikastamise ja ladustamise ning kaevandamise töö tulemusena.

Ehitus- ja lammutusjäätmed (Construction and demolition waste) on ehitus- ja lammutustööde käigus tekkinud jäätmed.

Jäätmevaldaja (Waste holder) on jäätmetekitaja või muu isik või riigi või kohaliku omavalitsuse asutus, kelle valduses on jäätmed.

Jäätmetekitaja (Waste producer) on isik või riigi või kohaliku omavalitsuse üksuse asutus, kelle tegevuse käigus tekivad jäätmed, või isik, kes sooritab jäätmetega toiminguid, mille tagajärjel jäätmete olemus või koostis muutub, näiteks tegeleb jäätmete eeltötlusega või segab jäätmeid.

Jäätmehooldus (Waste management) on jäätmekäitlus, sealhulgas selleks vajaliku jäätmerajatiste taristu rajamine ja hooldus, järelevalve jäätmekäitluse üle ning jäätmekäitluskohtade rajamine ja hooldus, sealhulgas järelhooldus.

Jäätmekäitlus (Waste handling) on jäätmete kogumine, vedamine, taaskasutamine, sealhulgas sortimine, ja kõrvaldamine, sealhulgas vahendamine või edasimüümine.

Jäätmete kogumine (Waste collection) on jäätmete kokkukorjamine, sealhulgas jäätmete eel-sortimine ja eelladustamine ning mehaaniline töötlemine ilma jäätmete koostist ja olemust muutmata, eesmärgiga vedada need edasiseks käitlemiseks jäätmekäitluskohta.

Jäätmete liigiti kogumine (Separate collection of waste) on tegevus, mille käigus jäätmed eraldatakse liigi ja olemuse alusel nende edasise käitlemise lihtsustamiseks, sealhulgas taaskasutamise soodustamiseks.

Jäätmete vedamine (Waste transport) on jäätmesaadetise toimetamine veovahendiga lähteko-
hast sihtpunkti. Jäätmete vedamine hõlmab jäätmesaadetise peale- ja mahalaadimist ning jäät-
meveose komplekteerimist mitmest saadetisest, kuid ei hõlma jäätmete kogumist

Korduskasutus (Re-use) on mis tahes toiming, mille käigus tooteid või tootekomponente, mis ei ole jäätmed, kasutatakse uuesti nende esialgsel otstarbel.

Jäätmete taaskasutamine (Recovery of waste) on jäätmekäitlustoiming, mille peamine tule-
mus on jäätmete kasutamine kasulikul otstarbel selliselt, et nad asendavad teisi materjale, mida
muidu oleks sellel otstarbel kasutatud, või jäätmete ettevalmistamine nende eelnimetatud ots-
tarbel ja viisil kasutamiseks kas tootmises või majanduses laiemalt.

Jäätmete materjalina taaskasutusse võtmine (Material recovery) on taaskasutamistoiming, mis hõlmab muu hulgas korduskasutuseks ettevalmistamist, ringlussevõttu ja tagasitäidet. Jäät-
mete materjalina taaskasutusse võtmiseks ei loeta jäätmete energiakasutust ja töötlemist mater-
jalideks, mida kasutatakse kütusena või muul viisil energia tootmiseks.

Jäätmete korduskasutuseks ettevalmistamine (Preparing of waste for re-use) on kontrolliv, puhastav või parandav taaskasutamismoodus, millega jäätmeteks muutunud tooteid või nende komponente valmistatakse ette selliselt, et neid oleks võimalik korduskasutada ilma mis tahes muu eeltötluseta.

Ringlussevõtt (Recycling) on jäätmete taaskasutamistoiming, mille käigus jäätmematerjalid töödeldakse toodeteks, materjalideks või aineteks, et kasutada neid nende esialgsel või muul eesmärgil. See ei hõlma jäätmete energiakasutust ja töötlemist materjalideks, mida kasutatakse kütusena või tagasitäiteks.

Jäätmete energiakasutus (Energy recovery) on jäätmete taaskasutamismoodus, kus põletus-
kõlblikke jäätmeid kasutatakse energia tootmiseks nende põletamisel eraldi või koos muude
jäätmete või kütusega, kasutades ära tekkinud soojuse.

Tagasitäide (Backfilling) on taaskasutamistoiming, mille käigus kasutatakse kaevandatud ala korrastamiseks või maastikukujunduse eesmärgil selleks sobivaid tavajäätmeid. Tagasitäiteks

kasutatavad tavajäätmed peavad asendama materjale, mis ei ole jäätmed, sobima käesolevas lõikes nimetatud eesmärkidega ning olema rangelt piiratud kogusega, mis on vajalik nimetatud eesmärkide saavutamiseks.

Jäätmete töötlemine (Treatment of waste) on taaskasutamise- või kõrvaldamistoiming, kaasa arvatud jäätmete ettevalmistamine taaskasutamiseks või kõrvaldamiseks.

Jäätmete sortimine (Sorting of waste) on tegevus, mille käigus eraldatakse kogutud jäätmetest need jäätmed, mis sobivad korduskasutuseks ettevalmistamiseks, ringlussevõtuks või muuks taaskasutamiseks, ning ohtlikud jäätmed.

Jäätmete kõrvaldamine (Waste disposal) on nende ladestamine prügilasse, põletamine ilma energiakasutusega või muu samaväärne toiming, mis ei ole taaskasutamine, kaasa arvatud jäätmete ettevalmistamine kõrvaldamiseks, isegi kui toimingul on osaliselt teisene tagajärg ainete või energia taasväärtustamise näol.

Jäätmekäitluskoht (Waste management facility) on tehniliselt varustatud ehitise jäätmete kogumiseks, taaskasutamiseks või kõrvaldamiseks. Jäätmekäitluskoht on ka maa-ala, kus jäätmete taaskasutamine võimaldab parendada mullaviljakust, maa-ala keskkonnaseisundit või selle kasutusvõimalusi või maa-ala, kus tehakse jäätmete taaskasutamise või kõrvaldamise toiminguid, milleks ehitise olemasolu ei ole vajalik. Jäätmekäitluskohaks ei loeta jäätmekogumiskohta, -konteinerit või muud -mahutit, mis on ette nähtud vaid ühte liiki tava- või ohtlike jäätmete esmakogumiseks jäätmetekitajalt, samuti ehitisi või teisaldatavaid hoiukohti, kuhu eelnimetatud mahutid tavajäätmete kogumiseks on paigutatud, või ehitisi, mida kasutatakse olmes tekkinud pakendijäätmete esmakogumiseks.

Jäätmekäitluskoha järelhooldus (Aftercare of waste management facility) on suletud jäätmekäitluskoha keskkonnaseire ning võimaliku negatiivse keskkonnamõju, sealhulgas keskkonnamõju kõrvaldamise tõrje.

Jäätmetekke vältimine (Prevention of waste generation) on asja jäätmeteks muutumisele eelnevate meetmete rakendamine tekkivate jäätmete koguse ja jäätmete keskkonna- ning terviseohtlikkuse vähendamiseks.

Jäätmehierarhia (Waste hierarchy) - Jäätmetekke vältimise ja jäätmehooldusmeetmete väljatöötamisel ning rakendamisel juhindutakse prioriteetide järjestuses järgmisest jäätmehierarhiast:

- 1) jäätmetekke vältimine;
- 2) korduskasutuseks ettevalmistamine;
- 3) ringlussevõtt;
- 4) muu taaskasutamine nagu energiakasutus;
- 5) kõrvaldamine.

Tootja (Producer) jäätmeseaduse tähenduses on isik, kes oma majandus- või kutsetegevuse raames kavandab, projekteerib, valmistab, töötleb, müüb või veab sisse tooteid.

Turule laskmine (Placing on the market) jäätmeseaduse tähenduses on majandus- või kutsetegevuse käigus toote esmakordne Eesti turul kättesaadavaks tegemine.

Turul kättesaadavaks tegemine (Making available on the market) toote tasu eest või tasuta pakkumine Euroopa Liidu turul majandustegevuse käigus kas levitamiseks, tarbimiseks või kasutamiseks;

Tootjate ühendus (Producers' responsibility organisation) on jäätmeseaduse mõistes mittetulusühing või muu majanduslikku tulu mittetaotlev organisatsioon, mille liikmeteks on üksnes tootjad või tootjate ühendused ning mille üheks eesmärgiks on teatud liiki probleemtoodetest tekkinud jäätmete kogumise ja taaskasutamise korraldamine või finantseerimine.

Turustaja (Distributor) jäätmeseaduse tähenduses on tarneahelas osalev füüsiline või juriidiline isik, kes teeb probleemtoote turul kättesaadavaks. Turustaja võib olla samal ajal ka tootja jäätmeseaduse paragrahvi § 23 lõigete 1¹–1⁷ tähenduses.

Teisene toore (Secondary raw material) on jäätmete taaskasutamistoimingu tulemusena ringlussevõetud aine või materjal.

Probleemtoode (Product of concern) on toode, mille jäätmed põhjustavad või võivad põhjustada tervise- või keskkonnaohtu, keskkonnanäringuid või keskkonna ülemäärast risustamist. Probleemtoodete hulka kuuluvad:

- 1) patareid ja akud;
- 2) mootorsõidukid ja nende osad;
- 3) elektri- ja elektroonikaseadmed ja nende osad;
- 4) rehvid;
- 5) põllumajandusplast.

Laiendatud tootjavastutuse põhimõte (Principle of extended producer responsibility) - tootja on kohustatud tagama oma turule lastud probleemtoodetest tekkivate jäätmete käitlemise ning kandma sellest tulenevad kulud. Tootja võib valida, kas ta täidab kohustused individuaalselt või annab need kirjaliku lepinguga üle tootjate ühendusele.

Probleemtooteregister (Register of products of concern) on riigi infosüsteemi kuuluv andmekogu, mille eesmärk on andmete koondamine probleemtoodete tootjate ja tootjate ühenduste kohta, arvestuse pidamine turule lastud probleemtoodete, Eestis probleemtoodetest tekkinud jäätmete taaskasutamise ja taaskasutamise sihtarvude saavutamise kohta jäätmeseadusest tulenevate ülesannete täitmiseks ning järelevalve tegemiseks ja registrisse kantud andmete alusel Euroopa Komisjonile jäätmealase teabe esitamine.

Läheduse põhimõte jäätmekäitluses (Principle of proximity in waste handling) - jäätmed kõrvaldatakse ja segaolmejäätmed taaskasutatakse nende tekkekohale võimalikult lähedal asuvas tehnoloogiliselt sobivas jäätmekäitluskohas, kus on tagatud inimese tervise ja keskkonna ohutus.

Prügila (Landfill) on jäätmekäitluskoht, kus jäätmed ladestatakse maa peale või maa alla, kaasa arvatud jäätmekäitluskoht, kuhu jäätmetekitaja ladestab jäätmed tekkekohal (käitisesisene prügil), ja jäätmekäitluskoht, mida kasutatakse püsivalt jäätmete ladustamiseks kauem kui aasta vältel. Prügila ei ole:

- 1) ehitis, kus jäätmed maha laaditakse, et neid ette valmistada veoks mujal asuvasse töötlemis-, taaskasutamise- või kõrvaldamiskohta;
- 2) jäätmete ladustamise koht enne nende töötlemist või taaskasutamist, kui kõik sinna paigutatud jäätmed töödeldakse või taaskasutatakse kolme aasta jooksul nende ladustamisest arvates;
- 3) jäätmete ladustamise koht enne nende kõrvaldamist, kui kõik sinna paigutatud jäätmed kõrvaldatakse aasta jooksul nende ladustamisest arvates.

Jäätmeoidla (Extractive waste facility) on iga ehitis või ala, mida kasutatakse tahkel, vedelal, lahuse või suspensiooni kujul olevate kaevandamisjäätmete kogumiseks või ladustamiseks:

- 1) määramata ajaks A-kategooria jäätmeoidlates ja jäätmeseaduse §-s 42¹ nimetatud kaevandamisjäätmekavas kirjeldatud ohtlike jäätmete hoidlates;
- 2) rohkem kui kuueks kuuks ootamatult tekkinud ohtlike jäätmete hoidlates;
- 3) rohkem kui aastaks tavajäätmete, mis ei ole püsijäätmed, hoidlates;
- 4) rohkem kui kolmeks aastaks saastumata pinnase, uuringute käigus tekkivate tavajäätmete, turba kaevandamisel, rikastamisel ja ladustamisel tekkivate jäätmete ning püsijäätmete hoidlates.

Jäätmeoidla klassifitseeritakse ohtlikkusest lähtuvalt A- või B-kategooria jäätmeoidlaks.

Jäätmehoolduse arendamine (Development of waste management) - Jäätmehooldust arendatakse valdkonna arengukava ja kohaliku omavalitsuse üksuse jäätmekava alusel. Valdkonna arengukavas ja kohaliku omavalitsuse üksuse jäätmekavas käsitletakse jäätmehoolduse olukorda kavaga hõlmatud territooriumil, jäätmehoolduse korraldamise ja tõhustamise eesmärged ning eesmärkide saavutamise meetmeid. (Jäätmehoolduse arendamine on jäätmealase tebelevitamine, jäätmealane nõustamine ja jäätmehoolduse kavandamine või muu tegevus, mille eesmärk on vältida või vähendada jäätmeteket ning tõsta jäätmehoolduse taset.)

Kohaliku omavalitsuse üksuse jäätmekava (Local government waste management plan) on kohaliku omavalitsuse üksuse arengukava osa, mis käsitleb valla või linna jäätmehoolduse arendamist. Jäätmekava võib koostada mitme kohaliku omavalitsuse üksuse kohta. Jäätmekava koostamisel võetakse arvesse valdkonna arengukavas sätestatud.

Ohtlike jäätmete saatekiri (Consignment note for hazardous waste) on dokument, mis sisaldab andmeid käitlemiseks üleantavate ohtlike jäätmete liigi, koostise, koguse ja põhiomaduste ning nende jäätmete tekitaja, käitlemiseks üleandja, vedaja ja vastuvõtja kohta.

Vanaõli (Waste oil) jäätmeseaduse tähenduses on mineraalne või sünteetiline määrdeaine või tööstusõli, eelkõige sisepõlemismootorites kasutatud õli ja käigukastiõli, määrdeõli, turbiiniõli ning hüdraulikaõli, mis ei sobi enam algselt ette nähtud kasutuseks.

Korraldatud jäätmevedu (Organised waste transport) on olmejäätmete kogumine ja vedamine määratud piirkonnast määratud jäätmekäitluskohta või -kohtadesse kohaliku omavalitsuse üksuse valitud ettevõtja poolt.

Jäätmehoolduseeskiri (Waste handling rules) on eeskiri jäätmehoolduse korraldamiseks kohaliku omavalitsuse üksuses ja see kehtestatakse volikogu määrusega.

Jäätmete riikidevaheline vedu (Transboundary movement of waste) - Jäätmeid veetakse üle riigipiiri kooskõlas Eesti Vabariigi suhtes jõustunud välislepingutega ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EÜ) nr 1013/2006 sätestatud korras. Ohtlike jäätmeid ja välislepinguga reguleeritavaid jäätmeid võib Eesti Vabariiki sisse vedada, Eesti Vabariigist välja vedada või Eesti Vabariigi territooriumilt läbi vedada Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruses 1013/2006/EÜ sätestatud korras väljaantud jäätmete riikidevahelise veo loa (edaspidi veoluba) alusel.

Pakend (Packaging) on mis tahes materjalist valmistatud toode, mida kasutatakse kauba mahutamiseks, kaitsmiseks, käsitsemiseks, kättetoimetamiseks või esitlemiseks selle kauba ole-

lusringi vältel: toormest kuni valmiskaubani ning tootja käest tarbija kätte jõudmiseni. Pakendiks loetakse ka samal eesmärgil kasutatavaid ühekorrapakendeid (Pakendiseadus RT I 2004, 41, 278).

Pakendiette võtja (Packaging undertaking) on isik, kes majandus- või kutsetegevuse raames pakendab kaupa, veab sisse või müüb pakendatud kaupa (Pakendiseadus RT I 2004, 41, 278).

Taaskasutusorganisatsioon (Recovery organisation) on juriidiline isik, mille asutajad ja liikmed on pakendiette võtjad või nende moodustatud juriidilised isikud, mille liikmed, osanikud või aktsionärid on pakendiette võtjad (Pakendiseadus RT I 2004, 41, 278).

Tagatisraha (Deposit), mis on pakendile määratud on ühe müügiühiku hinnale lisatud pakendit väärtustav tasu ühe pakendi eest (Pakendiseadus RT I 2004, 41, 278).

Pakendi märgistamine (Marking of packaging) - Pakendiette võtja, kes laseb turule pakendatud kaupa, kannab pakendile, millele on kehtestatud tagatisraha, või pakendi etiketile tagatisraha märgi (Pakendiseadus RT I 2004, 41, 278).

Pakendiregister (Packaging register) on andmekogu, kuhu kantakse ning kus hoitakse ja töödeldakse andmeid turule lastud pakendatud kauba pakendite, õhukese ja eriti õhukese plastkandekoti tarbimise, tekkinud pakendijäätmete, pakendi korduskasutuse, pakendijäätmete taaskasutamise ning taaskasutamise sihtarvude täitmise ja taaskasutamise tõendite kohta käesolevast seadusest ja pakendiaktsiisi seadusest tulenevate ülesannete täitmiseks, Euroopa Komisjonile pakendijäätmete alase teabe esitamiseks ning järelevalve teostamiseks (Pakendiseadus RT I 2004, 41, 278).

Saastamine (Pollution) on inimtegevusest tulenev ainete, vibratsiooni, soojuse või müra otsene või kaudne väljutamine välisõhku, vette või pinnasesse, mis võib kaasa tuua vähendamist vajava mõju keskkonnale, inimese tervisele, heaolule, varale ja kultuuripärandile (Tööstusheite seadus RT I, 16.05.2013, 1).

Parim võimalik tehnika PVT (Best available techniques) on tehnilise arendustegevuse ning selles rakendatavate töömeetodite kõige tõhusam ja kõige paremini välja arendatud tase. Parim võimalik tehnika on praktiliselt sobiv heite piirväärtuste ja muude loa nõuete määramiseks, et vältida, või kui see pole teostatav, siis vähendada heidet ja selle mõju keskkonnale tervikuna (Tööstusheite seadus RT I, 16.05.2013, 1).

Biomass (Biomass) on toode, mis koosneb põllumajandusest või metsandusest pärinevatest taimsetest ainetest, mida saab kasutada kütusena energia tootmiseks, ja järgmised jäätmed:

- 1) põllumajanduse ja metsanduse taimsed jäätmed;
- 2) toiduainetööstuse taimsed jäägid, kui tekkiv soojus taaskasutatakse;
- 3) tselluloosi tootmise ja pabermassist paberi tootmise kiulised taimsed jäägid, kui need põletatakse nende tekitamise kohas ja tekkiv soojus taaskasutatakse;
- 4) korgijäätmed;
- 5) puidujäätmed, välja arvatud need, mis võivad puidu kaitseainetega töötlemise või puidu pinna katmise tulemusena sisaldada halogeeneitud orgaanilisi ühendeid või raskmetalle, sealhulgas eelkõige ehitamisel ja lammutamisel tekkivad puidujäätmed (Tööstusheite seadus RT I, 16.05.2013, 1).

Jäätme põletustehas (Waste incineration plant) on jäätme käitluskoht, mille põhielement on paikne või teisaldatav tehniline kompleks või seade, mis on ette nähtud tahkete või vedelate

jäätmete termiliseks töötlemiseks, olenemata sellest, kas põlemisel tekkiv soojus kasutatakse ära või mitte (Tööstusheite seadus RT I, 16.05.2013, 1).

Jäätme koospõletustehas (Waste Co-incineration plant) Koospõletustehas on jäätmekäitluskoht, mille põhielement on paikne või teisaldatav tehniline kompleks või seade, mille käitamise peamine eesmärk on energia tootmine või toodete valmistamine ning kus tahkeid või vedelaid jäätmeid kasutatakse põhi- või lisakütusena või töödeldakse termiliselt nende kõrvaldamise eesmärgil (Tööstusheite seadus RT I, 16.05.2013, 1).

Jäätmejaam (Waste collection station) on üldjuhul detailplaneeringu ja projekti alusel rajatud ning tehniliselt varustatud jäätmekäitluskoht, kuhu on paigutatud taaskasutatavate jäätmete kogumiseks ja esmaseks töötlemiseks kogumismahutid, sh ohtlike jäätmete kogumismahutid (Olme jäätmete sortimise kord ning sorditud jäätmete liigitamise alused RT I 2007, 9, 140).

Nõrgvesi (leachate) on igasugune ladestatud jäätmetest läbi nõrguv vedelik, mis jääb prügilasse või voolab prügilast välja (Prügila rajamise, kasutamise ja sulgemise nõuded RTL 2004, 56, 938).

Keskkonnahäiring (Environmental nuisance) on inimtegevusega kaasnev vahetu või kaudne ebasoodne mõju keskkonnale, sealhulgas keskkonna kaudu toimiv mõju inimese tervisele, heaolule või varale või kultuuripärandile. Keskkonnahäiring on ka selline ebasoodne mõju keskkonnale, mis ei ületa arvulist normi või mis on arvulise normiga reguleerimata (Keskkonnaseadustiku üldosa seadus RT I, 28.02.2011, 1).

Keskkonnarisk (Environmental risk) on vähendamist vajava keskkonnahäiringu tekkimise võimalikkus (Keskkonnaseadustiku üldosa seadus RT I, 28.02.2011, 1).

Keskkonnaoht (Environmental threat) on olulise keskkonnahäiringu tekkimise piisav tõenäosus (Keskkonnaseadustiku üldosa seadus RT I, 28.02.2011, 1).

Käitis (Installation) on paikne või liikuv tehniline üksus, milles toimub tootmistegevus või tootmisega võrdsustatav, tootmisega otseselt liituv ja sellega tehnilist seost omav tegevus, millega kaasneb saastamine või saastatus (Keskkonnaseadustiku üldosa seadus RT I, 28.02.2011, 1).

Heide (Emission) on õhku, vette või pinnasesse otseselt või kaudselt väljutatav aine, organism, energia, kiirgus, vibratsioon, soojus, valgus, lõhn või müra (Keskkonnaseadustiku üldosa seadus RT I, 28.02.2011, 1).

Pakendiaktsiis on tarbimismaks (Packaging excise duty) (edaspidi aktsiis), millega maksustatakse Eestis turule lastud kauba pakend, teisest Euroopa Liidu liikmesriigist (edaspidi teine liikmesriik) soetatud ja imporditud pakend (Pakendiaktsiisi seadus RT I 1997, 5, 31). Pakend maksustatakse aktsiisiga, kui pakendatud kaup müüakse, vahetatakse, võõrandatakse tasuta või võetakse Eestis omatarbeks kasutusse. Pakendi maksustamisel aktsiisiga lähtutakse eelkõige tege-likust taaskasutuse tulemusest. Aktsiisimaksja, kes ei ole täitnud taaskasutamise määra, maksab aktsiisi määrast puudu jääva pakendikoguse eest (Maksu- ja Tolliamet)

Püsivad orgaanilised saasteained (POSid) (persistent organic pollutants) on orgaanilised ained, mis on keskkonnas püsivad, mis akumulieruvad elusorganismides ning on ohtlikud meie tervisele ja keskkonnale. Ained võivad levida õhu, vee või rändliikidega üle riigipiiride, jõudes piirkondadesse, kus neid ei ole kunagi toodetud või kasutatud. Rahvusvaheline riskijuhtimine on vajalik, sest ükski piirkond ei suuda üksi hallata nende ainete kaasnevaid ohte. Püsivaid orgaanilisi saasteaineid reguleeritakse kogu maailmas Stockholmi konventsiooni ja Aarhusi protokolliga. Neid õigusakte rakendatakse Euroopa Liidus püsivate orgaaniliste saasteainete

määrusega. POSid on näiteks pestitsiidid (nt DDT), tööstuskemikaalid (nt polüklooritud bifenüülid, mida kasutati laialdaselt elektriseadmetes) või tahtmatud kõrvalsaadused, mis tekivad tööstusprotsesside käigus, lagunemisel või põletamisel (nt dioksiinid ja furaanid). (Euroopa Kemikaaliamet)

8.4. Seosed teiste strateegiliste dokumentidega

Keskkonnavaldkonna arengukava 2030

Strateegia “Eesti 2035”

Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“

Energiamajanduse arengukava aastani 2030

Teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse (TAIE) arengukava 2021-2035

Kliimapoliitika põhialused aastani 2050

Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030

Eesti keskkonnastrateegia aastani 2030

Põlevkivi kasutamise riiklik arengukava 2016-2030

ÜRO säästva arengu eesmärgid

EL kliima- ja energiapoliitika raamistik aastateks 2020-2030

Euroopa Liidu elurikkuse strateegia aastani 2030

Euroopa rohelepe

Euroopa kaheksas keskkonnaalane tegevusprogramm

Ringmajanduse tegevuskava

Olulisemad EL-i õigusaktid

Lisaks eelpool toodud strateegiatele ja poliitikatele koostatakse riigi jäätmekava kooskõlas allpool toodud olulisemate Euroopa Liidu õigusaktidega:

- Jäätmete raamdirektiiv

- Pakendidirektiiv
- Prügiladirektiiv
- Elektroonikaromude direktiiv
- Patareidirektiiv
- SUP direktiiv
- Autoromude direktiiv
- Tööstusheite direktiiv
-

8.5. Jäätmevaldkonna õigusloome ning nõuded jäätmekäitlusele

Tabel 15. Peamised jäätmevaldkonna teemad ja neid reguleerivad õigusaktid

Teemad	Euroopa Liidu ja muud õigusaktid	Eesti Vabariigi õigusaktid
Keskkonnakaitse üldnõuded, põhimõtted ja põhikohustused. Keskkonnaalased õigused. Loamenetlus, riiklik ja haldusjärelevalve, vastutus		*Keskkonnaseadustiku üldosa seadus. RT I, 28.02.2011, 1.
Jäätmekäitluse üldised põhimõtted, jäätmedefinitsioon, ohtlike jäätmete mõiste ja R,D koodid. jäätmekäitluse hierarhia. Ohtlike jäätmete käitlemise üldised põhimõtted, tootjavastutuse üldised põhimõtted	Baseli (1989) konventsioon ohtlike jäätmete ja nende kõrvaldamise kohta. *Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2008/98/EÜ, 19. november 2008, mis käsitleb jäätmeid ja millega tunnistatakse kehtetuks teatud direktiivid *Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2018/851, 30. mai 2018, millega muudetakse direktiivi 2008/98/EÜ, mis käsitleb jäätmeid	*Jäätmeseadus. RT I 2004, 9, 52.
Prügilate rajamine, asukohavalik. tingimused ladestatavate jäätmete kohta, seire jne.	*Nõukogu direktiiv 1999/31/EÜ, 26. aprill 1999, prügilate kohta *Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2018/850, 30. mai 2018, millega muudetakse direktiivi 1999/31/EÜ prügilate kohta	*Jäätmeseadus. RT I 2004, 9, 52. *Prügila rajamise, kasutamise ja sulgemise nõuded. RTL 2004, 56, 938.
Pakendite käitlemise üldnõuded, pakendite taaskasutamine ja ringlussevõtt. Majanduslikud hoovad ja abinõud pakendijäätmete taaskasutamiseks.	*Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 94/62/EÜ, 20. detsember 1994, pakendite ja pakendijäätmete kohta *Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2018/852, 30. mai 2018, millega muudetakse direktiivi 94/62/EÜ pakendite ja pakendijäätmete kohta	*Pakendiseadus. RT I 2004, 41, 278. *Pakendiaktsiisi seadus. RT I 1997, 5, 31.
Jäätmekategooriad ja jäätmeliigid, ohtlike jäätmete liigitamine	*Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2008/98/EÜ, 19. november 2008, mis käsitleb jäätmeid ja millega	*Jäätmeseadus. RT I 2004, 9, 52.

	<p>tunnistatakse kehtetuks teatud direktiivid</p> <p>*Komisjoni otsus, (2000/532/EÜ) 3. mai 2000, millega asendatakse otsus 94/3/EÜ (millega kehtestatakse jäätmeid käsitleva nõukogu direktiivi 75/442/EMÜ artikli 1 punkti a kohaselt jäätmete nimistu) ja nõukogu otsus 94/904/EÜ (millega kehtestatakse ohtlike jäätmeid käsitleva nõukogu direktiivi 91/689/EMÜ artikli 1 lõike 4 kohaselt ohtlike jäätmete nimistu).</p> <p>*Komisjoni määrus (EL) nr 1357/2014, 18. detsember 2014, millega asendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2008/98/EÜ (mis käsitleb jäätmeid ja millega tunnistatakse kehtetuks teatud direktiivid) III lisa</p>	<p>*Jäätmete liigitamise kord ja jäätmenimistu. RT I, 18.12.2015, 14.</p> <p>*Probleemtoodetest tekkinud jäätmete täpsustatud nimistu. RTL 2007, 57, 1017.</p> <p>* Ohtlike jäätmete ja nende pakendite märgistamise kord. RTL 2004, 56, 939</p>
<p>Jäätmete kõrvaldamis- ja taaskasutamistoimingud (D-kood ja R-kood)</p>	<p>Baseli (1989) konventsioon ohtlike jäätmete ja nende kõrvaldamise kohta.</p> <p>* Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2008/98/EÜ, 19. november 2008, mis käsitleb jäätmeid ja millega tunnistatakse kehtetuks teatud direktiivid</p>	<p>* Jäätmete taaskasutamise- ja kõrvaldamistoimingute nimistud. RT I, 14.12.2011, 4.</p>
<p>Keskkonnakaitseluba (keskkonnaluba ja kompleksluba) vajavad ettevõtted ja tegevused. Tegevuste nimistu ja tootmismahud. Keskkonnaotsused, taotlemise kord,</p>	<p>*Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2008/98/EÜ, 19. november 2008, mis käsitleb jäätmeid ja millega tunnistatakse kehtetuks teatud direktiivid</p>	<p>*Keskkonnaseadustiku üldosa seadus. RT I, 28.02.2011, 1.</p> <p>*Jäätmeseadus. RT I 2004, 9, 52.</p> <p>*Keskkonnaotsuste infosüsteemi asutamine ja andmekogu pidamise põhimäärus. RT I, 01.07.2017, 31.</p>

		<p>*Teatud liiki ja teatud koguses tavajäätmete, mille vastava käitlemise korral pole jäätmeola omamine kohustuslik, taaskasutamise või tekkekohas kõrvaldamise nõuded. RTL 2004, 49, 847.</p> <p>*Alltegevusvaldkondade loetelu ning künnisvõimsused, mille korral on käitise tegevuse jaoks nõutav kompleksluba. RT I, 11.06.2013, 19</p>
Probleemtooted	<p>*Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2008/98/EÜ, 19. november 2008, mis käsitleb jäätmeid ja millega tunnistatakse kehtetuks teatud direktiivid</p>	<p>*Probleemtooteregistri põhimäärus. RT I, 05.03.2019, 15.</p> <p>*Probleemtoodete kohta kehtestatud keeldude ja piirangute rakendamise tähtajad ning probleemtoodetes ohtlike ainete sisalduse piirnormid. RT I, 01.11.2016, 3</p> <p>*Probleemtoote kasutajale kättesaadavaks tehtava teabe loetelu ning teabe esitamise viisid ja kord. RT I, 25.07.2013, 4</p>
Romusõidukid	<p>Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2000/53/EÜ, 18. september 2000, kasutuselt kõrvaldatud sõidukite kohta</p>	<p>*Romusõidukite käitlusnõuded. RT I, 22.06.2011, 8.</p> <p>*Mootorsõidukitest ja nende osadest tekkinud jäätmete kogumise, tootjale tagastamise ning taaskasutamise või kõrvaldamise nõuded ja kord ning sihtarvud ja sihtarvude saavutamise tähtajad. RT I 2010, 42, 248.</p>
Vanarehvid	<p>*Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2000/53/EÜ, 18. september 2000, kasutuselt kõrvaldatud sõidukite kohta.</p> <p>*Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2018/849, 30. mai 2018, millega muudetakse direktiivi 2000/53/EÜ kasutuselt kõr-</p>	<p>*Rehvidest tekkinud jäätmete kogumise, tootjale tagastamise ning taaskasutamise või kõrvaldamise nõuded ja kord. RT I 2010, 42, 249.</p>

	valdatud sõidukite kohta, direktiivi 2006/66/EÜ, mis käsitleb patareisid ja akusid ning patarei- ja akujäätmeid ning direktiivi 2012/19/EL elektri- ja elektroonikaseadmetest tekkinud jäätmete (elektroonikaromude) kohta	
Patarei- ja akujäätmed	<p>*Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2006/66/EÜ, 6. september 2006, mis käsitleb patareisid ja akusid ning patarei- ja akujäätmeid ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 91/157/EMÜ.</p> <p>*Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2018/849, 30. mai 2018, millega muudetakse direktiivi 2000/53/EÜ kasutuselt kõrvaldatud sõidukite kohta, direktiivi 2006/66/EÜ, mis käsitleb patareisid ja akusid ning patarei- ja akujäätmeid ning direktiivi 2012/19/EL elektri- ja elektroonikaseadmetest tekkinud jäätmete (elektroonikaromude) kohta</p>	<p>*Patareidest ja akudest tekkinud jäätmete kogumise, tootjale tagastamise ning taaskasutamise või kõrvaldamise nõuded ja kord ning sihtarvud ja sihtarvude saavutamise tähtajad. RT I 2008, 37, 221.</p> <p>*Patareide ja akude märgistamise viis ja kord. RTL 2008, 3, 29.</p> <p>*Kasutatud patareide ja akude käitlusnõuded. RTL 2008, 6, 63.</p>
Elektri- ja elektroonikaseadmetest tekkinud jäätmed	<p>*Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2012/19/EL, 4. juuli 2012, elektri- ja elektroonikaseadmetest tekkinud jäätmete (elektroonikaromude) kohta.</p> <p>*Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2018/849, 30. mai 2018, millega muudetakse direktiivi 2000/53/EÜ kasutuselt kõrvaldatud sõidukite kohta, direktiivi 2006/66/EÜ, mis käsitleb patareisid ja akusid ning patarei- ja akujäätmeid ning direktiivi 2012/19/EL elektri- ja elektroonikaseadmetest tekkinud jäätmete (elektroonikaromude) kohta</p>	<p>*Elektri- ja elektroonikaseadmetest tekkinud jäätmete kogumise, tootjale tagastamise ning taaskasutamise või kõrvaldamise nõuded ja kord ning sihtarvud ja sihtarvude saavutamise tähtajad. RT I 2009, 22, 137.</p> <p>*Elektroonikaromude korduskasutuseks üleandmise nõuded. RT I, 15.07.2014, 1.</p> <p>*Elektri- ja elektroonikaseadmete romude käitlusnõuded. RTL 2005, 20, 245.</p>

Põllumajandusplast	*Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2008/98/EÜ, 19. november 2008, mis käsitleb jäätmeid ja millega tunnistatakse kehtetuks teatud direktiivid	*Põllumajandusplastist tekkinud jäätmete kogumise, tootjale tagastamise ning taaskasutamise või kõrvaldamise nõuded ja kord ning sihtarvud ja sihtarvude saavutamise tähtajad. RT I, 19.02.2013, 13
Ohtlike kemikaalide identifitseerimine, pakendamine jms	*Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1272/2008, 16. detsember 2008, mis käsitleb ainete ja segude klassifitseerimist, märgistamist ja pakendamist ning millega muudetakse direktiive 67/548/EMÜ ja 1999/45/EÜ ja tunnistatakse need kehtetuks ning muudetakse määrust (EÜ) nr 1907/2006 *Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1907/2006, 18. detsember 2006, mis käsitleb kemikaalide registreerimist, hindamist, autoriseerimist ja piiramist (REACH) ning millega asutatakse Euroopa Kemikaaliamet, muudetakse direktiivi 1999/45/EÜ ja tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EMÜ) nr 793/93 ja komisjoni määrus (EÜ) nr 1488/94 ning samuti nõukogu direktiiv 76/769/EMÜ ja komisjoni direktiivid 91/155/EMÜ, 93/67/EMÜ, 93/105/EÜ ja 2000/21/EÜ	*Kemikaaliseadus. RT I, 10.11.2015, 2.
Jäätmete põletamine	*Euroopa Parlamendi ja nõukogu Liidu direktiiv 2010/75/EL, 24. november 2010, tööstusheidete kohta. https://eippcb.jrc.ec.europa.eu/reference	*Jäätmeseadus. RT I 2004, 9, 52. *Tööstusheite seadus. RT I, 16.05.2013, 1 *Täpsemad nõuded jäätme-põletus- ja koospõletustehase käitamisele. RT I, 26.06.2013, 18

Asbesti sisaldavad jäätmed	*Nõukogu direktiiv, 19. märts 1987, asbestist põhjustatud keskkonnareostuse vältimise ja vähendamise kohta (87/217/EMÜ)	*Asbesti sisaldavate jäätmete käitlusnõuded. RTL 2004, 49, 848.
Ühekordselt kasutatavad plasttooted	*Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/904, 5. juuni 2019, teatavate plasttoodete keskkonnamõju vähendamise kohta	*Jäätmeseadus. RT I 2004, 9, 52. *Pakendiseadus. RT I 2004, 41, 278.
Keskkonnamõtjude hindamine	Espoo konventsioon *Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2001/42/EÜ, 27. juuni 2001, teatavate kavade ja programmide keskkonnamõju hindamise kohta *Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2011/92/EL, 13. detsember 2011, teatavate riiklike ja eraprojektide keskkonnamõju hindamise kohta. *Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/52/EL, 16. aprill 2014, millega muudetakse direktiivi 2011/92/EL teatavate riiklike ja eraprojektide keskkonnamõju hindamise kohta	*Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadus. RT I 2005, 15, 87
Keskkonnatasud		Keskkonnatasude seadus. RT I 2005, 67, 512
Biolagunevad jäätmed	*Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2008/98/EÜ, 19. november 2008, mis käsitleb jäätmeid ja millega tunnistatakse kehtetuks teatud direktiivid. *Komisjoni määrus (EL) nr 142/2011, 25. veebruar 2011, millega rakendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EÜ) nr 1069/2009, milles sätestatakse muuks otstarbeks kui inimtoiduks ettenähtud loomsete kõrvalsaaduste ja nendest saadud toodete tervise-eeskirjad, ja nõukogu direktiivi 97/78/EÜ	*Jäätmeseadus. RT I 2004, 9, 52. *Biolagunevatest jäätmetest komposti tootmise nõuded. RT I, 10.04.2013, 1. *Nõuded biolagunevatest jäätmetest biogaasi tootmisel tekkiva kääritusjäägi kohta. RT I, 19.05.2016, 9 *Reoveesetest toote valmistamise nõuded. RT I, 28.07.2017, 4 *Haljastuses, rekultiveerimisel ja põllumajanduses kasutatava reoveesete kvaliteedi piirväärtused ning kasutamise nõuded. RT I, 06.08.2019, 7

	<p>seoses teatavate selle direktiivi alusel piiril toimuvast veterinaarkontrollist vabastatud proovide ja näidistega.</p> <p>*Nõukogu direktiiv 86/278/EMÜ keskkonna ja eelkõige pinnase kaitsmise kohta reoveesetete kasutamisel põllumajanduses</p>	
Kaevandamisjätmed	<p>Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2006/21/EÜ, 15. märts 2006, kaevandustööstuse jäätmete käitlemise ja direktiivi 2004/35/EÜ muutmise kohta</p>	<p>*Jäätmeseadus. RT I 2004, 9, 52.</p> <p>*Kaevandamisjätmete käitlemise kord. RT I, 11.11.2010, 1</p> <p>*Maapõueseadus. RT I, 10.11.2016, 1</p>
Olmejäätmete liigiti kogumine	<p>*Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2008/98/EÜ, 19. november 2008, mis käsitleb jäätmeid ja millega tunnistatakse kehtetuks teatud direktiivid.</p>	<p>*Jäätmeseadus. RT I 2004, 9, 52.</p> <p>* Olmejäätmete liigiti kogumise ja sortimise nõuded ja kord ning sorditud jäätmete liigitamise alused . 07.06.2022, 22</p>
PCB-sid sisaldavad jätmed	<p>*Nõukogu direktiiv 96/59/EÜ, 16. september 1996, polüklooritud bifenuülide ja polüklooritud terfenüülide (PCB/PCT) kõrvaldamise kohta</p>	<p>* Polüklooritud bifenuüle ja polüklooritud terfenüüle sisaldavate jäätmete käitlusnõuded. RTL 2004, 53, 899</p>
Püsivad orgaanilised saasteained (POS-id)	<p>* Baseli (1989) konventsioon ohtlike jäätmete ja nende kõrvaldamise kohta.</p> <p>* Püsivate orgaaniliste saasteainete Stockholmi konventsioon.</p> <p>*Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus (EL) 2019/1021, 20. juuni 2019, püsivate orgaaniliste saasteainete kohta</p>	

8.6. Jäätmevaldkonna organisatsioonilised aspektid, sh erinevate osapoolte roll ja ülesanded

Riigi tasand

Vabariigi Valitsuse ja Keskkonnaministeeriumi ülesanne on ühtse jäätmehoolduse poliitika eluviimise koordineerimine koostöös kohalike omavalitsuste, jäätmekäitlejate (eraettevõtete), nende ühenduste ja kolmanda sektoriga. Jäätmealases korralduses on riigi tasandil oluline lüli täita ka Keskkonnaametil, kelle ülesanne on aidata ellu viia riigi jäätmepoliitikat ja kontrollida looduskeskkonna kaitseks kehtestatud seaduste ja normide täitmist. Keskkonnaamet vastutab selle eest, et jäätmekäitlusega seotud mõjud on hinnatud, riskid tehnoloogiate valikul arvesse võetud, parimad praktikad juurutatud, järelevalve teostatud ning keskkonnale tekitatud kahjud kompenseeritud. Jäätmete käitlemiseks on vajalik keskkonnakaitsealuba, st keskkonnaluba, keskkonnakompleksluba või jäätmekäitleja registreering. Keskkonnaagentuuri ülesanne on koondada, töödelda ja analüüsida andmeid kogu riigis tekkivate ja käideldavate jäätmete kohta nii jäätmeliikide, -koguste kui ka tegevus- või tootmisvaldkondade lõikes. Ülesannete täitmisel on kõigil osapooltel oluline silmas pidada, et nende tegevus aitaks vähendada ka jäätmetest tulenevat keskkonnamõju ja suurendada jäätmete ringlusse võtmist ning materjali taaskasutamist, arvestades jäätmehierarhia põhimõtteid.

Kohaliku omavalitsuse tasand

Jäätmehoolduse (eelkõige olmejäätmete käitlemise) olukord sõltub suures osas kohaliku omavalitsuse (KOV) tegevusest. Kohalikul omavalitsusel on juhtiv roll jäätmehoolduse arendamisel oma haldusterritooriumil. Jäätmehoolduse teenuste osutamine (sh liigiti kogumise korraldamine) on kohaliku omavalitsuse olemuslikuks ülesandeks. See puudutab omavalitsuse neid ülesandeid avaliku ruumi, heakorra, territoriaalplaneerimise ja keskkonnakaitse korraldamisel, mida osutatakse tema haldusterritooriumil, arvestades ainult kohaliku spetsiifikat, olles elanikule võimalikult lähedal. Õigusaktidega on KOVile pandud mitmeid kohustusi. Kohaliku omavalitsuse täpsemad ülesanded jäätmehoolduse korraldamisel määrab kindlaks jäätmeseadus. Lisaks jäätmeseadusele reguleerib omavalitsuste kohustusi ka pakendiseadus. Kohaliku omavalitsuse üksus peab korraldama vähemalt paberi-, metalli-, plasti- ja klaasijäätmete, kodumajapidamises tekkinud ohtlike jäätmete liigiti kogumise. Hiljemalt alates 31.12.2023 biojäätmete tekkekohalt eraldi kogumise ning hiljemalt alates 1. jaanuarist 2025 tekstiilijäätmete liigiti kogumise.

Kohaliku omavalitsuse üksus korraldab jäätmete liigiti kogumist, et võimaldada nende korduskasutamiseks ettevalmistamist, ringlussevõttu või muud taaskasutamist võimalikult suures ulatuses. Lisaks jäätmete liigiti kogumise korraldamisele tuleb kohaliku omavalitsuse üksusel määrata korraldatud jäätmeveoga hõlmatud jäätmetele ka jäätmekäitluskoht või -kohad,

Kohalikele omavalitsusele on loodud iseseisev tulubaas (tulumaks, maamaks, keskkonnatasud ja tasandusfond), mida omavalitsused võivad kasutada mistahes ülesande täitmiseks. Seega tulubaas on tervik ja sellest ei saa mingit valdkonda lahutada. Lisaks tulubaasile on KOVidel võimalik taotleda toetust Keskkonnainvesteeringute Keskusest (edaspidi KIK). KIKi vahendusel on KOVide jäätmehoolduse projektidesse suunatud ka EL struktuurivahendite raha.

Ettevõtte/tööstuse tasand, sh jäätmekäitlejad

Ettevõtte tasandil reguleerivad jäätmekäitlust lisaks õigusaktidele ka keskkonnakaitsealuba (kompleksluba ja keskkonnaluba) ja laiendatud tootjavastutuse põhimõtte rakendamine. Alates

2020. aastast ohtlike jäätmete käitluslitsentsi enam ei väljastata. Edaspidi väljastatakse ohtlike jäätmete käitlemiseks keskkonnakaitseleba keskkonnaotsuste infosüsteemis KOTKAS ning ohtlike jäätmete vedaja registreeritakse. Enne 2020. aasta 1. jaanuari väljastatud ja kehtiv ohtlike jäätmete käitluslitsents kehtib kuni selle muutmiseni, kehtetuks tunnistamiseni või selles märgitud kehtivusaja lõpuni.

Ettevõtted sh jäätmekäitlejad täidavad järgmisi funktsioone:

- tavajäätmete (sh olmejäätmete, ehitus- ja lammutusjäätmete jm) kogumine ja edasisele käitlemisele (taaskasutamisele) suunamine;
- korraldatud jäätmevedu vastavalt hanketingimustele;
- ohtlike jäätmete (v.a põlevkivisektoris tekkivate ohtlike jäätmete) kogumine ja edasine käitlemine;
- iseseisvaid jäätmekäitlussüsteeme omavates ettevõtetes (Enefit Power AS, Viru Keemia Grupp AS, Kiviõli Keemiatööstuse OÜ jm) tekkivate jäätmete käitlemine;
- jäätmete taaskasutamise protsessis (ka jäätmete korduskasutamiseks ettevalmistamises) osalemine ja oma positiivse panuse andmine;
- tehnoloogia parendamine ja sellega seoses jäätmetekke vähendamine (nt kasutavad tootmises tekkivaid jääke uuesti tootmisprotsessis ja vältides seeläbi jäätmete) ja uute võimaluste loomine ringlussevõtuks

Taaskasutusorganisatsioonid ja tootjate ühendused

Eestis on rakendatud laiendatud tootjavastutust probleemtoodetele ja pakenditele. Laiendatud tootjavastutuse põhimõtte rakendamiseks on kehtestatud probleemtoodete tootjatele nõuded jäätmeseaduses. Laiendatud tootjavastutuse põhimõtte rakendamiseks on kehtestatud pakendiettevõtjatele nõuded pakendiseaduses. Laiendatud tootjavastutuse põhimõtte kohaselt on tootja kohustatud tagama oma turule lastud probleemtootest tekkivate jäätmete käitlemise ning kandma sellest tulenevad kulud.

Taaskasutusorganisatsioon on pakendiseaduse kohaselt keskkonnaministri akrediteeringuga juriidiline isik, kelle asutajad ja liikmed on pakendiettevõtjad või nende moodustatud juriidilised isikud, kus pakendiettevõtjad on liikmed, osanikud või aktsionärid. Taaskasutusorganisatsiooni ülesanne on korraldada pakendiettevõtjate pakendi ja pakendijäätmete üleriigilist kogumist ja taaskasutamist ning arendada edasi taaskasutussüsteemi eesmärgiga tagada pakendijäätmete taaskasutamine vähemalt pakendiseadusega sätestatud taaskasutuse sihtarvude ulatuses. 2021. aasta seisuga on Eestis neli taaskasutusorganisatsiooni. Neist kolm, Eesti Taaskasutusorganisatsioon (ETO) MTÜ, MTÜ Eesti Pakendiringlus ja OÜ Tootjavastutusorganisatsioon tegelevad tagatisrahata pakendite ning üks, Eesti Pandipakend OÜ, tagatisrahaga- ehk pandipakendite kogumise ja taaskasutamise korraldamisega.

Probleemtoodete tootja võib valida, kas ta täidab kohustused individuaalselt või annab need kirjaliku lepinguga üle tootjate ühendusele. Alates 01.01.2022 on rehvidest, kantavatest patareidest ja akudest ning kodumajapidamistes kasutatavatest elektri- ja elektroonikaseadmetest tekkinud jäätmete kogumise ja taaskasutamise või kõrvaldamise korraldamiseks nimetatud probleemtoote tootjad kohustatud sõlmima kirjaliku lepingu tootjate ühendusega.

Tootjate ühendus ehk tootjavastutusorganisatsioon on mittetulundusühing või muu majanduslikku tulu mittetaotlev organisatsioon, mille liikmeteks on üksnes tootjad või tootjate ühendused ning mille üks eesmärke on teatud liiki probleemtoodetest tekkinud jäätmete kogumise ja taaskasutamise korraldamine või finantseerimine.

2021. aasta seisuga on Eestis neli tootjate ühendust. Eestis tegutseb kaks patareide ja akude ja elektri- ja elektroonikaseadmete valdkonna tootjate ühendust, nendeks on Eesti Elektroonikaromu MTÜ ja EES-Ringlus MTÜ. Eesti Elektroonikaromu MTÜ ja EES-Ringlus MTÜ koguvad kantavatest patareidest ja akudest ning elektri- ja elektroonikaseadmetest tekkinud jäätmeid vastavalt määruses kehtestatud nõuetele. Probleemtoodetest tekkinud jäätmete kogumise nõuded on kehtestatud [Vabariigi Valitsus](#) määrusega.

Patareidest ja akudest ning elektri- ja elektroonikaseadmetest tekkinud jäätmete kogumine toimub kohaliku omavalitsuse jäätmejaamades või jäätmepunktides, turustajate müügikohtades sõltuvalt turustaja müügipinnast ning vabatahtlike kogumispunktide kaudu.

Ekogaisma Eesti OÜ on tootjate ühendus, mis korraldab lambijäätmete kogumist ja taaskasutamist või kõrvaldamist. Lambid kuuluvad elektri- ja elektroonikaseadmete alla. Lambijäätmete kogumine toimub kohaliku omavalitsuse jäätmejaamades või jäätmepunktides ning turustajate müügikohtades sõltuvalt turustaja müügipinnast.

Rehvid on jäätmeseaduse mõistes probleemtoodet ning neile kehtib tootjavastutus. MTÜ Rehviringlus on rehvide maaletoojate, edasimüüjate loodud tootjavastutusorganisatsioonid, mille põhitegevus on vanarehvide kogumise ja taaskasutamise või kõrvaldamise korraldamine. Tootjad on kohustatud vanarehvid tasuta tagasi võtma piiramata koguses rehvide kasutajalt, mootorsõidukite ja rehvide hooldustöökojalt (v.a. hooldustöökojalt, mis tegeleb ka romusõidukite töötlemisega), kohalikul omavalitsuselt ja kohaliku omavalitsuse jäätmejaama lepingu alusel haldavalt jäätmekäitlejalt.

Elanikud ja laiemalt jäätmetekitajad

Jäätmeid tekib tahes tahtmata igas eluvaldkonnas ja see teema puudutab laiemalt pea igaüht. Seetõttu on oluline, et jäätmekäitluse ja eelkõige jäätmetekke vähendamise ja liigiti kogumise alased teadmised peaksid olema kõigile kättesaadavad. Oluline on tagada elanikele piisavalt mugavad võimalused jäätmete liigiti kogumiseks ja samuti tõsta nende teadlikkust jäätmetekke vähendamise võimalustest. Jäätmealase info esmaseks jagajaks on elanike elukohajärgne kohalik omavalitsus, kuid samuti ka riik laiemalt ja ka jäätmekäitlusettevõtted.

Eesti elanike keskkonnateadlikkuse uuringu¹³⁹ kohaselt on keskkonnasäästlikest tegevustest elanikud kõige enam omaks võtnud jäätmete liigiti kogumisega seotud tegevused. Samuti planeerib suurem osa inimestest toidu ostmist hoolikalt, et vältida ülejääkide äraviskamist. Ligi kaudu 2/3 elanikest väldivad sageli kilekottide või plastist ühekordsete nõude või joogikõrte kasutamist, 59% kaalub sageli iga ostu sooritamist hoolikalt. Ametiasutustes on keskkonnasäästlikest praktikatest kõige enam levinud samuti jäätmete liigiti kogumine (märkis 72% töötavatest või õppivatest vastajatest). Samas uuringus märgiti ka seda, et jäätmete käitlemine on üks olulisemaid teemasid, mille osas sooviti lisainfot juurde saada.

¹³⁹ Eesti elanike keskkonnateadlikkuse uuring. Keskkonnaministeerium. 2020. file:///sise.envir.ee/Kasutajad\$/KeM/48406112221/Downloads/Eesti%20elanike%20keskkonnateadlikkuse%20uuring%202020%20(1).pdf

8.7. Riigi jäätmekava 2014-2020 eesmärkide täitmine

Peatükk tugineb Riigi jäätmekava 2014-2020 täitmise aruandele.¹⁴⁰ Samuti on olemasolevat olukorda ja senist jäätmevaldkonna arengut kirjeldatud hetkeolukorra peatükis (ptk 2).

Riigi jäätmekava 2014–2020¹⁴¹ peamine eesmärk oli jäätmekäitluse hierarhiat järgiv säästev jäätmehooldus. Jäätmekava strateegilised eesmärgid on püstitatud jäätmekäitluse hierarhiat silmas pidades. Strateegilised eesmärgid perioodil 2014-2020, lisaks pikendatud perioodil olid järgmised:

I strateegiline eesmärk - Vältida ja vähendada jäätmeteket, sh vähendada jäätmete ohtlikkust;

II strateegiline eesmärk - Võtta jäätmed ringlusse või neid muul viisil taaskasutada maksimaalsel tasemel;

III strateegiline eesmärk - Vähendada jäätmetest tulenevat keskkonnariski, tõhustades muuhulgas seiret ning järelevalvet.

Iga strateegilise eesmärgi elluviimiseks oli planeeritud meetmed koos kirjelduste ning mõõdikutega. Jäätmekava viidi ellu rakendusplaani alusel, milles on esitatud vajalikud tegevused, selle eelarve liik, vastutaja(d) ning prognoositud maksumus.

Olmejäätmete osakaal moodustab ca 3% kogu jäätmetekkest (joonis 29), kuid sellele osale on pööratud kõige rohkem tähelepanu. Euroopa Liidu jäätmevaldkonna direktiivid on seadnud olmejäätmete valdkonnas mitmeid eesmarke, millest kõigiga pole Eesti seni väga hästi toime tulnud.

Joonis 29. Jäätmetekke 2020 aastal, (allikas: Keskkonnaagentuur).

¹⁴⁰ Riigi jäätmekava 2014-2020 täitmise aruanne. Tallinn 2020. Kättesaadav: [file:///sise.envir.ee/Kasutajad/KeM/48406112221/Downloads/Riigi%20j%C3%A4%C3%A4tmekava%202014-2020%20t%C3%A4itmise%20aruanne%20\(11\).pdf](file:///sise.envir.ee/Kasutajad/KeM/48406112221/Downloads/Riigi%20j%C3%A4%C3%A4tmekava%202014-2020%20t%C3%A4itmise%20aruanne%20(11).pdf)

¹⁴¹ Riigi jäätmekava 2014-2020. Kättesaadav: <https://www.envir.ee/et/eesmargid-tegevused/jaatmed/riigi-jaatmekava-2014-2020>

Jäätmetekke vältimise programm oli käesolevas riigi jäätmekavas esimest korda kohustuslik osa. Vastav nõue tuleneb EL jäätmete raamdirektiivist (2008/98/EÜ).¹⁴² Jäätmetekke vältimise programmi raames seati eesmärgiks luua raamistik jäätmetekke vältimise laiaulatuslikuks ja koordineeritud rakendamiseks. Kavandatavad tegevused pidid olema suunatud majanduskasvu ja jäätmetekke vahelise otsese seose ning sellega kaasneva keskkonnamõju kõrvaldamisele.

Kuna jäätmetekke vähendamiseks on 2014-2020 jäätmekavas seatud kvalitatiivsed meetmed, st meetmeid ei saa arvuliselt mõõta, on seetõttu jäätmetekke vähenemist võrreldes konkreetsete mõõdetavate näitajatega palju raskem konkreetset välja tuua. Eelkõige saab jäätmetekke vähenemist hinnata selle põhjal, kui palju antud teemale tähelepanu pööratakse (nii inimeste vahelises suhtluses kui ka meediakajastuses). 2020. aastal alustati eraldi regulaarse kampaaniaga ka toidujäätmete tekke vähendamiseks¹⁴³. Samuti näitab selle valdkonna edenemist ettevõtete tegevus (ressursisäästlikumad tehnoloogiad, uued tooted jms) ning mitmed toimunud kampaaniad ja püsivad tegevused (nt Toidupanga ja teiste heategevusorganisatsioonide tegevus toidu ümberjaotamisel, korduskasutatavate toidunõude laenusutustel ja festivalidel, Topsiringi ja Eesti Pandipakendi tootevaliku laienemine ja selle kasutamine üha rohkematel üritustel, JSI üle-eestiline nõude korjandus jms). Lisaks leiab teema aktuaalsus kinnitust tudengite lõputöös.

Arvestades jäätmetekke statistikat ja viimaste aastate trende, võib väita, et jäätmete teema on aktuaalne ja inimestele oluline (keskkonnateadlikkuse uuring¹⁴⁴).

Hinnang jäätmetekke vältimise kavale

Hinnangu andmine on jäätmetekke vältimise programmide asjakohasuse, efektiivsuse ja mõju hindamise võtmeosa. Samuti on oluline hinnata iga programmi koostöös asjakohaste poliitikasuundumuste ja õigusaktidega.¹⁴⁵

Riigi jäätmekava 2014-2020 raames koostati esimest korda eraldi jäätmetekke vältimise programm.¹⁴⁶ Jäätmetekke vältimine on Euroopa ressursitõhusale ja kliimanetraalsele ringmajandusele ülemineku strateegia oluline osa.

Jäätmetekke vältimise programmi hindamisel on aluseks võetud erinevad asjaolud, mida on soovitatud Euroopa Keskkonnaagantuuri poolt välja töötatud juhises.¹⁴⁷

Jäätmevood

Jäätmete, selle maht ja koostis erineb piirkonniti, kuid sõltub peamiselt piirkonna tavadest, kliimast, elutingimustest ja majanduslikust tasemest. Peamised jäätmeteket mõjutavad tegurid on aga üldine majanduslik olukord ning rahvaarvu muutus, samuti tarbimisharjumused.

Praeguses jäätmetekke vältimise kavas pole eraldi jäätmeliike välja toodud, st meetmeid erinevatele jäätmeliikidele, mis tähendab, et meetmed kehtivad kõigile jäätmeliikidele võrdselt.

¹⁴² Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2008/98/EÜ, 19. november 2008, mis käsitleb jäätmeid ja millega tunnistatakse kehtetuks teatud direktiivid. Kätesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A32008L0098>

¹⁴³ Austa toitu jäägitult. Keskkonnaministeerium. <https://www.envir.ee/toidujaatmed>

¹⁴⁴ Keskkonnateadlikkuse uuring. Keskkonnaministeerium. <https://www.envir.ee/et/keskkonnahariduse-uringud>

¹⁴⁵ Guidance for evaluating waste prevention programmes. Guidelines by the EEA and Eionet. European Environment Agency, 2021. Kätesaadav: <https://www.eea.europa.eu/themes/waste/waste-prevention/guidance-for-evaluating-waste-prevention-programmes/view>

¹⁴⁶ Viide 65

¹⁴⁷ viide 65

Kõige rohkem tekib Eestis põlevkivijäätmeid. Suuruselt teine kategooria on ehitus- ja lammutusjäätmed. Olmejäätmete teke on eelnevatega võrreldes väike, samas on olmejäätmed aga kõrgendatud tähelepanu all. Roheleppe valguses on oluline edendada jätkusuutlike toodete poliitikat ning jäätmete vähendamise ja korduskasutamise tähtsustamist. EL-i poolt on suunised, et keskenduma peaks eelkõige ressursimahukatele valdkondadele nagu tekstiil, ehitus, elektroonika ja plast. Seetõttu on oluline teha võrreldes praeguse kavaga uues kavas muudatused ja välja tuua meetmed mitte ainult kõigile jäätmeliikidele võrdselt, vaid tuleb silmas pidada, mis on eesmärgid Euroopas ja mis on oluline meie enda jäätmevoogusid arvestades.

Vältimise meetmed

Jäätmetekke vältimise programmis olid jäätmetekke vältimise meetmed jagatud kolmeks - toetavad, regulatiivsed ning teadlikkuse tõstmise meetmed.

Toetavad meetmed

Toetavate meetmete osas on jäätmekava perioodil, st 2014-2020 ja ka pikendatud perioodil tehtud päris mitmeid tegevusi.

SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse kaudu on rahastatud nii riiklikest vahenditest (Keskkonnaprogramm) kui ka EL struktuurivahenditest mitmeid olulisi jäätmevaldkonna tegevusi.¹⁴⁸

Keskkonnaprogrammist on jäätmevaldkonnale antud toetust perioodil 2014-2018 ca 7,25 miljonit eurot. 2018. aastal liideti jäätmevaldkond ringmajanduse programmi alla, kuna teemad on väga seotud ja ringmajanduse projektid laiemalt panustavad igati ka jäätmekäitlusesse. Seetõttu, nt 2018.-2020. aastal on ringmajanduse programmist jagatud ringmajanduse valdkonnale üldiselt ning sh ka jäätmekäitlusele ca 9,4 miljoni euro ulatuses toetusi. Muude jäätmevaldkondade hulgas on viimastel aastatel üha rohkem programmist toetatud ka jäätmetekke vähendamise projekte. Perioodil 2014-2020 on tehtud lisaks suuri investeeringuid ressursitõhususe parandamiseks. See tähendab, et toetusvahendeid on ressursside kokkuhoiule ja jäätmetekke (sh praagi) vähendamisele sellel perioodil kõvasti suunatud.

Regulatiivsed meetmed

Jäätmetekke vältimine on oluline, mistõttu lisati jäätmeseadusesse 2021¹⁴⁹ aastal mitu uut jäätmetekke vältimise üldnõuet. Nt lisati põhimõte, et vältida tuleb kriitilise tähtsusega tooraineid sisaldavate toodete jäätmeteks muutumist; vähendada toidujäätmete teket ning eelistada toidu annetamist ja muul viisil ümberjaotamist inimestele tarbimiseks, vältida mereprügi teket, toodete parandamise ja korduskasutamise edendamiseks teha intellektuaalomandi õigusi piiramata kättesaadavaks toodete vajalikud varuosad, kasutusjuhendid, tehniline teave ning muud vahendid, seadmed ja tarkvara.

Jäätmetekke vältimist stimuleeritakse keskkonnalubade süsteemi kaudu – keskkonnalubadega sätestatud parima võimaliku tehnika (edaspidi PVT) rakendamise nõue on üks võimalusi edendada ettevõtetes ressursitõhusust ja jäätmetekke vähendamist. PVT-d rakendatakse näiteks keskkonnalubades ja keskkonnakomplekslubades, mida väljastab Keskkonnaamet.

¹⁴⁸ Keskkonnainvesteeringute Keskus. Rahastatud projektid. Kättesaadav: <https://kik.ee/et/rahastatud-projektid#edit-field-maakond-tid-il18n%3Dnull%26edit-field-taotlusvoor-va-lue%3D%26edit-field-rahastusallikas-tid-il18n%3Dnull%26edit-field-valdkonna-grupp-tid-il18n%3Dnull%26edit-title%3D%26edit-field-toetuse-saa-ja-nimi-va-lue%3D%26edit-field-aasta-tid-il18n%3Dnull%26edit-field-with-research-value-il18n-1%3D1%26edit-field-with-research-value-il18n%3Don%26edit-sort-by%3Dtitle%26edit-sort-order%3DDESC>

¹⁴⁹ Jäätmeseadus (redaktsioon jõustunud 15.05.2021) Kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/105052021003>

Jäätmetekke vältimist ja korduskasutust soodustava majandusmeetmena on välja töötatud EMAS keskkonnajuhtimissüsteem, mille abil on ettevõttel võimalik oma tegevusi reguleerida selliselt, et korduskasutuse abil välditakse jäätmete teket.

Kasutades oma tegevustes ökomärgisega sertifitseeritud tooteid, on võimalik vähendada kaudselt keskkonna ressursside kasutamist läbi reguleeritud ja kontrollitud toodete tootmise.

Alates 01.01.2022 on riigihangetes kohustuslik kasutada keskkonnahoidlike kriteeriume neljas tooterühmas (mööbel, puhastustooted ja -teenused, kontori IT-seadmed ning koopia- ja joonestuspaber). 2020. aastal SEI Tallinn poolt läbi viidud keskkonnahoidlike riigihangete analüüs¹⁵⁰ toodi välja, et pakkumus on olemas sellistes tooterühmades, kus erasektori nõudlus keskkonnahoidlike, sh ressursisäästlike toodete vastu on suurem: maanteesõidukid, teevalgustus ja foorid, kujutise reprodutseerimise seadmed, sanitaartechnilised kraanitarvikud, WC-potid ja pissaarid. Turuanalüüsist lähtuvalt soovitati kehtestada antud tooterühmades keskkonnahoidlike kriteeriumid. Need on viis tooterühma, millega on plaan veel 2022 aastal õigusakti täiendada. Lisaks sellele on EMP ringmajanduse projekti raames kaasatud keskkonnahoidlike riigihangete ekspertgrupp, kes viib 2022. aasta jooksul läbi koolitusi, seminare ning koostab keskkonnahoidlike hangete rakendamise juhendmaterjali. Eelkõige keskendub ekspertgrupp 1. jaanuarist 2022 jõustunud kohustuslikele tootegruppidele.

Teadlikkuse tõstmise meetmed

Läbi on viidud erinevaid teavituskampaaniaid läbi meediakanalite. Meediakanalitena on kasutatud televisiooni, raadiot, sotsiaalmeediakanaleid ning trükiväljaandeid. Keskkonnaministeeriumi poolt läbiviidavate kampaania materjale on jagatud kohalike omavalitsustega, kes seejärel samu kampaaniaid oma meediakanalites (nii sotsiaalmeedias kui ka trükimeedias) on jaganud. Kampaaniateks on näiteks iga-aastane romukampaania, mille käigus on koostöös Kuusakoski AS-iga kokku kogutud romusõidukeid (ohtliku keskkonnamõju vähendamise eesmärk), toidu- ja jäätmete tekke vähendamise kampaania "Austa toitu jäägitult".

Keskkonnaministeerium on edastanud kohalikele omavalitsustele jäätmevaldkonna soovituskirju, milles on keskendutud uutele regulatsioonidele ja antud jäätmeliigi põhiseid soovitusi. Valdavalt on soovituskirjad kirjutatud sellises stiilis, mis võimaldab neid hõlpsalt kohalike eripäradega mugandada ja kujundada neist artiklid, mida kohalikele elanikele trükimeedia vahendusel levitada, et nende teadlikkust nii jäätmetekke vältimisest kui jäätmete liigiti kogumise olulisusest tõsta.

Koostöös Keskkonnaametiga on läbi viidud koolitusi kohalike omavalitsuste ametnike teadlikkuse tõstmiseks. Korduskasutuse tõstmiseks on edendatud koostööd MTÜ Uuskasutuskeskuse ja kohalike omavalitsuste vahel. Käesolevaks hetkeks on pea kõigis omavalitsustes korduskasutuseks mõeldud tooteid (rõivad, mööbel, seadmed jms) võimalik üle anda MTÜ Uuskasutuskeskuse korraldatud kogumisringide kaudu.

Näitajad ja eesmärgid

Seni kehtinud jäätmekavas konkreetseid indikaatoreid ja sihtasemeid seatud ei ole. Seetõttu ei ole vastavaid indikaatoreid, millega konkreetset hinnata, kas kavas olnud meetmed on mõju avaldanud. Võib eeldada, et toetusmeetmed ja teavitustegevus on teatavat positiivset mõju avaldanud, kuid kui palju konkreetset pole võimalik hinnata.

¹⁵⁰ Keskkonnahoidlike riigihangete analüüs . SEI Tallinn. 2020. Kättesaadav: [file:///sise.envir.ee/Kasutajad\\$/KeM/48406112221/Downloads/Keskkonnahoidlike%20riigihangete%20anal%C3%BC%C3%BCs%202020.pdf](file:///sise.envir.ee/Kasutajad$/KeM/48406112221/Downloads/Keskkonnahoidlike%20riigihangete%20anal%C3%BC%C3%BCs%202020.pdf)

Kuna konkreetseid mõõdikuid ei olnud käesoleva kavaga seatud, vaid eesmärgiks oli üldiselt jäätmetekke vähendamine, siis ei saa hinnata, kas indikaatorid on olnud asjakohased. Samas oli eelmise perioodi jäätmekavas üldiste eesmärkide täitmise hindamiseks seatud mõõdikuks olmejäätmete ja pakendijäätmete tekke kasvuprotsent sisemajanduse koguprodukti (SKP) kasvuprotsendist Eestis. See mõõdik on näidanud, et jäätmetekke kasv on teatud määral pidurdunud. Jäätmetekke inimese kohta on üheks indikaatoriks, mille trende tuleks järgida ka tulevikus. Lisaks on Euroopa Komisjon välja tulnud korduskasutuse indikaatoriga, mida liikmesriigid peavad edaspidi hakkama mõõtma ja mis peaks edaspidi samuti aitama mõõta jäätmetekke vähendamist.

Konsulterimine huvirühmadega

Toimunud on kohtumised erinevate huvigruppidega, kelleks on kohalikud omavalitsused, jäätmekäitlejad, taaskasutusorganisatsioonid. Kohalike omavalitsustega kohtumistel (nii kohapealsed visiidid kui ka veebis) on käsitletud jäätmetekke vähendamise meetmeid, ringlussevõtu sihttasemete saavutamist ja üldisi liigiti kogumise aspekte. Muude teemade hulgas on käsitletud ka jäätmehoolduseeskirja koostamist või uuendamist, korraldatud jäätmeveo hankedokumentide ettevalmistamist, avalike ürituste jäätmekäitlust.

Konsultatsioonid ja kohtumised huvirühmadega toidujäätmete tekke vältimise teemadel on toimunud toidujäätmete tekke vältimise kava koostamise käigus 2020.-2021.

Andmete kättesaadavus ja jälgitavus

Riiklik jäätmetatistika tugineb Keskkonnaagentuuri (KAUR) andmetele ning üldisemad andmed, nt majandusnäitajad, rahvastiku näitajad annab Statistikaamet. Selles osas on kõik riiklikult reguleeritud. Andmete usaldusväärsus sõltub paljuski sellest, mis andmeid ettevõtted oma aruannetes KAURile esitavad, samuti kasutatavas meetodikas.

Maailemapanga analüüsist on tulnud välja vajadus teha muudatusi riiklikus jäätmetatistika kogumises ja arvutusmeetodites. Need muudatused on kavandamisel.

Kuivõrd edaspidi on vajalik mõõta korduskasutust, siis on vajalik välja töötada süsteem, kuidas neid andmeid kõige otstarbekam koguda on.

Kommunikatsioonistrateegia

Keskkonnaministeerium viib läbi Eesti elanike keskkonnateadlikkuse uuringut, mille keskkonnateadliku käitumise jaotuses käsitletakse jäätmeid. Senised keskkonnateadlikkuse uuringud on näidanud, et Eesti inimeste keskkonnateadlikkus on heal tasemel, seal hulgas omatakse häid teadmisi jäätmete liigiti kogumisest. Kindlasti tuleb teadlikkuse tõstmise teemadega jätkata ka edaspidi. Keskkonnaministeerium on tellinud kommunikatsioonikava, mille järgi edaspidi toimub teavituste jagamine ja kampaaniate läbiviimine. Selleks, et avalikkusele kommunikeeritaks ühtseid sõnumeid nii Keskkonnaministeeriumi, allasutuste kui ka kohalike omavalitsuste poolt, toimuvad ühised kohtumised, kus edastatavad kommunikatsioonisõnumid eelnevalt läbi räägitakse.

I strateegilise eesmärgi täitmine - vältida ja vähendada jäätmeteket, sh vähendada jäätmete ohtlikkust

Olmejäätmed (alamkood 20) moodustavad keskmiselt 3% kogu jäätmetekkest.

2019. aastal tekkis EL-is keskmiselt olmejäätmeid 501 kg inimese kohta¹⁵¹. Jäätmeteke oli 2020 a. alles kolmandat aastat väiksem ja osaliselt seotud põlevkivitööstuse tootmismahude langusega. Jäätmetekke vältimise ja vähendamise koordineeritud edendamine tuleb hoida üha tugevamas fookuses, et tagada langustrendi jätkumine. Jäätmetekke vältimise programmi kohaselt oli olmejäätmete tekke vähendamise eesmärk stabiliseerida aastaks 2020 olmejäätmeteke, sõltumata seejuures prognoositud majanduskasvust. Seejuures pidi olmejäätmete tekke kasvuprotsent jääma kuni aastani 2020 alla poole sisemajanduse koguprodukti (SKP) kasvuprotsendist. Seniste andmete põhjal jõuti kõnealuse sihtmäära saavutamisele lähedale. 2020 aastal oli tase ½ SKP kasvuprotsendist (eesmärk alla ½ SKP kasvuprotsendist). SKP suhteline muutus olmejäätmete tekkega võrreldes näitab, et jäätmetekke kasv on olnud majanduskasvust väiksem, seega on eestimaalased olnud mõistlikud tarbijad. Osaliselt saab sihtmäärade saavutamata jäämise põhjusi otsida üldisest majandusarengust.

Tabel 16. Olmejäätmete ja pakendijäätmete tekke kasvuprotsent sisemajanduse koguprodukti (SKP) kasvuprotsendist Eestis.

Indikaator	Baastase 2011	2014. a tegelik tase	2016. a tegelik tase	2018. a tegelik tase	2020. a tegelik tase	2020. a sihttase
Olmejäätmete tekke iga-aastane kasvuprotsent sisemajanduse koguprodukti (SKP) kasvuprotsendist*	Alla ½ SKP kasvuprotsendist	5/9 SKP kasvuprotsendist	3/4 SKP kasvuprotsendist	5/6 SKP kasvuprotsendist	½ SKP kasvuprotsendist	Alla ½ SKP kasvuprotsendist** ¹⁵²
Pakendijäätmete tekke kasvuprotsent sisemajanduse koguprodukti (SKP) kasvuprotsendist perioodi jooksul* ¹⁵³	Ületab SKP kasvuprotsenti	7/3 SKP kasvuprotsendist	7/6 SKP kasvuprotsendist	1/6 SKP kasvuprotsendist*** ¹⁵⁴	¼ SKP kasvuprotsendist	Alla 2/3 SKP kasvuprotsendist

SKP suhteline muutus olmejäätmete tekkega võrreldes näitab, et jäätmetekke kasv on olnud majanduskasvust väiksem, seega on eestimaalased olnud mõistlikud tarbijad, sihttase on peaaegu saavutatud (olmejäätmete tekke kasvuprotsent on ½ SKP kasvuprotsendist, aga mitte veel alla selle).

Samas, võttes arvesse viimaste aastate maailma ja eriti EL-i ambitsioonikaid eesmärke (ringmajanduspõhine ja kliimanutraalne ühiskond), on ühes inimeste teadlikkuse suurenemisega lootust tulemuste paranemisele. Olulisem, mida tarbimise vähendamiseks teha, on jätkata järjepidevalt sellekohaste sõnumite edastamist sihtrühmadele.

Erinevalt olmejäätmete tekkest on pakendijäätmete teke aastate lõikes järjest vähenenud (joonis ptk 2). Pakendijäätmete tekkekoguse vähenemine on tingitud 2018. aastal toimunud muudatustest pakendijäätmete arvutamise meetodikas. 2020 aastal oli sihttase ¼ SKP kasvuprotsendist,

¹⁵¹ Eurostat. Kätesaadav: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/cei_pc031/default/table?lang=en

¹⁵² ** Olmejäätmete tekke osas oli eesmärk vähendada jäätmetekke seost majanduskasvuga nii, et aastaks 2020 oleks võimalik olmejäätmete ühe aasta tekkekogus stabiliseerida prognoositud majanduskasvust sõltumata.

¹⁵³ * Mõödikut vaadeldakse kogu perioodi (7 aastat) kestel. Kuna nii jäätmekke kui ka SKP tase on aastate kaupa hüplik, ei anna iga aasta taseme esile toomine tegelikku ülevaadet eesmärgi poole liikumisest

¹⁵⁴ *** Suur muudatus võrreldes eelneva te aastaga seotud meetodika muudatusega.

ehk seatud eesmärk sai täidetud (2/3 SKP kasvuprotsendist). Samas on oluline siinkohal välja tuua, et tänu liigiti kogumise suurenemisele on võimalik rohkem pakendeid ringlusse suunata. Maailmapanga 2021. aastal valminud jäätmevaldkonna uuringus on ettepanekuid pakendivaldkonna edasiseks suunamiseks. Lisaks on üle võetud n-ö ühekordse plasti direktiiv, millega rakendame meetmeid ühekordsete plastist toodete tarbimise vähendamiseks, sh jäätmetekke vähendamiseks. Pakendivaldkond on jäätmekäitluses väga oluline ja selle tõhusamaks muutmisel tuleb ka edaspidi jätkata igakülgset tööd.

Strateegilise eesmärgi täitmisele on oluliselt kaasa aidanud ressursitõhususe ja jäätmetekke vähendamise edenemine prioriteetsetes ettevõtlussektorites (ehituses, ehitusmaterjalide tootmises, toiduainetööstuses ja kaubanduses). Jäätmetekke vähendamisele aitab kaasa uute tehnoloogiate kasutuselevõtt, mis võimaldab teatud materjale, mida varem käideldi jäätmetena, käsitleda kõrvalsaadusena ja/või teisese toorena. See tähendab, et uued tehnoloogiad võimaldavad tootmisprotsessi suunata selliselt, et tootmise esmase eesmärgi kõrval saadakse ka muu materjal, mis ei vaja kasutusele võtmiseks täiendavat töötlust ja mille järele on nõudlus. Selline tootmise kõrvalsaadus on käsitletav tootena. EL rahastamisperioodil 2014-2020 töötati Keskkonnaministeeriumi juhtimisel välja ressursitõhususe meede, mille eesmärgiks on suurendada ressursitootlikust ettevõtetes innovaatiliste tehnoloogiate ja lahenduste kasutuselevõtu kaudu. Meetme tegevuse raames toetati ettevõtete innovaatilisi energia- ja ressursitõhususe investeeringuid.¹⁵⁵

Olmejäätmete teket mõjutab kõige enam majandusolukord ja tarbimise tase. Olmejäätmete tekke vältimise edendamisel on peamine roll täita elanikkonnal, kelle teadlikkusest ja tarbimisharjumustest sõltub suuresti nii pakendijäätmete, toidujäätmete kui ka muude olmejäätmete tekkekoguse vähendamine. Jäätmetekke vältimisele suunatud üldise teadlikkuse tõstmiseks on Keskkonnaministeerium läbi viinud iga-aastaseid jäätmetekke vältimise kampaaniaid. Viimastel aastatel on teadlikkuse tõstmise kampaaniad edukalt toimunud erinevate sotsiaalmeedia kanalite vahendusel, kaasates nii mõnelgi korral mitmeid Eesti tuntud inimesi, kelle eeskujul on jõutud ka nooremate tarbijateni. Olmes tekkivate jäätmete vältimisele aitab kaasa ka see, kui võrd mugavaks on elanikele tehtud võimalus anda asjad korduskasutuseks teisele ringile. Korduskasutuskeskuste ja muude jäätmetekke vältimise algatuste (nt toidupankade, kasutatud rõivaste keskuste, elektroonika pisiparanduse jms) ühtlane jaotus üle Eesti annab hea võimaluse vähendada olmejäätmetes selliste jäätmete hulka, mis seni jõudsid ladestamiseks prügimäele või energiakasutusse. Jäätmete liigiti kogumiseks on viimastel aastatel antud toetust nii keskkonnaprogrammist kui ka Struktuurivahenditest ja heitmekaubanduse kauplemissüsteemist (nn kliimarahadest).

Olulisemad tulemused

- **Liigiti kogumise tase on tõusnud.** 2015. aastal koguti liigiti vaid 22% olmejäätmetest. Järgnevatel aastatel on liigiti kogutud olmejäätmete osakaal tasapisi tõusnud ning 2020. aastal koguti liigiti juba 31% olmejäätmetest.

¹⁵⁵ Toetust antakse „Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020” prioriteetse suuna „Kasvuvõimeline ettevõtlus ja rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline teadus- ja arendustegevus” meetme „Ettevõtete ressursitõhususe” tegevuste „Energia- ja ressursiauditite läbiviimine” ja “Investeeringud parimasse võimalikku ressursitõhusasse tehnoloogiasse; ressursijuhtimissüsteemide ja toetavate IT-rakenduste toetamine” eesmärkide ja tulemuste saavutamiseks. Toetust tuleb Euroopa Regionaalarengu Fondist ning meetme töötab välja Keskkonnaministeerium. Kättesaadav: <https://www.kik.ee/et/toetatav-tegevus/ettevotete-ressursitohusus>

- **Inimeste teadlikkus jäätmevaldkonna teemadest on tõusnud**¹⁵⁶. Võrreldes eelnevate uuringuaastatega on inimesed enam omaks võtnud prügi ja jäätmete keskkonnasõbraliku käitlemise ning jäätmete tekkimist püütakse ostude parema planeerimisega vältida. Kuna jäätmevaldkonnaga on elanikel isiklik kokkupuude ning seda peetakse oluliseks, siis ollakse ka selle valdkonna hea korralduse osas nõudlikumad. Samas tuleb arvestada, et teadlikkuse kasv ei tähenda alati inimeste tegeliku käitumise muutumist. Liigiti kogutud jäätmete osakaal on tõusnud visalt (viimase viia aasta jooksul 9 protsendipunkti võrra). Selline tempo ei ole piisav 2025. aasta ringlussevõtu eesmärgi
- **Jagamismajandus ja asjade korduskasutamine** on tõusuteel (Toidupanga ja teiste heategevusorganisatsioonide tegevus toidu ümberjaotamisel, korduskasutatavate toidunõude laenutus üritustel ja festivalidel, Topsiringi ja Eesti Pandipakendi tootevaliku laienemine ja selle kasutamine üha rohkematel üritustel, Uuskasutuskeskuse tegevus, JSI üle-eestiline nõude korjandus jms).

II strateegilise eesmärgi täitmine - võtta jäätmed ringlusse või neid muul viisil taaskasutada maksimaalsel tasemel

Tabel 17. Jäätmekava peamiste indikaatorite tasemed (II** ja IV arvutusmeetod) (allikas: Keskkonnaagentuur)

Indikaator	Baastase 2011	2014. a tegelik tase	2018. a tegelik tase	2019. a tegelik tase	2020. a tegelik tase	2020 a, tegelik tase (IV arvutusmeetod)	2020. a sihttase
Olmejäätmete ringlussevõtu osakaal olmejäätmete kogumassist	27 %	35 %	31 %	34 %	32 %	29 %	50 %
Pakendijäätmete ringlussevõtu osakaal pakendijäätmete kogumassist	56 % (2010)	60 %	60 %	66 %	71 %		60 %
Biolagunevate jäätmete ringlussevõtu osakaal olmejäätmete kogumassist*	5 %	5 %	5%	3%	3 %	3 %	13 %
Biolagunevate jäätmete osakaal ladestatavates olmejäätmete kogumassis	57 %	48 %	35%	35%	37 %		20 %

¹⁵⁶ Eesti elanike keskkonnateadlikkuse uuring 2020. Kättesaadav: <https://envir.ee/kaasamine-keskkonnateadlikkus/keskkonnateadlikkus/uuringud>

Ehitus- ja lammutus-jäätmete taaskasutuse osakaal nende jäätmete kogumassist	72 %	85 %	84%	84%	84 %	75 %
Elektroonikaromude kogumise osakaal kolmel eelneval aastal turule lastud elektri- ja elektroonikaseadmete kogumassist	50 %	69 %	63%	64%	62 %	65 % (2019)
Kantavate patarei ja akujäätmete kogumise osakaal jäätmete kogumassist (kogumise osakaal kolmel eelneval aastal turule lastud patarei ja akujäätmete kogumassist)	33 %	24 %	29%	29%	39 %	45 % (2016)
Põlevkivi aheraine taaskasutamine, %	40%	42%	57%	60%	100 %	60 %
Taaskasutatud põlevkivituha osakaal kogutekkest, %	2,8%	4,3%	2,4%	2,4%	1,8 %	4,5 %

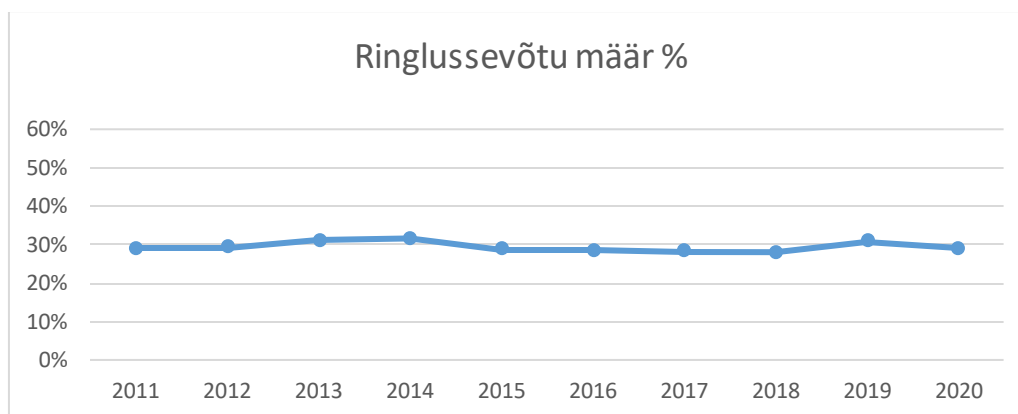
* Täpsustus: Indikaatoris „Biolagunevate jäätmete ringlussevõtu osakaal olmejäätmete kogumassist“ on mõeldud jäätmekava 2014-2020 koostamisel ja esitatud aastati „Biojäätmete ringlussevõtu osakaal olmejäätmete kogumassist“. Biolagunevate jäätmete ringlussevõtu osakaal olmejäätmete kogumassist oli 2020. aastal 17%. 2019. aasta ringlussevõtu taseme arvutamisel muudeti meetodikat ning sellest tingituna biojäätmete ringlussevõtu tase langes.

** II arvutusmeetodi järgi on saadud ainult tabeli esimene ja kolmas rida (olmejäätmete ja biojäätmete ringlussevõtu osakaalud).

Euroopa Komisjon on võimaldanud olmejäätmete teket ja ringlussevõttu arvestada nelja erineva meetodika alusel¹⁵⁷, siinkohal on kasutatud arvutusmeetodit nr 2 (mida on Eesti varem

¹⁵⁷ 2011/753/EL: Komisjoni otsus, 18. november 2011, millega kehtestatakse eeskirjad ja arvutusmeetodid

kasutanud Euroopa Komisjonile aruannete esitamisel) ja osaliselt ka nr 4. Teise strateegilise eesmärgi puhul on osa suuremate jäätmevoogude (olmejäätmed ja pakendijäätmed) indikaatorid liikunud aastaks 2020 sätestatud sihttasemetest kaugemale. Olmejäätmete ringlussevõtt ja energiakasutus on aasta-aastalt vähenenud ning üha rohkem jäätmeid suunatakse prügilatesse ladestamisele. Kui 2013. aastal Iru jäätme põletustehase tööle rakendumisel suunati ligikaudu pool tekkinud olmejäätmetest ladestamise asemel põletamise teel taaskasutusse, siis viimastel aastatel on turuolukorrast tingituna hakanud energiakasutus ladestamise arvelt vähenema. 2020. aastal põletati 43% ja ladestati 15% olmejäätmetest (IV meetod), 2014. aastal olid vastavad näitajad 48% ja 7%.¹⁵⁸ 2020. aastal oli olmejäätmete ringlussevõtu tase (II meetoodika) vaid 32%, IV meetoodika alusel 29% (joonis 29), samas I meetoodika järgi oli see 60%. Võrdluseks: Euroopa Liidu keskmine näitaja oli 2018. aastal 47%.¹⁵⁹ 2019. aastal vahetas Eesti arvutusmeetodikat¹⁶⁰, mille alusel Euroopa Komisjonile sihtarvu saavutamiseks aruandeid esitatakse. Eesti võttis kasutusele I meetoodika, mis võimaldas 2020. aastaks seatud olmejäätmete korduskasutuseks ettevalmistamise ja ringlussevõtu sihtarvu saavutada. Pikas perspektiivis tuleb sihtarvude saavutamiseks jõuliselt tegutseda ning teha jäätmevaldkonnas struktuurseid muudatusi, et saavutada kokkulepitud sihtarvud.

Joonis 29. Olmejäätmete ringlussevõtu määr, IV meetod (allikas: Keskkonnaagentuur)

Riigikontroll tõi oma 2016. aasta auditis¹⁶¹ täiendavalt olmejäätmete ringlussevõttu pärssivate teguritena välja jäätmeveoteenuse madala hinna, mis ei motiveeri inimesi jäätmeid liigiti koguma, puuduliku liigiti kogumise konteinerite paigutamise elamute lähedale ning nõrga järelevalve jäätmekäitlejate ja pakendi taaskasutusorganisatsioonide üle, mille tulemusel võib ringlusele jõuda deklareeritust vähem jäätmeid. Seetõttu on planeeritud ka järgmistel aastatel ellu

Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2008/98/EÜ artikli 11 lõikes 2 sätestatud eesmärkide täitmise kontrollimiseks (teatavaks tehtud numbri K(2011) 8165 all) Kättesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?qid=1586421481684&uri=CELEX:32011D0753>

¹⁵⁸ Keskkonnaagentuuri andmed.

¹⁵⁹ Euroopa Liidu koondi tegemisel on kasutatud meetodit IV. Recycling rate of municipal waste (https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=t2020_rt120&tableSelection=1)

¹⁶⁰ I meetoodika alusel oli olmejäätmete korduskasutuseks ettevalmistamise ja ringlussevõtu määr 2016. ja 2017. aastal 52%, 2018. aastal 49%. Peamine erinevus Eestis seni kasutatud II meetoodika ja nüüd kasutatud I. meetoodika vahel on, et I. meetoodika puhul lähevad arvestusse vaid need liigiti kogutud olmejäätmed (sh pakendijäätmed) – paber ja kartong, plastid, klaas ja metall –, mis on tekkinud kodumajapidamistest. Arvesse ei ole võetud ettevõtte, tööstuste ja kontorites tekkivaid olmejäätmeid. Samuti pole arvestatud muid olmejäätmeid – biojäätmeid, tekstiili jms.

¹⁶¹ Riigi ja kohalike omavalitsuste tegevus olmejäätmete kogumisel ja taaskasutusse suunamisel (<https://www.riigikontroll.ee/DesktopModules/DigiDetail/FileDownloader.aspx?FileId=13857&AuditId=2417>)

viia tegevusi, mis aitaksid sihttasemele võimalikult lähedale jõuda. Üheks selliseks tegevuseks on liigiti kogumise infrastruktuuri arendamine, et inimestel oleks võimalikult mugav jäätmeid tekkekohal liigiti koguda. Samuti on kohalikud omavalitsused juba läbi korraldatud jäätmeveo hangete jäätmeveoga üha enam jäätmeliike hõlmanud ning läbi hinnapoliitika kujundamise on saavutatud liigiti kogutud jäätmete tasuta või odavam äraandmise võimalus, kehtestades segaolmejäätmete äraandmisel kõrgema tasu, mis omakorda motiveerib inimest jäätmeid liigiti koguma.

Jäätmete ladestamise kasvu üheks põhjuseks võib pidada alates 2015. aastast muutumatuna püsinud jäätmete prügilasse ladestamise saastetasu. Selleks, et vähendada ladestatavaid jäätmekoguseid ning suunata rohkem jäätmeid taaskasutusse, on Keskkonnaministeerium teinud jäätmekava 2014–2020 kehtivuse perioodil 2017. aastal ettepaneku tõsta jäätmete prügilasse ladestamise saastetasu praeguselt 29,84 eurolt tonni kohta vähemalt 60 euronit tonni kohta.¹⁶² Viimaste aastate keeruline olukord maailmas seoses koroonaga on saastetasude osa tõstmist pidurdanud, kuid KeM on siiski võtnud eesmärgiks tasude osas teha muudatusi, mis toetaksid jäätmehierarhia ülemiste astmete poole liikumist.

Biolagunevate jäätmete ringlussevõtu tase on püsinud 2011. aasta baastaseme lähedal ning jääb endiselt sihttasemest kaugele. Alates 2019. aasta andmetest on biolagunevate jäätmete ringlussevõtt isegi vähenenud, kuna vähenes biojäätmete ringlussevõtt meetoodika täpsustamise ning väiksema aia- ja haljastujäätmete ringlussevõtu tulemusena. Üheks olulisemaks madala biojäätmete ringlussevõtu määra põhjuseks võib pidada asjaolu, et jätkuvalt on arvukalt kohalikke omavalitsusi, kus biojäätmed ei ole hõlmatud korraldatud jäätmeveoga või on hõlmatud ebapiisavalt ning biojäätmete liigiti kogumise tase on veel väga madal. Ringlussevõetuks loetakse biolagunevaid jäätmeid vaid siis, kui on toimunud jäätmete lakkamine ning neist on toodetud või need vastavad toote nõuetele (nt kompost, kääritusjääk). Biolagunevate jäätmete osas lakkamise nõuete täitmine on seni jäänud madalaks. Lisaks ei kajastu jäätmestatistikas tekke ja ringlussevõtu hulgas tekkekohal ringlusse suunatud ehk kodukompostitud biojäätmete kogused.

Perioodil 2014–2020 tõusis Eestis ehitus- ja lammutusjäätmete teke ametliku jäätmearuandluse statistika kohaselt päris kiirelt, mis on põhjendatav majanduskasvuga kaasneva ehitustegevuse hoogustumisega. Tegelik ehitus- ja eriti lammutusjäätmete tekkekogus on veelgi suurem. Keskkonnaamet tuvastab iga-aastaselt mitmeid jäätmeloast või registreeringust ja sellega kaasnevast aruandluskohustusest kõrvale hiilivaid jäätmetekitajaid ja -käitlejaid või illegaalselt ladestatud omanikuta lammutusjäätmete hunnikuid¹⁶³. Ehitus- ja lammutusjäätmete taaskasutusmäär on viimastel aastatel olnud stabiilne, kuid taaskasutusse suunatud ehitus- ja lammutusjäätmete osakaal ületab sellele vaatamata 2020. aastaks sätestatud sihttasest.

Keskkonnaagentuuri andmetel on võrreldes 2014. aastaga suurenenud elektroonikaromude kogumise osakaal, ulatudes 2020. aastal 62%-ni (joonis ptk 2), põhjuseks võib pidada teadlikkuse suurenemist ja aktiivset teavitustegevust. Varasemalt, enne aastat 2016 võeti arvesse üksnes kodumajapidamistes tekkinud elektri- ja elektroonikaseadmed ja elektroonikaromused, kuid alates 2016. aastast arvestatakse kogumise sihtarvu arvutamisel kõiki elektri- ja elektroonikaseadmeid ja elektroonikaromused¹⁶⁴.

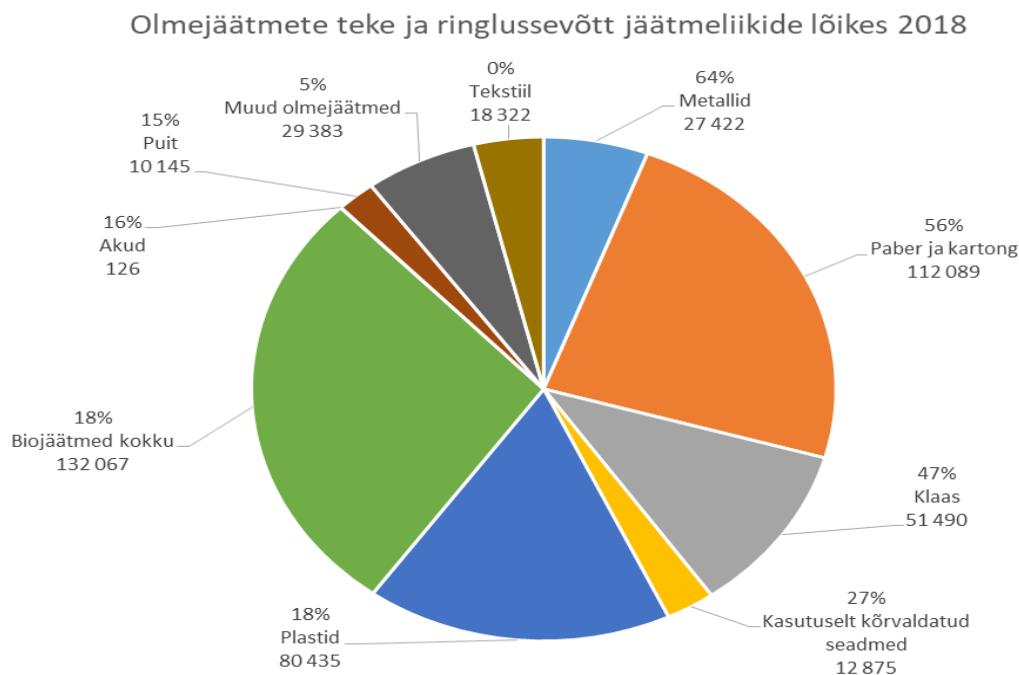
¹⁶²Jäätmeseaduse 2017 aasta eelnõu 495 SE. <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/7800d200-4c2a-4f4b-a9d8-667c2a5cce9b/J%C3%A4%C3%A4tmeseadus>

¹⁶³ Keskkonnaajarelevaalse 2018 (https://www.kki.ee/sites/default/files/aastaraamat_2018.pdf)

¹⁶⁴ Alates 2016. aastast arvutatakse kogumismäära ka lenda aasta jooksul kogutud elektroonikaromude massi jagamisel kolme eelmise aasta jooksul turule lastud elektri- ja elektroonikaseadmete keskmise massiga aasta kohta.

Mõnevõrra on suurenenud ka kantavate patarei- ja akujätmete kogumise osakaal (sihtarv), kuid nende puhul on sihtarv endiselt saavutamata. Kantavate patareide ja akude kogumise sihtarv on alates 2016. aastast 30 protsendi lähedal suhteliselt paigal püsinud. 2020 aastal on siiski märgata edasiminekut (39%) (tabel 8 ptk 2). Samas toimus 2020 aastal meetoodika muudatus - pliiakudest on võetud 1% ja lisatud kantavate akude hulka, sest turule lastakse ka kantavaid pliiakusid. 2016. aastani piisas sellest veel vastava kogumise sihtarvu (25%) täitmiseks, kuid 45% saavutamine alates 2016. aastast vajab süstemaatilisi muudatusi.

Jäätmearuandluse tulemustel tekib Eestis olmejäätmetest enim biojäätmeid (jäätmekoodid 20 01 08, 20 02 01; 2020. aastal ligi 125 000 tonni), kuid neid võeti 2020. aastal ringlusse vaid 11% biojäätmete kogumassist. Kõige efektiivsem on metallijätmete ringlussevõtt – 2018. aastal 64%. Üle poole õnnestus 2018. aastal ringlusse võtta ka paberit ja kartongi, mis moodustas II arvutusmeetodi järgi koguseliselt 56% nende tekkekogusest.

Joonis 30. Olmejäätmete ringlussevõtt jäätmeliikide lõikes 2018 (siltidel ringlussevõtu osakaal, jäätmeliik, tekkekogus (t)) (allikas: Keskkonnaagentuur).

Keskkonnaagentuuri andmetel¹⁶⁵ sisaldab ettevõtete jäätmekäitluse aruandluse andmeid peegeldav pakendijätmete statistika palju samade jäätmekoguste dubleerimist, sest nende taaskasutusse suunamisele eelneb tihtipeale sorteerimine (R12s)¹⁶⁶, mille tulemusena tekib jäätmearuannete alusel lisaks eraldatud fraktsioonidele uuesti ka sortimisse suunatud jäätmeliiki. Teisalt sisaldub väga suures osas pakendeid segaolmejäätmetes, kust need samuti taaskasutusse suunatakse. Korrekse ülevaate saamiseks teeb Keskkonnaagentuur igal aastal vastavalt pakendidirektiivile¹⁶⁷ ja selle rakendusotsustele ümberarvutused, hindamaks pakendijätmete tegelikku käitlust. Pakendijätmete koguteke oli aastatel 2018-2020 Eestis suhteliselt stabiilne, mis on samaaegset sisemajanduse koguprodukti kasvu arvestades hea näitaja. 2020. aastal oli pakendijätmete teke Eestis mõnevõrra väiksem kui 2019. aastal, täpsemalt 205 724 tonni, millest

¹⁶⁵ Jäätmekäitluse trendid 2014-2018. Keskkonnaagentuur, viide 1.

¹⁶⁶ Tegemist on jäätmete taaskasutamise toimingukoodiga vastavalt Vabariigi Valitsuse 08.12.2011 määrusele nr 148 „Jäätmete taaskasutamise- ja kõrvaldamistoimingute nimistud“.

¹⁶⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 94/62/EÜ, 20. detsember 1994, pakendite ja pakendijätmete kohta (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?qid=1586357662749&uri=CELEX%3A31994L0062>)

ringlusse võeti 71% (joonis ptk 2). See näitab keskkonnapoliitiliste otsuste mõju, sest ilma suunavaid meetmeid rakendamata oleks loogiline, et majanduse ja tarbimise kasvuga tõuseb samas rütmis ka pakendijäätmete kui tarbimise jääkproduktide kogus. Koguseliselt kõige rohkem tekkis paber- ja kartongpakendeid (vt joonis 19 ptk 2). Pakendijäätmete ringlussevõtu määral on püsitud alates 2018. aastast kerges tõusutrendis ning on iga-aastaselt kasvanud 5 kuni 6 protsenti. 2018. aastal muudeti aga pakendijäätmete arvutamise meetodikat, arvestades niiskust ja segaolmejäätmete arvestust. Seetõttu vähenes ka pakendijäätmete kogus.

Jäätmevaldkonnas lähtutakse jäätmehierarhiast, mille kohaselt on jäätmetekke vältimine, korduskasutuseks ettevalmistamine ja ringlussevõtt eelistatumad kui muu taaskasutus, sh energiakasutus ja jäätmete kõrvaldamine (näiteks ladestamine). Jäätmed, mille teket ei ole võimalik vältida ja mida ei saa korduskasutuseks ettevalmistamiseks või ringlusse suunata, tuleks suunata energiakasutusse või muusse taaskasutusse vältimaks jäätmete ladestamist. Seejuures saab jäätmete energiakasutus panustada ühtlasi taastuenergia tootmisesse ja aitab vähendada taastumate ressursside kasutamist energia saamiseks. Näiteks on võimalik toota biolagunevatest jäätmetest biogaasi. Juhul kui biogaasi tootmisel tekib kääritusjääk on sertifitseeritud tooteks, toimub ühtlasi lisaks taastuenergia tootmisele ka biolagunevate jäätmete ringlussevõtt.

Olulisemad tulemused

- **Rakendatud on toetusmeetmed** jäätmetekke vältimise ja liigiti kogumise edendamiseks, samuti ringlussevõtu edendamiseks¹⁶⁸.
- **Rajatud on mitmeid uusi jäätmejaamu** (perioodil 2014-2020 anti toetust ca 1,025 miljonit eurot jäätmejaamade rajamiseks, laiendamiseks).
- **Kõik omavalitsused on rakendanud korraldatud jäätmeveo süsteemi** ning valdav osa elanikest on liidetud korraldatud jäätmeveoga (v.a. väikesaared). Korraldatud jäätmevedu hõlmab enamikes kohalikes omavalitsustes ka mõnda liigiti kogutud jäätmeliiki nagu biolagunevad köögi-ja sööklajajäätmed, paber ja kartong, suurjäätmed või pakendijäätmed.
-

III strateegilise eesmärgi täitmine - vähendada jäätmetest tulenevat keskkonnariski, tõhustades muuhulgas seiret ning järelevalvet

Riigi jäätmekava kolmanda strateegilise eesmärgi täitmine kulges plaanipäraselt. Kõik suletud prügilad on korrastatud ning toimub korrastatud prügilate järelhooldus ja seire. Kukruse A-kategooria jäätmeheidla sulgemise ja korrastamise projekti osas on toimunud muudatused. 2020. aastal teostati täiendavad uuringud, et selgitada jäätmeheidla seisukord ja võimalik ohtlikkus keskkonnale. Teostatud uuring¹⁶⁹ tuvastas, et Komisjoni 20. aprill 2009 otsuse K(2009) 2856 Artikkel 7 punkti 3 kohaselt ei pea jäätmeheidlat klassifitseerima A-kategooria alla, kui see on põhjendatud kohaspetsiifilise riskihindamisega. Ajavahemikul 2014-2020 läbiviidud uuringute käigus laekunud andmete ja keskkonnariski põhjustavate tegurite kohta olemasoleva teabe analüüsi järgi on Kukruse kaevandamisjäätmeheidlas vajalik asjakohane seire, mis iseloomustab Kukruse aherainepuistangus toimuvaid protsesse keskkonnaohu vältimiseks ja vähendamiseks, võimaldab jooksvalt kontrollida ja ennetavalt vältida puistangu süttimist (vajadusel vastavate meetmete rakendamisega). Kukruse aherainepuistangu jälgimiseks on ettepanek mitmeteks seireteks ja meetmeteks. Uuringu kohaselt väljatoodud meetmete rakendamine

¹⁶⁸ Keskkonnainvesteeringute keskus. https://www.kik.ee/et/toetavad-tegevused?area%5B%5D=464&search_terms=&search_terms=&search_terms=&search_terms=&keys=

¹⁶⁹ Ekspert hinnang A-kategooria Kukruse põlenud aherainepuistangu kaevandamisjäätmeheidla klassifitseerimise täpsustamiseks aja vahemikul 2014–2020 tehtud uuringute põhjal. Eesti Keskkonnauuringute Keskus OÜ, Tallinn 2020

vähendab oluliselt keskkonnanariske ja suurõnnetuse ohte ning võimaldab Kukruse kaevandamisjäätmehoidla ka Komisjoni otsuse 20. aprill 2009 K(2009) 2856 Artikkel 7 punkt 3 järgi klassifitseerida B-kategooria kaevandamisjäätmehoidlaks. Meetmete ja asjakohase seire rakendamisel on põhjendatud Kukruse A-kategooria jäätmehoidla klassifitseerimine B-kategooria jäätmehoidlaks. Kukruse aherainepuistangu jälgimiseks on kavandatud puistangu järeelseire ja meetmed vastavalt 2021.a Eesti Keskkonnauuringute Keskus OÜ poolt koostatud eksperthinangule.¹⁷⁰ Nimetatud meetmete rakendamine vähendab oluliselt sealseid keskkonnanariske ja suurõnnetuse ohte.

Tabel 18. Indikaatorid

Indikaator	Baastase 2012	2016. a tegelik tase	2020a tegelik tase	Sihttase
Korrastamata prügilate arv	17	0	0	0 (2015)
korrastamata A-kategooria jäätmehoidlate arv*	1	1	0**	0 (2023)

*Algselt oli „Suletud ja korrastatud A-kategooria jäätmehoidlate arv“** Kukruse kaevandamisjäätmehoidla klassifitseeriti B-kategooria kaevandamisjäätmehoidlaks

Vältimaks jäätmetest valmistatud toodetega ohtlike ainete ringlussevõttu, kontrollib Keskkonnaamet põhjalikult jäätmete ringlussevõtuks väljastatavate lubade taotluste dokumente. Vajadusel arutatakse loa taotlust ka keskkonnakaitseloa komisjonis, mille koosseisu kuuluvad lisaks Keskkonnaameti esindajatele ka Keskkonnaministeeriumi, Sotsiaalministeeriumi ja Terviseameti vastavad spetsialistid. Samuti kaasatakse vajadusel teisi vastava valdkonna spetsialiste. Viimastel aastatel on Keskkonnaministeerium tellinud mitmeid uuringuid, nt raskmetallide ja halogeenitud orgaaniliste ühendite leidumisest Eesti päritolu puidus, mille alusel saab pakkuda piirnorme halogeenitud orgaaniliste ühendite ja raskmetallide sisaldusele puidujäätmes. Lisaks viidi 2017. aastal koostöös Tallinna Tehnikaülikooliga magistr töö raames läbi uuring teemal „Uute püsivate orgaaniliste saasteainete analüüs Eesti elektri- ja elektroonikaseadmete jäätmes“. Töö ülesanne oli analüüsida selliste jäätmeevoogude osatähtsust ja käitlust Eestis ning tuua välja kitsaskohad. Töö osana valmis ka kaardistus jäätmeneimistus olevatest jäätmekoodidest, mis võivad sisaldada püsivaid orgaanilisi saasteaineid.

Jäätmetest tuleneva keskkonnanariski vähendamiseks on SA Keskkonnainvesteeringute Keskuse keskkonnaprogrammist võimalik taotleda toetust maastikupilti kahjustavate lagunened ja kasutuseta militaar-, tööstus- ja põllumajandusehitiste lammutamiseks ning hüljatud ohtlike jäätmete käitlemiseks. Aastatel 2018-2020 rahastati keskkonnaprogrammist maastikupilti kahjustavate lagunened ehitiste lammutamise projekte ca 950 000 euro ulatuses¹⁷¹. Lisaks on toetust saanud mõned projektid hüljatud ohtlike jäätmete koristamiseks.

¹⁷⁰ „A-kategooria Kukruse põlenud aherainepuistangu kaevandamisjäätmehoidla klassifitseerimise täpsustamiseks aja vahemikul 2014–2020 tehtud uuringute põhjal“ (<https://envir.ee/media/4260/download>).

¹⁷¹ Keskkonnainvesteeringute Keskus. Rahastatud projektid. Kättesaadav: <https://www.kik.ee/et/rahastatud-projektid#edit-field-maakond-tid-i18n%3Dnull%26edit-field-taotlusvoor-vaal%3D%26edit-field-rahastusallikastid-i18n%3Dnull%26edit-field-valdkonna-grupp-tid-i18n%3Dnull%26edit-title%3D%26edit-field-toetuse-saajanimi-vaal%3D%26edit-field-aasta-tid-i18n%3Dnull%26edit-field-with-research-vaal-i18n-1%3D1%26edit-field-with-research-vaal-i18n%3Don%26edit-sort-by%3Dtitle%26edit-sort-order%3DDESC>

Uute tegevustena on keskkonnaprogrammis lisandunud¹⁷² ohtlike kemikaalidega seotud uurin-
gud terviseriskide ja keskkonnamõtjude hindamiseks, sealhulgas biomonitooringu alased uurin-
gud ja ringmajanduse põhimõtete arvestavate materjalide, toodetes ohtlike kemikaalide asen-
damist ohutumatega, ohtlike kemikaalide vabade toodete ja tootmisprotsesside väljatöötamine.

Kõik suletud nõuetele mittevastavad prügilad, mis olid nimetatud “Riigi jäätmekava 2008-
2013“ lisa 4 korrastati 2015. aasta lõpuks. Hilisematel aastatel on toimunud korrastatud prügi-
late järelhooldus ja seire. Mahukamad neist on Kiviõli ja Kohtla-Järve tööstusjäätmete ja pool-
koksiprügilate järeseire ja järelhooldus. Suletud prügilatele on prügila sulgemisotsustega mää-
ratud käitaja järelhoolduse ajal, kes peab läbi viima seiret ja vajadusel teostama täiendavaid
korrastustöid. Samuti on prügila sulgemisotsusega määratud järelhoolduse tingimused ja ligi-
kaudne kestus. Prügila järelhoolduse periood võib sõltuvalt prügila asukohast, ladestatud jäät-
metest ja seire andmetest kesta kuni 30 aastat. Korrastatud prügilate seireandmeid kogub ja
analüüsib Keskkonnaamet. Samuti koondab Keskkonnaamet töötavate prügilate seireandmeid.

Riigi jäätmekava koostamise ajal oli Eestis kolm riiklikku ohtlike jäätmete käitluskeskust –
Tartu, Tallinn, Vaivara. Praeguseks on riik võõrandanud Tallinna ja Tartu keskused ning ain-
sana kuulub riigile Vaivara ohtlike jäätmete käitluskeskus. 2016. aastal sõlmis Keskkonnaagen-
tuur Vaivara ohtlike jäätmete käitluskeskuse käitamiseks aktsiaseltsiga EcoPro 6-aastase le-
pingu. 2017. aastal tellis Keskkonnaagentuur ohtlike jäätmete käitluskeskuse reoveepuhasti
ekspertiisi ja käitluskompleksi tervikauditi, mida rahastati SA Keskkonnainvesteeringute Kes-
kus keskkonnaprogrammist summas 275 020 eurot. Lisaks rahastati 2017. aastal keskkonnap-
rogrammist 28 411 euroga projekti „Vaivara ohtlike jäätmete käitluskeskuse (Vaivara OJKK)
reostunud nõrgvee puhastamine“, mille eesmärgiks oli likvideerida ja ära hoida Vaivara Ohtlike
Jäätmete Käitluskeskuses tekkinud keskkonnarisk ning viia keskus vastavusse riigihanke nr
159729 "Vaivara OJKK käitamise teenuse tellimine" tingimustega, puhastades basseinidesse
kogunenud ja reostunud 1800 m³ nõrgvett. Vaivara OJKK käitamisega on tagatud kuni aastani
2022 riigi poolne operatiivne ohtlike jäätmete käitlemise võimekus ning maandatud risk, et ju-
hul, kui ohtlike jäätmeid ei saa mujal käidelda, saab need suunata Vaivarasse OJKK vähemalt
vaheladustamisele. Edasise osas tuleb teha riiklikul tasandil otsus, kuidas jätkata Vaivara OJKK
käitamisega, sh kuidas tagada rahastus vajalikeks täiendavateks investeeringuteks.

Tõhustamiseks järelevalvet jäätmekäitluse keskkonnanõuetest kinnipidamise osas, on Keskkon-
naamet suunanud jäätmekäitluse valdkonda varasemast rohkem ressursi. Keskkonnaameti
jaoks on jäätmekäitlusega seotud kontrollid olnud prioriteediks mitme aasta jooksul, mida on
näha ka jäätmekäitlusalaste kontrollide arvu kasvus. 2017. aastal teostati 1305, 2018. aastal
1491 ja 2019. aastal 1629 kontrolli, lisaks on läbi viidud ka maksukontrolle. Enim on suunatud
ressursi ehitus- ja lammutusjäätmete, ohtlike jäätmete ja metallijäätmete käitluskohtade, toot-
javastutuse valdkonna ning autoremondi- ja lammutustöökodade kontrollimisele. Samuti teos-
tatakse iga-aastaselt riikidevaheliste jäätmevedude kontrolele sadamates ja maismaa piiril koos-
töös Maksu- ja Tolliametiga, eesmärgiga tuvastata illegaalseid jäätmesaadetisi (efektiivsed on
sageli just ette teatamata kontrollreidid). Tootjavastutuse valdkonna osas on efektiivsuse saa-
vutamiseks loodud töögrupp. Lisaks Keskkonnaametile (jäätmebüroo ja järelevalve osakond)
panustab järelevalve tõhustamisse ka Keskkonnaagentuur, andes teada jäätmearuannete kont-
rollimisel avastatud rikkumistest (nt pakendiaruannete auditeerimata jätmine jms) ning tehes
Keskkonnaametile jäätmekäitlejate kohta vajaduspõhiseid riskianalüüse ning väljavõtteid.

¹⁷² Keskkonnainvesteeringute keskus. Keskkonnaprogramm. Kättesaadav: <https://www.kik.ee/et/toetatav-tegevus/ringmajanduse-programm>

Olulisemad tulemused

- Järelevalvele on pööratud rohkem tähelepanu. Loodud on spetsiaalsed töögrupid kindlate eesmärkidega ning loodud on peainspektorite ametikohad, kes koordineerivad ja vastutavad oma valdkondade tulemuste eest.
- Põlevkivituhkade uuring, mille alusel suur osa neist ei liigitu ohtlikeks jäätmeteks.
- Tagatise seadmine jäätmeäitajatele. Tagatis on vaja esitada nendel ettevõtetel, kes soovivad jäätmeid ladustada. Garantii või finantstagatist tõendav dokument tuleb aastast 2020 esitada uue keskkonnavalvaja ja registreeringu taotlejatel, aga ka neil, kes tulevad olemasolevat luba muutma ja kehtiva loa alusel võivad jäätmeid ladustada. Neil, kellel on kehtiv jäätmeluba, aga 2020. a jooksul seda muuta ei kavatse, peab garantii või finantstagatist tõendav dokument olema olema hiljemalt 01.01.2021. Nõue hakkas kehtima 01.01.2020
- Loodud on uus keskkonnaotsuste infosüsteem (KOTKAS). Uus infosüsteem lihtsustab keskkonnalubade taotlemist ja menetlemist, loaga seotud seiret, aruandlust ning muude loaga seotud kohustuste täitmist, samuti kogutud andmete säilitamist, kasutamist ja kättesaadavust.

Muud tegevused 2014-2020 jäätmeäitaja perioodil

Riigi jäätmeäitaja elluviimisel on toimunud mitmeid suuri arenguid, mida on toetatud struktuurivahenditest, muudest toetusvahenditest ja ka riigieelarvest.

Keskkonnainvesteeringute Keskuse¹⁷³ kaudu on rahastatud nii riiklikest vahenditest (Keskkonnaprogramm) kui ka EL struktuurivahenditest mitmeid olulisi jäätmeäitaja tegevusi.

Keskkonnaprogrammist on jäätmeäitajale antud toetust perioodil 2014-2018 ca 7,25 miljonit eurot. 2018. aastal liideti jäätmeäitaja ringmajanduse programmi alla, kuna teemad on väga seotud ja ringmajanduse projektid laiemalt panustavad igati ka jäätmeäitajasse. Seetõttu, nt 2018.-2020. aastal on ringmajanduse programmist jagatud ringmajanduse valdkonnale üldiselt ning sh ka jäätmeäitajale ca 9,4 miljoni euro ulatuses toetusi. Kui vaadata toetuste jagunemist spetsiifilisemate valdkondade vahel, on nt ohtlike jäätmete sh eterniidi äitajasse, sh kogumisringidele antud perioodil 2014-2020 toetust ca 2,055 miljonit. Vanade ehitiste lammutamiseks on keskkonnaprogrammist antud toetust ca 2,122 miljonit ja jäätmeäitaja rajamiseks ca 481 000 eurot. Erinevateks uuringuteks ringmajanduse valdkonnas on keskkonnaprogrammist toetust antud aastatel 2014-2020 ca 2,6 miljonit eurot. Silmas tuleb pidada, et tegemist on vaid toetusega, mis tähendab, et lisaks sellele on valdkonda panustanud toetusesaajad ka omaosalusega, mis nt lammutusprojektide puhul on enamasti 50%. Oluliste valdkondadena, mis keskkonnaprogrammist on toetust saanud, võib välja tuua tööstusjäätmete ja poolkoksipruugilate järelehoolduse ja -hooldus (sh sadeveesüsteemi rajamine), mida on kokku toetatud 5,8 miljoni euroga.

Jäätmete ringlussevõtu ja korduskasutuseks ettevalmistamiseks on struktuurivahendeid suunatud ca 12 miljonit, millest ca 1,025 miljonit jäätmeäitaja rajamiseks, laiendamiseks (koos keskkonnaprogrammiga kokku 1,506 miljonit). Lisaks jäätmeäitajale, mis panustavad üldiselt mitmete jäätmeliikide äitajasse parandamiseks, on selle 12 miljoni raames muuhulgas toetatud ka klaasvahtkillustiku tehase rajamist, mis annab olulise panuse Eesti klaasijäätmetega seotud probleemide lahendamisele ning biojäätmete äitajate tehase rajamist Harjumaale ja mõningaid teisi väiksemaid projekte, mis aitavad erinevate jäätmeliikide äitajasse töstmisele kaasa.

¹⁷³ Keskkonnainvesteeringute Keskus. Rahastatud projektid, viide 22.

Lõppeval perioodil on tehtud lisaks suuri investeeringuid ressursitõhususe parandamiseks. Ressursiauditeid on toetatud ca 693 500 euroga ja ressursialaseid koolitusi ja teavitustegevust 379 800 euroga. Ressursitõhususe valdkonna investeeringuteks on ettevõttesse aga panustatud seni toetustega ca 68 miljonit eurot (koos keskkonnaprogrammi vahenditega ca 72 miljonit). Vähemalt sama palju on ettevõtted ise juurde panustanud, mis tähendab, et ressursside kokkuhoiule ja jäätmetekke (sh praagi) vähendamisele on sellel perioodil kõvasti panustatud.